

Kommunal- og
moderniseringsdepartementet

Rapport

Rapport fra Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

November 2017

Innhold

Forord	3
1 Utvalgets situasjonsforståelse	4
2 Utviklingen i kommuneøkonomien de siste årene	6
2.1 Inntekts- og aktivitetsutviklingen i 2017	6
2.2 Kommunesektorens størrelse	8
2.3 Aktivitets- og inntektsutviklingen de siste årene	8
2.4 Endring i kommunesektorens omfang over en lengre periode (1995-2017) ..	9
2.5 Nettofinansinvesteringer og økning i netto gjeld.....	11
2.6 Netto driftsresultat	12
2.7 Kommunesektorens inntekter i 2018.....	14
3 Inntekter for kommuneforvaltningen	15
3.1 Samlede inntekter – realvekst 2002-2017	17
3.2 Frie inntekter – realvekst 2002-2017.....	19
3.3 Skatteinntekter og eiendomsskatt.....	21
3.4 Betalinger for kommunale tjenester	26
4 Tjenester og investeringer.....	29
4.1 Kommuneforvaltningens utgifter	29
4.2 Kommunale tjenester.....	31
4.3 Produksjonsindekser for kommunale tjenester 2016.....	47
4.4 Investeringer.....	52
5 Sysselsetting.....	58
5.1 Utviklingen i utførte timeverk i kommuneforvaltningen	58
5.2 Sysselsetting etter kommunistørrelse	59
5.3 Arbeidspendling mellom kommuner.....	60
5.4 Sysselsettingen i kommunene – fordeling etter sektor	62
6 Netto driftsresultat.....	64
6.1 Netto driftsresultat for kommunesektoren samlet.....	64
6.2 Netto driftsresultat for kommunene	66
6.3 Netto driftsresultat fordelt på grupper av kommuner	71
6.4 Netto driftsresultat for fylkeskommunene	76
6.5 Korrigert netto driftsresultat	78

7	Gjeld	83
8	Primærbalanse og gjeldsstabilisering.....	90
8.1	Det teoretiske rammeverket.....	90
8.2	Kommuneforvaltningen samlet	93
8.3	Hvordan se dette opp mot andre kriterier for økonomisk bærekraft?.....	96
8.4	Enkeltkommuner.....	100
9	Effektivitet i kommunale tjenester 2015-2016.....	103
9.1	Analyseopplegg	103
9.2	Modellformulering og data	106
9.3	Resultater	108
10	Befolkningsutvikling og kommunesektorens utgifter.....	117
10.1	TBUs demografianslag 2006-2017	118
10.2	TBUs anslag for demografikostnadene for 2018	119
10.3	Utgifter som følge av befolkningsendringer på lengre sikt	123
10.4	Et første, foreløpig anslag for demografiutgiftene i 2019	124
Vedlegg 1	Inntekter og utgifter 2014-2018. Nasjonalregnskapets gruppering.	126
Vedlegg 2	Inntekter og utgifter 2005-2016. Kommuneregnskapets gruppering	127
Vedlegg 3	Kommuneforvaltningens samlede inntekter 2002-2018	130
Vedlegg 4	Statlige overføringer til kommunesektoren i 2016.....	132
Vedlegg 5	Driftsutgifter 2016 etter funksjon og art.....	137
Vedlegg 6	Kostnadsdeflator for kommunene	146
Vedlegg 7	Lønn og lønnsutvikling	147
Vedlegg 8	Skattesatser for kommuner og fylkeskommuner	149
Vedlegg 9	Utvalgte hovedtall for kommuneforvaltningen 1995-2016	150
Vedlegg 10	Korrigert netto driftsresultat 2011-2016	151
Vedlegg 11	Primærbalanse og gjeldsstabilisering	153
Vedlegg 12	Produksjonsindekser for kommunale tjenester for 2016	164
Vedlegg 13	Effektivitetsverdier for kommunale tjenester 2015 og 2016.....	180
Vedlegg 14	Konsesjonskraft og eiendomsskatt 2001-2016	188
Vedlegg 15	TBUs demografianslag for 2018	200
Vedlegg 16	Kommuneregnskapet og nasjonalregnskapet.....	202
Vedlegg 17	Definisjonskatalog	205
Vedlegg 18	Utvalgets mandat og sammensetning.....	213

Forord

Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) ble oppnevnt i 1979. Utvalget blir nedsatt for tre år om gangen, og inneværende utvalgsperiode går ut ved årskiftet 2017/2018.

Utvalget skulle legge opp til og gjennomføre faglige analyser av økonomiske forhold i kommunesektoren. Departementet presiserte i 1981 forståelsen av mandatet, og utvalget fikk en tydeligere rolle i å utarbeide innspill til arbeidet med å utforme den statlige politikken som gjaldt økonomien i kommunene og fylkeskommunene. Etter siste revisjon i 2012 ble det tatt inn i mandatet at utvalget skal legge fram det beste mulige bakgrunnsmateriale, med sikte på å komme fram til en omforent situasjonsforståelse av den økonomiske situasjonen i kommunesektoren. Dette hadde vært praksis i flere år allerede. Av mandatet framgår det også at utvalget skal utarbeide notater om den økonomiske situasjonen og om den demografiske utviklingen i forkant av regjeringens budsjettkonferanse og konsultasjonsmøtene mellom staten og kommunesektoren. Utvalgets mandat og sammensetning er vist i vedlegg 18.

Utvalget legger med dette fram sin høstrapport for 2017. Rapporten tar sikte på å gi informasjon om utviklingen i kommuneøkonomien de siste årene med særlig vekt på den økonomiske situasjonen i 2016 og 2017.

I kapittel 1 legger utvalget fram sin forståelse av den aktuelle situasjonen i kommuneøkonomien.

Kapittel 2 er en oppdatert beskrivelse av utviklingen i kommuneøkonomien og kommunale tjenester. Omtalen av kommuneøkonomien i 2016 og 2017 er basert på samme tallgrunnlag som i Nasjonalbudsjettet 2018, som ble lagt fram 12. oktober 2017. I tillegg er det tatt hensyn til i teksten at Statistisk sentralbyrå i november 2017 publiserte tall for nasjonalregnskap per 3. kvartal 2017 som viste høyere nivå på investeringer enn det som var lagt til grunn i Nasjonalbudsjettet

Kommunesektorens inntekter og utgifter og utviklingen i sysselsettingen og tjenestene, blant annet beregninger av produksjonsindeksen for kommunene for 2016, er nærmere omtalt i kapittel 3, 4 og 5, og driftsresultatene i kapittel 6. Nye beregninger av effektiviteten i de kommunale tjenestene er vist i kapittel 9.

Utvalget har også gått noe mer inn på investeringene og gjelden i sektoren sammenliknet med høstrapportene fra de siste årene. I kapittel 4 er investeringene belyst, og i kapittel 7 er gjeldsveksten omtalt. I kapittel 8 gir utvalget noen betraktninger rundt hva som må til for at kommunesektorens gjeldsgrad skal stabiliseres under ulike forutsetninger om inntektsvekst og rentenivå.

Utvalgets rapporter fra 1998 og framover er lagt ut på utvalgets nettside (regjeringen.no/tbu).

Eventuelle kommentarer, spørsmål eller andre ting kan rettes til sekretariatet ved even.vaboen@kmd.dep.no, arild.kormeseth@kmd.dep.no eller tormod.reiersen@kmd.dep.no.

1 Utvalgets situasjonsforståelse

I Nasjonalbudsjettet 2018 anslås realveksten i kommunesektorens samlede inntekter i 2017 til 1,4 prosent, mens veksten i de frie inntektene anslås til 0,7 prosent. Inntektsveksten vil i så fall bli høyere enn lagt til grunn i budsjettopplegget for 2017 hvor veksten i samlede og frie inntekter ble anslått til henholdsvis 0,2 og 0,0 prosent. Oppjusteringen av inntektsveksten har sammenheng med undervurdering av inntektene til personlige skattytere i utformingen av skatteopplegget, hovedsakelig på grunn av tilpasninger til økt skatt på utbytte. Selv om størstedelen av skattetilpasningen ble tatt gjennom høye utbytter i 2015 (som ga høye skatteinntektene i 2016), var uttaket av utbytte relativt høyt også i 2016 (som gir høye skatteinntekter i 2017). Den anslåtte inntektsveksten i kommunesektoren for 2017 er lavere enn gjennomsnittet for de fem foregående år.

De siste årene har aktivitetsveksten i kommunesektoren vært lavere enn inntektsveksten, men både sysselsettingsveksten og investeringsveksten har vært økende. Aktivitetsveksten i 2017 ble i Nasjonalbudsjettet 2018 anslått til i overkant av 1 prosent. Nye tall indikerer at investeringsveksten kan bli høyere enn anslått, noe som vil trekke aktivitetsveksten for 2017 opp.

Investeringsnivået i kommunesektoren har vært høyt gjennom flere år og har bidratt til et høyt gjeldsnivå. Ved utgangen av 2016 utgjorde nettogjelden (utenom pensjonsreserver) 48 prosent av inntektene. Deler av gjelden er knyttet til gebyrfinansierte tjenester og rentekompensasjonsordninger, og det som kan betraktes som den renteeksponerte delen av gjelden utgjør om lag 34 prosent av inntektene. Rentenivået er for tiden svært lavt og forventes å være lavt i flere år framover. Det høye gjeldsnivået bidrar til at kommunesektorens økonomi er sårbar for renteøkninger.

Utvalget betrakter netto driftsresultat som hovedindikatoren for økonomisk balanse i kommunesektoren. I både 2015 og 2016 bidro merskattevekst til styrking av netto driftsresultat. I 2016 fikk kommunesektoren som helhet et netto driftsresultat på 4,2 prosent av inntektene. Dette er det høyeste driftsresultatet siden 2006 når det korrigeres for at momskompensasjonen for investeringer ble flyttet fra driftsregnskapet til investeringsregnskapet i 2014. Både kommunene og fylkeskommunene hadde netto driftsresultat over de anbefalte nivåene. De gode driftsresultatene har bidratt til at antall kommuner i ROBEK er kraftig redusert. I midten av november er bare 28 kommuner ført opp i ROBEK. For 2017 ser det ut til at driftsutgiftene vil vokse mer enn driftsinntektene. I så fall vil netto driftsresultat svekkes noe i 2017, men ikke mer enn at netto driftsresultat for kommunesektoren som helhet trolig vil bli høyere enn det anbefalte nivået på 2 prosent.

I budsjettopplegget for 2018 legger Regjeringen opp til en realvekst i kommunesektorens samlede inntekter på 4,6 mrd. kroner (0,9 prosent) og en realvekst i de frie inntektene på knappe 3,8 mrd. kroner (1,0 prosent). Veksten er da regnet i forhold til inntektsanslaget for 2017 etter Stortingets behandling av Revidert nasjonalbudsjett 2017, som ikke tar hensyn til merskatteveksten etter revidert nasjonalbudsjett.

I 2018 vil flere barn i grunnskolealder og flere eldre trekke i retning av økte utgifter i kommunesektoren. Utvalget har tidligere beregnet at merutgiftene til demografi vil utgjøre 2,7 mrd. kroner i 2017. Noen av merutgiftene (anslagsvis 0,5 mrd. kroner) dekkes av gebyrer og øremerkede tilskudd. Budsjettopplegget for 2018 legger opp til en vekst i frie inntekter som dekker netto merkostnader knyttet til demografi (2,2 mrd. kroner) og økte pensjonskostnader (0,4 mrd. kroner). Av resterende vekst i frie inntekter på 1,2 mrd. kroner utgjør regjeringens

satsinger 0,8 mrd. kroner. Dette gir kommunesektoren et økonomisk handlingsrom på 0,4 mrd. kroner. Et større handlingsrom krever effektivisering, noe som også vil kunne styrke tjenestetilbudet til innbyggerne.

2 Utviklingen i kommuneøkonomien de siste årene

Tabell 2.1 Utviklingen i kommuneøkonomien 2002-2017

	2002- 2006 ¹	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016 ⁴	2017
A. Kommunesektorens størrelse i landets økonomi												
Kommunalt konsum, pst. av BNP Fastlands-Norge	12,4	11,5	12,1	13,0	13,2	13,5	13,4	13,5	13,6	13,8	13,8	13,9
Inntekter i kommunesektoren, pst. av BNP Fastlands-Norge	15,9	15,2	15,5	16,8	17,1	17,3	17,4	17,5	17,4	17,8	18,2	18,5
Utførte timeverk i kommunesektoren, pst. av landet	15,3	14,8	14,8	15,4	15,8	15,9	15,8	15,8	15,7	15,8	16,1	16,3
Sysselsatte personer i kommunesektoren, pst. av landet	19,1	18,2	18,0	18,5	18,8	18,9	18,8	18,9	18,8	18,8	18,9	19,1
B. Endring i BNP og indikatorer for kommuneøkonomien												
BNP Fastlands-Norge, pst. volumendring	3,5	5,7	1,8	-1,7	1,9	1,9	3,7	2,3	2,2	1,4	1,0	2,0
Inntekter i kommunesektoren, reell endring, pst. ²⁾	2,9	1,4	1,5	4,2	2,7	1,9	2,3	1,3	1,4	3,8	2,8	1,4
Kommunal deflator, pst. endring	3,4	4,4	6,4	3,9	3,4	3,9	3,4	3,9	3,1	2,4	2,6	2,3
Frie inntekter i pst. av samlede inntekter ⁵⁾	71,2	66,8	66,0	66,4	66,9	74,8	75,3	74,7	74,0	73,4	73,3	72,4
Frie inntekter og momskompensasjon, pst. av inntekter	73,8	70,8	70,2	70,7	71,2	78,8	79,1	78,9	78,3	77,7	77,8	76,9
Frie inntekter, reell endring fra året før, pst.	2,2	-0,7	0,0	3,0	2,3	1,1	2,1	0,6	0,7	3,5	2,8	0,7
Aktivitetseendring i kommunesektoren, pst. endring ⁶⁾	1,3	5,4	3,4	5,5	0,7	1,2	0,3	2,5	1,1	2,0	2,4	1,1
Utførte timeverk i kommunesektoren, pst. endring	0,6	3,6	3,5	2,5	2,1	2,7	1,0	0,9	0,5	1,0	2,6	1,7
Produktinnsats, pst. volumendring	2,4	4,0	1,7	10,2	-1,1	0,4	0,2	3,7	2,8	4,7	0,0	1,4
Bruttorealinvesteringer, pst. volumendring ⁶⁾	2,6	16,1	5,7	10,6	-2,3	-3,4	-2,3	7,6	0,8	2,0	9,0	-1,5
Bruttoinvesteringer i pst. av inntekter	12,0	13,1	13,5	13,7	14,1	13,4	12,7	13,2	13,4	13,5	14,2	13,6
Netto driftsresultat, kommunekasser, pst. av driftsinntekter	2,5	2,5	0,4	3,0	3,2	2,5	3,1	2,9	1,3	3,0	4,0	-
Netto driftsresultat, konsern, pst. av driftsinntekter	-	-	-	-	-	3,0	3,5	3,3	1,5	3,2	4,2	-
Nettofinansinvesteringer, pst. av inntekter	-4,1	-4,0	-7,3	-6,4	-5,8	-4,4	-3,9	-5,1	-5,6	-3,2	-2,7	-1,5
Netto gjeld, i pst. av inntekter ³⁾	13,7	12,3	26,9	28,6	31,5	33,3	32,0	31,0	32,2	30,9	29,5	-
Netto gjeld uten pensjonsreserver, i pst. av inntekter ³⁾	19,6	19,9	31,2	33,7	37,3	41,7	41,3	43,4	47,4	47,8	48,0	-

1) Gjennomsnitt over perioden.

2) Innenfor kommuneopplegget. Ved beregning av inntektsvekst er det korrigert for oppgaveendringer, blant annet sykehusreformen i 2002. Inntektsveksten er eksklusive ekstraordinært vedlikeholdstilskudd i 2009.

3) Gjeldstallene er basert på tall for 4. kvartal 2016 fra finansielle sektorbalanser publisert av Statistisk sentralbyrå. Fordringer og gjeld knyttet til skatter er holdt utenom. Etter en hovedrevisjon og definisjonsendringer i nasjonalregnskapet er deler av kommunenes plasseringer i pensjonsmidler tatt inn som fordringer under betegnelsen «arbeidsgivers reserver». I tabell 2.1 oppgis tall både medregnet og uten disse fordringene. Siste publisering av data fra finansielle sektorbalanser var 20. september 2017.

4) Tallene for 2016 er basert på nasjonalregnskapstall publisert av Statistisk sentralbyrå 24. august 2017 og statistikk for offentlige finanser publisert 8. september 2017.

5) Kommuneopplegget for 2011 innebar overgang til rammefinansiering av barnehager. Sammen med innlemming av enkelte andre øremerkede ordninger bidro dette til å øke andelen frie inntekter med om lag 8 prosentpoeng fra 2010 til 2011.

6) Beregnet aktivitetsvekst i 2009 og 2010 er medregnet det ekstraordinære vedlikeholdstilskuddet i 2009. I beregnet aktivitetsvekst for 2016 er sysselsettingsveksten målt ved veksten i antall heltidsekivalente personer (1,8 prosent), fordi anslått timeverksvekst er påvirket av ny fraværstatistikk. Aktivitetsveksten i 2017 ble i Nasjonalbudsjettet 2018 anslått til 1,1, blant annet basert på kvartalsvis nasjonalregnskap for 1. halvår 2017. Nye tall fra kvartalsvis nasjonalregnskap publisert i november 2017 indikerer at investeringsveksten kan bli høyere enn anslått i nasjonalbudsjettet, noe som vil trekke aktivitetsveksten for 2017 opp.

2.1 Inntekts- og aktivitetsutviklingen i 2017

Tabell 2.2 viser den anslåtte realveksten i 2017 i kommunesektorens inntekter på noen ulike tidspunkter. Anslagene bygger på beregninger i tilknytning til nasjonalbudsjettene. Beregnet

inntektsvekst er korrigert for oppgaveendringer. Det samme gjelder beregnet inntektsvekst i tabell 2.1.

Realveksten i kommuneforvaltningens samlede inntekter i 2017 ble i Nasjonalbudsjettet i fjor høst anslått til 0,9 mrd. kroner etter stortingsbehandlingen av statsbudsjettet tilsvarende en reell vekst på 0,2 prosent. Siden skatteanslaget for 2016 ble betydelig oppjustert i Nasjonalbudsjettet 2016, ble inntektsveksten i 2017 anslått å være moderat i forhold til oppdatert anslag for sektorens inntekter i 2016.

Fra saldert budsjett til revidert nasjonalbudsjett endres realveksten i samlede inntekter fra 0,9 til 2,3 mrd. kroner, dvs. en økning med 1,4 mrd. Denne økningen 1,4 mrd. kroner kan dekomponeres i ulike endringsfaktorer både i 2016 og 2017.

- Inntektene fra skatt på alminnelig inntekt og formue ble 1,5 mrd. kroner høyere i regnskapet for 2016 enn lagt til grunn i Nasjonalbudsjettet 2017.
- Videre ble de overføringene i statsregnskapet for 2016 om lag 2,8 mrd. kroner lavere enn anslått i Nasjonalbudsjettet 2017, medregnet knapt 0,2 mrd. kroner på rammetilskudd.
- I Revidert nasjonalbudsjett 2017 ble skatteanslaget for 2017 redusert med drøyt 0,8 mrd. kroner, hvorav knapt 0,2 mrd. kroner skyldes endringer i skatteopplegget som ble kompensert med økte rammetilskudd.
- Bevilgningene til øremerkede ordninger som inngår i kommuneopplegget ble redusert med knapt 0,1 mrd. kroner i revidert nasjonalbudsjett.
- Samtidig ble anslått kostnadsvekst (deflator) i kommunesektoren nedjustert med 0,2 prosentpoeng til 2,3 prosent, blant annet som følge av lavere anslått lønnsvekst fra 2,7 til 2,4 prosent, som isolert sett trekker opp realveksten med 0,8 mrd. kroner.

Siden Revidert nasjonalbudsjett 2017 har vekstanslagene både for samlede og frie inntekter blitt oppjustert med om lag 4 mrd. kroner. Bakgrunnen er store uttak av utbytter til personlig skattytere for inntektsåret 2016 slik det også skjedde året før. De store uttakene av utbytter skyldes trolig tilpasninger til skattereformen, der økt utbytteskatt er et element.

Etter dette innebærer anslagene i Nasjonalbudsjettet 2018 en realvekst i samlede inntekter på 6,4 mrd. kroner, tilsvarende 1,4 prosent. Realveksten i kommunesektorens frie inntekter ble anslått til 2,5 mrd. kroner, tilsvarende 0,7 prosent. Det er da tatt hensyn til økte skatteinntekter. Inntektsveksten er vesentlig høyere enn lagt opp til i fjor høst, jf. tabell 2.2.

Tabell 2.2 Realvekst i kommunesektorens inntekter i 2017. Anslag på ulike tidspunkt. Mrd. 2017-kroner og prosentvis vekst (anslag på regnskap)

	Samlede inntekter		Frie inntekter	
	Mrd. kroner	Prosent	Mrd. kroner	Prosent
<i>Målt i forhold til anslag på regnskap for 2016:</i>				
Nasjonalbudsjettet 2017	-0,5	-0,1	0,2	0,1
Saldert budsjett 2017	0,9	0,2	-0,1	0,0
Revidert nasjonalbudsjett 2017	2,3	0,5	-1,5	-0,4
Nasjonalbudsjettet 2018	6,4	1,4	2,5	0,7

Kilde: Finansdepartementet

2.2 Kommunesektorens størrelse

Kommunesektoren forvalter en betydelig del av de økonomiske ressursene i norsk økonomi, jf. del A av tabell 2.1. Målt i forhold til BNP Fastlands-Norge utgjorde kommunesektorens inntekter i underkant av 16 prosent over perioden fra 2002 til finanskrisen i 2009, for så å stige til gradvis til 18,5 prosent i 2017. Tabell 2.1 viser videre at målt i løpende priser har kommunalt konsum som andel av BNP Fastlands-Norge holdt seg i underkant av 12 prosent i perioden 2002-2008, for så å øke til over 13 prosent fra 2009 og gradvis høyere til 13,9 prosent i 2017.

Målt i forhold til totalt antall utførte timeverk i norsk økonomi falt den kommunale sysselsettingsandelen svakt fram til 2008, da andelen var 14,8 prosent. I 2009 steg timeverksandelen til 15,4 prosent. De siste årene har timeverksandelen steget svakt og anslås å utgjøre 16,3 prosent i 2017. Siden en relativt stor andel av de kommuneansatte jobber deltid, er kommunesektorens andel av totalsysselsettingen større målt i personer enn i timeverk.

Tabell 2.1 viser også den kommunale andelen målt ved sysselsatte personer. Denne andelen har over tid vært nokså stabil etter 2002, da sykehusene ble flyttet fra fylkeskommunene til staten. Denne andelen holdt seg på knapt 19 prosent fram til 2016. I 2017 anslås sysselsettingsandelen til 19,1 prosent.

Økningen i kommunesektorens størrelse i 2009 og 2010 målt i forhold norsk økonomi må ses på bakgrunn av styrkingen av kommuneøkonomien gjennom 2009 og konjunkturedgangen i næringslivet i 2009 og tiltakene mot finanskrisen. Selv om aktiviteten i næringslivet har tatt seg opp igjen etter 2009 har kommunesektorens andel av norsk økonomi holdt seg oppe eller økt noe etter 2009. Målt ved utførte timeverk og kommunalt konsum har den kommunale andelen vist en svak økning. Målt ved inntektene som andel av BNP Fastlands-Norge er økningen i den kommunale andelen noe større. Inntektsandelen har økt til tross for at realveksten i kommunesektorens inntekter har vært noe lavere enn BNP Fastlands-Norge i perioden 2009-2016, jf. figur 2.2. Dette har flere forklaringer, blant annet at det de siste årene har vært flere reformer med tilførsel av inntekter til kommunesektoren der reformene betraktes som oppgaveendringer og holdes utenom den beregnede realveksten i kommunesektorens inntekter. Et annet moment som over tid trekker opp den kommunale inntektsandelen er høyere prisvekst på kommunal tjenesteyting enn gjennomsnittet for norsk økonomi.

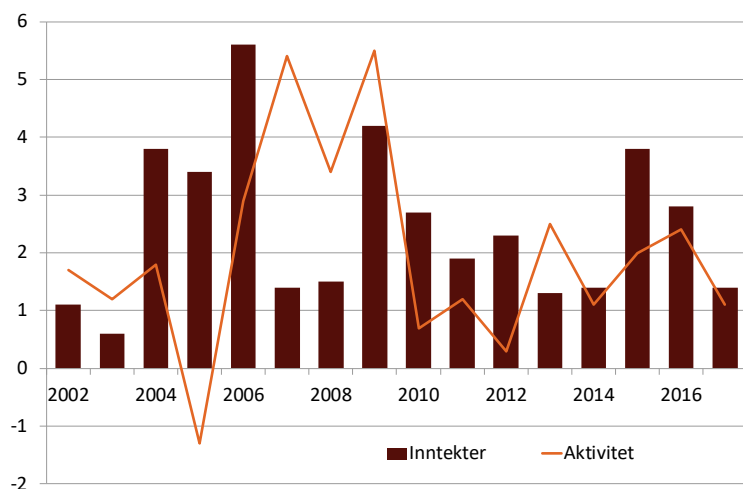
Dette momentet gjelder primært for perioder med realinntektsvekst i økonomien, dvs. fram til 2016. I 2016 var prisveksten høyere enn lønnsveksten. I 2017 ser det ut til igjen å bli en positiv reallønnsvekst i økonomien.

2.3 Aktivitets- og inntektsutviklingen de siste årene

Figur 2.1 viser aktivitetsvekst og inntektsvekst for kommuneforvaltningen etter 2002, dvs. etter at sykehusene ble flyttet fra fylkeskommunene til staten. Det framgår av figur 2.1 at det særlig var høy aktivitetsvekst i perioden 2006-2009. Ifølge tabell 2.1 var veksten høy både i kommunal sysselsetting og i investeringene.

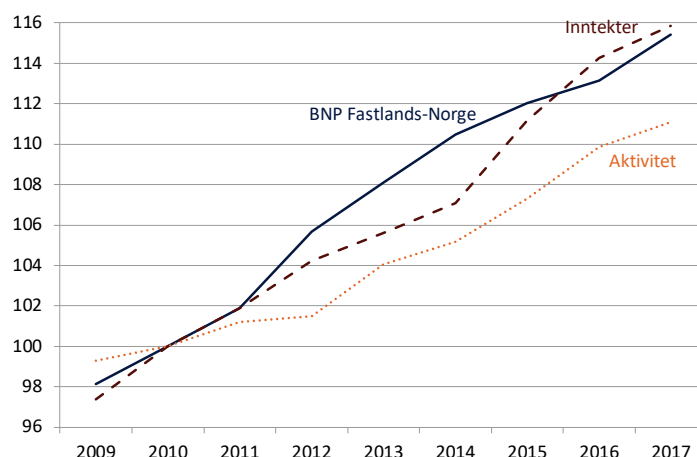
Aktivitetsveksten i 2017 er foreløpig anslått til 1,1 prosent, hvorav 1,7 prosent anslått vekst i utførte timeverk, 1,4 prosent volumvekst i produktinnsats og 1½ pst. volumnedgang i bruttoinvesteringene. I 2016 og 2017 er det tegn til noe høyere sysselsettingsvekst i forhold til de foregående årene og i 2017 er det tegn til oppbremsing i bruttoinvesteringene. 1. halvår

2017 viser kvartalsvis nasjonalregnskap en reell nedgang på 2½ til 3 prosent fra samme periode året før.

Figur 2.1 Aktivitets- og inntektsutviklingen i kommunesektoren 2002-2017. Prosentvis volumendring fra året før

Det framgår av figur 2.1 at det har vært en klar avdemping i aktivitetsveksten i kommuneforvaltningen i de tre første årene etter 2009. Aktivitetsveksten i 2016 er anslått til 2,1 prosent, hvorav 1,9 prosent anslått vekst i utførte timeverk, 0,2 pst. volumvekst i produktinnsats, samt 5,7 prosent realvekst i bruttoinvesteringene. Sysselsettingsveksten i kommunene i 2016 var lavere enn inntektsveksten på 2,8 prosent.

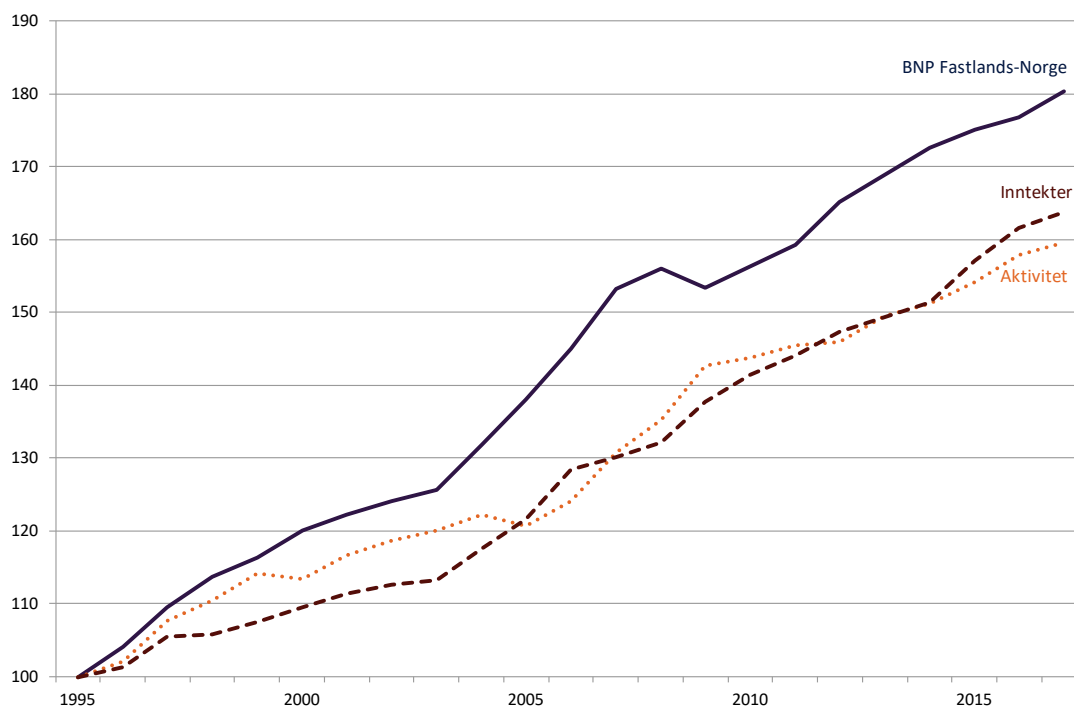
Figur 2.2 Utvikling i BNP Fastlands-Norge, reell utvikling i inntekter og aktivitet i kommuneforvaltningen i perioden 2009-2016. Volumindekser. 2010 = 100

2.4 Endring i kommunesektorens omfang over en lengre periode (1995-2017)

Figur 2.3 illustrerer noen hovedtall for utviklingen i kommuneøkonomien over en lengre periode, dvs. over perioden 1995-2016.

Det framgår at samlet for de siste 20 årene har BNP Fastlands-Norge vokst sterkere enn aktiviteten og realinntektene i kommunesektoren. I perioden 1995-2017 økte BNP Fastlands-Norge med 2,6 prosent som årlig gjennomsnitt, mens inntektene til kommuneforvaltningen økte med 2,2 prosent pr. år i samme periode. Tallseriene for inntekter og aktivitet i kommunesektoren i figur 2.3 er korrigert for sykehusoverdragelsen til staten i 2002. Tallserien for inntekter er korrigert for oppgaveendringer.

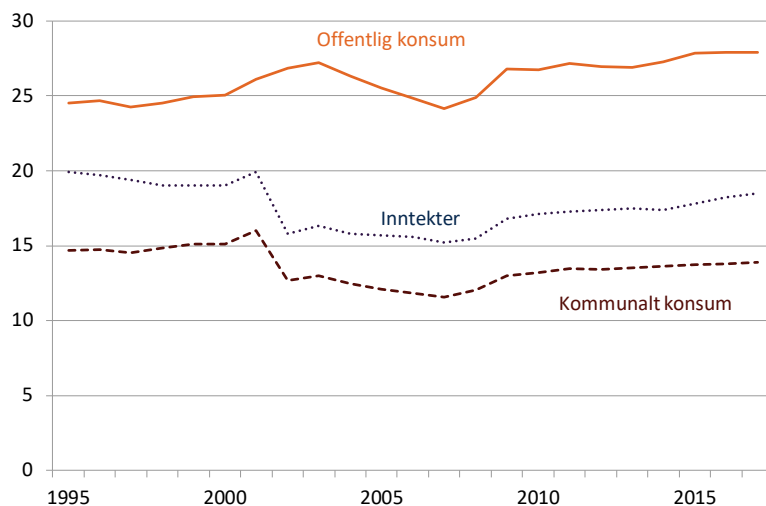
Et viktig formål med å tilføre kommunesektoren økte inntekter er å legge til rette for økt velferd og forbedret tjenestetilbud til landets innbyggere. Økt bruk av innsatsfaktorer, finansiert av økte inntekter, er ikke den eneste kilden til økt tjenesteproduksjon i kommunesektoren. Som i andre sektorer kan det over tid være en viss produktivitetsøkning i produksjon av kommunale tjenester. På den annen side er kommunal tjenesteproduksjon mer arbeidsintensiv enn økonomien for øvrig og det er vanlig å anta at effektivitetsutviklingen i tjenesteytende næringer, både i privat og offentlig sektor, er lavere enn i vareproduksjon. Produktivitetsveksten i denne type næringer er ofte også vanskelig å måle. Volumutviklingen i tjenestetilbudet til innbyggerne vil ventelig ligge et sted mellom bnp-kurven og inntektskurven i figur 2.3.

Figur 2.3 Inntekts- og aktivitetsutviklingen i kommunesektoren 1995-2017. Utviklingen i BNP Fastlands-Norge. Volumindekser. 1995 = 100

Forholdsvis svak produktivitetsvekst vil være en medvirkende årsak til at kommunesektorens andel av norsk økonomi, dvs. kommunesektorens inntekter og kommunalt konsum i prosent av BNP Fastlands-Norge, ikke er redusert, til tross for at realinntektene til og aktiviteten i kommunesektoren har steget mindre enn BNP Fastlands-Norge, jf. figur 2.3. Dersom en tar hensyn til overføringen av ansvaret for sykehusene fra fylkeskommunene til staten i 2002 var kommunalt konsum som andel av BNP Fastlands-Norge om lag uendret fra 1990 og fram til 2008, og har deretter vært litt stigende, jf. figur 2.4.

Konstante eller stigende andeler for kommunale inntekter og kommunalt konsum, til tross for lavere inntekts- enn BNP-vekst, skyldes i stor grad at kostnadsveksten for kommunal tjenesteyting jevnt over er høyere enn prisveksten på BNP, jf. momentene i de to foregående avsnittene. I tillegg har det over tid vært enkelte reformer der kommunesektoren er blitt tilført økte inntekter og oppgaver, men der disse inntektene holdes utenom den beregnede inntektsveksten, for eksempel forvaltningsreformen i fylkeskommunene i 2010.

Figur 2.4 Offentlig konsum, kommunalt konsum og kommunesektorens inntekter som pst. andel av BNP Fastlands-Norge. 1995-2017

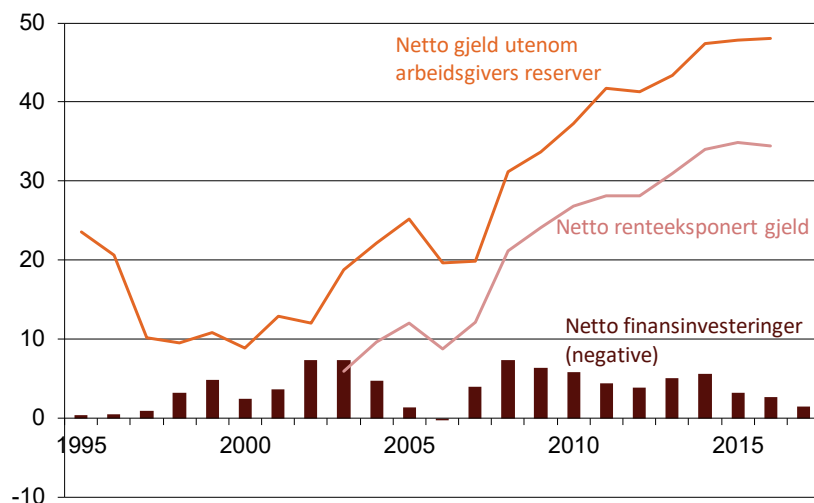
2.5 Nettofinansinvesteringer og økning i netto gjeld

Nettofinansinvesteringer (tidligere benevnt overskudd før lånetransaksjoner) er i nasjonalregnskapet definert som samlede inntekter fratrasket samlede utgifter, der utgifter til bruttorealinvesteringer er medregnet, mens lån og avdrag er holdt utenom.

Nettofinansinvestering, med tillegg for eventuelle omvurderinger av fordringer og gjeld, bestemmer utviklingen i kommunesektorens netto fordringer.

Kommunesektoren hadde fram til 2014 betydelige underskudd, dvs. negative nettofinansinvesteringer, blant annet som følge av et høyt nivå på bruttoinvesteringene.

Den høye inntektsveksten i 2015 og 2016, kombinert med en mer moderat aktivitetsvekst, har bidratt til at underskuddet har blitt redusert fra 25 mrd. kroner i 2014 til knapt 15 mrd. kroner i 2015 og videre til knapt 14 mrd. kroner i 2016, tilsvarende 2,7 prosent av inntektene. Anslagene i Nasjonalbudsjettet 2018 innebærer at anslått underskudd på knapt 8 mrd. kroner i 2017, tilsvarende 1,5 prosent av inntektene. Reduksjonen i underskuddet kan blant annet henføres til betydelig merskatteinngang, men også en anslått volumnedgang i bruttoinvesteringene.

Figur 2.5 Nettofinansinvesteringer (negative), nettogjeld i kommuneforvaltningen. Prosent av inntekter. 1995-2016

Figur 2.5 viser utviklingen i netto gjeld (brutto gjeld fratrukket brutto fordringer), basert på statistikken for finansielle sektorregnskaper (Statistisk sentralbyrå). Som omtalt i tidligere rapporter har Statistisk sentralbyrå gjennomført en omfattende revisjon av det såkalte institusjonelle sektorregnskapet. Dette finansielle sektorregnskapet inneholder et omfattende, detaljert og avstemt regnskap for fordringer og gjeld mellom ulike sektorer, basert på internasjonale retningslinjer for nasjonalregnskapet.

Deler av kommunenes plasseringer i pensjonsmidler er tatt inn som fordringer i sektoren under betegnelsen «arbeidsgivers reserver». Arbeidsgivers reserver er satt sammen av tilleggsreservene, premiefond og kursreguleringsfondet. Disse regnskapspostene inngår i forsikringsmessige avsetninger på balansens gjeldsside hos livsforsikringsselskaper og pensjonskasser. Kommunenes reserver (eiendel/fordringer) er knyttet til de kollektive avtalene de har inngått for sine ansatte med livselskaper og kommunale pensjonskasser.

Det framgår av figur 2.5 at medregnet den nye kategorien utgjorde netto gjeld 29,5 prosent av inntektene ved utgangen av 2016, mens dersom denne kategorien holdes utenfor har gjeldsandelen steget fra drøyt 43 prosent i 2013 til 48 prosent av inntektene ved utgangen av 2016.

Selv om nettogjelden i kommuneforvaltningen utgjør 48 pst. av inntektene, gir ikke dette nødvendigvis et uttrykk for den gjelden som belaster kommuneøkonomien. Av kommunesektorens bruttogjeld vil noe være videreformidlet til privatpersoner og selskaper eller fremdeles stå ubrukt på konto. Noe vil være knyttet til investeringer innenfor vannforsyning, avløp og renovasjon, som finansieres gjennom gebyrene fra innbyggerne. Videre er det slik at staten dekker renteutgifter og noen avdrag på investeringer til skole, kirker, sykehjem og transporttiltak i fylkene. Dersom en tar hensyn til disse faktorene, kan kommunesektorens totale renteeksponering ved utgangen av 2016 anslås til vel 170 mrd. kroner, eller om lag 34 pst. av driftsinntektene. Det innebærer at 1 prosentpoeng høyere rente isolert sett vil belaste kommuneøkonomien med nærmere $1\frac{3}{4}$ mrd. kroner, eller vel 0,3 pst. av driftsinntektene, før det tas hensyn til eventuelle rentebindinger og effekten en endring i renten vil kunne ha på finansavkastningen på kommunesektorens oppsparte pensjonsmidler. Dette er omtalt nærmere i avsnitt 6.2.

2.6 Netto driftsresultat

Utvalget betrakter netto driftsresultat som hovedindikatoren for økonomisk balanse i kommunesektoren. Netto driftsresultat viser hvor mye som kan disponeres til avsetninger og investeringer etter at driftsutgifter, renter og avdrag er betalt.

Utvalget anbefaler at netto driftsresultat for kommunesektoren som helhet over tid bør utgjøre om lag 2 prosent av driftsinntektene, med et anbefalt nivå på $1\frac{3}{4}$ prosent for kommunene (inkl. Oslo) og 4 prosent for fylkeskommunene. Anbefalingen knytter seg til konserntall, dvs. inkl. kommunale og fylkeskommunale foretak (KF og FKF) og interkommunale selskaper (IKS).

Utviklingen i brutto og netto driftsresultat i perioden 2011-2016 er vist i tabell 2.3. F.o.m. 2014 ble momskompensasjonen fra investeringer ført i investeringsregnskapet, ikke i driftsregnskapet som tidligere. Denne endringen medførte en reduksjon i brutto og netto driftsresultat. I tabellen er det korrigert for denne endringen ved at momskompensasjonen fra investeringer er trukket fra brutto og netto driftsresultat i årene før 2014, slik at tallene er sammenliknbare for hele perioden.

Etter et meget høyt netto driftsresultat i kommunesektoren som helhet i 2006, ble driftsresultatene svekket i 2007 og 2008. I årene 2009-2014 var driftsresultatene i underkant av utvalgets nåværende anbefaling på 2 pst., når en tilbakefører den nevnte føringsendringen av momskompensasjon fra 2014. I 2015 ble netto driftsresultat kraftig forbedret, både i kommunene og fylkeskommunene, og for sektoren samlet utgjorde det om lag 3,2 pst. Netto driftsresultat har de siste årene vært vesentlig høyere i fylkeskommunene enn i kommunene, jf. tabell 2.3.

Tabell 2.3 Netto driftsresultat og brutto driftsresultat (eks. avskrivninger) etter at merverdiavgiftskompensasjon fra investeringer er trukket fra. Konsern. Prosent av brutto driftsinntekter. 2006-2016.

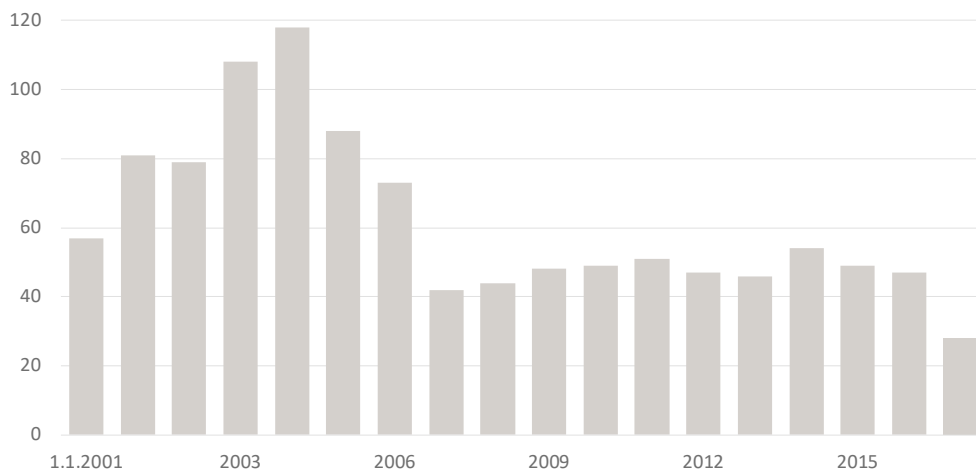
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Kommunesektoren											
Brutto driftsresultat	7,1	4,4	2,9	4,0	4,8	5,0	5,5	4,9	5,1	7,1	8,3
Netto driftsresultat	4,9	1,3	-1,0	1,6	1,8	1,4	2,0	1,5	1,5	3,2	4,2
Kommunene (inkl. Oslo)											
Brutto driftsresultat	7,4	4,6	3,2	4,0	4,1	4,9	5,3	4,8	4,9	6,9	8,2
Netto driftsresultat	5,0	1,1	-1,3	1,5	0,9	0,9	1,8	1,2	1,3	3,0	4,0
Fylkeskommunene											
Brutto driftsresultat	5,5	3,4	1,4	3,9	8,3	5,5	6,3	5,7	6,2	7,9	8,8
Netto driftsresultat	4,0	2,4	1,0	2,5	6,8	3,7	3,3	2,8	3,1	4,6	5,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå

For 2016 ble netto driftsresultat for kommunesektoren som helhet til 4,2 pst. av inntektene for konsern. Tilsvarende tall for kommunene var 4,0 pst. og for fylkeskommunene 5,0 pst. Bedringen i driftsresultatene fra 2015 til 2016 hadde i hovedsak sammenheng med at inntektsveksten ble høyere enn utgiftsveksten (forbedring i brutto driftsresultat), mens endringer i kommunesektorens netto finansutgifter hadde mindre betydning for utviklingen i netto driftsresultat.

De gode driftsresultatene førte til at kommunene og fylkeskommunene kunne styrke de økonomiske bufferne de har til den løpende driften (disposisjonsfondene) og til å dekke inn underskudd fra tidligere år. For kommunene økte disposisjonsfond og mindreforbruk fra 6,9 pst. av driftsinntektene i 2015 til 8,7 pst. i 2016. For fylkeskommunene økte disposisjonsfondene fra 10,3 pst. til 12,0 pst.

Kommunene som hadde akkumulerte merforbruk fra tidligere år, benyttet driftsresultatene til å redusere eller dekke inn disse i 2016. Ved utgangen av november 2017 var i alt 28 kommuner ført opp i ROBEK som følge av akkumulerte underskudd. Dette er det laveste antallet som har vært i ROBEK siden registeret ble opprettet i 2001.

Figur 2.6 Antall kommuner i ROBEK. 2001-2017.

Kilde: Kommunal- og moderniseringsdepartementet

2.7 Kommunesektorens inntekter i 2018

Omtalen av det økonomiske opplegget for 2018 er basert på framstillingen i Nasjonalbudsjettet 2018, Kommunal- og moderniseringsdepartementets budsjettproposisjon for 2018.

I kommuneproposisjonen for 2018 la regjeringen opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på mellom 4,3 og 5,3 mrd. kroner i 2018. Det ble varslet at mellom 3,8 og 4,3 mrd. kroner av inntektsveksten ville være frie inntekter.

Regjeringens budsjettforslag for 2018 legger opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter i 2018 på om lag 4,6 mrd. kroner, tilsvarende 0,9 pst. Videre la regjeringen opp til en realvekst i frie inntekter på knapt 3,8 mrd. kroner, tilsvarende en realvekst på 1,0 pst.

Ved beregning av realvekst i kommunesektorens inntekter er det lagt til grunn en pris- og kostnadsvekst i kommunal tjenesteyting på 2,6 pst. fra 2017 til 2018.

Inntektsveksten i 2018 er regnet fra inntektsnivået i 2017 slik det ble anslått etter stortingsbehandlingen av Revidert nasjonalbudsjett 2017. Det innebærer at oppjusteringen av anslaget for kommunesektorens skatteinntekter i 2017 med 4 mrd. kroner ikke påvirker nivået på sektorens inntekter i 2018.

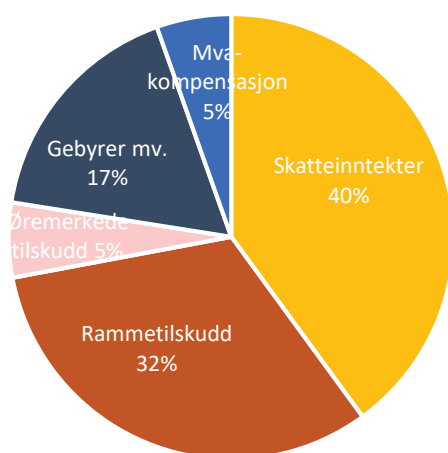
Veksten i frie inntekter foreslås fordelt med knapt 3,6 mrd. kroner til kommunene og 200 mill. kroner til fylkeskommunene. Av veksten i frie inntekter til kommunene begrunnes 300 mill. kroner med opptrappingsplanen på rusfeltet, 200 mill. kroner er begrunnet med tidlig innsats i barnehage og skole, og 200 mill. kroner er begrunnet med forebyggende tiltak for barn, unge og familier for å ruste kommunene til barnevernsreformen. Av veksten i frie inntekter til fylkeskommunene foreslås det at 100 mill. kroner gis med en særskilt fordeling til ferjefylkene.

I kommuneproposisjonen for 2018 ble veksten i kommunesektorens samlede pensjonskostnader anslått til i størrelsesorden 350 mill. kroner i 2018, ut over det som dekkes av den kommunale deflatoren.

3 Inntekter for kommuneforvaltningen

Dette kapitlet ser nærmere på utviklingen i kommuneforvaltningens inntekter.

Kommuneforvaltningens samlede inntekter innenfor kommuneopplegget¹ er summen av skatteinntekter, overføringer fra staten, gebyrer og andre innenlandske løpende overføringer. Skatteinntektene omfatter skatt på inntekt og formue, eiendomsskatt og andre produksjonsskatter. Overføringer fra staten omfatter rammeoverføringer og øremerkede overføringer innenfor kommuneopplegget. Summen av skatt på inntekt, formue og eiendom, samt rammetilskudd er kommunesektorens frie inntekter. Dette er inntekter som kommunene fritt kan disponere uten andre føringer enn gjeldende lover og forskrifter. Figur 3.1 viser hvordan kommunesektorens inntekter er anslått fordelt på de ulike inntektskildene i 2017.

Figur 3.1 Sammensetning av kommunesektorens samlede inntekter 2017.

Kilde: Finansdepartementet

I kapittel 2 er det redegjort for utviklingen i kommunesektorens inntekter de siste årene (jf. tabell 2.1). I dette kapitlet drøftes utviklingen i kommunesektorens samlede og frie inntekter nærmere. I avsnitt 3.1 og 3.2 ser en på den reelle veksten i henholdsvis samlede og frie inntekter siden 2002. I avsnitt 3.3 er det også en omtale av utviklingen i de sist kjente skatteinntektene sammenlignet med ett år tidligere, skatteandel og omfanget av eiendomsskatt. For en omtale av kommunesektorens gebyrinntekter vises det til kapittel 3.4. Framstillingen i dette kapitlet bygger på tallmaterialet i Nasjonalbudsjettet 2018.

På grunn av overføring av ansvaret for sykehusene fra fylkeskommunene til staten 1. januar 2002 er startåret for tidsseriene satt til 2002.

De siste ti årene har befolkningen i Norge i snitt økt med 1,2 pst. årlig i gjennomsnitt, mot 0,7 pst. i perioden 2002-2007. For å sammenholde inntektsutviklingen med befolkningsutviklingen har utvalget beregnet tall der både de samlede og de frie inntektene er sett i forhold til antall innbyggere. I tillegg er inntektene justert for endringer i

¹ For nærmere forklaring av inntekter som inngår i kommuneopplegget, se vedlegg 3

Boks 3.1 Om korreksjoner i inntektsvekst

Korreksjonsposter i de frie inntektene blir dokumentert årlig i Kommunal- og moderniseringsdepartementets budsjettproposisjon. For de samlede inntektene henvises det i tillegg til budsjettmateriale fra Finansdepartementet.

Prisutvikling

Ved justering for prisutvikling benytter utvalget en deflator for kommunenes kjøp av varer og tjenester som er utarbeidet av Finansdepartementet. Det tas her hensyn til utviklingen i lønnskostnader per årsverk samt prisutviklingen for investeringsvarer og annen produktinnsats (se vedlegg 6 for en historisk oversikt over årlig prisvekst i kommunesektoren).

Oppgaveoverføringer, nye oppgaver, endringer i finansieringsform, regelendringer m.m.

Ved å korrigere for nye oppgaver og overføring av oppgaver mellom forvaltningsnivåer, endringer i finansieringsform og eventuelt regelendringer m.v., gjøres vekstratene i tidsseriene mest mulig sammenlignbare. Korreksjonene er dokumentert i Kommunal- og moderniseringsdepartementets årlige budsjettproposisjon, og i budsjetttrundskrivene fra departementet. I beregningene av veksten i de samlede inntektene korrigeres det ikke for nye oppgaver, men ved beregning av veksten i de frie inntektene er det korrigert også for dette.

Utvikling i innbyggertallet

Flere innbyggere vil normalt innebære økt etterspørsel etter kommunale tjenester. For å fange opp den isolerte effekten av befolkningsvekst, kan det beregnes tall der inntektsveksten er justert for årlig endring i innbyggertallet.

Endring i alderssammensetning

Endring i alderssammensetningen vil innebære endret etterspørsel etter kommunale tjenester, fordi ulike aldersgrupper har ulike behov for tjenester. Ved å justere for endret alderssammensetning tas det hensyn til at befolkningen blir dyrere eller billigere som følge av endringer i alderssammensetningen. I korrigeringen brukes samme kostnadsnøkkel som i notatet om demografi som utvalget utarbeider til konsultasjonsordningen.

Samlede inntekter

Samlede inntekter korrigeres for prisvekst og oppgaveoverføringer m.v. Det kan også beregnes tallserier der det i tillegg korrigeres for endringer i innbyggertall og endringer i befolkningens alderssammensetning.

Frie inntekter

Frie inntekter korrigeres for prisvekst, nye oppgaver og innlemming av øremerkede tilskudd. Det kan også beregnes tallserier der det i tillegg korrigeres for endringer i innbyggertall og alderssammensetning.

befolkningssammensetningen, siden demografiske endringer skaper endringer i behovet for og etterspørselen etter tjenester.

Ved beregning av realvekst i samlede og frie inntekter benytter utvalget deflatoren for prisvekst i kommunesektoren som er utarbeidet av Finansdepartementet.

3.1 Samlede inntekter – realvekst 2002-2017

Den økonomiske virksomheten i kommunesektoren styres på lang sikt gjennom de inntektsrammene Stortinget fastsetter. Fra et *innbyggersperspektiv* er utviklingen i de samlede inntektene mest interessant, siden nivået på kommunesektorens samlede inntekter sier noe om hvor stor den kommunale tjenesteproduksjonen kan bli. Vekst i kommunesektorens samlede inntekter innebærer at innbyggerne kan få flere velferdstjenester levert fra kommunen. Dersom kommunene har fått tilført nye oppgaver som følges av økte inntekter, innebærer dette en økning i tjenestetilbudet for befolkningen. Dersom inntektsveksten skyldes at oppgaver *flyttes* fra staten til kommunesektoren, øker ikke dette innbyggernes samlede tilbud av offentlige tjenester. Det korrigeres derfor for oppgaveoverføringer, men ikke for helt nye oppgaver, når indeksen for samlede inntekter beregnes. Tabell 3.1. som viser nivået på samlede inntekter for kommunesektoren er imidlertid ikke korrigert for oppgaveoverføringer.

Realvekst i kommunenes samlede inntekter på 176 mrd. kroner fra 2002 til 2017

Utviklingen i de samlede inntektene i faste priser, det vil si korrigert for pris- og lønnsutviklingen, men ikke for nye oppgaver m.m., vises i tabell 3.1 (og i vedlegg 3). Denne inntektsveksten gir et uttrykk for hva sektoren har til rådighet til å finansiere nye oppgaver, reformer, demografiske endringer og generell velferdsøkning.

Tabell 3.1 Samlede inntekter for kommunesektoren 2002-2017. Mrd. 2017-kroner¹

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Sum inntekter kommuneopplegget	323,3	329,6	335,5	350,1	372,0	381,8	387,3	403,4	422,6	430,9	446,6	454,2	462,1	474,6	489,5	499,2

¹ Trekket som ble foretatt i rammetilskuddet f.o.m. 2004 til å finansiere momskompensasjonsreformen er inkludert i de samlede inntektene ut fra at kommunene får disse midlene tilbake gjennom momskompensasjonsordningen. Beregningene i denne er ikke korrigert for oppgaveoverføringer.

Kilde: Finansdepartementet

Realveksten i de samlede inntektene for kommunesektoren fra 2002 til 2017 er 176 milliarder kroner. Dette kan sies å være penger kommunesektoren har hatt til disposisjon for å finansiere økt etterspørsel grunnet befolkningsvekst, reformer og nye oppgaver, regelendringer samt generelle velferdsøkninger.

Samlede inntekter opp med rundt 25 prosent fra 2002 når det korrigeres for befolkningsvekst

Tabell 3.2 viser utviklingen i samlede inntekter i faste priser, korrigert for nye oppgaver, befolkningsvekst og endringer i alderssammensetningen. Linje 1 i tabellen viser utvikling i samlede inntekter korrigert for prisutvikling og nye oppgaver, og er avledet av vekstratene for de samlede inntektene som er vist i tabell 2.1 i kapittel 2. I linje 2 er inntektsveksten i tillegg korrigert for utviklingen i antall innbyggere i landet. Her legges det til grunn at befolkningssammensetningen er den samme, og kostnadsøkningen kun er knyttet til en økning i antall innbyggere. I linje 3 er veksten også justert for endringer i befolkningens

alderssammensetning. Dersom alderssammensetningen går i retning av aldersgrupper som benytter kommunale tjenester i større grad enn andre tilsier dette at den justeringene for alderssammensetningen trekker ned veksten sammenliknet med linje 2 der det ikke justeres for endringer i alderssammensetningen.

Det er viktig å presisere at korrigeringen for endringer i alderssammensetningen bygger på uendrede gjennomsnittskostnader og forutsetter uendret standard, produktivitet og dekningsgrad på tjenestene. Det er ikke opplagt at kostnadene ved flere innbyggere og nye mottakere av kommunale tjenester er lik gjennomsnittskostnaden. I beregningene tas det heller ikke hensyn til mulige endringer i befolkningens helsetilstand og funksjonsevne, arbeidsledighet, innvandrerandel, bosettingsmønster m.m. Slike endringer vil kunne ha betydning for behovet for tjenester og dermed for kommunenes utgiftsbehov. På samme måte som når utvalget anslår mer- og mindreutgifter for kommunesektoren knyttet til den demografiske utviklingen, jf. kapittel 10, må også justeringene som er gjort her, betraktes mer som grove anslag enn som eksakte svar.

Tabell 3.2 Utvikling i kommunesektorens samlede inntekter 2002-2017 korrigert for oppgaveoverføringer, endringer i innbyggertallet og endringer i alderssammensetningen. Faste priser. 2002=100.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Gj.snittlig årlig vekst (pst.)
Samlede inntekter, faste priser	100,0	100,6	104,3	107,9	114,0	115,6	117,4	122,3	125,6	128,1	130,9	132,6	134,4	139,5	143,4	145,3	2,5
Samlede inntekter, faste priser, per innbygger	100,0	99,9	103,1	106,0	111,2	111,8	112,1	115,3	117,0	117,7	118,8	118,8	119,0	122,2	124,4	125,0	1,5
Samlede inntekter, faste priser, justert for befolkningsvekst og endringer i alderssammensetningen	100,0	100,0	102,4	104,9	109,8	110,3	110,9	114,5	116,7	117,7	119,2	119,3	119,6	123,1	125,8	126,6	1,6

Kilde: Finansdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Tabell 3.2 viser en realvekst i samlede inntekter på om lag 45 pst. i perioden 2002-2017. Regnet per innbygger var realveksten på 25 pst. i perioden, og hvis det også justeres for endringer i befolkningens alderssammensetning, blir veksten på 27 pst. Veksten i perioden er om lag den samme om vi ser på samlede inntekter justert for befolkningsvekst, eller om vi ser på der det også er justert for alderssammensetning. En tolkning av dette er at selv om alderssammensetningen har endret seg i løpet av perioden er gjennomsnittsinbyggere om lag like kostnadskrevende i 2017 som i 2002.

En vesentlig del av veksten i kommunesektorens samlede inntekter frem til 2011 var knyttet til finansieringen av barnehager, som først ble innlemmet i frie inntekter fra 2011. Veksten i de samlede inntekter var relativt sterk perioden 2004-2006, mens den var noe svakere i 2007 og 2008. Den svake veksten i 2007 må ses i sammenheng med sterk inntektsvekst i 2006, blant annet som følge av uventet høy vekst i skatteinntektene. I 2009 ble veksten sterkere igjen, for så å særlig avta i 2013. I 2015 og 2016 tok veksten seg igjen opp, noe som må ses i sammenheng med en sterkere skatteinngang enn forventet. I 2017 ser realveksten i samlede inntekter ut til å bli noe svakere enn gjennomsnittet for perioden.

Justert for befolkningsvekst og endringer i alderssammensetning er utviklingstrekkene omtrent tilsvarende som for samlede inntekter uten slike justeringer.

3.2 Frie inntekter – realvekst 2002-2017

De samlede inntektene omfatter både frie inntekter og øremerkede tilskudd. Øremerkede tilskudd er midler som er bundet opp til spesifikke formål, mens kommunene og fylkeskommunene kan bruke de frie midlene fritt så lenge de oppfyller forpliktelser som stilles i lover og regelverk. De frie inntektene er derfor en indikator på kommunenes og fylkeskommunenes handlingsrom og er dermed mest relevante ut fra et *kommuneperspektiv*. For at vekstprosentene skal bli sammenlignbare over tid, korrigeres de frie inntektene for nye oppgaver, overføring av oppgaver mellom forvaltningsnivåene, regelendringer og innlemminger av øremerkede tilskudd i rammetilskuddet og dermed i frie inntekter.

Andelen frie inntekter har gått noe ned siden 2012

I tabell 3.3 vises utviklingen i frie inntekter som andel av de samlede inntektene. Utviklingen i forholdet mellom samlede inntekter og de frie inntektene gir viktig informasjon om i hvilken grad sektoren rammefinansieres.

Fra 2002 til 2005 falt de frie inntektenes andel av de samlede inntektene fra 75 pst. til 68 pst. Andelen økte noe igjen i 2006 for deretter å falle tilbake i 2007, og lå deretter mer stabilt på om lag 66-67 pst. til og med 2010. Etter innlemmingen av de øremerkede tilskuddene til barnehager i de frie inntektene i 2011 økte andelen frie inntekter igjen, til i om lag 75 pst. i 2011. Andelen frie inntekter har fra 2012 gått litt ned. I 2017 ser andelen ut til å bli om lag 72 pst., litt ned fra året før.

Tabell 3.3 Kommunesektorens frie inntekter som andel av de samlede inntektene. 2002-2017. Prosent

År	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Frie inntekter som andel av samlede inntekter	75,2	73,9	69,3	68,3	69,1	66,8	66,0	66,4	66,9	74,8	75,3	74,7	74,0	73,4	73,3	72,4
Frie inntekter og mva-kompensasjon som andel av samlede inntekter	75,4	74,6	73,0	73,0	73,0	70,8	70,2	70,7	71,2	78,8	79,1	78,9	78,3	77,7	77,8	76,9

Kilde: Finansdepartementet

Frie inntekter og mva-kompensasjon som andel av samlede inntekter har også gått litt ned siden 2012, se tabell 3.3. Regnet på denne måten er det noe økning i andelen av de samlede inntektene i perioden sett under ett. Innføringen av mva-kompensasjonsordningen var provenynøytral for sektoren samlet. Ordningen ble finansiert ved et trekk i rammeoverføringene til kommunesektoren ved innføringen i 2004, mens kommunesektoren får tilbakeført mva-kompensasjon for kjøp av mva-pliktige varer og tjenester. For den enkelte kommune vil ikke utbetalt mva-kompensasjon være lik trekk i rammetilskudd, og ordningen vil følgelig kunne medføre omfordelinger, det vil si gevinst eller tap. Mva-kompensasjonen fungerer som rammetilskudd i den forstand at den ikke har til hensikt å påvirke kommunenes prioritering mellom ulike tjenester. Mva-kompensasjonen virker forskjellig fra rammetilskudd i den forstand at det utbetalte beløpet påvirkes av kommunens aktivitet.

Lavere realvekst i frie inntekter fra 2002 når det justeres for befolkningsendringer

I tabell 3.4 vises utviklingen i kommunesektorens frie inntekter i faste priser, korrigert for nye oppgaver, når det justeres for befolkningsvekst og eventuelt også endringer i alderssammensetningen.

Tabell 3.4 Utviklingen i kommunesektorens frie inntekter 2002-2017, korrigert for oppgaveoverføringer og nye oppgaver. Faste priser. 2002=100

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Gj.snittlig årlig vekst (pst.)
Frie inntekter, faste priser	100,0	99,5	102,9	105,8	112,4	111,6	111,6	114,9	117,5	118,8	121,3	122,0	122,8	127,1	130,7	131,6	1,8
Frie inntekter, faste priser, per innbyggjer	100,0	98,9	101,7	103,9	109,6	107,8	106,5	108,3	109,5	109,2	110,1	109,3	108,7	111,3	113,4	113,2	0,8
Frie inntekter, faste priser, justert for befolkningsvekst og endringer i alderssammensetningen	100,0	98,6	101,0	102,8	108,2	106,4	105,4	107,5	109,2	109,2	110,4	109,7	109,2	112,1	114,7	114,6	0,9

Kilde: Finansdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Mva-kompensasjon inngår ikke i tallene. Linje 1 i tabellen viser utvikling i frie inntekter korrigert for prisutvikling og nye oppgaver, og er avledet av vekstratene for de frie inntektene som er vist i tabell 2.1 i kapittel 2. I linje 2 er inntektsveksten i tillegg sett per innbyggere i landet. I linje 3 er veksten også justert for endringer i befolkningens alderssammensetning. Også her er det forutsatt uendrede gjennomsnittskostnader, jf. omtale i avsnitt 3.2.

Realveksten i frie inntekter har vært på 32 pst. i perioden 2002-2016, men den generelle befolkningsøkningen og endringer i alderssammensetningen har medført økte utgifter for kommunesektoren.

Tabell 3.5 Utviklingen i kommunenes og fylkeskommunenes frie inntekter i perioden 2002-2017, korrigert for oppgaveoverføringer og nye oppgaver. Faste priser. 2002=100 ¹

	-02	-03	-04	-05	-06	-07	-08	-09	-10	-11	-12	-13	-14	-15	-16	-17	Gj.snittlig årlig vekst (pst.)
Kommunene:																	
Frie inntekter	100	99,3	102,6	105,2	111,8	110,9	110,8	114,1	116,4	117,9	120,4	121,1	121,9	126,4	130,3	131,4	1,8
Frie inntekter, korrigert for befolkningsvekst	100	98,7	101,4	103,4	109,0	107,2	105,8	107,5	108,4	108,4	109,2	108,5	108,0	110,7	113,1	113,0	0,8
Frie inntekter, korrigert for befolkningsvekst og endringer i alderssammensetningen	100	98,5	101,1	103,0	108,9	107,5	106,7	108,8	110,0	110,1	111,2	110,6	110,0	112,9	115,6	115,7	1,0
Fylkeskommunene:																	
Frie inntekter	100	100,4	104,0	108,2	114,7	114,3	114,6	118,3	122,2	122,3	125,0	125,3	126,1	129,8	131,9	132,1	1,9
Frie inntekter, korrigert for befolkningsvekst	100	99,8	102,7	106,3	111,9	110,4	109,5	111,5	113,8	112,4	113,4	112,3	111,7	113,7	114,5	113,7	0,9
Frie inntekter, korrigert for befolkningsvekst og endringer i alderssammensetningen	100	98,8	100,3	101,3	104,1	100,3	98,6	100,7	103,8	103,5	105,1	104,2	103,0	106,1	107,9	107,4	0,5

¹ Oslo er delt i en kommunedel og en fylkeskommunedel

Kilde: Finansdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Det framgår av tabell 3.4 at realveksten i de frie inntektene, i liket med veksten i de samlede inntektene, var sterkest i perioden 2004-2006. Inntektene gikk noe ned fra 2006 til 2008, mens det har vært en vekst i frie inntekter i årene etter 2008. Reduksjonen i 2007 må ses i sammenheng med at uventet høy vekst i skatteinntektene bidro til en sterk vekst i de frie inntektene i 2006. Gjennomsnittlig vekst i kommunesektorens frie inntekter i perioden 2002 til 2017 har vært på 1,8 pst. Justert for befolkningsvekst og endringer i alderssammensetningen er veksten i perioden henholdsvis 0,8 og 0,9 pst., med noe nedgang fra 2016 til 2017 etter sterk økning de to foregående årene.

For perioden 2002-2017 er realveksten i kommunenes frie inntekter beregnet til 31,4 pst., mens fylkeskommunene har hatt en vekst på 32,1 pst., jf. tabell 3.5. Om det tas hensyn til både økning i antall innbyggere og endret alderssammensetning blir veksten i perioden 2002-2017 vel 15 prosentpoeng lavere for kommunene og om lag 25 prosent lavere for fylkeskommunene.

3.3 Skatteinntekter og eiendomsskatt

Som ledd i budsjettopplegget for kommunesektoren legges det opp til en fordeling av frie inntekter på skatteinntekter og rammetilskudd. Kommunesektorens andel av landets samlede skatteinntekter bestemmes ved fastsettelsen av den kommunale skattøren. Skattøren for kommuner og fylkeskommuner vedtas av Stortinget ved behandlingen av statsbudsjettet det enkelte år. Skattøren er tilpasset det nivået på skatteinntektene til kommunesektoren som er lagt til grunn i budsjettopplegget.

Skatteandelen har vært rundt 40 pst. siden 2011

Skatteandelen er den andelen av kommunesektorens samlede inntekter som er skatteinntekter (inkl. selskapsskatt). Ved behandlingen av kommuneproposisjonen for 2001 la Stortinget til grunn en gradvis opptrapping av skatteandelen fra 44 pst. til 50 pst. Realisert skatteandel vil kunne avvike fra opplegget i Statsbudsjettet som følge av at skatteinntektene øker mer eller mindre enn anslått. Etter 2006 og frem til 2014 ble skatteandelen gradvis redusert for så å øke litt frem til 2016. I 2017 er skatteandelen anslått til 40,1 pst. Utviklingen i skatteandelen er vist i tabell 3.6.

Tabell 3.6 Skatteinntektenes andel av kommunesektorens samlede inntekter. 2002-2017. Prosent

År	-02	-03	-04	-05	-06	-07	-08	-09	-10	-11	-12	-13	-14	-15	-16	-17
Skatteandel	47,2	47,6	47,3	49,5	49,7	47,3	46,4	43,3	42,7	39,7	39,6	39,7	38,8	39,2	40,6	40,1
- herav eiendomsskatt og andre produksjonsskatter	1,8	1,8	1,9	2,2	2,2	2,3	2,4	2,2	2,3	2,2	2,2	2,3	2,4	2,6	2,7	2,7

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Skatteandelen avhenger dels av fordelingen av frie inntekter på skatteinntekter og rammeoverføringer i budsjettopplegget, dels av den faktiske utviklingen i skatteinntektene i de enkelte år. I budsjettoppleggene gjennom perioden 2006-2010 kom den årlige veksten i frie inntekter i hovedsak som rammeoverføringer i budsjettframleggene.

Skatteveksten har avtatt i 2017

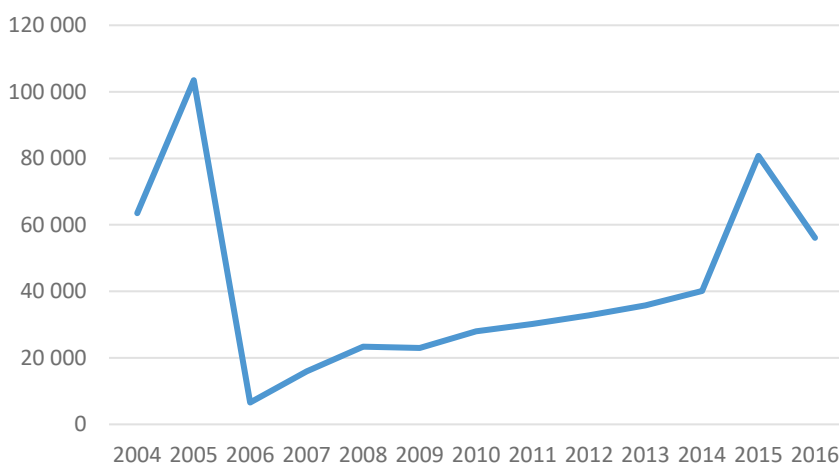
I perioden januar-september 2017 betalte personlige skatteyttere inn 149 milliarder kroner i skatt på inntekt og formue til kommuner og fylkeskommuner. Sammenlignet med samme

periode i 2016 økte skatteinngangen med om lag 5,5 mrd. kroner på landsbasis, tilsvarende 3,8 pst., jf. også avsnitt 2.1. Økningen er mindre enn i 2016. Uttak av utbytte som tilpasning til skattereformen i 2015 bidro til ekstra innbetaling av skatteinntekter gjennom 2016. Dette ga økt skatt på alminnelig inntekt som deles mellom staten, kommuner og fylkeskommuner. I tillegg bidro blant annet økningen i kommunalt og fylkeskommunalt skattøre og økningen i nominelle lønnsommer til økningen i skatteinngangen fra 2015 til 2016. Økningen i skatteinntektene i 2017 ser imidlertid ut til å bli høyere enn lagt til grunn i RNB 2017. Selv om størstedelen av effekten ble tatt ut gjennom høye utbytter i 2015, var uttaket av utbytte relativt høyt også i 2016. Høyere utbytte enn forventet i 2016 har bidratt til merskattevekst i 2017 gjennom ekstra innbetaling av forskuddsskatt og restskatt.

Nærmere om ekstraordinært store utbytter som tilpasning til skattereform

Figur 3.2 viser uttak av utbytter for personlige aksjonærer i perioden 2006-2016. Tallene for 2004-2006 er ikke helt sammenliknbare, men viser at det også i forbindelse med tidligere skattereform var betydelige tilpasninger mht. uttak av utbytte.

Figur 3.2 viser at mottatt utbytte for personlige aksjonærer økte fra 40 mrd. kroner i 2014 til 80 mrd. kroner i 2015, for deretter å avta til 56 mrd. kroner i 2016. Vi ser av figuren at også i 2016 var nivået på utbytte relativt høyt, historisk sett. Utviklingen må ses i sammenheng med tilpasninger til skattereformen. I 2015 inngikk inntekter fra utbytte og annen eierinntekt i alminnelig inntekt med en sats på 27 prosent. Fra 2016 og fremover ble skattesatsen for alminnelig inntekt gradvis redusert og foreslått til 23 prosent i 2018. Samtidig er den samlede marginalsatten for eierinntekter opprettholdt når en ser selskap og eier under ett. Dette er gjort ved at utbytteskatten er gradvis oppjustert med en faktor, og foreslått til 30,59 prosent i 2018. Det har dermed vært skattemessig gunstig å hente ut utbytte før en økning i utbytteskatt. Figuren viser at mye av effekten ble hentet ut og uttørmt i 2015. Også i årene som følger kan det vurderes om gunstig å hente ut urealisert aksjegevinst før en økning i satsen. Samtidig har trolig urealisert aksjegevinst gått betydelig ned etter 2015.

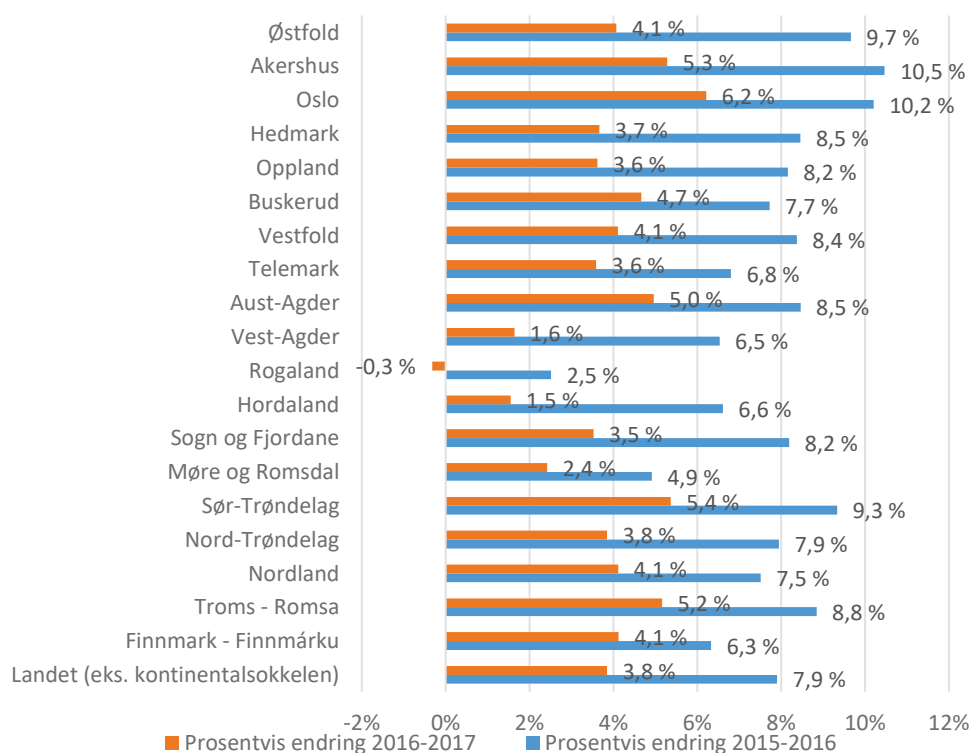

Figur 3.2 Mottatt utbytte. 2004-2017. Millioner kroner. 2004-2005: husholdninger og ideelle organisasjoner. 2006-2016: Personlige aksjonærer.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Størst skattevekst i Oslo, Sør-Trøndelag og Akershus

Oslo, Sør-Trøndelag og Akershus hadde sterkest skattevekst de ni første månedene i 2017 sammenliknet med tilsvarende periode i 2016. Rogaland, Vest-Agder og Hordaland lå vesentlig under landsgjennomsnittet, jf. figur 3.3. Den noe svakere utviklingen i disse fylkene kan fortsatt ha sammenheng med den svake utvikling i den petroleumsrelaterte industrien.

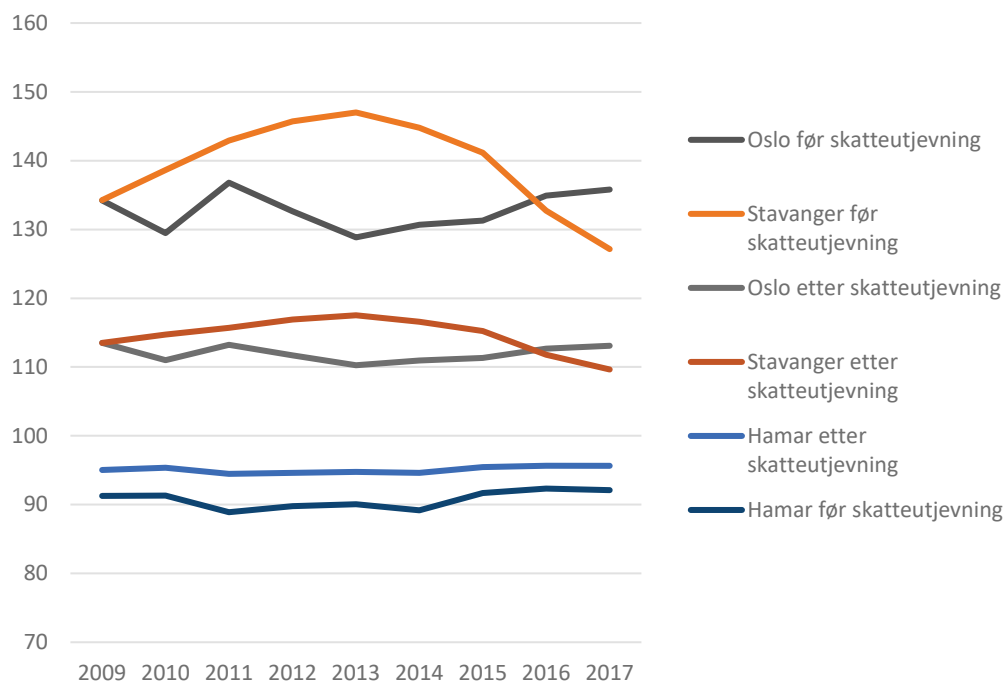
Figur 3.3 Akkumulert skatteinntegning (før skatteutjevning) i formueskatt og skatt på personlig skattytere, til kommunesektoren i årenes ni første måneder. 2015-2016 og 2016-2017. Nominell vekst i pst fra året før.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Skatteutjevningen gir mindre variasjoner i inntektene for kommunene

Figur 3.4 viser skatteinntegning til kommunene Oslo, Stavanger, Hamar per innbygger sett i forhold til landsgjennomsnittet for perioden 2009-2017.

Vi ser av figur 3.4 at Oslo og Stavanger i perioden 2009-2017 har hatt skatteinntekter per innbygger som ligger betydelig over landsgjennomsnittet. Hamar ligger noe under landsgjennomsnittet. I forhold til landsgjennomsnittet har Stavanger hatt nedgang fra 2013-2017, noe som må ses i sammenheng med nedgang i aktiviteten innenfor petroleumsrelatert virksomhet. Både Oslo og Hamar har hatt noe økning sammenliknet med landsgjennomsnittet i perioden.

Figur 3.4 Skatteinngang til kommunesektoren i løpet av året i enkelte fylker. Per innbygger i prosent av landsgjennomsnittet. 2001-2017¹. Før skatteutjevning.

¹ Ni første måneder for 2017.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

Forskjellene mellom kommunene og fylkeskommunene reduseres betydelig gjennom systemet for utjevning av skatt på inntekt og formue. Skatteutjevningen jevner delvis ut forskjeller i skatteinntekter mellom kommunene og fylkeskommunene. For kommunene innebærer ordningen at kommuner med skatteinngang under landsgjennomsnittet blir kompensert for 60 pst. av differansen mellom egen skatteinngang og landsgjennomsnittet. Kommuner med skatteinngang over landsgjennomsnittet blir tilsvarende trukket for differansen mellom egen skatteinngang og landsgjennomsnittet. Kommuner med skatteinngang under 90 pst. av landsgjennomsnittet blir ytterligere kompensert for 35 pst. av differansen mellom egne skatteinntekter og landsgjennomsnittet. Stor økning og nedgang i skatteinngangen for den enkelte kommune vil dermed gjennom skatteutjevningen gi langt mindre utslag i endringer i kommunenes inntekter, og skatteutjevningen fungerer dermed som en sikring mot overraskelser i egen skatteinngang. Skatteutjevningen bidrar til at kommunen med lavest inntekt av skatt og formue per innbygger i 2016 hadde 93 prosent av landsgjennomsnittet etter utjevning.

Av figur 3.4 ser vi at skatteutjevningen trekker Oslo og Stavanger ned nærmere landsgjennomsnittet, mens Hamar trekkes opp. Figuren viser at skatteutjevningen også har bidratt til å dempe variasjonene i skatteinntektene. Nedgangen i skatteinntekter per innbygger for Stavanger fra 2013-2017 i forhold til landsgjennomsnittet er eksempelvis langt mindre etter skatteutjevning enn før skatteutjevning.

Skatteutjevningen fører til at alle kommuner tar del i en skattevekst på landsbasis, selv om det ikke blir skattevekst før utjevning i egen kommune. For en kommune med skatteinntekter under 90 pst. av landsgjennomsnittet vil en økning i skatteinntektene på 1000 kroner per

innbygger i gjennomsnitt for landet, gi en merskattevekst på nær 950 kroner per innbygger, selv om skatteinntektene før utjevning er uendret i egen kommune.

Stadig flere innbyggere berøres av eiendomsskatt

Eiendomsskatten er en del av de frie inntektene og regnes med i skatteinntektenes andel av kommunesektorens samlede inntekter, skatteandelen. I løpet av perioden 2007-2016 var det en økning både i antall kommuner som har innført eiendomsskatt og eiendomsskatt, se tabell 3.7. I 2016 benyttet 365 kommuner eiendomsskatt, mot 355 kommuner året før. Av disse hadde 240 kommuner eiendomsskatt i hele kommunen, mot 221 kommuner året før. Til sammenlikning hadde 55 av 272 kommuner eiendomsskatt i hele kommunen i 2007. Dette fører til at det blir skrevet ut eiendomsskatt for stadig større områder av Norge, noe som medfølger at stadig flere eiere av boliger og fritidseiendommer betaler eiendomsskatt. Samlet eiendomsskatt fra boliger og fritidseiendommer har økt med 194 pst. i perioden 2007-2016, noe som er mer enn samlet eiendomsskatt fra annen eiendom, som har økt med 74 pst. i samme periode. Samlet eiendomsskatt økte med 120 prosent i perioden.

Tabell 3.7 Eiendomsskatt 2007-2016.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Antall mill. innbyggere i kommuner med eiendomsskatt	2,797	2,872	2,969	3,016	3,061	3,135	3,192	3,270	3,396	4,154
Kommuner med eiendomsskatt	272	291	299	309	316	324	330	341	355	365
- herav eiendomsskatt kun på verk og bruk	137	146	133	129	116	111	113	96	88	78
- herav eiendomsskatt på verk, bruk og områder utbygget på byvis	80	66	54	35	25	14	14	12	11	7
- herav eiendomsskatt i hele kommunen	55	79	112	145	163	174	177	199	221	240
Gjennomsnittlig eiendomsskatt på en enebolig på 120m ² (kr)	1 668	2 179	2 336	2 579	2 703	2 850	3 109	3 308	3 488	3 785
Eiendomsskatt, totalt (mill. kr)	5 575	6 122	6 498	7 107	7 570	8 076	8 879	9 615	11 177	12 285
- herav fra boliger og fritidseiendommer (mill. kr)	2 149	2 439	2 701	3 024	3 211	3 397	3 693	4 156	5 437	6 310
- herav fra annen eiendom (mill. kr)	3 426	3 683	3 797	4 083	4 359	4 679	5 186	5 459	5 739	5 975
Eiendomsskatt, totalt (pst. av brutto driftsinntekter)	2,2	2,3	2,2	2,3	2,3	2,3	2,4	2,5	2,8	2,9
- herav fra boliger og fritidseiendommer (pst. av brutto driftsinntekter)	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1	1,4	1,5
- herav fra annen eiendom (pst. av brutto driftsinntekter)	1,4	1,4	1,3	1,3	1,3	1,3	1,4	1,4	1,4	1,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Kommunene fikk til sammen 12,285 milliarder i inntekter fra eiendomsskatt i 2016, en økning på 1,109 millioner kroner, eller 10 pst. fra 2015. Økningen må blant annet ses i sammenheng med at Oslo kommune nå har innført eiendomsskatt, noe som også bidrar til at antall innbyggere i kommuner med eiendomsskatt har økt kraftig. Inntektene fra eiendomsskatt utgjorde omlag 2,9 pst. av kommunenes totale brutto driftsinntekter i 2016, i 2015 var andelen 2,8. Flere kommuner velger å skrive ut eiendomsskatt i hele kommunen.

I gjennomsnitt betalte en eier av en enebolig på 120 kvadratmeter 3 800 kroner i eiendomsskatt i 2016, mot omlag 3 500 kroner i 2015. Høyeste rapporterte skattebeløp på slike eiendommer i 2016 var 9 400 kroner, og det laveste var 700 kroner.

I 2016 var den gjennomsnittlige skattesatsen 5,8 promille, som er en marginal økning fra 2015. Den generelle skattesatsen skulle i 2016 ligge mellom 2 og 7 promille av taksten på eiendommen. Innenfor denne rammen er det kommunene som bestemmer nivået på skattesatsen. Det første året det blir utskrevet eiendomsskatt i en kommune, kan

skattesatsen ikke være høyere enn 2 promille, per 2016. Skattesatsen kan heller ikke økes med mer enn 2 promille årlig. Disse skrankene er foreslått endret i Statsbudsjettet 2018.

122 kommuner valgte å benytte muligheten til å ha en differensiert skattesats for boliger og fritidseiendommer i 2016. 101 kommuner hadde et bunnfradrag for boliger og fritidseiendommer. Fritak fra eiendomsskatt for nye boliger ble benyttet av 97 kommuner i 2016.

3.4 Betalinger for kommunale tjenester

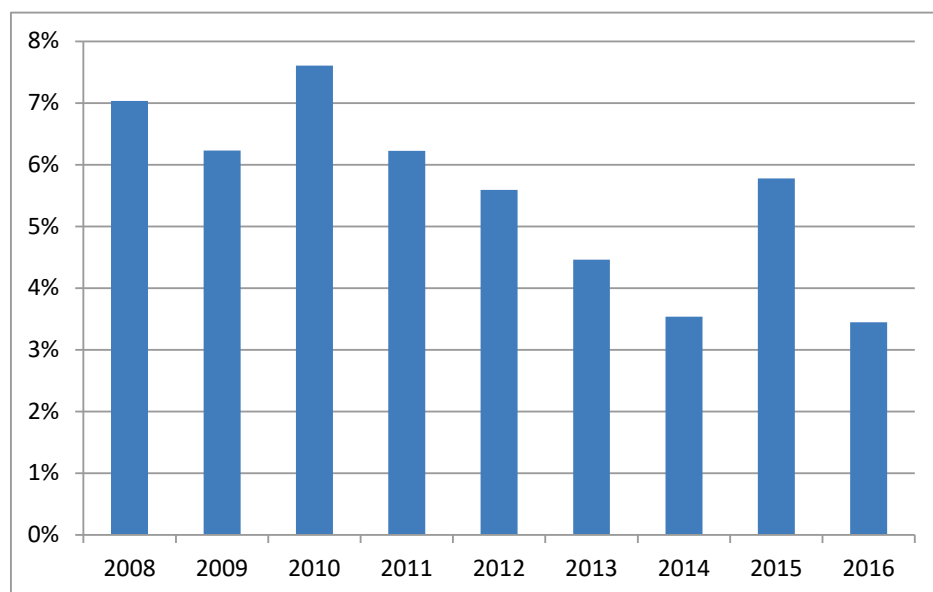
Totale inntekter fra betalinger for kommunale tjenester

Kommuneforvaltningen fikk i 2016 innbetalt for kommunale tjenester (i tidligere TBU-rapporter benevnt som *gebyrer*) 63,5 milliarder kroner. Disse innbetalingene utgjør med det om lag 1 av 8 inntektskroner.

I statistikken er inntektsgruppen inndelt i følgende underkategorier (kategoriene og navnene på disse er basert på funksjonskoder med tilhørende navn i Kostras kontoplan):

- *Brukerbetalinger*, utgjorde 16,7 mrd kroner i 2016.
Består i hovedsak av foreldrebetaling i barnehage og SFO samt brukerbetaling for pleie- og omsorgstjenester.
- *Gebyrer*, utgjorde 19,7 mrd kroner i 2016.
Består i hovedsak av betaling for vannforsyning, avløp, renovasjon og brannvern.
- *Salgs- og oppdragsinntekter*, utgjorde 27,1 mrd kroner i 2016.
Består av husleie, billettinntekter og salg av varer og tjenester av varierende og tilfeldig karakter.

Inntektene fra betalinger for offentlige tjenester økte med 3,4 prosent fra 2015 til 2016. Med et unntak var veksten i 2016 fra et til fire prosentpoeng lavere enn årene fra 2008 til 2015. Unntaket er 2014 da veksten var om lag det samme som i 2016.

Figur 3.5 Inntekter fra betalinger for kommunale tjenester, årlig prosentvis vekst.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Inntekter etter tjenesteområder

I tabell 3.8 gis oversikt over hvor store inntekter som kom fra ulike tjenesteområder siste fem år og prosentvis endring fra 2015 til 2016. Det er spesielt tjenesteområdene som genererte lavere inntekter i 2016 sammenliknet med 2015 som bidro til lav vekst totalt sett.

Tabell 3.8 Betalinger for kommunale tjenester fordelt på funksjonsområder. De årlige inntekstallene er avrundet til milliarder kroner med en desimal. Endringstallene som er angitt i % er beregnet ut fra grunnlagstall for 2015 og 2016 som er i millioner kroner.

	2012	2013	2014	2015	2016	Endring 2015-16 i pst.
Administrasjon	1,2	1,3	1,2	1,5	1,4	-1,3 %
Barnehager	3,6	3,7	3,9	4,0	4,0	1,1 %
Skole / undervisning	1,6	1,7	1,7	1,7	1,9	6,9 %
Skolefritidsordning	2,8	3,0	3,2	3,3	3,4	2,6 %
Helse- og sosialtjenester	13,9	14,5	15,3	15,9	16,7	5,4 %
Kommunehelsetjenester	0,7	0,7	0,8	0,8	0,9	8,7 %
Tannhelsetjenester	0,6	0,7	0,7	0,7	0,7	-1,0 %
Pleie og omsorg	7,4	7,7	8,0	8,1	8,3	2,8 %
Andre sosiale tjenester	5,1	5,4	5,9	6,3	6,8	9,1 %
Tekniske tjenester mv.	23,2	24,1	24,7	26,7	28,1	5,2 %
Vann	5,6	5,7	5,9	6,3	6,4	1,1 %
Avløp / kloakk	6,5	7,1	7,4	8,0	8,3	2,9 %
Renovasjon	5,5	5,5	5,8	6,2	6,5	5,1 %
Brannvern / feiing	0,9	0,9	1,0	1,0	1,1	8,2 %
Samferdsel	2,7	2,5	2,2	2,5	3,2	28,1 %
Andre tekniske tjenester	2,1	2,4	2,4	2,7	2,7	-0,4 %
Næringsøkonomiske formål	3,6	4,0	4,2	4,1	3,9	-5,3 %
Kultur og idrett	3,7	3,7	3,9	4,2	4,0	-3,2 %
Sum alle funksjonsområder	53,7	56,0	58,0	61,4	63,5	3,4 %

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tjenester innen næringsøkonomiske formål hadde reduksjon i inntektene på 5,3 pst. Følgende andre tjenesteområder hadde også reduksjon i inntektene fra 2015 til 2016: Kultur og idrett, administrasjon, tannhelsetjenester og andre tekniske tjenester.

Det er de tekniske tjenestene – og da spesielt vann, avløp og renovasjon – som står for de største inntektene fra brukerbetalinger. Opphold på institusjon og andre sosiale tjenester (består i hovedsak av husleie for kommunale boliger) gir også store inntekter.

Husleie for kommunale boliger har størst inntektsøkning siden 2012. Størst økning fra 2015 til 2016 kom innen samferdsel.

Prisendringer for kommunale tjenester

Utviklingen i inntektene fra betalinger for kommunale tjenester kan dekomponeres i prisendringer og volumendringer. Det er beregnet prisindekser for brukerbetalinger i barnehager og for tekniske tjenester vedr. bolig. Tabell 3.9 viser en oversikt over årlige prisendringer for disse tjenestene, den gjennomsnittlige prisendringen i perioden samt den gjennomsnittlige prisen for en husstand i 2017.

Tabell 3.9 Brukerbetalinger for utvalgte kommunale tjenester. Prisendring i pst. siste 12 måneder per januar, inkludert KPI. Gjennomsnitt per år i perioden 2002-07, og årlige prisendringer fra 2008 til 2017. I tillegg gjennomsnitt for hele perioden, samt gjennomsnittlig pris per husstand 2017 (kroner).

	2002-07	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Gj.sn. 2002-17 ¹	Pr. husstand 2017 (kroner)
Vann	2,7	6,6	8,1	4,0	4,9	4,4	3,2	3,1	5,0	0,9	2,1	3,7	3 320
Avløp	1,5	6,3	7,5	4,9	4,3	4,4	3,9	3,5	6,3	2,5	2,5	3,6	4 318
Renovasjon	2,3	4,7	6,1	7,9	8,3	1,3	-0,5	2,1	3,7	1,3	2,4	3,2	3 355
Feiing	4,5	4,1	6,3	8,0	3,4	6,8	11,8	4,0	2,3	4,5	3,9	5,1	464
Komm. barnehage	-4,7	-0,1	-0,3	0,8	0,9	1,6	0,1	3,3	2,7	-0,5		-1,1	
Barnehager (komm. og priv.) ³											0,9	0,9	26 114 ²
KPI	1,4	3,6	2,3	2,5	2,0	0,5	1,4	2,2	2,1	2,9	2,8	2,2	

¹ Gjennomsnittlig prisstigning er beregnet i form av et geometrisk gjennomsnitt.

² Beløpet gjelder både kommunale og private barnehager, er ekskl. tilleggsutgifter (kostpenger m.m.).

³ Fra og med 2017 foreligger tall for prisendring på barnehageplass kun samlet for kommunale og private barnehager.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabellen viser at prisendringene² fra januar 2016 til januar 2017 er lavere enn veksten i KPI for fire av de fem tjenestene. Videre er prisendringene lavere enn det som er gjennomsnittlig årlig prisendring fra 2002 til 2017, bortsett fra satsen for barnehageplass som ble satt veldig ned i 2006 og derfor påvirker sterkt tallet for gjennomsnittlig årlig prisendring.

Prisene for vann, avløp og renovasjon økte de fleste av årene fra 2002 til 2015 mer enn konsumprisindeksen. For både 2016 og 2017 var prisøkningene lavere enn konsumprisindeksen og skiller seg ut som spesielt lave i den perioden som omfattes av tabellen.

Innen de tekniske tjenestene har ikke kommunene lov til å kreve høyere gebyrer enn selvkost. Noen kommuner velger å prise tjenestene til selvkost mens andre velger lavere pris enn selvkost. Når disse prisene øker kan det derfor skyldes at de tilhørende kostnadene øker, og/eller det kan skyldes at kommunene i større grad enn før legger seg tettere opp til selvkost i sin prising. Prisene for opphold i barnehager er i stor grad regulert av statlige regler.

² Pris gjenspeiler gjennomsnittspris utarbeidet av SSB. Utdypende informasjon om foreldrebetaling i barnehager er tilgjengelig som *Rapporter 2016/21* på SSBs hjemmesider. Tall for gjennomsnittlig gebyr og prisendringer innen tekniske tjenester er tilgjengelig i *Tabell 10492* i SSB sin statistikkbank.

4 Tjenester og investeringer

4.1 Kommuneforvaltningens utgifter

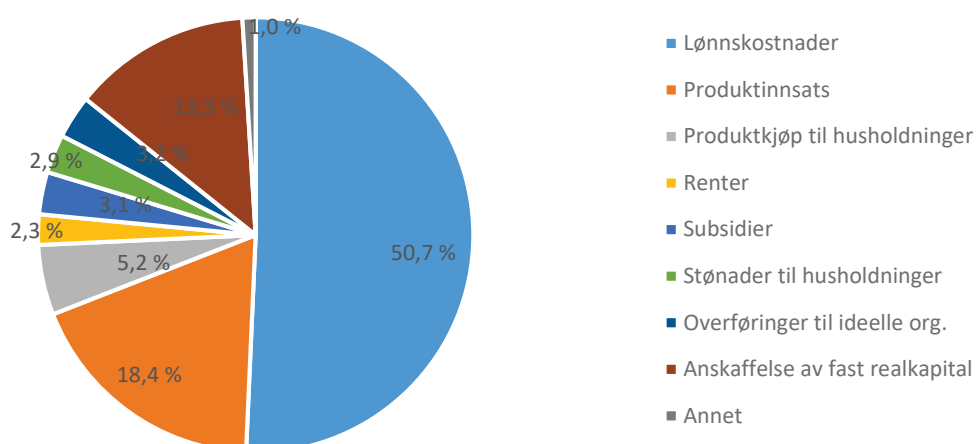
Utviklingen i kommuneforvaltningens totale utgifter

Kommuneforvaltningens totale utgifter for 2016 er beregnet til 530 milliarder kroner som tilsier en økning på om lag 5 prosent. I 2015 var økningen om lag 3 prosent. Likevel er veksten fra 2015 til 2016 relativt lav sammenliknet med tidligere år: Siste 10 år var den årlige prosentvise utgiftsveksten høyere alle år bortsett fra i 2015.

Utgiftene innen statlig tjenesteproduksjon i 2016 var til sammenlikning om lag 495 milliarder kroner³. Videre utgjorde kommuneforvaltningens totale utgifter 19,3 pst. av bruttonasjonalprodukt for Fastlands-Norge i 2016.

Kommuneforvaltningens utgifter etter art

I vedlegg 1 vises oversikt over utgifter etter artsgrupper. Den prosentvise fordelingen i 2016 mellom gruppene fremgår av figur 4.1.

Figur 4.1 Prosentvis fordeling av kommuneforvaltningens utgifter i 2016. Etter art.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (Nasjonalregnskapet)

Figuren viser at i overkant av halvparten av utgiftene går til lønn. Produktinnsats, som består av varer og tjenester som kjøpes for å inngå i kommunens tjenesteproduksjon, utgjør nesten 20 prosent. I tillegg går om lag 15 prosent til anskaffelser av fast realkapital (investeringer) og rentekostnader. Tabell 4.1 gir oversikt over hvilke konkrete utgifter hver artsgruppe består av.

³ Tallet er beregnet ut fra statsforvaltningens totale utgifter fratrukket formuesutgifter, stønader og overføringer.

De enkelte utgiftsgruppenes andel av de totale utgiftene endres relativt lite over tid. Den største forandringene de siste årene er veksten i investeringer (anskaffelse av fast realkapital).

Siste 20 år er det produktkjøp til husholdninger som har økt mest. Denne utgiftsgruppen domineres av tilskudd til private barnehager. Den økte andelen gjenspeiler både økningen i barnehagedekningen og relativt sett lavere brukerbetaling sammenliknet med 20 år tilbake i tid.

Tabell 4.1 Oversikt over elementene som inngår i hver utgiftsgruppe.

Artsgruppe	Mrd. kroner	Hva artsgruppen består av
Lønnskostnader	268,9	Brutto lønn utbetalt til arbeidstakerne, arbeidsgiveravgift og pensjonskostnad. Lønnsrefusjoner (sykepenge/foreldrepenger) kommer til fratrekk.
Produktinnsats	97,3	Flere titalls artskonti i Kostra inngår i gruppen. Eksempler er kjøp av konsulenttjenester, byggetjenester, reparasjoner, lisenser, forbruksmateriell, husleie, matvarer, undervisningsmateriell og energi.
Produktkjøp til husholdninger	27,6	20 mrd. kroner var tilskudd til private barnehager. Resten var jevnt fordelt på <i>tilskudd til leger og transport for skoleelever/funksjonshemmede</i> .
Renter	12,0	Ordinære renteutgifter knyttet til rentebærende gjeld.
Subsidier	16,7	11 mrd. kroner gikk til virksomheter innen samferdsel (transport på veg, sjø og skinner). Ellers gikk mest (2,6 mrd. kroner) til bedrifter som hadde ansettelsesforhold/lønnsutgifter til lærlinger.
Stønader til husholdninger	15,2	Sosialhjelp utgjorde 6,2 mrd. kroner. Deretter følger introduksjonsstønad, bostøtte og kvalifiseringsstønad (henholdsvis 2,6-, 1,2- og 0,9 mrd. kroner). Resten fordelte seg på en rekke ulike stønader.
Overføringer til ideelle org.	17,1	10 mrd. kroner gikk til ideelle organisasjoner med drift innen <i>Helse- og omsorgstjenester</i> rettet til institusjon (om lag 5,5 mrd. kroner) eller hjemmeboende (om lag 4,5 mrd. kroner). Av resterende gikk mest til idrettslag og kulturorganisasjoner.
Anskaffelse av fast realkapital	70,4	36 mrd. kroner gikk til bygg. Anlegg og veier la beslag på henholdsvis 14 og 11 mrd. kroner. Om lag 8 mrd. kroner gikk til IKT og 1 mrd. kroner til transportmidler.
Annet	5,2	3 mrd. kroner var overføringer til statsforvaltningen. Resten fordelte seg likt på kapitaloverføringer til markedsrettede eide foretak og kjøp av fast eiendom.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (Nasjonalregnskapet)

Kommuneforvaltningens utgifter etter tjenesteområder

Tabell 4.2 viser kommunesektorens ressursbruk på de ulike tjenestene i 2016 og utviklingen gjennom den siste femårsperioden. Tabellen viser at veksten i driftsutgiftene de siste fem årene var sterkest innen barnevernet, der det skjedde en kraftig utbygging av tjenestene, og innen sosialtjenester, der utgiftsveksten i første rekke skyldtes økte utgifter til introduksjonsordningen i etterkant av flyktningstrømmen i 2015. Veksten var på sin side relativt svak innen grunnskole og videregående opplæring, noe som gjenspeiler at antallet barn og unge i alderen 6-18 år økte relativt lite sett i forhold til de øvrige aldersgruppene. Helse- og omsorgstjenestene, som står for ¼ av de samlede utgiftene i kommunal sektor, hadde en utgiftsvekst over snittet i femårsperioden sett under ett.

Kommunesektorens utgifter til investeringer er gjort nærmere rede for i avsnitt 4.3.

Tabell 4.2 Utviklingen i ressursbruken på de ulike tjenesteområdene i kommunesektoren (brutto driftsutgifter). 2011-2016

	Brutto driftsutgifter 2016 (inkl. avskrivninger) (mrd. kr)	Andel (pst.)	Årlig nominell vekst 2011- 16 (pst.)	Nominell vekst 2015- 16 (pst.)	Brutto investerings- utgifter 2016 (mrd. kr)	Andel (pst.)
Helse og omsorg ¹	124,9	25,8	5,5	6,0	16,2	21,3
Grunnskole	78,9	16,3	3,9	5,3	11,9	15,6
Barnehage	48,0	9,9	4,6	4,3	2,7	3,5
Videregående opplæring	35,9	7,4	3,9	3,1	5,0	6,5
Samferdsel	32,5	6,7	5,7	5,4	14,9	19,6
Administrasjon	24,4	5,0	1,8	5,0	2,5	3,3
Sosialtjenester	20,8	4,3	7,3	12,2	0,2	0,2
Barnevern	12,8	2,7	7,9	8,5	0,0	0,0
Annet	81,0	16,7	5,1	3,0	22,8	29,9
Sum	483,3	100,0	4,9	5,2	76,2	100,0

¹ Veksten er korrigert for oppgaveendringene knyttet til kommunal medfinansiering. Deflatoren 2011-16 var i snitt 3,1 pst. og i 2016 2,4 pst.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (KOSTRA) og Kommunal- og moderniseringsdepartementet

4.2 Kommunale tjenester

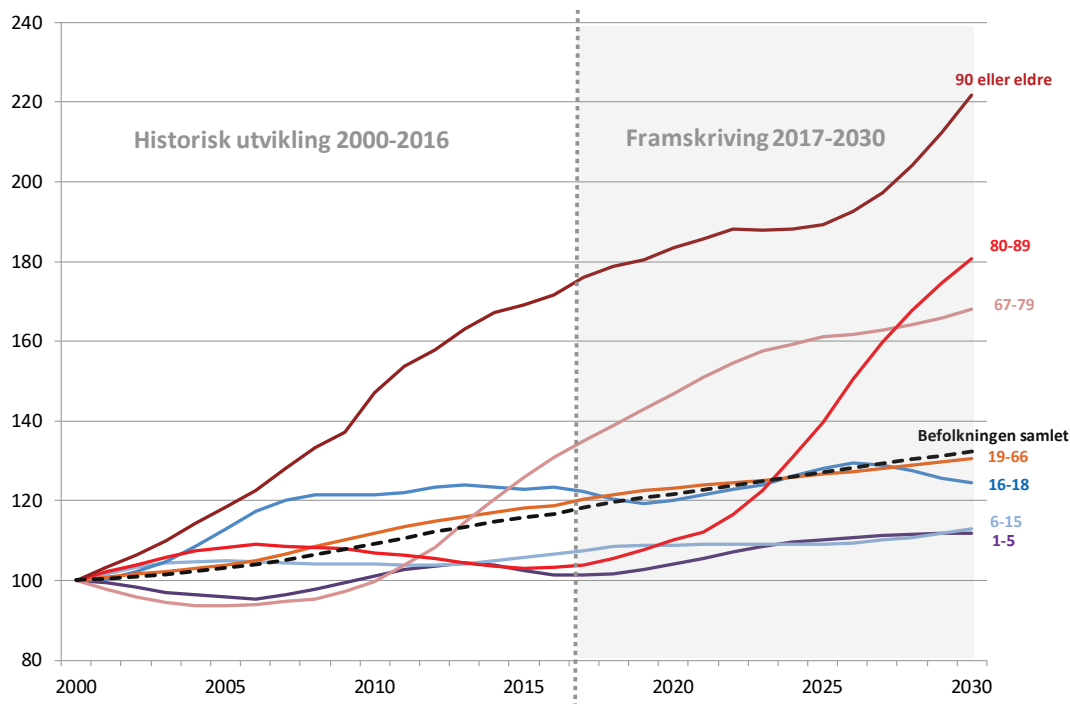
I dette kapitlet redegjøres det for befolkningsutviklingen og en del sentrale indikatorer for utviklingen i de kommunale velferdstjenestene i 2016 og i perioden 2011 til 2016.

Tallene er hentet fra KOSTRA, der reviderte tall for 2016 ble publisert 15. juni 2017, IPLOS, Samdata, og Bufdir og Grunnskolens informasjonssystem (GSI). Indikatorene belyser utviklingstrekk innenfor barnehagesektoren, grunnskolen, barnevernet, sosialtjenestene, omsorgssektoren og videregående opplæring.

Demografisk utvikling

Store deler av den kommunale og fylkeskommunale tjenesteproduksjonen er rettet mot bestemte aldersgrupper, og den demografiske utviklingen gir viktig informasjon om utviklingen i behovet for kommunale tjenester. Den demografiske utviklingen i perioden 2011-2016 beskrives i tabell 4.3.

De viktigste målgruppene for kommunale og fylkeskommunale tjenester er barn og unge 1-18 år og innbyggere over 67 år. I perioden 2011-2016 økte antall innbyggere i disse gruppene med i underkant av 126 000, noe som indikerer et økt behov for kommunale tjenester. Økningen kom særlig blant de eldre (aldersgruppene 67-79 år og 90 år og over), men det var også en svak økning i antallet barn og unge, og da særlig blant barn i grunnskolealder. Samlet sett økte innbyggertallet med om lag 272 000, tilsvarende 5,5 pst. i perioden 2011-2016. Til sammenlikning økte antall innbyggere i de viktigste målgruppene for kommunale og fylkeskommunale tjenester med vel 7 pst. i samme periode, noe som indikerer at tjenestebehovet økte i perioden.

Figur 4.2 Befolkningsutvikling 2000-2016 og SSBs befolkningsframskriving 2017-2030 (hovedalternativet MMMM). Tall per 31.12. det enkelte år. Indeksert. År 2000=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 4.3 Demografisk utvikling 2010-2016.

	2011	2015	2016	Endring 2011-16	Endring 2015-16	Årlig endring 2011-16, pst.	Årlig endring 2015-16, pst.
Barnehager:							
Antall barn 1-5 år	312 000	310 700	307 400	-4 600	-3 300	-0,3	-1,1
Antall barn 1-2 år	126 200	120 500	120 600	-5 600	100	-0,9	0,1
Antall barn 3-5 år	185 700	190 200	186 900	1 200	-3 300	0,1	-1,7
Grunnskole:							
Antall barn 6-15 år	616 400	628 100	633 300	16 900	5 200	0,5	0,8
Videregående opplæring:							
Antall unge 16-18 år	194 100	195 200	196 200	2 100	1 000	0,2	0,5
Barnevern:							
Antall barn og unge 0-17 år	1 118 200	1 127 400	1 131 100	12 900	3 700	0,2	0,3
Pleie- og omsorg:							
Antall eldre 67 år og over	654 600	744 700	766 000	111 400	21 300	3,2	2,9
Antall eldre 67-79 år	433 000	524 700	545 000	112 000	20 300	4,7	3,9
Antall eldre 80-89 år	181 600	176 100	176 400	-5 200	300	-0,6	0,2
Antall eldre 90 år og over	39 900	43 900	44 600	4 700	700	2,3	1,6
Totalt:							
Antall innbyggere i alt	4 985 900	5 214 000	5 258 300	272 400	44 300	1,1	0,8
Antall innb. 1-18 år og 67 år og over	1 777 100	1 878 700	1 902 900	125 800	24 200	1,4	1,3
Antall innb. 19-66 år	3 148 300	3 275 800	3 296 100	147 800	20 300	0,9	0,6
Andel innb. 1-18 år og 67 år og over (pst.)	35,6	36,0	36,2	0,5	0,2		

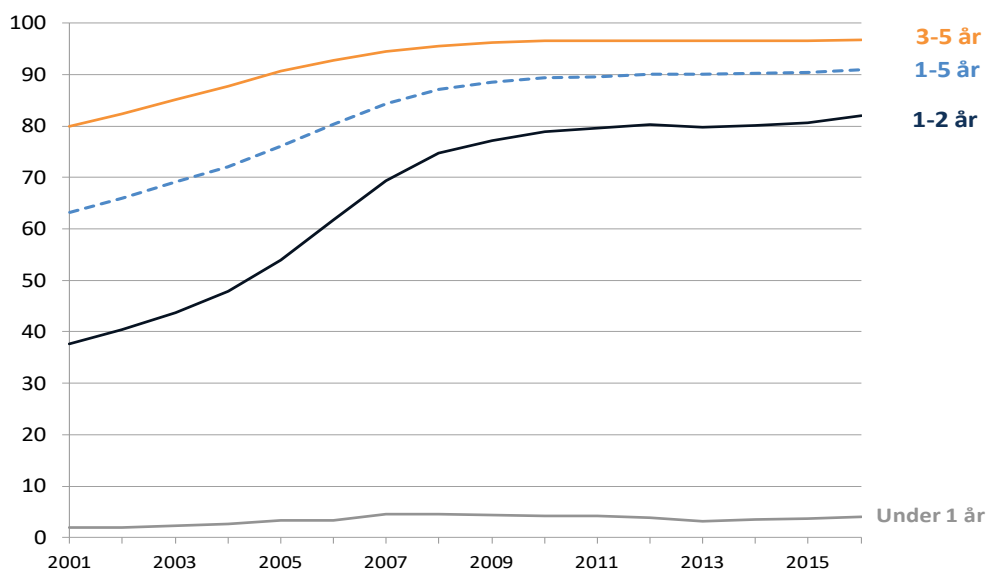
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Gjennom 2016 økte tallet på barn og unge noe. Det var en nedgang i de yngste barnekullene, mens det ble flere i aldersgruppene 6-15 år og 16-18 år. Antall eldre fortsatte å øke mer enn befolkningsveksten forøvrig. Det er vekst i alle aldersgrupper over 67 år. Samlet sett økte innbyggertallet med i overkant av 44 000 i løpet av 2016, noe som er en litt svakere vekst enn de siste årene.

På sikt vil de største endringene i befolknings sammensetningen knytte seg til at andelen eldre vil øke. Blant barn og unge og innbyggere i arbeidsfør alder forventes veksten å bli moderat, jf. figur 4.2. Den sterke veksten i antall eldre som en har sett de siste årene, forventes på sin side å tilta ytterligere etter hvert som de store fødselskullene fra etterkrigstiden blir blant de eldste i samfunnet. Dette vil gi økt behov for omsorgstjenester i framtiden.

Barnehage

Etter en lengre periode med relativt sterk vekst i barnehagesektoren, har veksten avtatt de siste årene. I perioden 2011-16 gikk antall barn i aldersgruppen 1-5 år noe ned med nærmere 5 000 barn, mens antallet barn med barnehageplass var stabilt i samme periode. Som følge av dette gikk barnehagedekningen opp fra 89,6 pst. i 2011 til 91,0 pst. i 2016. For de eldste barna var dekningsgraden stabil på i underkant av 97 pst., mens dekningsgraden for 1-2-åringene gikk noe opp, og var 82,0 pst. ved utgangen av 2016. For de aller minste barna (under ett år) gikk dekningsgraden litt ned i perioden.

Figur 4.3 Andel barn med barnehageplass. 2001-2016.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Halvparten av plassene var i kommunale barnehager, men andelen har gått ned over tid. Dette kan blant annet være en følge av politiske prioriteringer i kommunene. En annen mulig delforklaring kan være at kommunenes utgifter til egne barnehager også vil ha betydning for størrelsen på kommunens tilskudd til de private barnehagene. For kommuner med en stor andel private barnehager vil det derfor være viktig å ha en effektiv, egen barnehagesektor, og tilpasning som følge av endret etterspørsel kan derfor tenkes å slå raskere inn i de kommunale barnehagene.

Tabell 4.4 Utvikling i barnehagesektoren 2011-2016 (private og kommunale).

	2011	2015	2016	Endring 2011-16	Endring 2015-16	Årlig endring 2011-16, pst.	Årlig endring 2015-16, pst.
Produksjon:							
Barn med plass i barnehage i alt	282 600	283 500	282 600	0	-900	0,0	-0,3
- herav i kommunal barnehage	147 900	143 700	142 200	-5 700	-1 500	-0,8	-1,0
Andel i kommunal barnehage	52,3	50,7	50,3	-2,0	-0,4		
Barn under ett år med plass i barnehage	2 600	2 200	2 400	-200	200	-1,6	9,1
Barn 1-2 år med plass i barnehage	100 300	97 200	98 900	-1 400	1 700	-0,3	1,7
Barn 3-5 år med plass i barnehage	179 200	183 700	181 000	1 800	-2 700	0,2	-1,5
Korrigerte oppholdstimer (i mill.) ¹	860,7	874,4	876,0	15,3	1,6	0,4	0,2
- herav i kommunale barnehager (i 1 mill.) ¹	443,9	437,1	435,2	-8,7	-1,8	-0,4	-0,4
Ukorrigerte oppholdstimer (i mill)	586,8	601,1	600,0	13,2	-1,1	0,4	-0,2
- herav i kommunale barnehager (i mill.)	306,4	304,4	301,8	-4,6	-2,6	-0,3	-0,9
Andel barn i barnehage med oppholdstid 33 timer eller mer per uke	93,1	97,3	97,6	4,5	0,3		
Gjennomsnittlig oppholdstid per barn per uke	43,4	44,3	44,3	1,0	0,1		
Dekningsgrad:							
Andel av 1-5-åringer som har barnehageplass	89,6	90,4	91,0	1,4	0,6		
Andel av 0-åringer som har barnehageplass	4,3	3,7	4,0	-0,3	0,3		
Andel av 1-2-åringer som har barnehageplass	79,5	80,6	82,0	2,5	1,4		
Andel av 3-5-åringer som har barnehageplass	96,5	96,6	96,8	0,3	0,2		
Ressursinnsats:							
Antall årsverk	71 600	74 600	75 000	3 400	400	0,9	0,5
Antall årsverk i kommunale barnehager	38 100	38 300	38 300	200	0	0,1	0,0
Kvalitet:							
Andel styrere og pedagogiske ledere med godkjent barnehagelærerutdanning ²	85,0	91,8	91,3	..	..		
Andel ansatte med barnehagelærerutdanning	32,4	36,1	35,6	..	..		

¹ Oppholdstimer i kommunale barnehager korrigert for oppholdstidskategorier. Oppholdstid 0-8 timer vektes med 6 timer, 9-16 vektes med 13 timer, 17-24 timer vektes med 21 timer, 25-32 timer vektes med 29 timer, 33-40 timer vektes med 37 timer, og 41 timer eller mer vektes med 45 timer. Indikatoren korrigerte oppholdstimer er i tillegg korrigert for alder. Antall barn 0-2 år vektes med 2, antall barn 3 år vektes med 1,5 og 4-6 åringer vektes med 1.

² Stillingskategoriene ble endret i 2014 og 2016, noe som kan føre til at tallene ikke er direkte sammenliknbare med tidligere år.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I snitt økte avtalt, ukentlig oppholdstid per barn med barnehageplass med nærmere 1 time fra 2011 til 2016. Produksjonsveksten i denne perioden var altså større enn det økningen i antall barn med barnehageplass tyder på. Målt ved totalt antall avtalte oppholdstimer økte kapasiteten med 0,4 pst. årlig fra 2011 til 2016, mens antall barn med plass i barnehage til sammenlikning var om lag uendret i perioden.

Både andelen ansatte og andelen styrere og pedagogiske ledere med godkjent førskolelærerutdanning gikk også opp i perioden.

I 2016 gikk antall barn med plass i barnehage svakt ned sammenliknet med 2015. Antallet barn med plass i barnehage i 2016 var på samme nivå som i 2011. Denne utviklingen må ses på bakgrunn av at barnekullene var mindre og at det var færre barn i alderen 1-5 år. Til tross for at det ble færre barn i barnehagene, økte derfor likevel dekningsgradene for alle alderstrinnene. Økningen var størst for 1-2-åringene, noe som henger sammen med at retten til plass ble utvidet for ettåringene. I de private barnehagene gikk tallet på barn med plass noe opp, mens det var en nedgang i de kommunale barnehagene. Andelen av barn som gikk i kommunale barnehager gikk derfor også i 2016 noe ned.

I snitt tilbrakte barna om lag like mye tid i barnehagen i 2016 som i 2015, men som følge av at det ble færre barn i barnehage gikk også det samlede antall timer som barna oppholdt seg i barnehagene i løpet av året (ukorrigerte oppholdstimer) noe ned (-0,2 pst.). På tross av dette økte ressursinnsatsen, målt ved avtalte årsverk, noe også i 2016.

42 prosent av de ansatte som arbeider som styrer eller som en del av grunnbemanningen er barnehagelærer. 17,5 prosent er utdannet som barne- og ungdomsarbeider. 4 prosent har en universitet- eller høyskolegrad av minst tre års lengde. 3 prosent er fagarbeidere og 33 prosent har annen utdanning.

Det er en høyere andel ansatte med barnehagelærerutdanning i kommunale barnehager. Det er nesten dobbelt så høy andel barne- og ungdomsarbeidere i kommunale barnehager, sammenlignet med ikke-kommunale barnehager. Det er høyere andel fagarbeidere og ansatte med universitet/høyskoleutdanning i ikke-kommunale barnehager. Det er lavere andel ansatte med annen bakgrunn i kommunale barnehager enn det er i de ikke-kommunale.

Grunnskole

Det var en svak vekst i elevtallet i grunnskolen i perioden 2011–2016. Veksten var relativt sett noe sterkere i de private skolene, der i overkant av tre pst. av elevene går, enn i de kommunale. Tallet på frittstående skoler med statstilskudd har økt de siste årene. Etter friskoleloven kan det godkjennes frittstående grunn- og videregående skoler (friskoler). Loven gir ikke rett til godkjenning, slik gis etter en skjønnsmessig vurdering. Det følger av friskoleloven at vertskommunen/vertsfylket skal gis anledning til å uttale seg til søknader om godkjenning av nye friskoler og driftsendringer ved eksisterende skoler. Samme bestemmelse fastsetter at en skole ikke skal få godkjenning dersom etableringen vil medføre negative konsekvenser for det offentlige skoletilbudet.

Også ressursinnsatsen, målt ved årstimer til undervisning, økte svakt gjennom perioden. Tidligere var veksten først og fremst knyttet til at spesialundervisningen økte i omfang, men veksten i spesialundervisningen har avtatt de senere årene, jf. figur 4.4 og 4.5, og nedgangen har kommet på alle trinn. Det har de siste årene også vært en jevn økning i andelen som får spesialundervisningen hovedsakelig i den ordinære klassen.

Elevtallet økte også i 2016, og veksten var relativt sett noe sterkere i de private skolene enn i de kommunale. Antall årstimer til undervisning gikk også opp, blant annet som følge av én time mer naturfag i uka fra og med skoleåret 2016-17.

Tabell 4.5 Utvikling i grunnskolen 2011-2016 (private og kommunale).

	2011	2015	2016	Endring 2011-16	Endring 2015-16	Årlig endring 2011-16, pst.	Årlig endring 2015-16, pst.
Produksjon:							
Elever i alt i grunnskolen	612 600	623 400	629 000	16 400	5 600	0,5	0,9
Elever i private grunnskoler	15 500	21 600	22 700	7 200	1 100	7,9	5,1
Antall elever med plass i SFO	150 500	159 500	160 900	10 400	1 400	1,3	0,9
Antall elever med spesialundervisning	52 700	49 200	49 300	-3 400	100	-1,3	0,2
Dekningsgrad:							
Andel elever 6-9 år med plass i SFO ¹	62,2	61,5	61,3	-0,9	-0,2		
Ressursinnsats:							
Avtalte årsverk (kommunale) ⁵	90 700	94 600	96 300	.	1 700	.	1,8
Årstimer til undervisning i alt (i 1000) ²	35 590	36 310	36 870	1 280	560	0,7	1,5
- herav årstimer til spesialundervisning (i 1000)	6 450	6 370	6 430	-20	60	-0,1	0,9
Årstimer til undervisning i alt per elev ²	58,7	58,4	58,8	0,1	0,4	0,0	0,6
Årstimer til spesialundervisning per elev med spesialundervisning ³	124,8	131,0	131,9	7,1	0,9	1,1	0,7
Kvalitet:							
Gjennomsnittlig gruppestørrelse 1.-10. årstrinn ⁴	13,6	13,7	13,7	0,1	0,0	0,1	0,0
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 1.-4. trinn	13,2	13,5	13,3	0,1	-0,2	0,2	-1,5
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 5.-7. trinn	13,0	13,3	13,4	0,4	0,1	0,6	0,8
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 8.-10. trinn	14,7	14,3	14,3	-0,4	0,0	-0,6	0,0
Gjennomsnittlig gruppestørrelse 2, 1.-10. trinn	16,9	16,8	16,8	0,1	0,0	0,1	0,0

¹ Andel innbyggere 6-9 år i kommunal og privat SFO.

² Begrepene årstimer og årstimer per elev kan illustreres gjennom et eksempel. På en skole med 10 lærere hvor alle underviser 26 timer per uke i 38 uker, vil antall årstimer ved skolen være 9 880 (10x26x38). Og dersom skolen har 135 elever, blir årstimer per elev 73,2 (9 880/135).

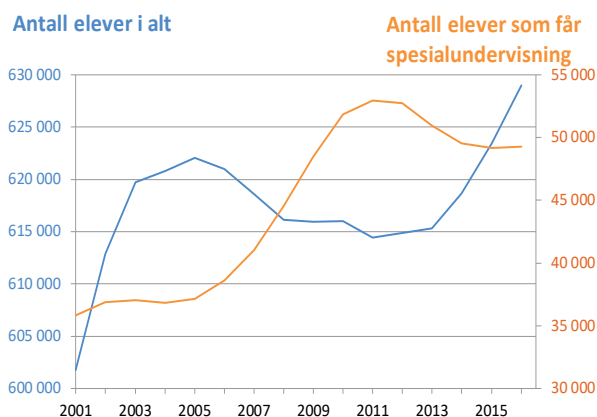
³ Årstimer til spesialundervisning og elever med spesialundervisning i kommunale og private skoler.

⁴ Indikatoren viser beregnet gjennomsnittlig gruppestørrelse ved å se på forholdet mellom elevtimer og lærertimer. Gruppestørrelse 2 er eksklusiv timer til spesialundervisning og særskilt språkopplæring, mens dette inngår i de øvrige gruppestørrelsene som er oppgitt for de ulike alderstrinnene. Elevtimer er det samlede antall timer elevene har krav på etter forskriftsfestet fag- og timefordeling, herunder eventuelle kommunale tillegg til nasjonal norm. Lærertimer er det samlede antall timer lærerne underviser. Selv om antall elever i en gitt undervisningssituasjon vil variere innenfor den enkelte skole og det enkelte årstrinn, gir indikatorene et bilde av hvor mange elever som i gjennomsnitt befinner seg i undervisningssituasjonen til den enkelte lærer.

⁵ Fra og med 2015 bygger statistikken på nye datakilder (A-ordningen). Totaltallet på sysselsatte blir ikke lenger samordnet med Arbeidskraftundersøkelsen (*AKU) slik det ble før 2015, og dermed samsvarer ikke totaltallet lenger med *AKU sitt totaltall. Årgangene fra og med 2015 kan ikke sammenlignes med tidligere årganger.

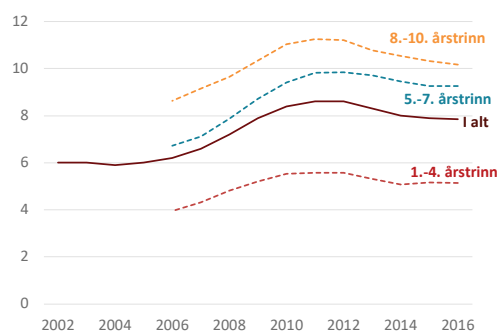
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Grunnskolens informasjonssystem (GSI).

I en ordinær undervisning er det i snitt 16,8 elever per lærer (gruppestørrelse 2). Gruppestørrelsen har vært stabil over lang tid. På barnetrinnet gikk gjennomsnittlig gruppestørrelse litt ned i 2016, noe som kan henge sammen med at det er ble bevilget midler til flere lærere på 1.-4. trinn.

Figur 4.4 Antall elever totalt og med spesialundervisning. 2001-2016.

Kilde: Grunnskolens informasjonssystem (GSI)

Figur 4.5 Andel elever med spesialundervisning. Prosent. 2001-2016.

Kilde: Grunnskolens informasjonssystem (GSI)

Etter flere år med sterk vekst, ser omfanget av spesialundervisningen ut til å ha avtatt de siste årene. Andelen gikk svakt ned også fra 2015 til 2016, men som følge av at det ble flere elever, var det en svak økning i antall elever som fikk spesialundervisning. De elevene som fikk spesialundervisning, fikk også i snitt noe mer bistand.

Andelen elever med spesialundervisning øker med elevtrinnene, jf. figur 4.5, og andelen er nesten tre ganger så høy på 10. trinn som på 1. trinn. I 2016 rettet en større andel av spesialundervisningen seg inn mot elevene på barne- og mellomtrinnet, der andelen var uendret fra 2015, mens andelen som fikk spesialundervisning fortsatte å gå ned for de eldste elevene.

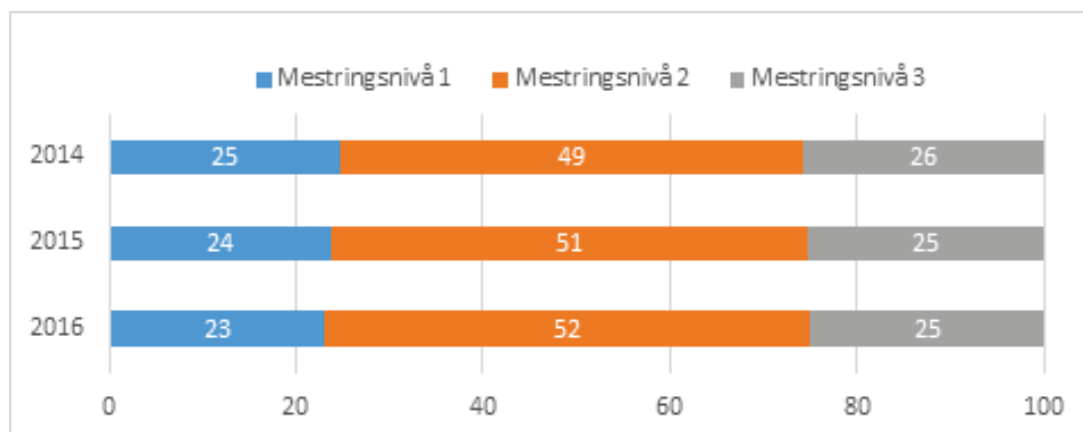
61,3 pst. av barn mellom seks og ni år hadde i 2016 plass i skolefritidsordningen (SFO). Mens det tidligere år var en liten, men jevn, økning i andelen elever i SFO, har det de siste årene vært en liten og jevn reduksjon i andelen elever i skolefritidsordningen.

Fra 2014 til 2016 var det på nasjonalt nivå ingen endring i gjennomsnittlige skalapoeng på de nasjonale prøvene i engelsk og regning, verken på 5. eller 8. trinn. I regning har det blitt litt færre elever som presterer på det laveste mestringsnivået, både på 5. og 8. trinn, men det er for tidlig å si om en så liten forskjell er en tilfeldig variasjon eller en trend. I 2017 vil man kunne si noe om eventuelle endringer fra ett år til et annet også for leseprøvene. Man startet å måle utvikling over tid for engelsk- og regneprøvene i 2014 og for leseprøvene i 2016. Det betyr at skoler og kommuner nå kan se om det er endringer i resultatene fra år til år. Før man startet med trendmåling, var det bare mulig å sammenligne seg med andre skoler og kommuner det samme året.

Nasjonale prøver

Nasjonale prøver gir skoler og kommuner kunnskap om hvordan elevene gjør det i lesing, regning og engelsk. Dette er ferdigheter som er viktig for læring på tvers av fag. Fra 2014 startet måling av utvikling over tid på de nasjonale prøvene i regning og engelsk. For leseprøven starter man måling av utvikling over tid i 2016. For å kunne måle utvikling over tid trenges en felles skala. For å få til dette, lenkes prøvene fra ulike år sammen ved hjelp av såkalte ankeroppgaver. Et lite og tilfeldig utvalg elever gjennomfører en versjon av prøven som inneholder både ankeroppgaver og oppgaver som er felles med den prøven resten av elevene gjennomfører.

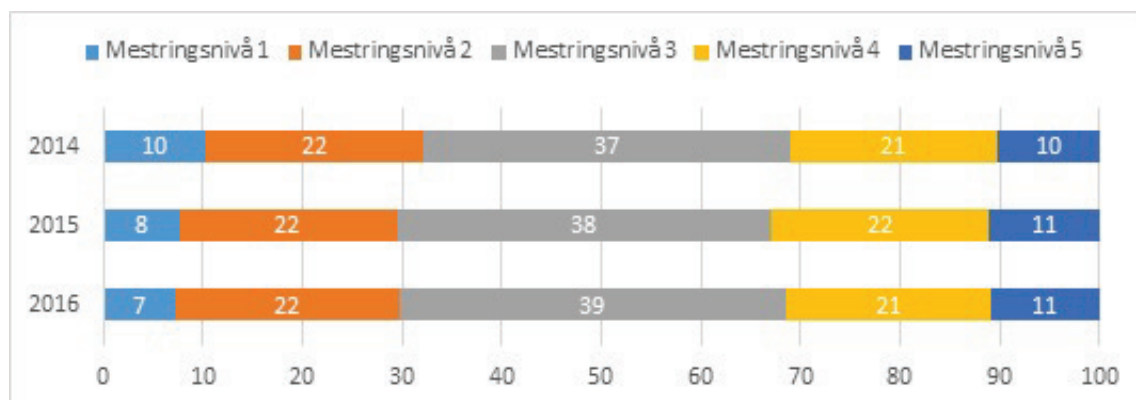
På 5. trinn plasseres de på et mestringsnivå, der 1 er lavest og 3 er høyest. Resultatene på nasjonalt nivå fra nasjonale prøver i lesing, regning og engelsk for 5. trinn for høsten 2016 viste ingen endringer i elevenes poeng i engelsk og regning. Andelen elever på laveste mestringsnivå i regning gikk ned fra 25 prosent i 2014 til 23 prosent i 2016 (se figur 4.6). Det er likevel for tidlig å si om endringen er en trend. Det er små forskjeller mellom kjønnene.

Figur 4.6 Elever på 5. trinn i regning, fordelt på mestringsnivå, 2014-2016. Prosent.

Kilde: Grunnskolens informasjonssystem (GSI)

Høsten 2017 gjennomførte elever på 8. trinn nasjonale prøver i lesing, regning og engelsk. I tillegg gjennomførte også elever på 9. trinn de samme prøvene i lesing og regning. På 8. og 9. trinn plasseres elevene på et mestringsnivå, der 1 er lavest og 5 er høyest. På nasjonalt nivå viste resultatene ingen endring i skalapoeng fra 2016 til 2017. Andelen på laveste mestringsnivå (nivå 1) i regning gikk litt ned fra 2014 til 2015, men endrer seg ikke ytterligere fra 2015 til 2017 (se figur 4.7). Fordelingen av elever på mestringsnivå er stabil for lesing og engelsk. Guttene gjør det bedre enn jentene i regning, mens det er omvendt i lesing. I engelsk er det ingen forskjeller mellom kjønnene.

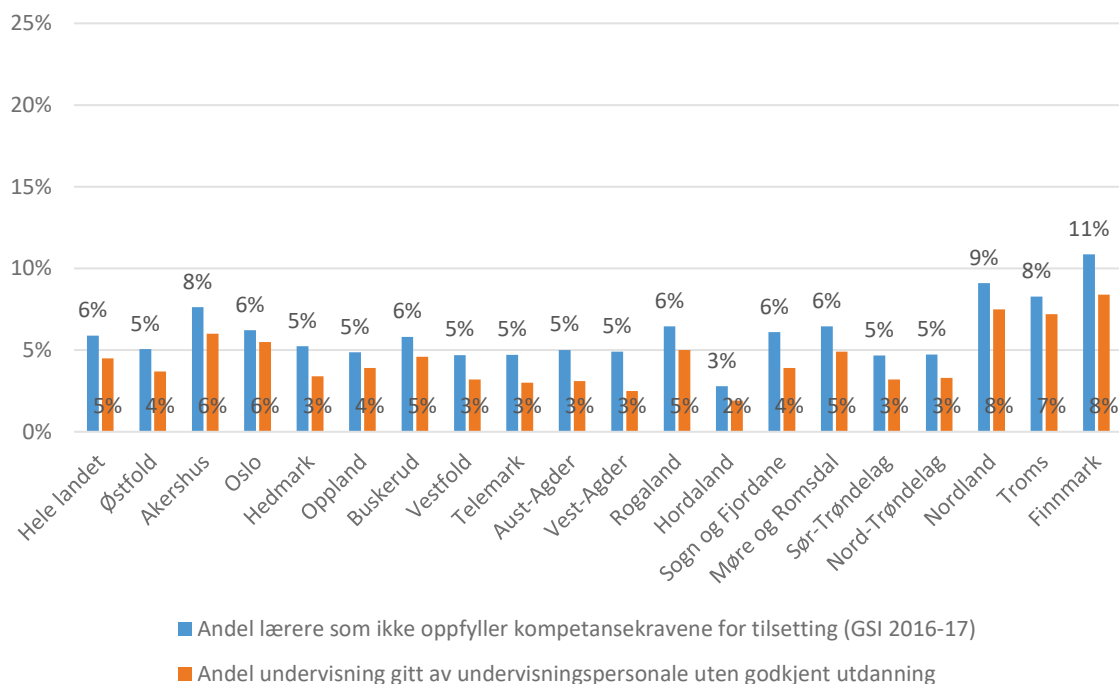

Figur 4.7 Elever på 8. trinn i regning, fordelt på mestringsnivå, 2014-2017. Prosent.

Kilde: Utdanningsdirektoratet

Lærernes kompetanse i grunnskolen

For å bli fast ansatt i grunnskolen må man ha lærerutdanning eller annen godkjent utdanning. I tillegg er det krav om studiepoeng i mange av fagene lærerne underviser i. For landet sett under ett, er det 6 prosent av lærerne som ikke oppfyller kompetansekravene for ansettelse. Disse er enten ansatt under forutsetning om at påbegynt utdanning blir fullført, eller de er midlertidig ansatt. Om lag 5 prosent av undervisningstimene blir gitt av lærere som ikke oppfyller kompetansekravene for ansettelse, dvs. ikke har lærerutdanning som er relevant for det trinnet de underviser på. Som figur 4.8 viser, varierer tallene mellom fylkene.

Figur 4.8 Andel lærere som ikke oppfyller kompetansekravet og andel undervisning gitt av slike lærere

Kilde: Grunnskolens informasjonssystem (GSI)

Videregående opplæring

Etter en lengre periode med sterk vekst i elevtallet, har veksten avtatt de siste årene. I perioden 2011–2016 økte elevtallet i videregående skole med vel 7 000. Veksten var relativt sett noe sterkere i de private skolene enn i de fylkeskommunale. Det økte elevtallet skyldes at det ble flere unge i alderen 16-18 år og en høyere andel voksne (over 20 år) i videregående opplæring.

I 2016 holdt elevtallet seg relativt stabilt fra året før, men en større andel av elevene gikk i de fylkeskommunale skolene. Det var en liten nedgang i årsverkene ved de fylkeskommunale skolene. Antallet lærlinger fortsatte å øke noe.

Tabell 4.6 Utvikling i videregående opplæring 2011-2016 (private og kommunale).

	2011	2015	2016	Endring 2011-16	Endring 2015-16	Årlig endring 2011- 16, pst.	Årlig endring 2015- 16, pst.
Produksjon:							
Antall elever i videregående skole i alt	194 900	199 600	200 000	5 100	400	0,5	0,2
- herav i fylkeskommunale skoler	180 600	182 200	184 000	3 400	1 800	0,4	1,0
Antall lærlinger/lærekandidater	36 800	40 800	41 300	4 500	500	2,3	1,2
Dekningsgrad:							
Andel 16-18-åringer som er i videregående opplæring (både elever og lærlinger)	91,5	92,2	92,2	0,7	0,0		
Andel elever over 20 år	8,5	10,7	10,8	2,3	0,1		
Ressursinnsats:							
Avtalte årsverk i videregående opplæring, fylkeskommunale ¹	33 900	34 400	34 100	.	-300	.	-0,9
Lærerårsverk i alt, fylkeskommunale skoler, minus fravær	21 200	21 800	.	.	.	.	.
Elever i fylkeskommunale skoler per lærerårsverk, fylkeskommunale skoler	8,8	8,7	.	.	.	.	.
Kvalitet:							
Andel elever med førstevalget til utdanningsprogram oppfylt	88,3	90,0	89,9	1,6	-0,1		
Andel elever og lærlinger som har bestått videregående opplæring i løpet av 5 år	70,0	73,1	73,6	3,6	0,5		
Andel elever som har sluttet i løpet av året	4,7	4,4	4,4	-0,3	0,0		

¹ Fra og med 2015 bygger statistikken på nye datakilder (A-ordningen). Totaltallet på sysselsatte blir ikke lenger samordnet med Arbeidskraftundersøkelsen (*AKU) slik det ble før 2015, og dermed samsvarer ikke totaltallet lenger med *AKU sitt totaltall. Årgangene fra og med 2015 kan ikke sammenlignes med tidligere årganger.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I alt 73 pst. av 2011-kullet fullførte sin videregående opplæring med oppnådd studie- eller yrkeskompetanse i løpet av fem år. Andelen som fullførte er den høyeste siden statistikken ble publisert for første gang for 17 år siden (kullet som startet i 1994). Andelen elever som fullfører innen fem år lå lenge stabilt mellom 67 og 71 prosent. De siste par årene har andelen som fullfører innen fem år økt noe, og for elevene som startet videregående opplæring i 2011, var økningen på 0,3 prosentpoeng fra året før. Som tabell 4.6 viser, er det er en god del variasjon mellom fylkene i andelen som fullfører og består de enkelte utdanningsprogrammene.

Innen for de studieforbereende retningene var andelen av elever som fullfører innen fem år på 86 prosent. Det var relativt lav variasjon mellom fylkene. I Sogn og Fjordane var andelen av elever som fullførte innen fem år på 90,6 prosent, mens den i Troms var på 82,5 prosent. Innenfor de yrkesfaglige studieretningene var andelen av elever som fullførte innen fem år på 59,4 prosent. I motsetning til de studieforbereende retningene var variasjon mellom fylkene en del høyere for yrkesfagene. I Sogn og Fjordane var andelen av elever som fullførte innen fem år på 65,4 prosent, mens den i Finnmark var på 46,3 prosent. Også mellom de forskjellige yrkesfaglige utdanningsprogrammene var variasjonen relativ stor. Mens det i snitt var 80,9 prosent av elevene i programmet for medier og kommunikasjon som fullfører

innenfor fem år, var det kun 45,1 prosent av elevene i programmet for restaurant- og matfag som fullførte innenfor fem år. Samlet sett er det Akershus som har den høyeste prosentandelen elever som fullførte innen fem år.

Oppmerksomheten rundt det å få elevene gjennom videregående opplæring har økt, og det jobbes mer systematisk både på skoleeiernivå og skolenivå. I tillegg er samarbeidet både mellom fylkeskommunene og deres samarbeid med kommunene blitt bedre.

Kunnskapsdepartementet har samarbeidet tett med fylkeskommunene bl.a. gjennom Program for bedre gjennomføring og før det Ny GIV. Det er identifisert kritiske faser i videregående opplæring og arbeidet systematisk med tiltak knyttet til disse.

Kompetanseutvikling av lærere og skoleledere for å gjøre undervisningen mer relevant og yrkesrettet og for å skape bedre sammenheng mellom fagene, bedre statistikk og kunnskapsgrunnlag, prosjektet NAV- veiledere i videregående opplæring og økt tilskudd til læreplasser, er blant de tiltakene nasjonale myndigheter har tatt initiativ til.

Tabell 4.7 Elever og lærlinger som fullfører og består innen fem år etter at de begynte i videregående opplæring, etter fylke og utdanningsprogram. 2011-kullet. Prosentandel.

	Fullført og bestått innen fem år														
	I alt	Studieforberedende				Yrkesfaglige utdanningsprogram									
		Studieforberedende samlet	Studiespesialisering	Idrettsfag	Musikk, dans og drama	Yrkesfag samlet	Bygg- og anleggsteknikk	Design og håndverk	Elektrofag	Helse- og oppvekstfag	Medier og kommunikasjon	Naturbruk	Restaurant- og matfag	Service og samferdsel	Teknikk og industriell produksjon
Nasjonalt	73,0	86,0	86,0	86,5	85,8	59,4	54,0	51,9	60,1	63,0	80,9	57,9	45,1	54,4	54,7
Østfold	70,0	86,8	86,7	86,9	86,7	54,2	43,5	42,1	64,4	60,9	90,0	55,2	34,2	46,1	47,1
Akershus	78,2	89,2	89,7	87,7	84,9	62,9	54,5	59,0	63,1	62,9	80,1	64,2	46,6	61,7	50,4
Oslo	75,9	83,6	83,8	73,8	86,9	57,5	38,0	51,5	56,9	52,7	78,8	57,5	47,3	43,8	44,3
Hedmark	70,3	86,4	86,0	89,4	90,3	55,2	53,5	57,6	55,2	60,4	95,4	56,4	47,8	44,9	39,6
Oppland	71,1	86,8	88,3	82,8	80,0	57,6	63,6	53,1	54,5	63,5	76,4	51,0	32,9	61,0	48,7
Buskerud	72,8	83,1	84,4	92,7	77,2	61,3	52,7	56,0	65,3	72,2	86,6	47,3	50,0	50,6	49,8
Vestfold	71,7	86,0	86,1	84,9	87,0	56,4	52,9	52,5	56,7	63,5	81,6	58,7	36,5	50,9	46,6
Telemark	74,0	85,3	84,4	88,6	89,1	62,9	48,9	55,7	71,6	64,6	89,3	55,5	56,6	47,9	65,3
Aust-Agder	71,8	84,3	83,9	82,6	94,1	59,3	59,5	44,3	75,4	60,5	71,1	66,7	46,2	60,3	50,9
Vest-Agder	74,6	87,0	87,0	87,7	85,9	64,0	59,8	56,9	66,9	66,4	86,9	76,7	52,0	52,3	56,0
Rogaland	75,0	85,6	84,6	86,5	94,6	65,2	60,9	49,3	64,6	69,4	80,7	53,9	53,9	60,5	66,5
Hordaland	72,3	86,7	86,8	87,3	84,5	58,2	49,7	43,9	55,4	62,6	82,0	57,8	41,5	59,3	59,0
Sogn og Fjordane	77,4	90,6	91,6	88,3	85,5	65,4	59,3	66,1	67,0	68,6	95,8	67,9	58,2	50,9	63,7
Møre og Romsdal	75,0	88,5	88,5	93,7	79,8	64,1	56,9	57,4	68,7	66,5	79,8	56,4	45,5	62,5	62,3
Sør-Trøndelag	71,7	84,8	85,1	80,6	89,6	58,5	59,6	70,6	52,1	62,3	80,9	48,5	50,0	53,1	45,7
Nord-Trøndelag	72,8	84,3	85,0	93,3	87,7	61,5	60,0	46,9	52,1	65,1	77,9	71,1	50,9	59,7	55,4
Nordland	66,1	87,4	85,6	82,1	77,1	52,2	48,7	40,3	50,6	57,6	78,9	49,5	39,8	47,7	50,0
Troms	66,7	82,5	81,8	84,9	86,1	53,4	56,8	42,2	55,6	57,9	68,4	36,9	40,3	57,8	47,6
Finnmark	63,1	84,4	84,5	87,5	77,3	46,3	36,7	43,2	51,6	57,4	66,6	41,7	32,6	30,8	42,8
Høyeste verdi	78,2	90,6	91,6	93,7	94,6	65,4	63,6	70,6	75,4	72,2	95,8	76,7	58,2	62,5	66,5
Laveste verdi	63,1	82,5	81,8	73,8	77,1	46,3	36,7	40,3	50,6	52,7	66,6	36,9	32,6	30,8	39,6
Høyeste - Laveste	15,1	8,1	9,8	19,9	17,5	19,1	26,9	30,3	24,8	19,5	29,2	39,8	25,6	31,7	26,9

Kilde: Utdanningsdirektoratet

Sogn og Fjordane har den høyeste andelen elever som har bestått innen fem år, både når det gjelder studieforberende og yrkesfaglige utdanningsprogram. Troms har den laveste andelen elever som har bestått innen fem år for studieforberende program, mens Finnmark ligger lavest for yrkesfaglige utdanningsprogram.

Barnevern

Omfanget av barnevernstjenestene økte markant i perioden 2011–16. Antallet årsverk, antall undersøkelser og antall barn som tok mot hjelp fra barnevernet gikk opp, også når det ses opp mot veksten i antallet barn og unge. Denne utviklingen kan ses delvis i sammenheng med at det i denne perioden ble gitt særskilt tilskudd til kommunene for å styrke det kommunale barnevernet. I tillegg har kommunene prioritert stillinger til barnevernet av egne frie midler.

Tabell 4.8 Utvikling i barnevernet 2011-2016.

	2011	2015	2016	Endring 2011-16	Endring 2015-16	Årlig endring 2011-16, pst.	Årlig endring 2015-16, pst.
Produksjon:							
Antall undersøkelser ¹	43 500	55 100	58 700	..	3 600	..	6,5
Antall barn med barneverntiltak	52 800	54 100	55 300	2 500	1 200	0,9	2,2
- herav hjelpetiltak	44 300	44 000	45 000	700	1 000	0,3	2,3
- herav omsorgstiltak	8 500	10 100	10 200	1 700	100	3,7	1,0
Dekningsgrad:							
Andel barn med undersøkelse av innbyggere 0-17 år	3,9	4,5	4,8	0,9	0,3		
Andel barn med barneverntiltak av innbyggere 0-17 år	4,7	4,8	4,9	0,2	0,1		
Ressursinnsats:							
Antall årsverk ²	4 000	5 300	5 800	1 800	500	7,7	9,4
Kvalitet:							
Stillinger med fagutdanning per 1 000 barn 0-17 år ²	3,3	4,3	4,6	1,3	0,3		
Andel undersøkelser med behandlingstid under tre mnd.	75	83	86	11	3		

¹ Fra og med rapporteringsåret 2014 er alle undersøkelser startet og/eller avsluttet i løpet av året innhentet og publisert. Før dette ble kun en undersøkelse per barn innhentet og publisert.

² Fra og med 2014 er også tiltaksstillinger på funksjon 252 inkludert. Fra og med 2012 er tiltaksstillinger (funksjon 251) inkludert i tillegg til saksbehandler-/administrasjonsstillinger (funksjon 244).

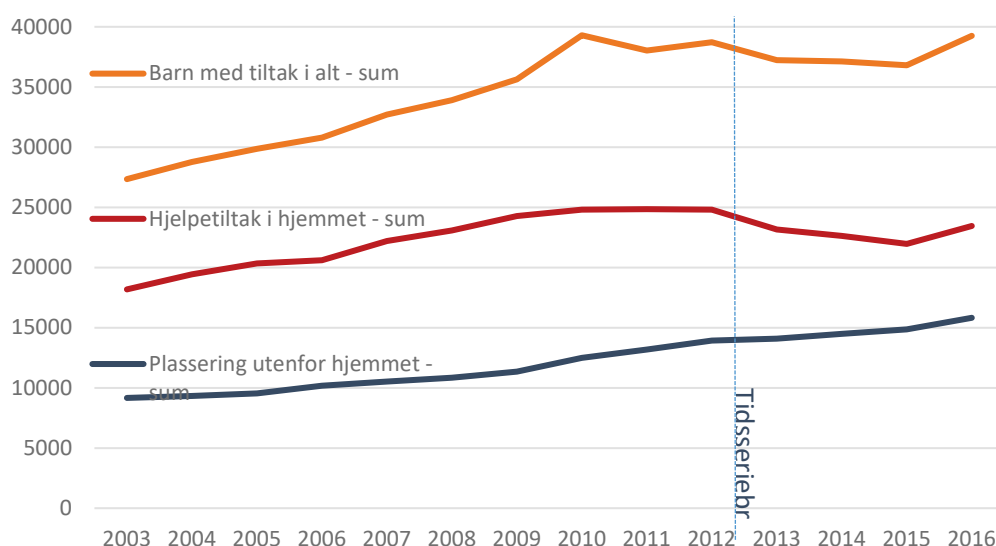
Kilde: Statistisk sentralbyrå

I 2016 økte både antallet undersøkelser og antallet barn som fikk tiltak sammenlignet med 2015. En større andel av barna mottok hjelp fra barnevernet enn året før, men der de senere årene har vært en tendens til at en stadig større andel barna mottar omsorgstiltak, kan økningen innenfor barnevernet i 2016 hovedsakelig henføres til at flere barn mottok hjelpetiltak.

Et hovedskille i barneverntiltak går mellom barn og unge som mottar hjelpetiltak i hjemmet, og barn og unge som er plassert utenfor hjemmet. Definisjon av omsorgstiltak i tabell 4.8 er

barn som barnevernet har overtatt omsorgen for gjennom vedtak i fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker, mens hjelpetiltak inkluderer alle øvrige tiltak, også barn som er plassert utenfor hjemmet. Tabell 4.8 trekker ikke opp dette skillet, men dette er derimot presentert i figur 4.9. Figur 4.9 omfatter tiltak ved utgangen av året.

Tallene for barn plassert utenfor hjemmet i figur 4.9 inkluderer både de barna som barnevernet har overtatt omsorgen for, og barn som er plassert utenfor hjemmet, der plasseringen er hjemlet som et hjelpetiltak eller som et akuttvedtak. Tabell 4.8 omfatter barn og undersøkelser i året.

Figur 4.9 Barn og unge 0-22 år med barneverntiltak i eller utenfor hjemmet. Ved utgangen av året.¹

¹ Tidsseriebruddet mellom 2012 og 2013 skyldes omlegging av statistikken.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Bufdir

For flertallet av barna og familiene som kommer i kontakt med barnevernet, er det tilstrekkelig med hjelpetiltak i hjemmet (hovedsakelig råd og veiledning, tilbud om besøkshjem og avlastningstiltak, økonomisk hjelp og deltakelse i ansvarsgruppe og samarbeidsteam). Plassering av barn og unge utenfor hjemmet er bare aktuelt dersom barnevernets hjelpetiltak ikke er tilstrekkelig for å sikre barnet en forsvarlig omsorgssituasjon. Av barn og unge som var plassert utenfor hjemmet ved utgangen av 2015, var 78 pst. plassert i fosterhjem, åtte pst. i barneverninstitusjon og 14 pst. plassert i egen bolig med oppfølging. Type plassering utenfor hjemmet varierer med barnets alder. Fosterhjem er det dominerende plasseringstiltaket blant barn under 18 år.

Figuren viser at det har vært en markant økning fra 2015 til 2016 i antall barn med hjelpetiltak i hjemmet og plassering utenfor hjemmet ved utgangen av de respektive årene.

Sosialtjenester

Innenfor sosialtjenestene var det en økning i antall mottakere av sosialhjelp i perioden 2011–16. Økningen har kommet i aldersgruppen 25-66 år. Antallet og andelen unge 18-24 år som mottar sosialhjelp har blitt redusert det siste året. Andelen i aldersgruppen 20-66 år som mottok sosialhjelp har økt noe i perioden.

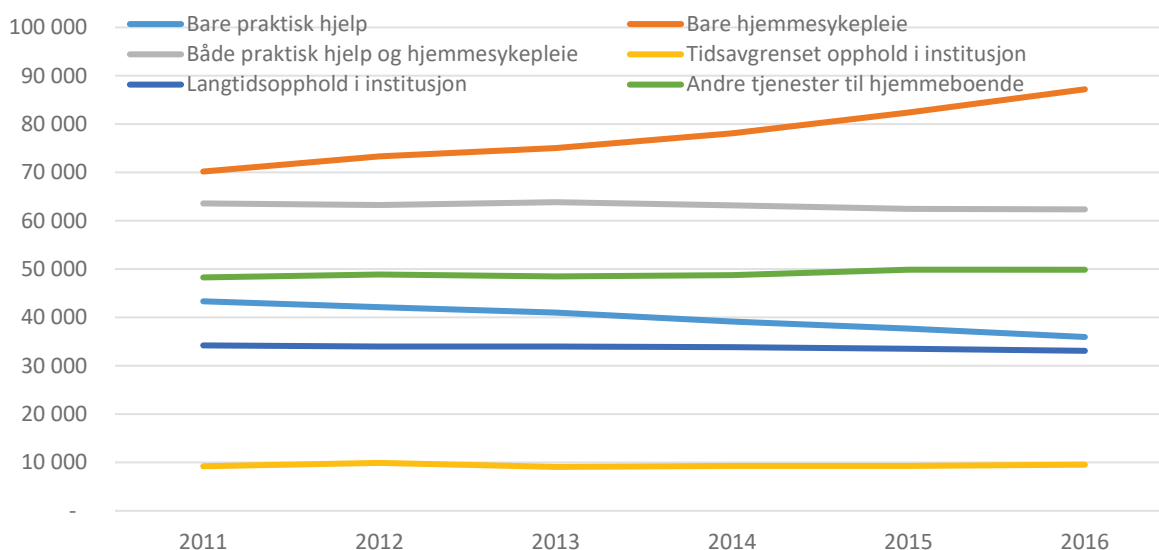
Tabell 4.9 Utvikling i sosialtjenestene 2011-2016.

	2011	2015	2016	Endring 2011-16	Endring 2015-16	Årlig endring 2011-16, pst.	Årlig endring 2015-16, pst.
Produksjon:							
Antall mottakere av sosialhjelp	125 000	134 000	136 600	11 600	2 600	1,8	1,9
-herav 18-24 år	28 800	29 400	28 800	0	-600	0,0	-2,0
-herav 25-66 år	94 200	103 100	105 100	10 900	2 000	2,2	1,9
Dekningsgrad:							
Andel sosialhjelpsmottakere i alderen 20-66 år	3,8	3,9	4,0	0,2	0,1		

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Helse- og omsorgstjenester

Omfanget av omsorgstjenester økte i perioden 2011–16. Dette kommer til uttrykk i tabell 4.9 både når en ser på mottakere per 31.12 og vedtak om tjenester gjennom året. Samtidig har det i perioden vært en dreining i retning av at det gis mer hjemmebaserte omsorgstjenester, jf. figur 4.9. Det økende behovet skyldtes at det ble flere eldre innbyggere, særlig i aldersgruppen over 90 år, og en sterk økning i etterspørselen fra yngre mottakere (under 67 år). Økningen for yngre brukere var særlig sterk innenfor hjemmetjenestene, og omfanget har økt mer enn befolkningsveksten skulle tilsi. Det ble færre mottakere i aldersgruppen 80-89 år, og dette henger sammen med at innbyggertallet i gruppen 80-89 år gikk ned. Samlet sett viser utviklingen de siste årene en endring i hvilke grupper som mottar hjemmetjenester, jf. tabell 4.10.

Figur 4.10 Brukere av ulike tjenester perioden 2011-16, fordelt etter tjenestetype

Kilde: Helsedirektoratet

De siste årene har det blitt noen færre plasser i institusjonene, mens antallet beboere i bolig med heldøgns bemanning har økt. Sistnevnte kommer i tillegg til de som mottar heldøgns tjenester i sykehjem, aldershjem eller i eget hjem. Men samlet sett har andelen eldre som

mottar omsorgstjenester fra det offentlige gått ned, både innenfor de hjemmebaserte og de institusjonsbaserte tjenestene. Spesielt gjelder dette for aldersgruppen 67-79 år.

Utviklingen fra de siste årene fortsatte også gjennom 2016. Flere mottok kommunale helse- og omsorgstjenester i 2016, og økningen kan i all hovedsak knyttes til hjemmetjenestene og til yngre mottakere (under 67 år). Sett i forhold til innbyggertallet gikk andelen eldre som mottok omsorgstjenester ned. Mottaker under 67 år utgjør om lag 42 prosent av mottakerne i hjemmetjenestene, mens denne aldersgruppen utgjør 11 prosent av beboerne på institusjon.

Lege- og fysioterapidekningen i institusjonene ble stadig bedre i perioden 2011-2016.

Eneromsdekningen på institusjonene lå stabilt på om lag 95 pst.

Tabell 4.10 Utvikling i helse- og omsorgstjenestene 2011-2016 (private og kommunale).

	2011	2015	2016	Endring 2011-16	Endring 2015-16	Årlig endring 2011-16, pst.	Årlig endring 2015-16, pst.
Produksjon:							
Antall mottakere av hjemmetjenester	174 600	180 400	182 500	7 900	2 100	0,9	1,2
- herav under 67 år	66 500	73 500	76 200	9 700	2 700	2,8	3,7
- herav 67-79 år	32 600	34 200	35 000	2 400	800	1,4	2,3
- herav 80-89 år	57 100	51 700	50 100	-7 000	-1 600	-2,6	-3,1
- herav 90 år og over	18 500	21 100	21 200	2 700	100	2,8	0,5
Timer i uken til pleie og bistand per hjemmetjenestemottaker i henhold til vedtak	7,8	8,9	9,1	1,3	0,2	3,1	2,2
Antall beboere i institusjon	43 500	43 100	42 900	-600	-200	-0,3	-0,5
- herav under 67 år	4 500	4 900	4 900	400	0	1,7	0,0
- herav 67-79 år	7 400	7 900	8 100	700	200	1,8	2,5
- herav 80-89 år	19 600	17 400	17 100	-2 500	-300	-2,7	-1,7
- herav 90 år og over	12 000	12 900	12 700	700	-200	1,1	-1,6
Antall plasser i alders- og sykehjem	41 300	40 700	40 500	-800	-200	-0,4	-0,5
- herav andel private plasser i prosent	10,5	11,1	11,7	1,3	0,6		
Antall unike brukere med vedtak om helse- og omsorgstjenester i i løpet av året	330 500	348 900	355 600	25 100	6 700	1,5	1,9
Vedtak om hjemmetjenester i løpet av året	194 700	217 100	223 800	29 100	6 700	2,8	3,1
Beboere i bolig med heldøgns bemanning	21 700	22 800	23 100	1 400	300	1,3	1,3
Antall førstegangs hjemmebesøk til nyfødt	47 000	49 200	51 700	4 700	2 500	1,9	5,1
Dekningsgrad:							
Andel 67-79 år som bor på institusjon	1,7	1,5	1,5	-0,2	0,0		
Andel 80-89 år som bor på institusjon	10,8	13,6	13,3	2,5	-0,3		
Andel 90 år og over som bor på institusjon	30,0	29,5	28,5	-1,4	-1,0		
Andel 67-79 år som mottar hjemmetjenester	7,5	6,5	6,4	-1,1	-0,1		
Andel 80-89 år som mottar hjemmetjenester	31,4	29,4	28,4	-3,0	-1,0		
Andel 90 år og over som mottar hjemmetjenester	46,3	48,0	47,6	1,4	-0,4		
Andel barn med fullført helseundersøkelse ved 2-3- årsalder	98	98	98	0	0		

	2011	2015	2016	Endring 2011-16	Endring 2015-16	Årlig endring 2011-16, pst.	Årlig endring 2015-16, pst.
Andel barn med fullført helseundersøkelse ved 4-årsalder	95	96	96	1	0		
Ressursinnsats¹:							
Avtalte årsverk i alt omsorgstjenesten	128 900	135 400	138 000	..	2 600	..	1,9
Legeårsverk i kommunehelsetjenesten	4 800	5 500	5 600	..	100	..	1,8
Fysioterapiårsverk i kommunehelsetjenesten	4 300	4 700	4 800	..	100	..	2,1
Årsverk i helsestasjons- og skolehelsetjenesten	3 700	4 100	4 500	..	400	..	9,8
Kvalitet:							
Legetimer per beboer per uke i institusjon	0,39	0,53	0,55	0,16	0,02	7,1	3,8
Fysioterapitimer per beboer per uke i institusjon ²	0,34	0,41	0,43	0,09	0,02	4,8	4,9
Andel årsverk med fagutdanning	73	73	74	1,0	1,0	0,3	1,4
Andel plasser i enerom i omsorgsinstitusjoner	93,8	95,0	95,3	1,5	0,3	0,3	0,3

¹ Fra og med 2015 bygger statistikken på nye datakilder (A-ordningen). Totaltallet på sysselsatte blir ikke lenger samordnet med Arbeidskraftundersøkelsen (*AKU) slik det ble før 2015, og dermed samsvarer ikke totaltallet lenger med *AKU sitt totaltall. Årgangene fra og med 2015 kan ikke sammenlignes med tidligere årganger.

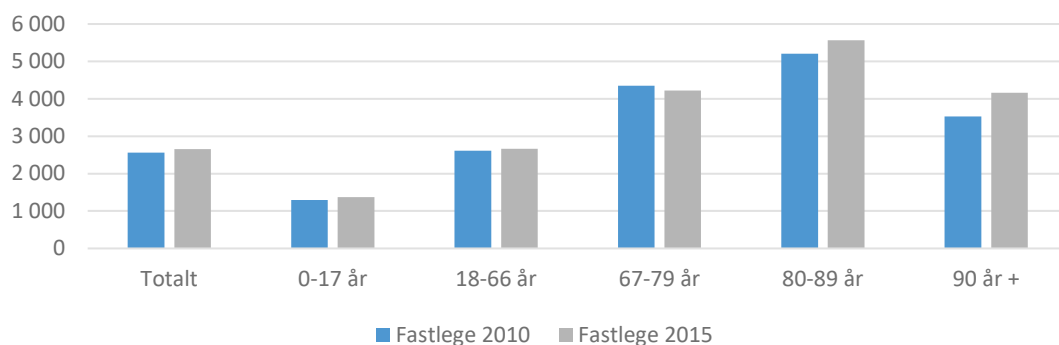
² Omfatter kun fysioterapeuter med driftsavtale.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, IPLOS, Samdata

Antall årsverk i alle kategoriene viser en betydelig vekst for perioden 2007 til 2016. Når det gjelder omsorgstjenestene det vært en økning av ansatte med utdanning fra høyskole eller universitet, primært sykepleiere. Ressursinnsatsen uttrykt ved avtalte årsverk i helsestasjons- og skolehelsetjenesten økte markant i perioden, særlig i 2016.

Siden 2011 har antallet barn som har fått hjemmebesøk i løpet av de to første ukene etter hjemkomst økt. Kommunene hadde i årene 2011–2016 en høy og stabil dekningsgrad for helsestasjonsundersøkelser av små barn. Fra 2015 til 2016 var det en økning i antallet hjemmebesøk etter fødsel.

Den kommunale allmennlegetjenesten omfatter fastlegeordningen, legevakt og andre allmennlegetjenester for eksempel i sykehjem, helsestasjon og fengsel.

Figur 4.11 Sum konsultasjoner hos fastlege per 1 000 innbyggere etter alder årne 2010 og 2015 (merknad: Skal endres til konsultasjoner per innbygger langs y-aksen)

Kilde: Samdata

Pasientraten (pasienter per 1 000 innbyggere) hos fastlege varierer betydelig med alder. Barn og unge har i gjennomsnitt 1,6 konsultasjoner hos fastlege per år, mens eldre mellom 80 og 89 år har 5,9 konsultasjoner per år. Det har de siste årene vært en betydelig vekst i bruk av fastlege blant de eldre.

Sykefraværet blant de ansatte som jobber direkte med brukere innen omsorgstjenestene har i samme periode holdt seg stabilt. I 2015 og 2016 utgjorde det legemeldte sykefraværet 9,1 prosent. Dette er noe høyere enn andre kommunale sektorer.

Administrasjon

Sentraladministrasjonen i kommunesektoren har ut fra de foreløpige KOSTRA-tallene økt fra 2015 til 2016. SSB benyttet fra 2015 A-ordningen som kilde for sysselsettingsstatistikken. Det er derfor et brudd i tidsserien og tall fra 2015 og 2016 er ikke sammenlignbar med tidligere år.

Tallene er beheftet med usikkerhet. Det er store variasjoner i brutto driftsutgifter for administrasjonen i kommunene. Kommuner med det laveste nivået hadde i 2016 brutto driftsutgifter på under 2 000 kroner per innbygger, mens de kommunene med det høyeste nivået hadde utgifter på over 20 000 kroner per innbygger. I noen grad kan dette skyldes forskjeller i rapporteringen fra kommunene og kommunestørrelse.

Tabell 4.11 Utvikling i sentraladministrasjonen 2011-2016.

	2011	2015	2016	Endring 2011-16	Endring 2015-16	Årlig endring 2011-16, pst.	Årlig endring 2015-16, pst.
Ressursinnsats:							
Avtalte årsverk ¹	55 600	57 600	59 700	.	2 100	.	3,6
- herav i kommunene	51 000	52 400	54 300	.	1 900	.	3,6
- herav i fylkeskommunene	4 600	5 200	5 400	.	200	.	3,8
Brutto driftsutgifter, administrasjon (F120), i kr. pr. innb., konsern	3 415	3 334	3 489	74	155	0,4	4,6

¹ Fra og med 2015 bygger statistikken på nye datakilder (A-ordningen). Totaltallet på sysselsatte blir ikke lenger samordnet med Arbeidskraftundersøkelsen (*AKU) slik det ble før 2015, og dermed samsvarer ikke totaltallet lenger med *AKU sitt totaltall. Årgangene fra og med 2015 kan ikke sammenlignes med tidligere årganger.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

4.3 Produksjonsindekser for kommunale tjenester 2016

I dette avsnittet presenteres beregninger av en produksjonsindeks for kommunale tjenester basert på data for 2016. Produksjonsindeksen er et samlemål for kommunenes tjenestetilbud basert på produksjonsindikatorer for utvalgte sektorer og sier noe om nivået på produksjonen i forhold til størrelsen på målgruppen for tjenestene. Indeksen er ment å vise hvor godt tjenestetilbud som blir gitt til innbyggerne i ulike målgrupper. En slik indeks for det samlede tjenestetilbudet kan være et nyttig supplement til mer detaljerte studier av tjenesteproduksjonen i enkeltsektorer. Eksempelvis vil produksjonsindeksen være mindre følsom for forskjeller i prioritering enn produksjonsindikatorer for de enkelte tjenester.

I utvalgets rapport fra april 2009 ble det presentert en ny og forbedret produksjonsindeks for kommunene basert på data for 2007. Produksjonsindeksen ble forbedret ved å inkludere flere kvalitetsindikatorer, ved å inkludere kultursektoren og ved å ta hensyn til flere etterspørselsfaktorer enn alder. Blant de nye kvalitetsindikatorene var andel ansatte med førskolelærerutdanning i barnehagesektoren, læringsmiljø i skole, samt andel ansatte med fagutdanning i barnevernet. Videre er antall grunnskolepoeng (korrigert for sosioøkonomiske faktorer) en av de viktigste produksjonsindikatorer for grunnskolen. I arbeidet med produksjonsindeksen for 2012 ble indikatorsettene for primærhelse- og sosialkontortjenesten endret. I primærhelsetjenesten ble indikatoren for timer utført av helsesøstre erstattet med en indikator for somatiske helseundersøkelser av barn og svangerskapskontroller, mens det i sosialkontortjenesten ble inkludert en indikator for kvalifikasjonsprogrammet.

I produksjonsindeksen for 2015 ble det foretatt en revisjon av indikatorsettene for pleie og omsorg og grunnskole. For pleie og omsorg ble tidligere indikatorer for hjemmetjenester erstattet med totalt antall timer per uke til hjemmesykepleie og praktisk bistand, mens tidligere indikator for beboere i institusjon ble erstattet med totalt antall oppholdsdøgn i institusjon. For grunnskole ble nasjonale prøver på 8. trinn (korrigert for sosioøkonomiske faktorer) inkludert som ny indikator.

Høsten 2017 startet SSB med å publisere statistikk på forbruk av omsorgstjenester i løpet av året målt i døgn og timer etter tjenestetype. I årets produksjonsindeks er tidligere indikator for hjemmetjenester erstattet med ny tilgjengelig statistikk for praktisk bistand og hjemmesykepleie. I tillegg er indikatoren for oppholdstid i barnehage erstattet med en ny indikator. Tidligere ble det benyttet en definisjon på oppholdstimer hvor barn 0-2 år var vektet dobbelt sammenlignet med barn mellom 4-5 år, mens treåringer hadde en vekt på 1,5 sammenlignet med barn 4-5 år. Flere evalueringer av relativ ressursinnsats mellom aldersgrupper i barnehagen indikerer at en slik vekting overvurderer ressursbruk for yngre barn.⁴ I årets produksjonsindeks er tidligere indikator for oppholdstimer i barnehagen erstattet med en ny indikator hvor barn 0-2 år antas å ha en ressursinnsats/produksjon som er 60 prosent høyere enn barn 3-5 år.

Produksjonsindeksen oppdateres årlig med beregning av delindekser for barnehage, grunnskole, primærhelsetjeneste, pleie og omsorg, barnevern, sosialkontortjenester og kultur, i tillegg til en samlet produksjonsindeks som omfatter alle disse tjenestene. I alt 364 kommuner har levert tilstrekkelige data til å inngå i beregningene for 2016. Manglende data for læringsmiljø i grunnskolen er den viktigste enkeltårsaken til at produksjonsindeksen ikke kan beregnes for mer enn 85 prosent av kommunene.

Det er særlig små kommuner, målt etter innbyggertall, som ikke inngår med beregnet produksjonsindeks. Blant kommuner med innbyggertall under 1000 er det beregnet en indeksverdi kun for 7 prosent (2 kommuner), mens dette øker til 67 og 88 prosent for kommunene med henholdsvis 1000-2000 og 2000-3000 innbyggere. For større kommuner er det beregnet verdi for 97 prosent av kommunene. For representativitet med hensyn til fylke er det lavest andel kommuner med indeksverdi i Finnmark (58 prosent), Troms (67 prosent), Nordland (73 prosent) og Nord-Trøndelag (78 prosent). Kun i fire fylker, Oslo inkludert, er det beregnet en indeksverdi for samtlige kommuner. Sammenhengen mellom korrigert inntekt og

⁴ Se for eksempel Håkonsen, L. og T.E. Lunder (2008): Kostnadsforskjeller i barnehagesektoren, Rapport 243, Telemarksforskning.

om en kommune har en beregnet produksjonsindeksverdi er klart negativ. Blant kommunene med korrigert inntekt lavere enn 100, er det beregnet en indeksverdi for de aller fleste kommuner, mens andelen er henholdsvis 70 og 56 prosent for kommuner med korrigert inntekt mellom 110-125 og over 125.

Tabell 4.12 viser produksjonsindeksen og delindeksene for kommunene gruppert etter korrigert inntekt per innbygger. Inntektene omfatter inntekts- og formuesskatt, rammeoverføringer, eiendomsskatt, konsesjonskraftsinntekter og hjemfallsinntekter. Kostnadsnøkene i inntektssystemet er benyttet for å korrigere for forskjeller i beregnet utgiftsbehov. Både indeksene og korrigert inntekt er normalisert slik at veide gjennomsnitt (innbyggertall som vekt) er lik 100 for kommunene som inngår i analysen.

For barnehage og grunnskole beregnes det relativt små forskjeller i indeksen mellom kommuner ettersom henholdsvis 65 og 92 prosent av kommunene får en beregnet verdi som er mindre enn 5 prosent fra landsgjennomsnittet. I øvrige sektorer er denne andelen langt lavere, mens man ser at 45 prosent av kommunene har en samlet indeksverdi i intervallet [95,105].

I tråd med resultatene fra tidligere år viser analysene en klar sammenheng mellom produksjonsindeksen og økonomiske rammebetingelser. Kommuner med høy korrigert inntekt har gjennomgående høyere verdi på produksjonsindeksen enn kommuner med lav korrigert inntekt. Korrelasjonen med korrigert inntekt er klart høyere for samlet produksjonsindeks enn gjennomsnittlig korrelasjon for delindeksene. Det har sammenheng med at kommunevise forskjeller i prioritering slår sterkere ut i delindeksene enn i totalindeksen. Dette kommer også til uttrykk ved at standardavviket til totalindeksen er lavere enn gjennomsnittlig standardavvik for delindeksene.

Tabell 4.12 Produksjonsindekser for kommunene gruppert etter korrigert inntekt, 2016

	Barne- hage	Grunn- skole	Prim. helsetj.	Omsorg	Barne- vern	Sosial- kontor	Kultur	Samlet	Korr. innt.
Under 95	100,8	99,4	95,8	94,1	109,7	97,8	75,4	96,6	92,6
95-100	100,9	99,9	97,0	101,9	104,7	97,9	78,2	99,6	96,4
100-105	99,0	100,5	103,2	95,9	89,3	102,3	132,1	100,0	101,7
105-110	97,7	100,9	100,9	104,0	92,4	102,0	96,5	101,0	105,8
110-125	101,1	97,9	111,3	126,4	118,9	104,3	116,6	111,7	114,8
Over 125	101,4	98,9	103,9	111,6	114,8	98,2	103,2	105,0	144,5
Standardavvik	5,9	2,6	18,5	24,4	27,5	19,1	49,3	9,8	14,3
Andel i intervallet [95,105]	65%	92%	29%	22%	17%	23%	8%	45%	55%
Korrelasjon korr. innt.	-0,15	-0,06	0,41	0,25	0,05	0,05	0,39	0,37	1,00
Antall kommuner	364	364	364	364	364	364	364	364	359

Merknad: Produksjonsindekser og korrigert inntekt er normalisert slik at de veide gjennomsnittene (med antall innbyggere som vekter) for kommunene som inngår er lik 100.

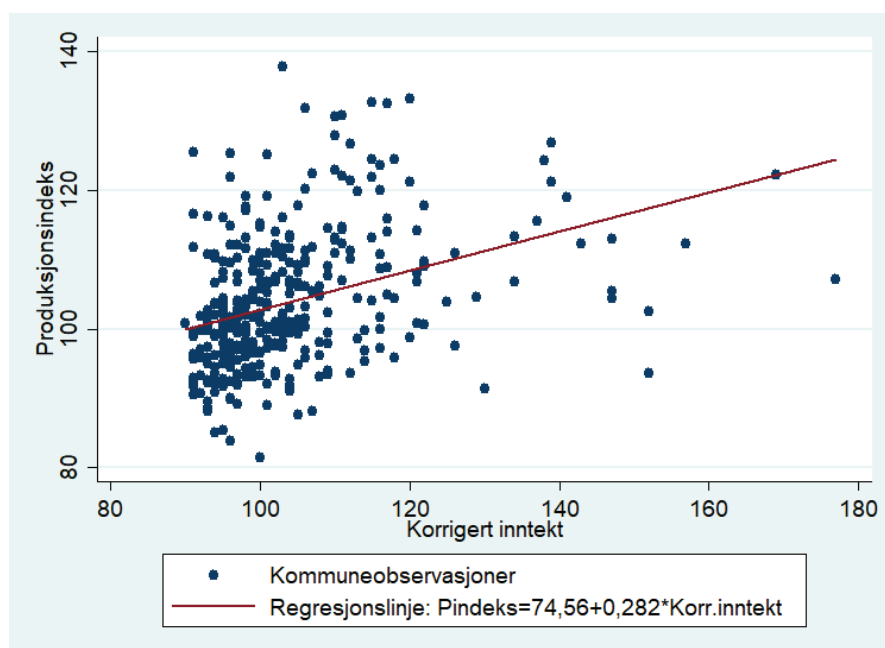
Kilde: Senter for økonomisk forskning

Det er delindeksene for primærhelsetjeneste, pleie og omsorg og kultur som viser sterkest sammenheng med korrigert inntekt. Det er innenfor disse tjenestene at kommuneøkonomien er avgjørende for tjenestetilbudet. Delindeksene for grunnskole, barnevern og sosialkontortjenester er praktisk talt ukorrelert med korrigert inntekt. For barnevern og

sosialkontortjenester har de svake korrelasjonene trolig sammenheng med at tilbudet innen disse tjenesteområdene i større grad er styrt av behov enn av økonomiske rammebetingelser. For barnehage observeres det en svak negativ sammenheng med korrigert inntekt. Innføring av rett til barnehageplass fra 2011 har medført at barnehagedekningen i stor grad er blitt frikoblet fra kommunale inntekter.

Sammenhengen mellom produksjonsindeks og korrigert inntekt er også illustrert i figur 4.12 hvor produksjonsindeksen er plottet mot korrigert inntekt. Den rette linja i figuren er regresjonslinja og den positive helningen viser en klar sammenheng mellom produksjonsindeksen og økonomiske rammebetingelser målt ved korrigert inntekt. Samtidig framgår det at det er betydelig variasjon rundt regresjonslinja, det vil si at produksjonsindeksen varierer mye mellom kommuner med om lag samme nivå på korrigert inntekt.

I enkelte sammenhenger har variasjonen i produksjonsindeksen mellom kommuner med om lag samme inntektsnivå blitt tolket som en indikasjon på effektivitetsforskjeller kommunene imellom. Utvalget vil påpeke at slike anvendelser av indeksen har sine begrensninger og må gjøres med varsomhet. I praksis vil det være svakheter ved produksjonsindeksen og ved korrigert inntekt. Det har sammenheng med at produksjonsindeksen ikke fanger opp alle aspekter ved tjenestetilbudet, samt at det ikke er fullt samsvar mellom hvilke inntekter som inngår i korrigert inntekt (omfatter kun frie inntekter) og finansieringen av de tjenester som inngår i produksjonsindeksen (omfatter også tjenester som finansieres av øremerkede tilskudd og brukerbetaling). I tillegg kan tjenestetilbudet være holdt oppe av et svakt driftsresultat.

Figur 4.12 Sammenheng mellom produksjonsindeks og korrigert inntekt, 2016⁵.

Kilde: Senter for økonomisk forskning

⁵ For å gi et best mulig bilde av majoriteten av kommunene er Aurland og Aukra (som har korrigert inntekt over 180) utelatt fra figuren. I tillegg mangler vi informasjon om korrigert inntekt for året 2016 for kommunene Hobøl, Lillesand, Os, Selbu og Stjørdal.

Videre er utviklingen i samlet produksjonsindeks over årene 2014 til 2016 studert mer nøye. Endring i produksjonsindeksen over tid gir uttrykk for utviklingen i den enkelte kommune i forhold til gjennomsnittsutviklingen. En stabil verdi på produksjonsindeksen betyr ikke at produksjonen har vært stabil, men at produksjonsøkningen har vært den samme som i de øvrige kommunene. Økende verdi på produksjonsindeksen over tid betyr at kommunens produksjon har økt raskere enn i de øvrige kommuner. Det kan være nærliggende å tolke økt verdi på produksjonsindeksen som uttrykk for økt effektivitet og lavere verdi på produksjonsindeksen som uttrykk for lavere effektivitet, men dette er å trekke forhastede konklusjoner. For eksempel vil økt verdi på produksjonsindeksen som skyldes raskere inntektsvekst enn de øvrige kommuner eller sterkere prioritering av de tjenester som omfattes av produksjonsindeksen ikke kunne tolkes som økt effektivitet.

Det er en klar tendens til at kommuner som skårer høyt på produksjonsindeksen i 2014 dels også skårer høyt i 2015 og 2016, og at de som skårer lavt ett år også skårer lavt de øvrige år. Dette kommer til uttrykk ved at produksjonsindeksene for de enkelte år er sterkt positivt korrelert.

Korrelasjonen mellom produksjonsindeksene for 2014 og de to siste årene er 0,49, mens korrelasjonen mellom produksjonsindeksen for 2015 og 2016 er 0,88. Svakere sammenheng mellom indeksen for 2014 og senere år må ses i sammenheng med at det i produksjonsindeksen for 2015 ble foretatt revideringer av indikatorsettet for pleie og omsorg og grunnskole. For 2016 ble det også foretatt noen mindre justeringer av indikatorene innen barnehage og pleie og omsorg.

Endringen i produksjonsindeks fra 2014 til 2016 er nærmere illustrert i tabell 4.13. Det er 346 kommuner som det er beregnet en samlet produksjonsindikator for i begge årene 2014 og 2016. Her er kommunene gruppert etter verdien på produksjonsindeksen i de to årene. Stabiliteten over tid kommer her til uttrykk ved at 106 av de 346 kommunene (nær en tredjedel) tilhører samme gruppe i 2016 som i 2014. Det er 99 kommuner (29 prosent) som verken tilhører samme gruppe eller "nabogruppen" i 2016. I fjorårets produksjonsindeks ble det foretatt tilsvarende sammenlikning for årene 2013 og 2015. Da var det også omtrent en tredel av kommunene som var gruppert i samme gruppe, mens 27 prosent verken tilhørte samme gruppe eller "nabogruppen".

Tabell 4.13 Utviklingen i produksjonsindeks fra 2014 til 2016

		Produksjonsindeks 2016						
		Under 90	90-95	95-100	100-105	105-110	110-125	Over 125
Produksjonsindeks 2014	Under 90	2	1	3	2	0	1	0
	90-95	4	16	10	5	1	4	0
	95-100	7	14	29	22	10	10	1
	100-105	0	6	20	25	20	8	3
	105-110	0	7	9	12	9	20	3
	110-125	0	2	7	9	9	24	5
	Over 125	0	0	0	0	1	4	1

Kilde: Senter for økonomisk forskning (SØF)

Tabell 4.13 viser også at en del enkeltkommuner har hatt veldig stor endring i verdien på produksjonsindeksen. Maksimal endring er vel 30 prosentpoeng. Det er i alt 86 kommuner (25 prosent) som hadde en endring i produksjonsindeksen på mer enn 10 prosentpoeng fra 2014 til 2016. På den andre siden er det 172 kommuner (50 prosent) som hadde en endring i produksjonsindeksen på mindre enn 5 prosentpoeng fra 2014 til 2016.

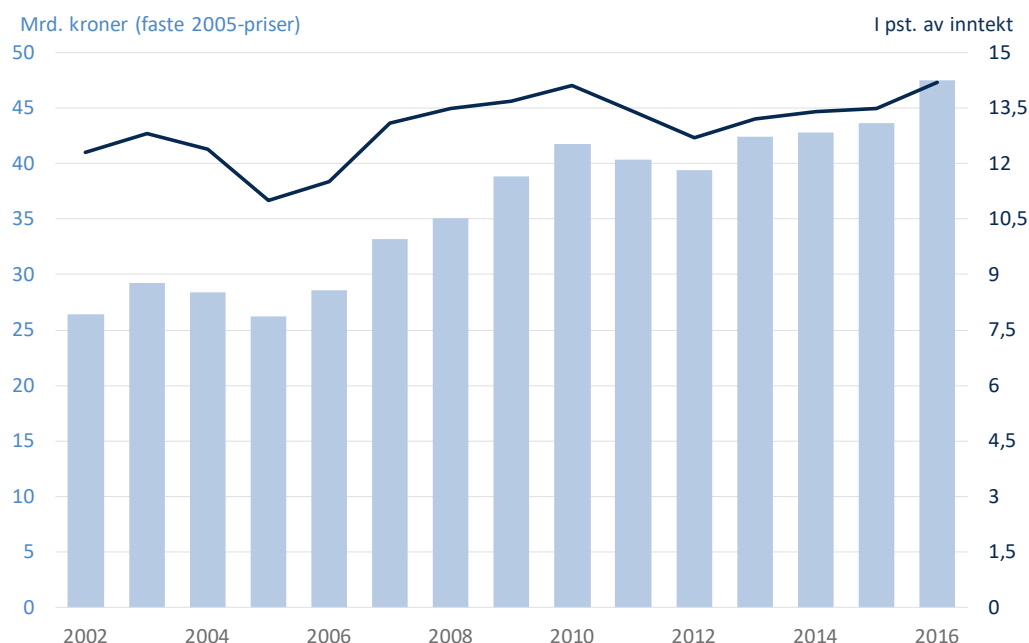
I vedlegg 12 gjøres det nærmere rede for oppbyggingen av produksjonsindeksen og det rapporteres produksjonsindekser for enkeltkommuner og fylkesvise gjennomsnitt. Tall for enkeltkommuner vil også bli lagt ut på Kommunal- og moderniseringsdepartementets nettsider på www.regjeringen.no/kommunedata.

4.4 Investeringer

Kommunesektorens investeringer 2002-2016

Investeringene i kommunesektoren ligger på et historisk sett høyt nivå, og veksten i investeringene fortsatte i 2016. Selv om investeringsveksten var noe lavere enn i de foregående årene, bidro investeringene til å trekke aktivitetsveksten opp. I 2016 utgjorde investeringene i kommunesektoren 70 mrd. kroner. Investeringsnivået har økt med nærmere 70 pst. siden 2006.

Også sett i forhold til sektorens inntekter har investeringsnivået økt, fra om lag 12 pst. til nærmere vel 14 pst. i samme periode.

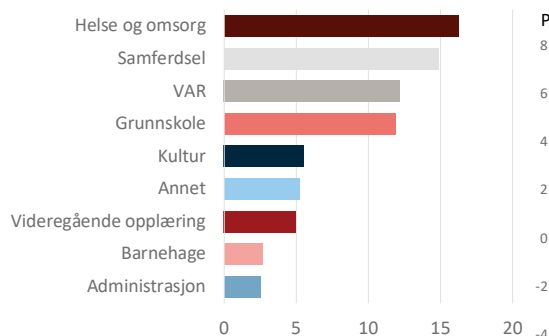

Figur 4.13 Bruttoinvesteringer i fast realkapital i faste 2005-priser og i pst. av inntekt. 2002-2016

Kilde: Statistisk sentralbyrå (Nasjonalregnskapet)

Investeringer etter sektor

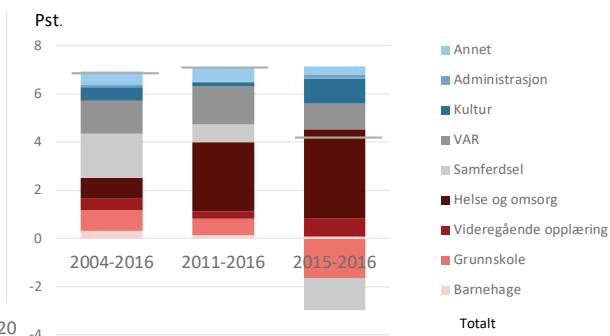
Investeringene synes å være høye innenfor de fleste tjenesteområder. Figur 4.14 viser hvor mye sektoren investerte innen de ulike tjenesteområdene i 2016. Forholdet mellom de ulike sektorene vil være ganske stabile fra år til år.

Figur 4.14 Brutto investeringsutgifter etter sektor1, 2016. Mrd. kroner

¹ I regnskapsstatistikken i KOSTRA lar det seg ikke gjøre å skille omsorgsboliger fra øvrige kommunalt disponerte boliger. I figuren er kommunalt disponerte boliger lagt inn i gruppen for helse og omsorg.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (KOSTRA)

Figur 4.15 Bidrag til vekst i kommunesektorens brutto investeringsutgifter1. Årlig nominell endring. 2004-2016

Kilde: Statistisk sentralbyrå (KOSTRA) og Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Figur 4.14 illustrerer hvordan den årlige investeringsveksten fordelte seg på de ulike tjenesteområdene. Søylen viser gjennomsnittlig årlig nominell vekst i investeringsutgiftene, fordelt på de ulike sektorene. De rødfargede områdene i figurene er de største individrettede tjenestene (barnehage, skole, helse og omsorg), de gråfargede er tekniske tjenester (vann, avløp og renovasjon og samferdsel) og de blåfargede de øvrige tjenestene (kultur, administrasjon og annet). Figuren viser at de tekniske tjenestene stod bak nærmere halvparten av veksten i kommunesektorens investeringer siden 2003. Av en årlig nominell vekst i investeringsutgiftene på i snitt nær 7 pst., kan om lag 2 prosentpoeng henføres til samferdsel og drøyt 1 prosentpoeng til vann, avløp og renovasjon.

Tilsvarende gikk om lag 1½ prosentpoeng av veksten i investeringsutgiftene til barnehager og skoler. Om lag ¼ av investeringsveksten siden 2003 kan altså henføres til disse sektorene. Vekstbidragene var sterkest tidlig i perioden med satsingen på barnehagene og sterk vekst i ungdomskullene i videregående opplæring, men har avtatt de siste årene.

Investeringene innenfor helse- og omsorgssektoren var stabile i flere år, men har økt de siste årene. Økningen må ses i sammenheng med investeringstilskuddene til omsorgstjenestene i samme periode. I 2016 utgjorde investeringstilskuddet om lag 2½ mrd. kroner. Av den årlig nominell veksten i investeringsutgiftene på i snitt nær 7 pst., kan om lag 1 prosentpoeng henføres til denne sektoren.

Noe av investeringsveksten kan også forklares med at investeringene i kulturbygg og idrettsanlegg økte. Mye av veksten i årene 2007-2009 innen idrettsanlegg skyldtes antageligvis investeringene i Oslo i forkant av ski-VM 2011.

Hva kan forklare investeringsveksten?

I dette avsnittet pekes det på noen faktorer som kan bidra til å forklare investerings- og gjeldsveksten de siste årene.

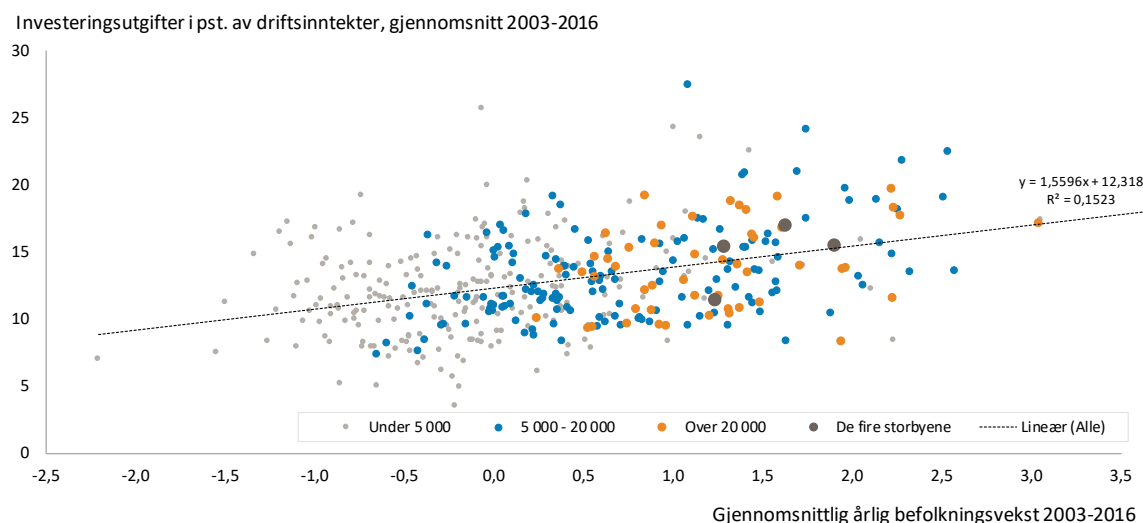
Befolkningsvekst gjør at kommunene må investere i nye bygg og anlegg

Kommunesektorens adgang til å ta opp lån er som nevnt avgrenset til investeringer i bygg og anlegg. Investeringene vil da enten gå til å bygge ut kapasitet, erstatte gamle, utrangerte bygg og anlegg eller oppgradere eksisterende bygg og anlegg. En stabil befolkningsvekst tilsier isolert sett at også investeringsnivået kan forventes å være forholdsvis stabilt fra år til år. En høyere befolkningsvekst skulle tilsa at investeringsnivået øker som følge av at kapasiteten må bygges ut.

Fram til inn på 2000-tallet økte innbyggertallet jevnt, med 25 000-30 000 personer årlig, tilsvarende en årlig vekst på 0,5-0,6 pst. Fra 2007 tok veksten seg opp, og på det meste økte folketallet med 66 000 årlig, tilsvarende 1,3 pst. Selv om mye av dette skyldte økt arbeidsinnvandring, som har mindre betydning for etterspørselen etter kommunale tjenester, var det også endringer i de aldersgruppene som har større betydning for kommunene. På nasjonalt nivå var veksten særlig sterk blant de eldre, og fra 2003 til 2008 var det også en meget sterk vekst i antallet unge i alderen 16-18 år.

Flyttemønsteret forsterker dette bildet. I de sentrale områdene har det vært en sterk befolkningsvekst og et større behov for å bygge ut kapasiteten i de kommunale tjenestene. Veksten var særlig sterk i fylkene Oslo, Akershus og Rogaland. I disse områdene krevdes det en kraftig utbygging av kommunale tjenester. I mindre kommuner i andre deler av landet har det vært en befolkningsnedgang gjennom perioden, noe som i utgangspunktet skulle indikere at kommunen ikke har samme behov for å investere i nye bygg og anlegg. Det trenger ikke nødvendigvis være slik. For eksempel kan det tenkes at for å kunne legge ned mindre grendeskoler i utkantene må kommunen samtidig investere i en ny, større skole sentralt.

I figur 4.16 er befolkningsutviklingen sammenstilt med investeringsnivået i kommunene. Figuren viser først og fremst de store variasjonene som er mellom kommuner av samme størrelse og med samme befolkningsutvikling. Den indikerer imidlertid også at det er en viss tendens til at investeringsnivået øker med veksten i folketallet. Denne tendensen er noe sterkere for de større kommunene enn for de små.

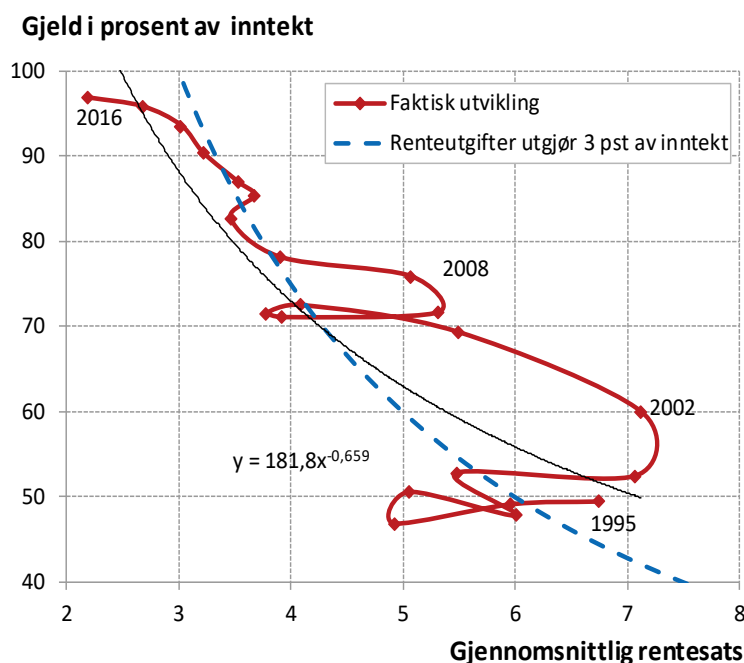
Figur 4.16 Befolkningsvekst i pst. (x-aksen) og brutto investeringsutgifter i pst. av brutto driftsinntekter (y-aksen) for enkeltkommuner. Årlig gjennomsnitt¹ i perioden 2003-2013

Kilde: Statistisk sentralbyrå (KOSTRA)

Telemarksforskning har også sett på sammenhengen mellom investeringer, befolkningsstørrelse og befolkningsendringer i årene 2007–2015⁶. Hovedsakelig finner de små forskjeller i investering per innbygger i kommuner med ulik befolkningsvekst. Gjennomsnittlig investering per innbygger er tilnærmet lik i kommuner med henholdsvis sterk befolkningsvekst, svak befolkningsvekst og kommuner med klar befolkningsnedgang. Samtidig er det flere relevante faktorer som varierer mellom disse gruppene og som kan utgjøre alternative forklaringer. Kommunale investeringer er videre preget av smådriftsulemper på samme måte som driftsutgiftene. Kommuner med befolkningsreduksjon må også gjøre investeringer, men de skjer i noen grad i andre sektorer fordi kommuner med ulik utvikling i totalt innbyggertall ofte har ulik utvikling i befolknings sammensetningen. Vekstkommuner investerer i større grad i barnehager og skoler, mens fraflyttingskommuner investerer mer i omsorgstjenester.

Lavere renter gjør at gjelden kan økes uten at rentebelastningen blir større

Det lave rentenivået de siste årene har bidratt til å holde lånekostnadene nede for kommunene til tross for den sterke gjeldsveksten. Samtidig kan det lave rentenivået og utsiktene til fortsatt lave renter ha bidratt til at kommune har tatt opp høyere lån enn de ellers ville gjort.

Figur 4.17 Kombinasjoner av rente og gjeld som gir rentebelastning på 3 pst. av inntekt. Faktisk utvikling i renter og gjeld. 1995-2016.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (Offentlig forvaltning) og KS

Norges Bank satte styringsrenten raskt ned i kjølvannet av den internasjonale finanskrisen høsten 2008, fra 5¾ pst. til 1¼. Rente har deretter vært gjennomgående lav, og ved utgangen av 2016 var den ½ pst. Lavere styringsrente og lavere risikopåslag i pengemarkedet bidro til at tremåneders pengemarkedsrente på lån i norske kroner (NIBOR) falt fra over 8 pst. på det meste til 1,2 pst. ved utgangen av 2016. Det er utsikter til at rentene skal holde seg svært lave også de

⁶ L. Håkonsen, P.K. Roko Kallager, T.E. Lunder (2017): *Befolkningsendringer og kommunale investeringer*, TF-rapport nr. 399

nærmeste årene. Med lavere renter kan gjelden økes uten at rentebelastningen øker.

Figur 4.17 skisserer hvordan kommunesektorens tilpasser seg endringer i rentenivået. Figuren viser sammenhengen mellom gjennomsnittlig rente på kommuneforvaltningens gjeld og størrelsen på gjelden i forhold til inntekten for årene 1995-2016. Stiplet linje viser kombinasjoner av rentesats og gjeldsnivå som gir en samlet rentebelastning på tre pst. av inntektene. Den rødbrune linjen viser den faktiske utviklingen i renter og gjeldsnivå i kommuneforvaltningen.

Bortsett fra de store renteutslagene i 2002 (Norges Banks tilstrømming) og 2008(finanskrisen), som trolig kom overraskende på sektoren og som ble raskt reversert, ligger de ulike punktene langs den stiplete linjen. Ut fra figuren kan det se ut som om avvik fra kurven er midlertidige og at kommunene i snitt og over tid trekkes mot en likevekt der renteutgiftene utgjør en fast andel av inntekten.

Investeringene har også gått til å redusere vedlikeholdsetterslepet, ikke bare øke kapasiteten

På samme måte som kommuner og fylkeskommuner skal prioritere de sentrale velferdstjenestene, skal kommunene og fylkeskommunene også kunne prioritere de nødvendige støttetjenestene som løpende vedlikehold på lik linje. Kommunesektoren har over tid hatt et for lavt nivå på det løpende vedlikeholdet (som utgiftsføres i driftsregnskapet) til å holde bygg, veier og anlegg fullt ut ved like, samtidig som standardkravene har økt. Hvis vedlikeholdet blir nedprioritert over tid, oppstår det skader og etterslep som fører til behov for større rehabiliteringer. Disse rehabiliteringene lånefinansieres over investeringsbudsjettene til kommuner og fylkeskommuner, noe som fører til at kostnadene kan fordeles over flere år i stedet for en årlig prioritering av vedlikehold over driftsbudsjettet.

Multiconsult utarbeidet to rapporter om vedlikehold i kommunesektoren for KS i henholdsvis 2008 og 2013, der de anslo størrelsen på vedlikeholdsetterslepet i sektoren. Det estimerte oppgraderingsbehovet, gitt et ambisjonsnivå der alle komponenter hadde en gjennomgående god eller akseptabel tilstand, ble redusert fra 162 mrd. kroner i 2008-rapporten til 124 mrd. kroner i 2013-rapporten. Samme metode ble brukt, slik at tallene var sammenlignbare. Konklusjonene indikerte at vedlikeholdsetterslepet ble redusert med om lag 7½ mrd. kroner per år i denne perioden. Det løpende vedlikeholdet lå på sin side på samme nivå gjennom perioden og under det som er normtallet for å opprettholde byggstandarden. Reduksjonen i etterslepet knyttet seg altså at en del av investeringene gikk til å erstatte eller oppgradere eldre boligmasse, og ikke til kapasitetsøkning.

Statlige tilskuddsordninger stimulerer til økte investeringer

Rentekompensasjonsordninger og investeringstilskudd er eksempel på statlige ordninger som stimulerer kommunene til å øke sine investeringer. Innenfor rentekompensasjonsordningene står kommunene fritt til å velge om finansiering skal skje med eller uten opptak av lån og de velger fritt hvilken låneinstitusjon som skal benyttes. Samlet hadde kommunesektoren rentekompensasjon for lån på til sammen 50,7 mrd. kroner ved utgangen av 2016. Det fins ordninger tilskudd til rentekompensasjon for henholdsvis fylkesvegnettet og kollektivtransporttiltak, skole- og svømmeanlegg, kirkebygg, samt for omsorgsboliger og sykehjemsprosjekter

Investeringstilskudd bidrar til redusere behovet for lån eller egenkapital i kommunene og fylkeskommunene. På 2000-tallet har det vært tilskuddsordninger for blant annet barnehager,

sykehjemsplasser og omsorgsboliger, samt skredsikring. I 2016 mottok kommunesektoren om lag 3 ½ mrd. kroner i ulike investeringstilskudd.

Nye oppgaver, rettighetsfesting og lovendringer krever investeringer

Enkelte regelendringer vil kunne medføre krav om nye investeringer for kommunesektoren. For eksempel innebar skolestart for 6-åringer at kapasiteten i sektoren måtte bygges ut. Barnehageforliket og senere innføring av rett til barnehageplass førte til en sterk utbygging av barnehageplasser i kommunene, og samhandlingsreformen krevde også investeringer i kommunene. Økte krav til standard på bygg, veier og anlegg vil også føre til at investeringsnivået øker. For eksempel medførte nytt avløpsdirektiv fra EU pålegg om å oppgradere renseanlegg og avløpsnett i enkelte kommuner. Bl.a. er Midgardsormen i Oslo og lignende prosjekter framtunget av strengere rensekraft, krav om økt dimensjonering for å ta unna forventede økte nedbørsmengder og strengere gjenvinningskrav på avfallsområdet.

Innføringen av momskompensasjon gjorde investeringer billigere

Fra 1995 til 2003 ble kommunesektoren kompensert for merverdiavgiften på visse tjenester, bl.a. arbeid på bygg og anlegg og annen fast eiendom. Fra 2004 ble ordningen erstattet med en generell ordning som i utgangspunktet refunderer merverdiavgiften på alle anskaffelser, og det reduserte kostnadene på investeringene i kommunal sektor.

5 Sysselsetting

5.1 Utviklingen i utførte timeverk i kommuneforvaltningen

Kommuneforvaltningen er en stor arbeidsgiver: I følge SSBs Nasjonalregnskap ble 16,1 prosent av registrert arbeid (timeverk) utført i kommuneforvaltningen.

Antall timeverk som ble utført i kommuneforvaltningen, statsforvaltningen og øvrige sektorer i vises i tabell 5.1. I tillegg vises fordeling innen kommuneforvaltningen basert på inndeling etter næring. Tallene er beregnet ut fra normalarbeidstid, med tillegg for utført overtid og fradrag for fravær pga. sykdom, permisjon, ferie og eventuelle arbeidskonflikter.

Tabell 5.1 Utførte timeverk etter sektor og næring. Lønnstakere og selvstendige. Millioner.

	2006	2011	2012	2013	2014	2015*	2016*	Absol. endr. 2015-2016	Endr. i pst 2015-2016	Endr. i pst 2011-2016	Endr. i pst 2006-2016	Pst av alle timev. 2016
Kommuneforvaltningen	518,5	598,0	604,0	609,2	612,2	618,3	634,1	15,8	2,6	6,0	22,3	16,1
Offentlig administrasjon	71,5	83,8	84,6	82,8	83,1	84,5	86,7	2,2	2,5	3,4	21,3	
Undervisning	169,3	185,4	184,6	187,6	187,6	188,8	192,3	3,6	1,9	3,7	13,6	
Helse- og sosialtjenester	263,7	310,1	315,3	318,8	321,1	324,4	333,6	9,2	2,8	7,6	26,5	
Vann, avløp og renovasjon	6,9	8,8	9,2	9,7	10,2	10,6	11,0	0,5	4,2	25,0	59,4	
Kultur og idrett	7,1	9,9	10,3	10,3	10,3	10,1	10,5	0,4	3,4	5,9	47,9	
Statsforvaltningen	387,6	423,0	426,9	428,5	441,2	452,2	460,5	8,3	1,8	8,9	18,8	11,7
Offentlig forvaltning totalt	906	1 021	1 031	1 038	1 053	1 071	1 095	24,1	2,3	7,2	20,8	27,7
Andre sektorer	2 563	2 740	2 803	2 810	2 847	2 851	2 856	4,6	0,2	4,2	11,4	72,3
Timeverk i alt	3 469	3 761	3 834	3 847	3 900	3 922	3 951	28,7	0,7	5,0	13,9	100,0

* Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (tabell: 09174)

SSBs foreløpige tall viser at kommuneforvaltningen hadde en vekst i utførte årsverk fra 2015 til 2016 på 2,6 pst. Dette er den sterkeste årlige veksten siden 2011. Det er også sterkere enn veksten i statsforvaltningen og langt sterkere enn veksten i andre sektorer, som i likhet med 2015 var svært lav med kun 0,2 prosent. Målt som andel av utførte timeverk økte kommuneforvaltningen fra 15,8 pst i 2015 til 16,1 pst i 2016. Det er første gang at kommuneforvaltningen sto for mer enn 16 pst. av alle timeverk siden ansvaret for sykehusene ble overført til staten i 2002.

Sammenliknet med 5 år tidligere er kommunesektorens prosentvise vekst svakere enn i statsforvaltningen og høyere enn i resterende sektorer. Siste ti år er veksten noe høyere enn i statsforvaltningen og har økt med nesten dobbelt så mange prosentpoeng som øvrige sektorer.

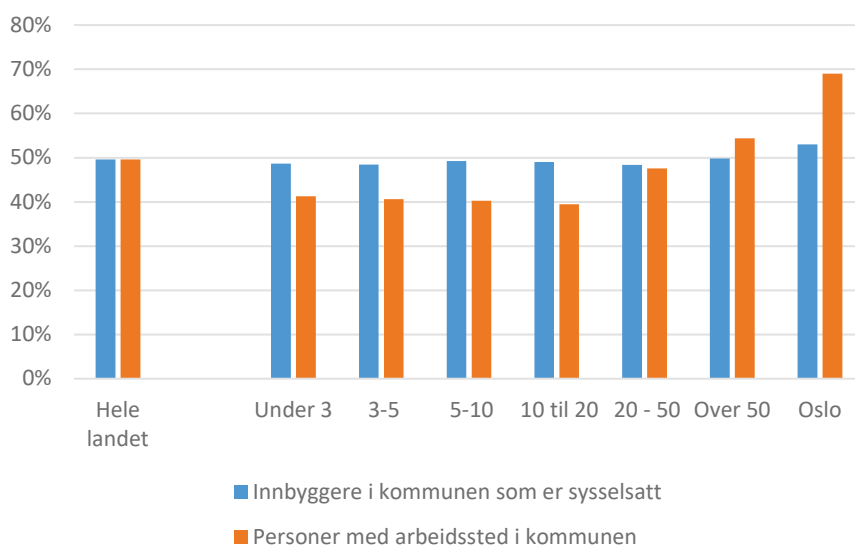
I kommuneforvaltningen er helse- og sosialtjenester den klart største næringsgruppen med 53 pst. av timeverkene i 2016. Deretter følger undervisning med 30 pst. og offentlig administrasjon med 14 pst. Den prosentvise veksten i arbeidsmengde innen helse- og sosialtjenester har videre vært sterkere enn i kommuneforvaltningen under ett hvert av de

siste ti årene. Det er likevel de to relativt små næringene som har hatt sterkest prosentvis vekst siste ti år: vann, avløp og renovasjon samt kultur og idrett.

5.2 Sysselsetting etter kommunestørrelse

Nasjonalregnskapet inneholder ikke tall for sysselsetting på kommunenivå. For å belyse dette er i stedet Statistisk sentralbyrås registerbaserte sysselsettingsstatistikk brukt⁷.

Om lag 3 av 4 i aldersgruppen 20-66 år er sysselsatt og av hele befolkningen er om lag halvparten sysselsatt. Som det fremgår av figur 5.1 er andelen av kommunens innbyggere som er sysselsatt relativt lik i store og små kommuner.

Figur 5.1 Sysselsetting i prosent av antall innbyggere i kommunen. Etter kommunestørrelse (1 000 innbyggere)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Andelen sysselsatte er lavest i kommuner med mellom 20 tusen og 50 tusen innbyggere. Her er 48,8 pst av innbyggerne sysselsatt. Dette er likevel kun ett prosentpoeng lavere enn landsgjennomsnittet. Oslo skiller seg ut med andel på 53,0 pst.

Når det gjelder antall som arbeider i en kommune i forhold til antall innbyggere i kommunen er det større forskjeller på små og store kommuner. De fire kommunegruppene med under 20 000 innbyggere er riktignok relativt like. Blant disse er det faktisk gruppen på mellom ti og tyve tusen innbyggere som har færrest arbeidssteder/arbeidsplasser med 39,5 pst og de som har under 3 000 som har flest med 41,3 pst. Kommuner med mellom 20 000 og 50 000 innbyggere har imidlertid langt flere arbeidssteder, 47,6 pst., nesten like høy andel som sysselsatte innbyggere. Kommuner med over 50 000 innbyggere, eksklusiv Oslo, har nesten

⁷ <http://www.ssb.no/regsys/>. I den registerbaserte statistikken er andelen sysselsatte innen kommuneforvaltningen noe høyere enn andelen man får når timeverkberegningen i nasjonalregnskapet legges til grunn. En grunn til dette er at den registerbaserte statistikken ikke skiller mellom heltid og deltid samtidig som kommuneansatte i større grad enn andre sysselsatte arbeider deltid. Videre legger nasjonalregnskapet til grunn at en fulltidsstilling i privat sektor består av flere timeverk enn en fulltidsstilling i kommunal sektor. Dessuten er måletidspunktet for den registerbaserte statistikken slutten av året mens nasjonalregnskapet måler hele året.

fem prosentpoeng flere arbeidssteder enn sysselsatte innbyggere, mens for Oslo er forskjellen hele 16 prosentpoeng.

Forskjellen mellom antall sysselsatte innbyggere i en kommune og antall arbeidssteder/arbeidsplasser i kommunen gjenspeiler forskjellen mellom antall som reiser ut av kommunen og antallet som reiser inn til kommunen for å jobbe.

5.3 Arbeidspendling mellom kommuner

I alle kommuner er det både noen som har arbeidssted i annen kommune (utpendlere) og det er arbeidsplasser som er besatt av folk som reiser inn til kommunen for å jobbe (innpendlere). Forskjellen mellom antall utpendlere og innpendlere betegnes som netto utpendlere.

Av foranstående avsnitt fremgår at i kommuner med under 20 000 innbyggere er det flere sysselsatte innbyggere enn arbeidsplasser i kommunen. Her er det netto utpendling. Tilsvarende er det negativ netto utpendling (dvs netto innpendling) i de fleste store kommunene og spesielt i Oslo.

Det er imidlertid store forskjeller på nivået på utpendling og netto utpendling også blant kommuner som er i samme gruppe. Som det fremgår i tabell 5.2 er det eksempelvis to av de ti kommunene med høyest utpendling som har mer enn 20 000 innbyggere.

Tabell 5.2 Kommuner med mest og minst utpendling i pst av kommunens sysselsatte innbyggere.

Nr	Kommune	Folke- mengde	Ut- pendlere	Inn- pendlere	Netto utpendlere	Netto ut- pendlere i %	Utpend- ling i %	Inn- pendling i %
1	0228 Rælingen	17 578	7 733	1 529	6 204	67 %	84 %	17 %
2	0138 Hobøl	5 470	2 230	618	1 612	57 %	79 %	22 %
3	0227 Fet	11 465	4 626	1 400	3 226	54 %	78 %	24 %
4	0234 Gjerdrum	6 435	2 680	770	1 910	55 %	77 %	22 %
5	1662 Klæbu	6 059	2 311	482	1 829	60 %	75 %	16 %
6	1663 Malvik	13 779	5 230	1 578	3 652	52 %	75 %	23 %
7	0217 Oppegård	26 890	9 845	6 332	3 513	27 %	74 %	48 %
8	0226 Sørums	17 554	6 689	2 592	4 097	45 %	74 %	29 %
9	0137 Våler (Østf.)	5 261	1 998	663	1 335	49 %	74 %	24 %
10	0627 Røyken	21 712	8 176	2 684	5 492	49 %	73 %	24 %
...		...	...	...	...	...	...	...
424	1804 Bodø	50 755	2 083	3 333	-1 250	-5 %	8 %	12 %
425	1833 Rana	26 070	989	1 145	-156	-1 %	8 %	9 %
426	1857 Værøy	755	27	16	11	3 %	7 %	4 %
427	2028 Båtsfjord	2 239	85	60	25	2 %	7 %	5 %
428	1902 Tromsø	74 011	2 807	4 969	-2 162	-5 %	7 %	12 %

Kilde: Statistisk sentralbyrå (tabell: 09174)

Både Rælingen som topper lista og Fet, Gjerdrum og Sørum ligger både nærme Oslo og Oslo lufthavn Gardermoen. I tillegg ligger de nær Lørenskog med Ahus universitetssykehus. Hobøl og Våler ligger både ikke langt fra Oslo og enda nærmere Moss, Sarpsborg og Fredrikstad. Klæbu og Malvik er nabokommuner til Trondheim. Oppegård er nabokommune til Oslo. Røyken er ikke langt unna Oslo og enda nærmere både Drammen, Asker og Bærum.

De ti kommunene med høyest andel utpendling ligger altså alle i nærheten av Oslo eller Trondheim. Noen ligger i tillegg i nærheten av Gardermoen og noen ligger i nærheten av både Oslo og en annen relativt stor kommune. Med unntak av Oppegård har de også alle relativt lav innpendling. Dette indikerer lav næringsaktivitet i disse kommunene.

Også når det gjelder netto utpendling er det Rælingen som har høyest andel med 67 pst. Deretter følger Skaun (nabokommune til Trondheim) med 62 pst og Klæbu 60 pst. Videre følger Siljan (nabokommune til Skien) med 58 pst. Skaun og Siljan (hhv. nr. 11 og 13 på utpendlingslista) har veldig lav andel innpendling.

Som det fremgår av tabellen befinner de fem kommunene som har lavest andel utpendlere seg i Nord-Norge. Også de seks neste ligger i Nord-Norge. Nordnorske kommuner har i tillegg lavest innpendling. At det er minst vanlig å arbeidspendle til andre kommuner når man bor i Nord-Norge har sammenheng med at mange av kommunene her har større areal enn i de fleste kommunene utenfor Nord-Norge.

Tabell 5.3 Kommuner med mest og minst innpendling i pst av kommunens sysselsatte innbyggere.

Nr	Kommune	Folke- mengde	Ut- pendlere	Inn- pendlere	Netto ut- pendlere	Netto utpendlere i %	Utpend- ling i %	Inn- pendling i %
1	1124 Sola	26 056	7 766	16 708	- 8 942	-69 %	60 %	128 %
2	0235 Ullensaker	34 646	8 969	16 696	- 7 727	-43 %	50 %	94 %
3	0231 Skedsmo	52 899	17 456	19 972	- 2 516	-9 %	66 %	75 %
4	0230 Lørenskog	36 887	13 024	14 205	- 1 181	-6 %	68 %	75 %
5	1419 Leikanger	2 315	388	874	- 486	-41 %	33 %	74 %
6	0704 Tønsberg	43 599	8 169	15 162	- 6 993	-34 %	39 %	73 %
7	0403 Hamar	30 359	5 675	10 343	- 4 668	-32 %	39 %	71 %
8	0219 Bærum	123 178	33 556	42 359	- 8 803	-14 %	54 %	69 %
9	0626 Lier	25 736	8 411	8 797	- 386	-3 %	64 %	67 %
10	1144 Kvitsøy	529	123	176	- 53	-20 %	46 %	66 %
...		...	...	...	...	...	...	...
424	2018 Måsøy	1 210	88	23	65	13 %	17 %	4 %
425	1871 Andøy	4 944	265	96	169	8 %	12 %	4 %
426	1857 Værøy	755	27	16	11	3 %	7 %	4 %
427	2015 Hasvik	1 046	66	20	46	10 %	14 %	4 %
428	1856 Røst	543	40	10	30	11 %	15 %	4 %

Kilde: Statistisk sentralbyrå (tabell: 09174)

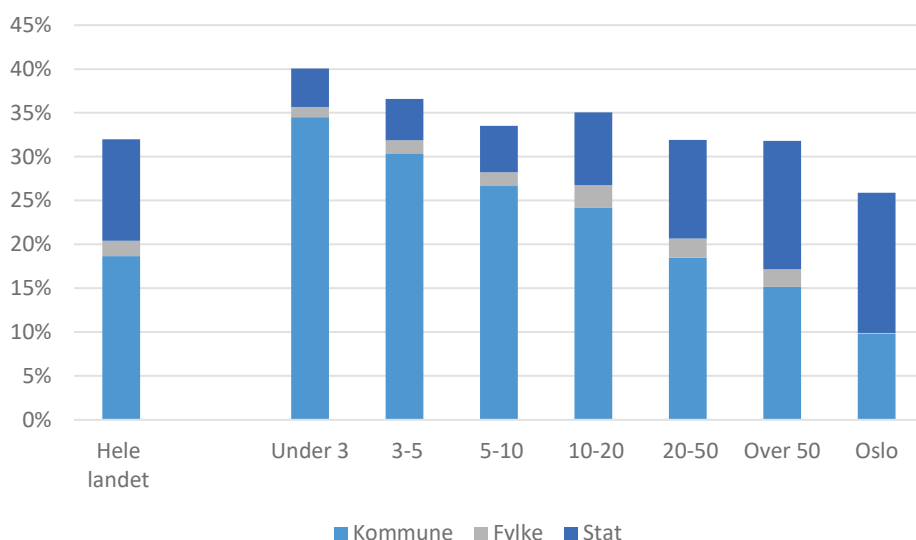
Kommunene med størst andel innpendling har gjerne stor næringsaktivitet i form av en eller noen få store arbeidsgivere. Til tross for stor næringsaktivitet har disse kommunene også ofte stor utpendling. Dette fordi de ofte befinner seg i nærheten av en eller flere store kommuner med stort arbeidsmarked.

Sola er i en særstilling med flere innpendlere enn sysselsatte innbyggere. Innpendlingen knytter seg i hovedsak til arbeidsgivere innen olje og gass. De som følger deretter - Ullensaker og Skedsmo – har mange arbeidsplasser knyttet til virksomheter på eller i tilknytning til Oslo lufthavn Gardermoen. Lørenskog som følger deretter er vertskommune for Ahus universitetssykehus med flere tusen ansatte. Videre følger Leikanger, liten kommune med mange statlige arbeidsplasser. De tre påfølgende – Tønsberg, Hamar og Bærum – er alle vertskommuner for store sykehus. Lier og Drammen vokser stadig mer inn i hverandre og det er mye «pendling» begge veier. Kvitsøy har relativt mange innpendlere i næringene spesialisert bygge- og anleggsvirksomhet og innen transporttjenester og lagring.

Til tross for stor andel utpendlere utmerker Sola seg med å også være den som har størst andel netto innpendlere, 69 pst. Neste følger hele 26 prosentpoeng bak: Ullensaker. Deretter kommer Leikanger, Tønsberg og Hamar. Nr. 6 og 7 er Førde og Oslo som på innpendlingslista er nr 24 og 25. «Avansementet» på 18 plasser skyldes relativt lav utpendling, hhv. 17 pst. og 18 pst.

5.4 Sysselsettingen i kommunene – fordeling etter sektor

Andelen arbeidsplasser som er kommunale var i 2016 18,7 pst. Det var imidlertid store forskjeller på andelen mellom kommunene. Som det fremgår av figur 5.2 er det en klar sammenheng mellom andel arbeidsplasser som er kommunale og kommunestørrelse: Jo mindre kommune, desto flere av arbeidsplassene i kommunen er kommunale.

Figur 5.2 Arbeidsplasser i kommunene. Etter sektor (andel av de sysselsatte, i prosent av kommunens sysselsatte) og kommunestørrelse (grupper av kommuner, i 1000 innbyggere).

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Andelen kommunale arbeidsplasser i kommunene med under 3 000 innbyggere var i gjennomsnitt 34,5 pst. I Oslo var andelen 9,8 pst. Aller høyest andel kommunalt ansatte hadde Nesseby med 59,2 pst. Ti andre kommuner hadde også andel kommunale

arbeidsplasser på 50 pst. eller mer. Videre har alle de 49 kommunene med høyest andel kommunale arbeidsplasser mindre enn 10 000 innbyggere. Nr. 50 er «utpendlingskommunen» Rælingen med 17 600 innbyggere.

Andelen sysselsatte i staten har motsatt tendens, den øker med økende kommunestørrelse. Lav andel statlige sysselsatte i små kommuner har sammenheng med at de fleste statlige virksomheter er store og spesialiserte med høye krav til fagkompetanse. For å skaffe og opprettholde slik kompetanse er det en fordel å være lokalisert der befolkningsgrunnlaget er relativt stort. Økende andel statlig sysselsatte med økende kommunestørrelse fører til at andelen offentlige ansatte ikke faller mye ved økende kommunestørrelse. Eksempelvis er andelen offentlige arbeidsplasser kun åtte prosentpoeng høyere i kommunene med over 50 000 innbyggere (eksklusiv Oslo) enn i kommunene med under 3 000 innbyggere.

Det er også andre forhold enn antall innbyggere som spiller inn med tanke på andel kommunale arbeidsplasser i en kommune. Eksempelvis er det to kommuner som har lavere andel enn Oslo. Det er «innpendlingskommunene» nr. 1 og 2, Sola og Ullensaker. Bergen følger som nr 5. Austevoll med sine 5 100 innbyggere ligger på plassen mellom Oslo og Bergen og viser at også enkelte mindre kommuner kan ha relativt få kommunale arbeidsplasser. Austevoll har for øvrig ikke stor grad av innpendling.

At andelen kommuneansatte generelt likevel øker sterkt ved fallende størrelse på kommunen kan bl.a. skyldes følgende forhold:

- Institusjonene vil ofte ha så lavt få brukere at enhetskostnadene blir relativt høye. Eksempelvis vil skolene være små og ha små skoleklasser med flere lærere per et bestemt antall elever enn i større kommuner med større skoler og skoleklasser.
- Næringsgrunnlaget er ofte tynt med få arbeidsplasser i privat sektor og dermed mye utpendling.
- Behovet for en del av de kommunale tjenestene blir gjerne mindre per innbygger ved økt størrelse på kommunen. Eksempelvis gjelder dette sentraladministrasjonen og samferdsel.
- Alle oppgavene utføres gjerne kun av egne ansatte i små kommuner. I større kommuner ligger forholdene bedre til rette for å la private aktører / ideelle organisasjoner utføre kommunale oppgaver basert på anbud eller liknende. Eksempelvis gjelder dette barnehager og syke-/aldershjem.
- Det kan være større bruk av deltidsstillinger og deltidsstillingene kan ha lavere stillingsprosent i små enn store kommuner. Bakgrunnen for dette er at små kommuner har lavere arbeidsmengde som følge av færre innbyggere, og at en del kommunale arbeidsoppgaver i små kommuner ikke krever fulltidsstillinger.
- Andelen innbyggere med behov for kommunale tjenester kan være større i små kommuner enn i store kommuner. Spesielt kan dette gjelde små kommuner med høy fraflytting der andelen av innbyggerne i øvre aldersgruppe ofte er langt større enn i kommuner uten netto fraflytting.

6 Netto driftsresultat

Ulike mål knyttet til netto driftsresultat indikerer at økonomien i kommunesektoren gjennomgående har vært god i de senere årene. I 2016 ble netto driftsresultat for kommunesektoren på 4,2 prosent av driftsinntektene. Dette er kommunesektorens høyeste netto driftsresultat siden 2006.

Det høye netto driftsresultatet i 2016 har sammenheng med at skatteinntektene ble høyere enn det som ble lagt til grunn i Statsbudsjettet for 2016. Resultatet i 2016 var 1,0 prosentpoeng høyere enn året før. Brutto driftsresultat fratrasket avskrivninger økte fra 7,1 i 2015 til 8,3 prosent i 2016. Bedringen i netto driftsresultat ble dempet av at netto finansutgifter økte fra 3,8 prosent av driftsinntektene i 2015 til 4,1 prosent i 2016.

Gjennomsnittlig netto driftsresultat for de siste fem årene er på 2,5 prosent. Dette er høyere enn utvalgets anbefaling om at netto driftsresultat for kommunesektoren i gjennomsnitt bør ligge på 2 prosent over tid.

I kommunene inkludert Oslo gikk netto driftsresultat opp fra 3,0 til 4,0 prosent av driftsinntektene fra 2015 til 2016. Gjennomsnittet for de siste fem årene er på 2,3 prosent. Dette er høyere enn utvalgets anbefaling om at netto driftsresultat for kommunene i gjennomsnitt bør ligge på 1 ¾ prosent over tid.

I samme periode økte netto driftsresultat i fylkeskommunene fra 4,6 prosent av driftsinntektene til 5,0 prosent. Gjennomsnittet for de siste fem årene er på 3,8 prosent korrigert for investeringsmoms. Utvalgets anbefaling er at netto driftsresultat for fylkeskommunene i gjennomsnitt bør ligge på 4 prosent over tid.

I 2016 hadde 21 kommuner negativt netto driftsresultat. Dette var en nedgang fra 60 året før. Resultatene i 2016 gjorde at i alt 20 kommuner ble meldt ut av ROBEK. Per november 2017 var 28 kommuner oppført i registeret.

Alle økonomiske indikatorer i dette kapitlet inkluderer kommunale og fylkeskommunale foretak samt interkommunale samarbeid og interkommunale selskaper ("konserntall").

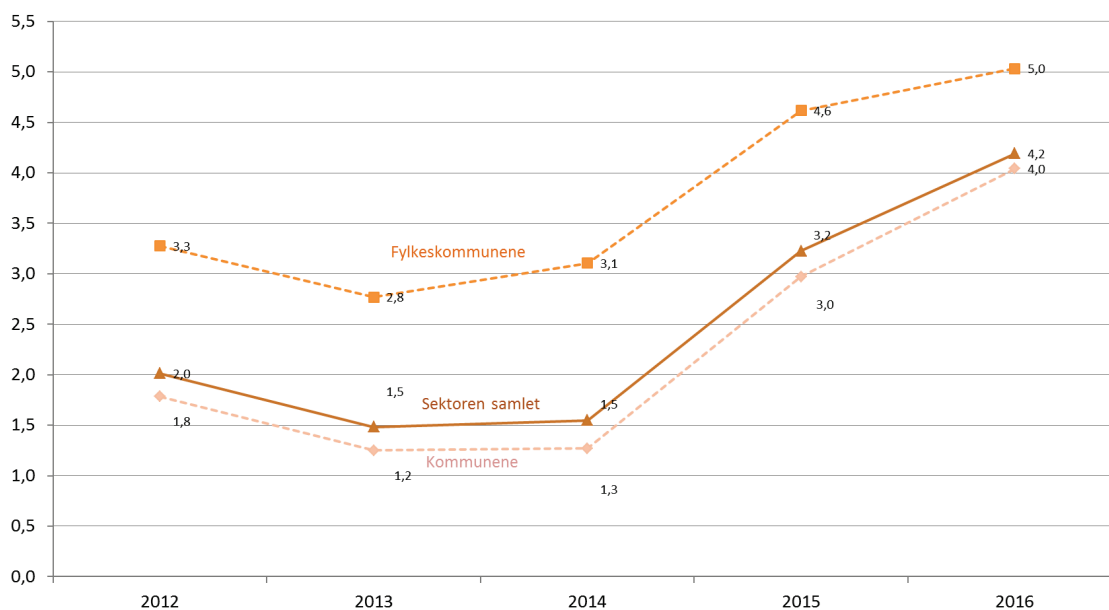
6.1 Netto driftsresultat for kommunesektoren samlet

Figur 6.1 viser utviklingen i netto driftsresultat i årene 2012-2016 for kommunene, fylkeskommunene og kommunesektoren samlet. For å få sammenliknbare tall er refusjon for investeringsmoms trukket fra for 2012 og 2013. For kommunesektoren samlet utgjorde netto driftsresultat 4,2 prosent av driftsinntektene i 2016. Dette var en økning fra 3,2 prosent i 2015. De siste fem årene har netto driftsresultat for kommunesektoren samlet i gjennomsnitt ligget på 2,5 prosent. Dette er høyere enn Utvalgets anbefaling om at netto driftsresultat for kommunesektoren i gjennomsnitt bør ligge på 2 prosent over tid.

For kommunene (inkludert Oslo) var netto driftsresultat 4,0 prosent i 2016 og for fylkeskommunene var resultatet 5,0 prosent.

Brutto driftsresultat er lik forskjellen mellom driftsinntekter og driftsutgifter eksklusiv avskrivninger. Da vil netto finanstransaksjoner utgjøre forskjellen mellom brutto driftsresultat og netto driftsresultat. Netto finanstransaksjoner består av netto renteinntekter, utbytte, finansielle gevinster og netto avdrag og utlån. Figur 6.2 gir en oversikt over hvordan disse størrelsene har påvirket netto driftsresultat i de fem siste årene. Størrelser over null viser

positive resultater eller positive netto inntekter, mens verdier under null innebærer negative resultater eller netto utgifter.

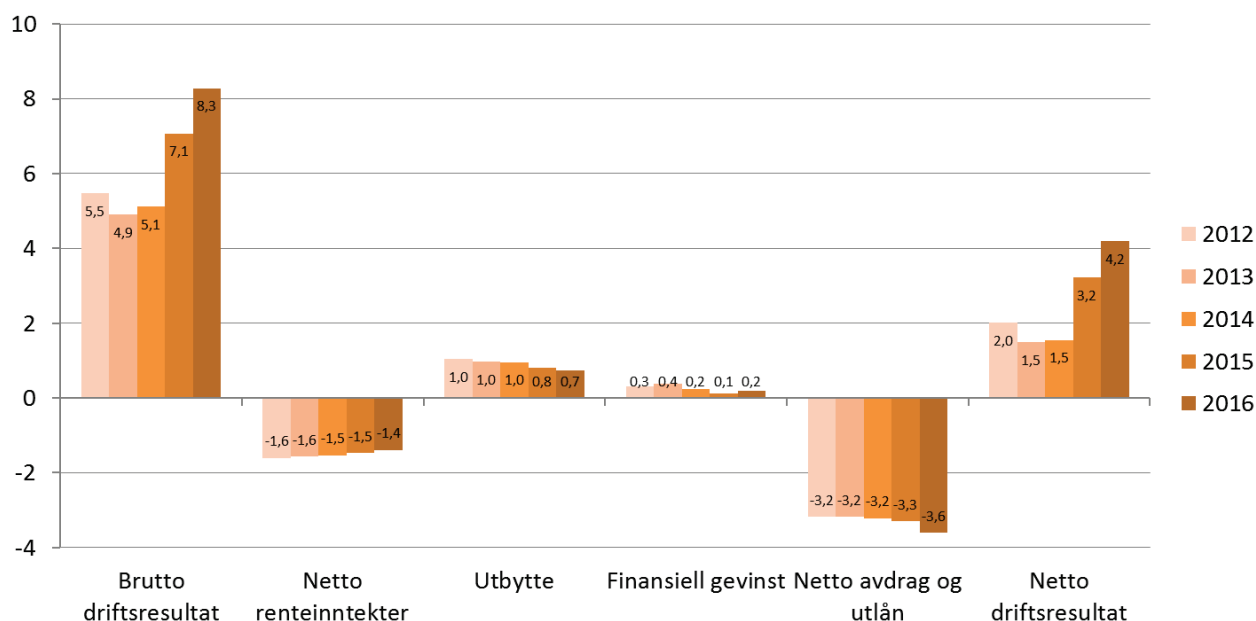
Figur 6.1 Netto driftsresultat målt i prosent av totale driftsinntekter¹. Kommunene (inkl. Oslo), fylkeskommunene og kommunesektoren samlet. 2012-2016.

¹ Fratrullet investeringsmoms i 2012 og 2013

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I 2016 hadde kommunesektoren samlet et brutto driftsresultat på 8,3 prosent av driftsinntektene. Dette var en økning fra 7,1 prosent året før. Dette viser at driftsutgiftene økte relativt mindre enn driftsinntektene. Kommunesektorens netto finansutgifter i 2016 er lik summen av netto utgifter til avdrag og utlån på 3,6 prosent av driftsinntektene og netto renteutgifter på 1,4 prosent, fratrullet netto inntekter fra utbytte på 0,7 prosent av driftsinntektene og finansielle gevinster på 0,2 prosent. Samlet sett ga dette en netto finansutgift på 4,1 prosent av driftsinntektene i 2016. I 2015 tilsvarte netto finansutgifter 3,8 prosent av driftsinntektene. Det var hovedsakelig høyere netto avdrag og utlån som ga økte netto finansutgifter fra 2015 til 2016. Det vil si at mens brutto driftsresultat ble bedret med 1,2 prosentpoeng fra 2015 til 2016 bidro økte finansutgifter på 0,2 prosentpoeng, til at netto driftsresultat gikk opp med 1,0 prosentpoeng.

I 2016 var netto driftsresultat 1,7 prosentpoeng høyere enn gjennomsnittet for de siste fem årene. Dette kan i hovedsak føres tilbake til at brutto driftsresultat var 2,1 prosentpoeng høyere enn gjennomsnittet i perioden.

Figur 6.2 Brutto driftsresultat¹, netto renteinntekter, utbytte, finansielle gevinster, netto avdrag og utlån og netto driftsresultat i prosent av driftsinntektene. Kommunesektoren samlet. 2016.

¹ Eksklusiv avskrivninger. For å få sammenliknbare tall er også mva-refusjonen for investeringer trukket fra i 2012 og 2013. Fra 2014 føres denne refusjonen i investeringsregnskapet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

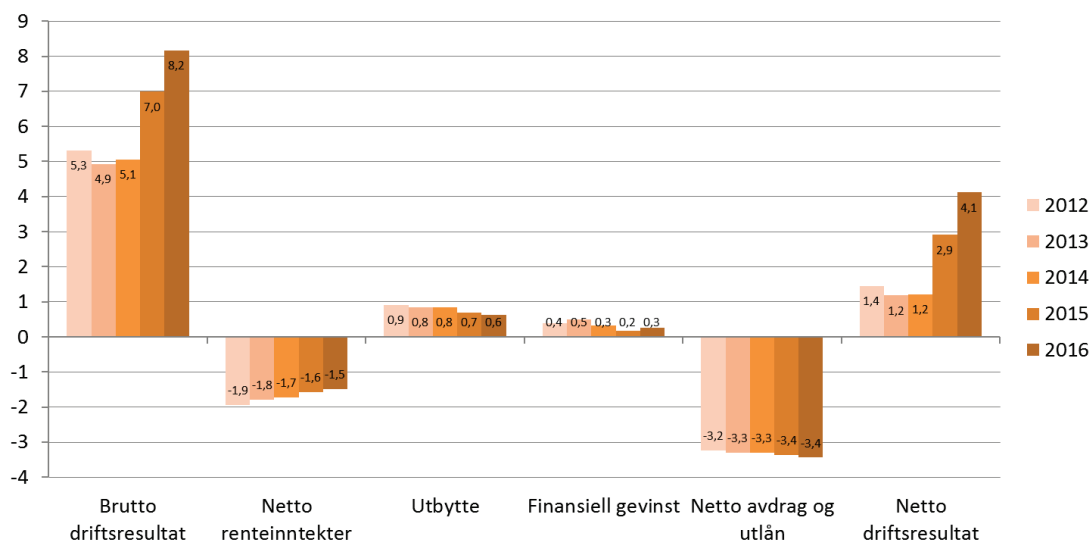
6.2 Netto driftsresultat for kommunene

I dette kapitlet ser vi på kommunene utenom Oslo og Oslo kommune hver for seg. Dette skyldes at Oslo både har kommunale og fylkeskommunale oppgaver.

Kommunene utenom Oslo

I 2016 utgjorde netto driftsresultat 4,1 prosent av driftsinntektene i kommunene utenom Oslo. Dette var en økning fra 2,9 prosent i 2015. De siste fem årene har netto driftsresultat for kommunene utenom Oslo ligget på 2,2 prosent i gjennomsnitt. Resultatet var høyest i 2016 med 4,1 prosent og lavest i 2013 og 2014 med 1,2 prosent.

I 2016 hadde kommunene utenom Oslo et brutto driftsresultat på 8,2 prosent av driftsinntektene. Dette var en økning fra 7,0 prosent året før. Økningen i brutto driftsresultat viser at driftsutgiftene økte relativt mindre enn driftsinntektene. Kommunenes netto finansutgifter i 2016 er lik summen av netto avdrag og utlån på 3,4 prosent av driftsinntektene og netto renteutgifter på 1,5 prosent, fratrullet utbytte på 0,6 prosent av driftsinntektene og finansielle gevinster på 0,3 prosent. Samlet sett ga dette en netto finansutgift på 4,1 prosent av driftsinntektene i 2016. Også i 2015 tilsvarte netto finansutgifter 4,1 prosent av driftsinntektene.

Figur 6.3 Brutto driftsresultat¹, netto renteinntekter, utbytte, finansielle gevinster, netto avdrag og utlån og netto driftsresultat i prosent av driftsinntektene. Kommunene utenom Oslo. 2012-2016

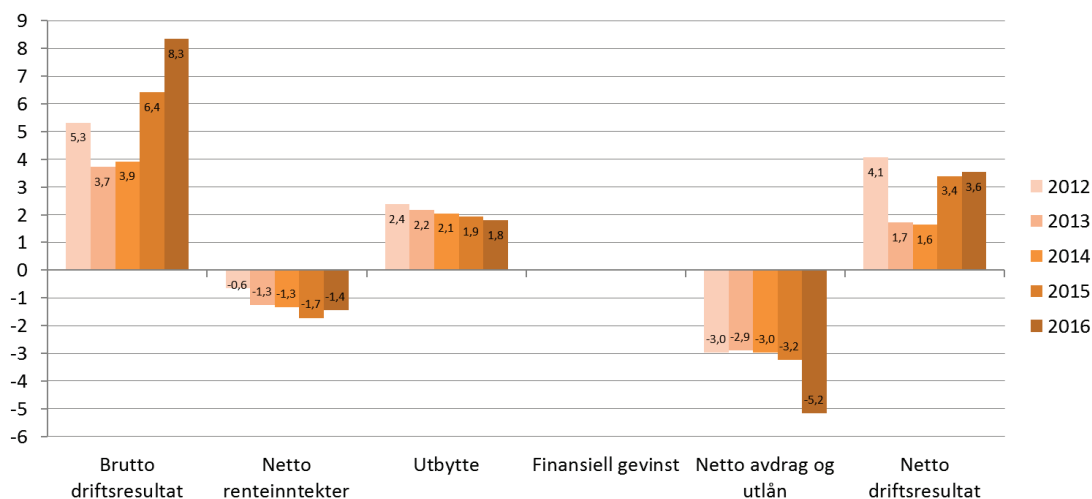
¹ Eksklusiv avskrivninger. For å få sammenliknbare tall er også mva-refusjonen for investeringer trukket fra i 2012 og 2013. Fra 2014 føres denne refusjonen i investeringsregnskapet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Netto driftsresultat i 2016 lå 1,9 prosentpoeng over gjennomsnittet for de siste fem årene. Brutto driftsresultat var hele 2,1 prosentpoeng høyere enn gjennomsnittet i perioden.

Oslo

I 2016 utgjorde netto driftsresultat i Oslo 3,6 prosent av driftsinntektene, opp fra 3,4 prosent året før. De siste fem årene har netto driftsresultat for Oslo ligget på 2,9 prosent i gjennomsnitt. Resultatet var høyest i 2012 med 4,1 prosent og lavest i 2014 med 1,6 prosent.

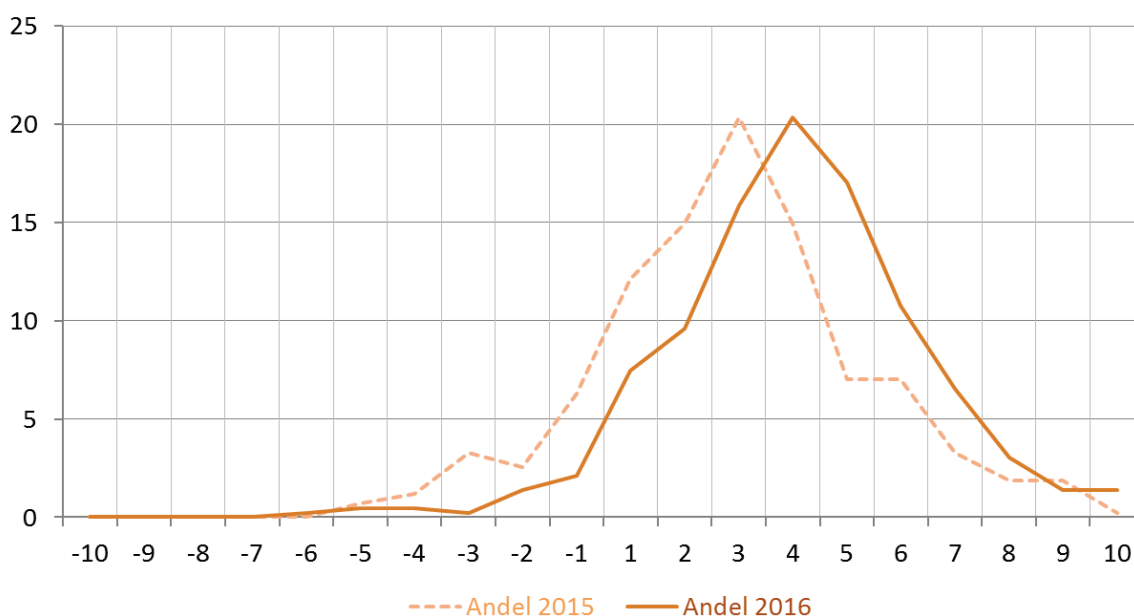
Figur 6.4 Brutto driftsresultat¹, netto renteinntekter, utbytte, finansielle gevinster, netto avdrag og utlån og netto driftsresultat i prosent av driftsinntektene. Oslo. 2012-2016

¹ Eksklusiv avskrivninger. For å få sammenliknbare tall er også mva-refusjonen for investeringer trukket fra i 2012 og 2013. Fra 2014 føres denne refusjonen i investeringsregnskapet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I 2016 hadde Oslo et brutto driftsresultat på 8,3 prosent av driftsinntektene. Dette var en økning fra 6,4 prosent året før. Oslos netto finansutgifter i 2016 er lik netto avdrag og utlån på 5,2 prosent av driftsinntektene og netto renteutgifter på 1,4 prosent, fratrasket utbytte på 1,8 prosent av driftsinntektene. Samlet sett ga dette en netto finansutgift på 4,8 prosent av driftsinntektene i 2016 mot 3,0 prosent året før. Det vil si at forbedringen i brutto driftsresultat på 1,9 prosentpoeng fra 2015 til 2016 ble motvirket av økte finansutgifter på 1,8 prosentpoeng. Dermed gikk netto driftsresultat opp med bare 0,2 prosentpoeng. Det var først og fremst høyere netto avdrag og utlån som bidro til økningen i netto finansutgifter fra 2015 til 2016. Økningen kan forklares med at Oslo har anvendt merinntekter i 2016 til ekstraordinær nedbetaling av gjeld.

Netto driftsresultat i 2016 lå 0,7 prosentpoeng over gjennomsnittet for de siste fem årene. Dette har sammenheng med at brutto driftsresultat var 2,8 prosentpoeng høyere enn gjennomsnittet i perioden. Dette ble kraftig dempet av at netto avdrag og utlån var 1,7 prosentpoeng høyere enn gjennomsnittet for perioden.

Figur 6.5 Netto driftsresultat i pst. av driftsinntekter. Andel kommuner i pst. 2015 og 2016.

¹ Figuren viser kun de kommuner som har netto driftsresultat mellom -10 prosent og +10 prosent. I 2015 hadde 10 kommuner høyere netto driftsresultat enn 10 prosent, mens det i 2016 var 7 kommuner som hadde høyere netto driftsresultat enn 10 prosent. I disse to årene var det ingen kommuner som hadde lavere netto driftsresultat enn -10 prosent.

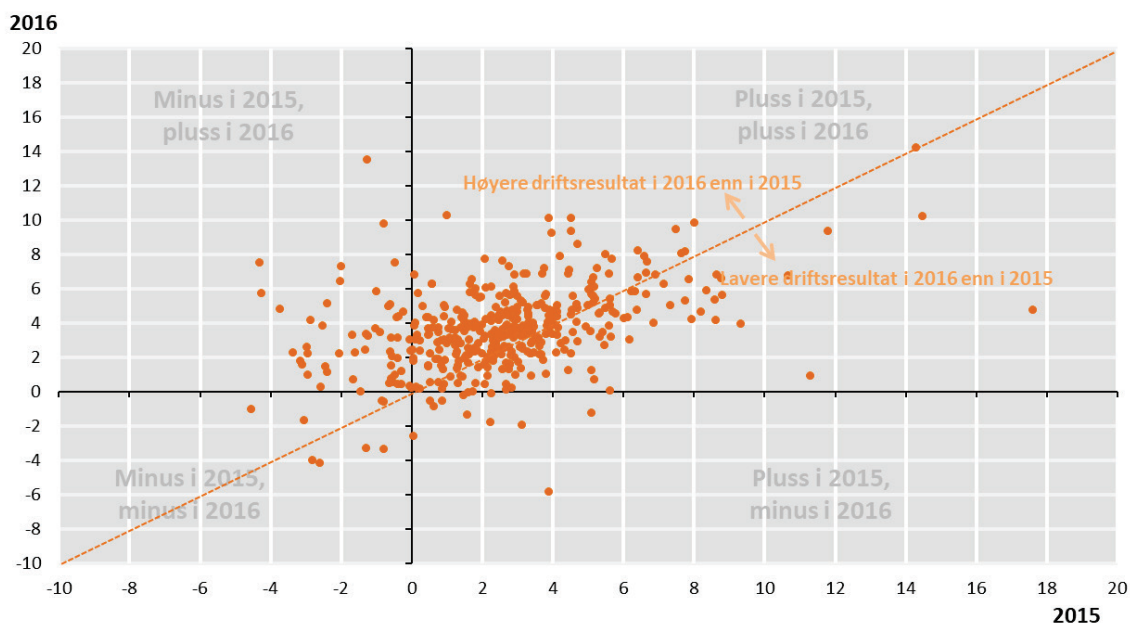
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 6.5 viser hvordan netto driftsresultat varierte kommunene imellom i 2015 og 2016. I figuren er netto driftsresultat avrundet til hele prosentpoeng. Det vil si at antall kommuner som i figuren står oppført med netto driftsresultat lik -1 er alle kommuner som hadde netto driftsresultat mellom 0 og -1 prosent. Kommunene som er oppført med +1 er alle kommunene som hadde netto driftsresultat mellom 0 og +1 prosent. Dermed kommer ingen kommuner ut med null.

Figuren viser at det var betydelige forskjeller kommunene i mellom både i 2015 og 2016. I 2016 hadde 35 prosent av kommunene netto driftsresultat på mellom -1 og 3 prosent og 57 prosent av kommunene netto driftsresultat på mellom -2 og 4 prosent. Resten av kommunene hadde høyere eller lavere netto driftsresultat enn dette. I 2016 hadde 95 prosent

av kommunene positivt netto driftsresultat og 81 prosent av kommunene hadde netto driftsresultat høyere enn 1 $\frac{3}{4}$ prosent. Tilsvarende tall for 2015 var på henholdsvis 86 og 63 prosent. Standardavviket er et uttrykk for spredningen i netto driftsresultat kommunene imellom. I 2016 var standardavviket på 2,71. Dette var lavere enn i 2015 da standardavviket var på 3,28. Det viser i likhet med figur 6.6 at det er ganske stor spredning rundt gjennomsnittsverdiene for kommunenes netto driftsresultat. I 2016 var det Aukra som hadde høyest netto driftsresultat med 26,8 prosent, mens Kåfjord hadde lavest med -5,8 prosent.

Figur 6.6 viser et mer detaljert bilde ves at enkeltkommunenes netto driftsresultat i henholdsvis 2015 (x-aksen) og 2016 (y-aksen) er punkter i diagrammet. 355 kommuner eller 83 prosent hadde positivt netto driftsresultat i både 2015 og 2016, mens 8 kommuner eller 2 prosent hadde negativt netto driftsresultat i begge år. 52 kommuner eller 12 prosent hadde negativt netto driftsresultat i 2015 og positivt i 2016 slik at hele 87 prosent av kommunene med negativt netto driftsresultat i 2015 kom over i et positivt område året etter. Bare 13 kommuner eller 3 prosent gikk motsatt vei, fra positivt netto driftsresultat i 2015 til negativt i 2016. Samlet sett var det en bedring i netto driftsresultat fra 2015 til 2016 for 292 kommuner eller to tredeler av dem.

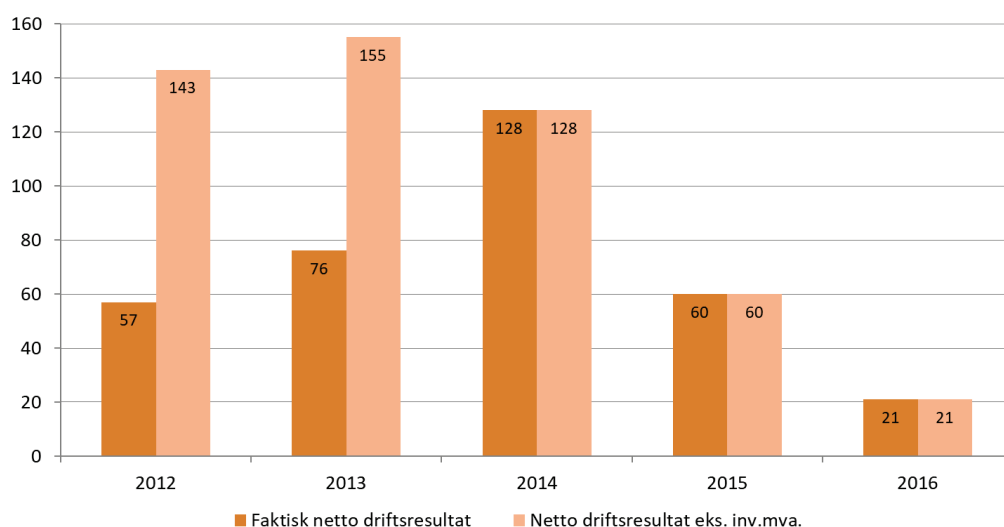

Figur 6.6 Netto driftsresultat. 2015 og 2016. Prosent av driftsinntektene.

¹ Tre kommuner hadde i 2015 netto driftsresultat på over 20 prosent og en kommuner hadde i 2016 netto driftsresultat på over 20 prosent. Disse kommunene inngår ikke i figuren.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 6.7 viser antall kommuner med negativt netto driftsresultat de siste fem årene. Fra og med 2014 er regnskapsreglene endret slik at refusjon for investeringsmoms ikke lenger legges til ved beregning av netto driftsresultat. Figuren viser således både hvor mange kommuner som faktisk hadde negativt netto driftsresultat i 2012 og 2013 etter daværende regnskapsregler, og hvor mange av disse som ville hatt negativt netto driftsresultat dersom man trekker fra refusjonen for investeringsmoms.

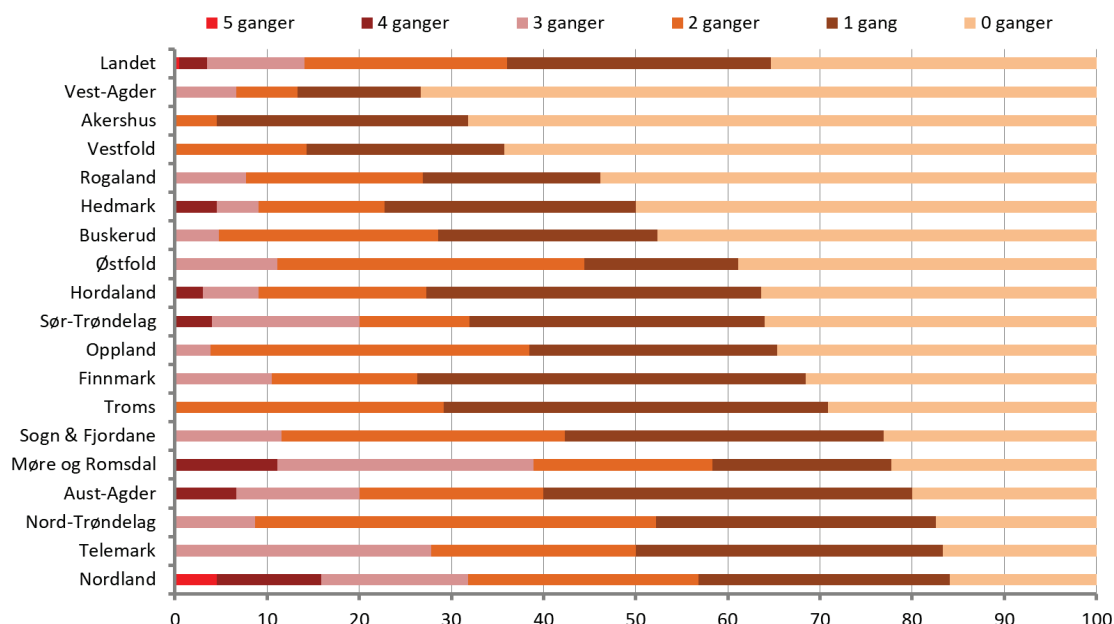

Figur 6.7 Antall kommuner med negativt netto driftsresultat 2012-2016.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I 2016 hadde 21 kommuner (5 prosent) negativt netto driftsresultat. Dette var en nedgang på 39 kommuner sammenliknet med 2015. Også når vi ikke korrejerer for investeringsmoms i 2012 og 2013, er tallet for 2016 det laveste i perioden. Endringen i regnskapsreglene i 2014 har ført til at netto driftsresultat har falt og dermed gjort det mer krevende å komme ut med positivt netto driftsresultat.

I figur 6.8 ser vi på i hvilken grad det er de samme kommunene som har negativt netto driftsresultat hvert år. For å få sammenliknbare tall har vi også her trukket ut refusjonen av investeringsmomsen i 2012 og 2013.

Figur 6.8 Andel kommuner utenom Oslo med negativt netto driftsresultat¹⁾ fordelt på antall år 2012-2016.

¹ Fratrullet mva-refusjonen for investeringer i 2012 og 2013. Fra 2014 føres denne refusjonen i investeringsregnskapet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

For landet under ett er det 35 prosent av kommunene som har hatt positivt netto driftsresultat alle de fem siste årene. Andelen er høyest blant kommunene i Vest-Agder, der 73 prosent av kommunene har hatt positivt netto driftsresultat alle de fem siste årene. Deretter følger kommunene i Akershus og Vestfold med henholdsvis 68 og 64 prosent. Andelen er lavest blant kommunene i Nordland, Telemark og Nord-Trøndelag, der 16-17 prosent av kommunene har hatt positivt netto driftsresultat alle de fem siste årene.

For landet under ett er det 4 prosent av kommunene som har hatt negativt netto driftsresultat fire ganger eller mer de fem siste årene. Andelen er høyest blant kommunene i Nordland med 16 prosent. Deretter følger kommunene i Møre og Romsdal med 11 prosent. I 12 av fylkene er det ingen kommuner har hatt negativt netto driftsresultat fire ganger eller flere ganger de siste fem årene. Det er to kommuner i Nordland som har hatt negativt netto driftsresultat hvert år de siste fem årene.

6.3 Netto driftsresultat fordelt på grupper av kommuner

Kommunene gruppert etter fylke

Tabell 6.1 viser i hvilken grad netto driftsresultat og netto finansutgifter varierer etter fylke i 2015 og 2016.

I 2016 hadde kommunene i Akershus høyest netto driftsresultat med 5,3 prosent av driftsinntektene. Deretter følger kommunene i Rogaland med 5,0 prosent.

Tabell 6.1 Brutto driftsresultat, netto finansutgifter og netto driftsresultat alle i prosent av driftsinntekter. Kommune utenom Oslo.

	2015			2016			Endring		
	Brutto drifts- resultat	Netto finans- utgifter	Netto drifts- resultat	Brutto drifts- resultat	Netto finans- utgifter	Netto drifts- resultat	Brutto drifts- resultat	Netto finans- utgifter	Netto drifts- resultat
Østfold	7,1	5,1	1,9	8,4	5,0	3,4	1,3	-0,1	1,4
Akershus	9,1	5,1	4,0	9,9	4,6	5,3	0,8	-0,5	1,3
Hedmark	7,1	3,6	3,5	8,1	4,0	4,2	1,0	0,4	0,6
Oppland	5,6	3,2	2,4	6,8	3,1	3,7	1,2	-0,1	1,3
Buskerud	7,0	4,0	3,0	7,9	4,0	3,9	0,9	0,0	0,9
Vestfold	6,6	3,4	3,2	7,6	3,3	4,3	1,0	-0,2	1,1
Telemark	5,7	3,6	2,0	6,9	3,1	3,8	1,3	-0,5	1,8
Aust-Agder	6,1	3,4	2,7	7,2	3,5	3,7	1,1	0,1	1,0
Vest-Agder	6,7	3,8	2,9	7,8	3,4	4,4	1,1	-0,5	1,6
Rogaland	6,4	2,9	3,6	7,9	2,8	5,0	1,4	0,0	1,4
Hordaland	6,6	3,5	3,0	8,0	3,7	4,3	1,4	0,1	1,3
Sogn og Fjordane	6,6	2,9	3,7	7,0	4,0	3,0	0,4	1,2	-0,7
Møre og Romsdal	7,3	5,1	2,2	8,6	5,0	3,5	1,3	-0,1	1,3
Sør-Trøndelag	7,0	4,4	2,6	8,6	4,2	4,5	1,6	-0,3	1,9
Nord-Trøndelag	7,6	5,1	2,5	8,3	5,3	2,9	0,7	0,2	0,5
Nordland	6,0	3,4	2,6	7,4	4,1	3,3	1,4	0,7	0,7
Troms	7,1	5,7	1,3	8,8	5,5	3,3	1,7	-0,3	2,0
Finnmark	8,5	5,3	3,2	9,2	5,7	3,5	0,7	0,3	0,4
Landet utenom Oslo	7,0	4,1	2,9	8,2	4,1	4,1	1,2	0,0	1,2

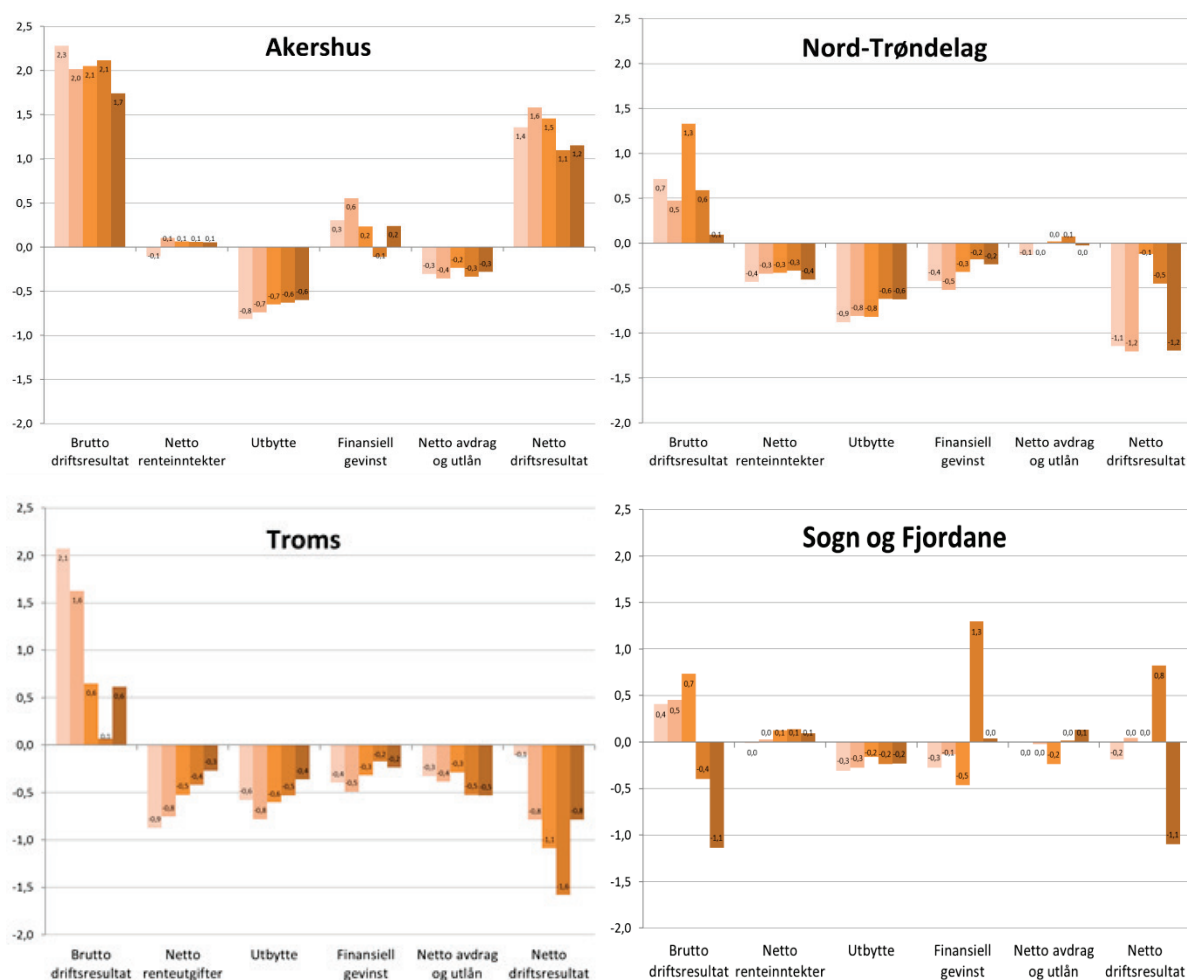
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Kommunene i Troms hadde størst økning i netto driftsresultat i forhold til driftsinntektene fra 2015 til 2016 med en økning på 2,0 prosentpoeng. Deretter følger kommunene i Sør-Trøndelag og Telemark som hadde en økning på henholdsvis 1,9 og 1,8 prosentpoeng.

I 2016 hadde kommunene i Nord-Trøndelag lavest netto driftsresultat med 2,9 prosent av driftsinntektene. Deretter følger kommunene i Sogn og Fjordane med 3,0 prosent.

Sett i forhold til driftsinntektene var det bare kommunene i Sogn og Fjordane som hadde nedgang i netto driftsresultat fra 2015 til 2016 med 0,7 prosentpoeng. For øvrig var det kommunene i Finnmark og Nord-Trøndelag som hadde svakest økning i netto driftsresultat med henholdsvis 0,4 og 0,5 prosentpoeng.

I 2016 hadde kommunene i Finnmark høyest netto finansutgifter med 5,7 prosent av driftsinntektene. Deretter følger kommunene i Finnmark og Nord-Trøndelag med henholdsvis 5,5 og 5,3 prosent. Kommunene i Sogn og Fjordane hadde størst økning i netto finansutgifter med 1,2 prosentpoeng. Deretter følger kommunene i Nordland som hadde en økning på 0,7 prosentpoeng.

Figur 6.9 Kommunene i Akershus, Nord-Trøndelag, Troms og Sogn og Fjordane. Avvik fra gjennomsnitt. Brutto driftsresultat, netto renteinntekter, utbytte, finansielle gevinster, netto avdrag og utlån og netto driftsresultat i pst. av driftsinntektene. 2012-2016

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I 2016 hadde kommunene i Oppland og Telemark lavest netto finansutgifter med 3,1 prosent av driftsinntektene. Kommunene i Telemark, Vest-Agder og Akershus hadde størst nedgang i netto finansutgifter med 0,5 prosentpoeng.

Figur 6.9 viser hvordan kommunene i Akershus, Nord-Trøndelag, Sogn og Fjordane og Troms (fylkene med hhv. høyeste og laveste driftsresultat, størst nedgang og størst økning i netto driftsresultat) avviker fra landsgjennomsnittet utenom Oslo. Positive tall viser at resultatene er høyere enn landsgjennomsnittet.

Kommunene gruppert etter folketall

Tabell 6.2 viser i hvilken grad netto driftsresultat og netto finansutgifter varierer kommunene imellom i 2015 og 2016 gruppert etter folketall.

Tabell 6.2 Brutto driftsresultat, netto finansutgifter og netto driftsresultat i prosent av driftsinntekter. Kommunene utenom Oslo gruppert etter folketall per 1.1.2017.

Antall innbyggere	2015			2016			Endring		
	Brutto driftsresultat	Netto finansutgifter	Netto driftsresultat	Brutto driftsresultat	Netto finansutgifter	Netto driftsresultat	Brutto driftsresultat	Netto finansutgifter	Netto driftsresultat
< 3 000	5,7	2,9	2,8	6,7	3,1	3,6	1,0	0,3	0,7
3 - 5 000	7,0	3,9	3,1	8,5	4,3	4,2	1,5	0,4	1,1
5 - 10 000	6,2	3,9	2,3	7,2	4,0	3,3	1,0	0,0	1,0
10 - 20 000	7,3	4,1	3,1	8,1	4,3	3,8	0,8	0,2	0,6
20 - 50 000	7,0	4,1	2,8	8,0	4,2	3,9	1,1	0,0	1,0
> 50 000	7,6	4,5	3,1	9,2	4,1	5,1	1,6	-0,4	2,0
Landet utenom Oslo	7,0	4,1	2,9	8,2	4,1	4,1	1,2	0,0	1,2

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I 2016 hadde kommunene med mer enn 50 000 innbyggere samlet det høyest netto driftsresultat med 5,1 prosent av driftsinntektene. Sett i forhold til driftsinntektene hadde kommunene med mer enn 50 000 innbyggere også størst økning i netto driftsresultat fra 2015 til 2016 med 2,0 prosentpoeng. Det er ellers vanskelig å se noen klar systematikk i endringene og nivåene i netto driftsresultat etter kommunestørrelse.

Kommunene gruppert etter korrigert fri inntekt

Tabell 6.3 viser i hvilken grad netto driftsresultat og netto finansutgifter varierer kommunene imellom i 2015 og 2016 gruppert etter frie inntekter i 2016 korrigert for forskjeller i beregnet utgiftsbehov. De frie inntektene er her inkludert eiendomsskatt, konsesjonskraftinntekter og fordelene av differensiert arbeidsgiveravgift.

Ikke overraskende var det gruppen av kommuner med den høyeste inntekten som hadde høyest netto driftsresultat med 4,6 prosent av driftsinntektene i 2016, jf. tabell 6.3. Og likeledes var det gruppen av kommuner med den laveste inntekten som også hadde det laveste netto driftsresultatet med 3,7 prosent av driftsinntektene. Bedringen i netto driftsresultat var størst i gruppene kommuner med midlere inntektsnivå.

Tabell 6.3 Brutto driftsresultat, netto finansutgifter og netto driftsresultat i prosent av driftsinntekter. Kommunene utenom Oslo¹ gruppert etter korrigert inntekt i 2016 inkludert eiendomsskatt, konsesjonskraftinntekter og fordelten av differensiert arbeidsgiveravgift.

	2015			2016			Endring		
	Brutto drifts- resultat	Netto finans- utgifter	Netto drifts- resultat	Brutto drifts- resultat	Netto finans- utgifter	Netto drifts- resultat	Brutto drifts- resultat	Netto finans- utgifter	Netto drifts- resultat
< 95 pst	7,2	4,1	3,0	7,8	4,1	3,7	0,6	-0,1	0,7
95 - 100 pst	6,8	4,2	2,5	8,3	4,1	4,2	1,5	-0,1	1,6
100 - 105 pst	6,9	4,1	2,9	8,1	3,8	4,3	1,2	-0,2	1,4
> 105 pst	7,1	3,7	3,4	8,5	4,0	4,6	1,4	0,3	1,1
Landet utenom Oslo	7,0	4,1	2,9	8,2	4,0	4,1	1,2	0,0	1,2

¹ Også utenom kommunene som deltar i prosjektet med statlig finansiering av omsorgstjenester

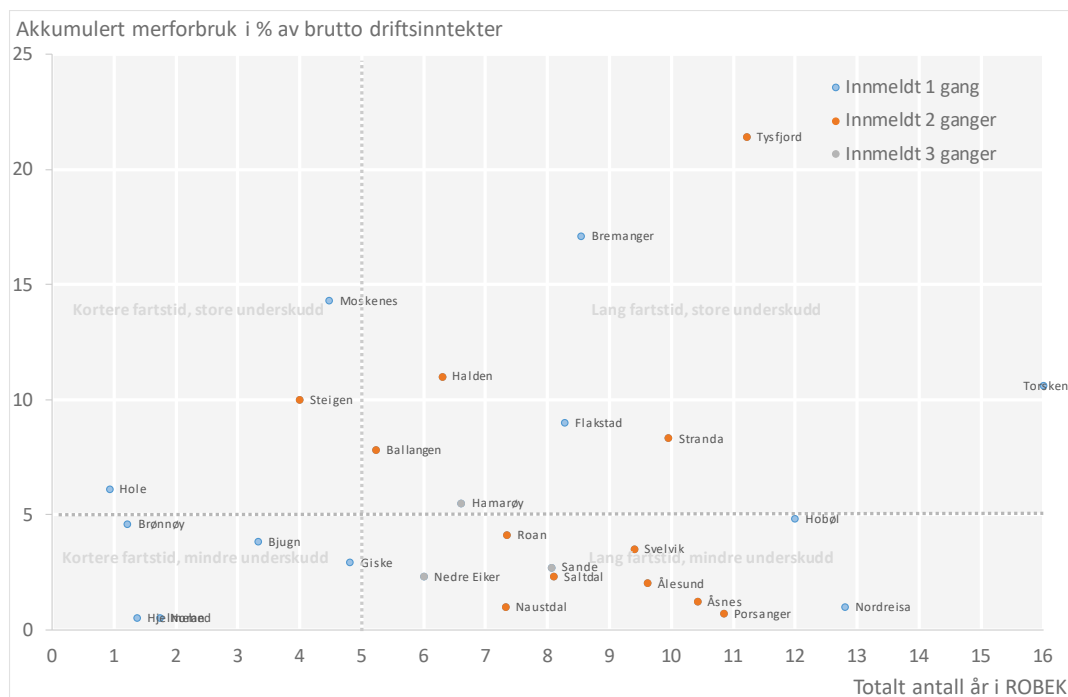
Kilde: Statistisk sentralbyrå

I 2016 hadde kommunene i den høyeste inntektskategorien en økning i netto finansutgifter på 0,3 prosentpoeng sett i forhold til driftsinntektene, mens de øvrige kommunene hadde nedgang.

Kommuner i ROBEK

De gode resultatene i 2016 gjorde at mange kommuner ble meldt ut av ROBEK sommeren 2017. Ved utgangen av oktober 2017 var i alt 27 kommuner ført opp i ROBEK. Figur 6.10 viser det akkumulerte underskuddet til ROBEK-kommunene ved utgangen av 2016 og hvor lang tid kommunene totalt sett har vært oppført i registeret. Akkumulerte underskudd angir i hvilken grad kommunene har hatt negative netto driftsresultater i foregående år, uten at de brukt (eller har hatt) oppsparte fond til å finansiere dette. Det akkumulerte underskuddet kan dekkes inn ved positive netto driftsresultat i framtiden, eller ved å bruke av fond dersom kommunen har det. Akkumulert underskudd kan altså si noe om hvilket omstillingsbehov kommunen har for den løpende driften.

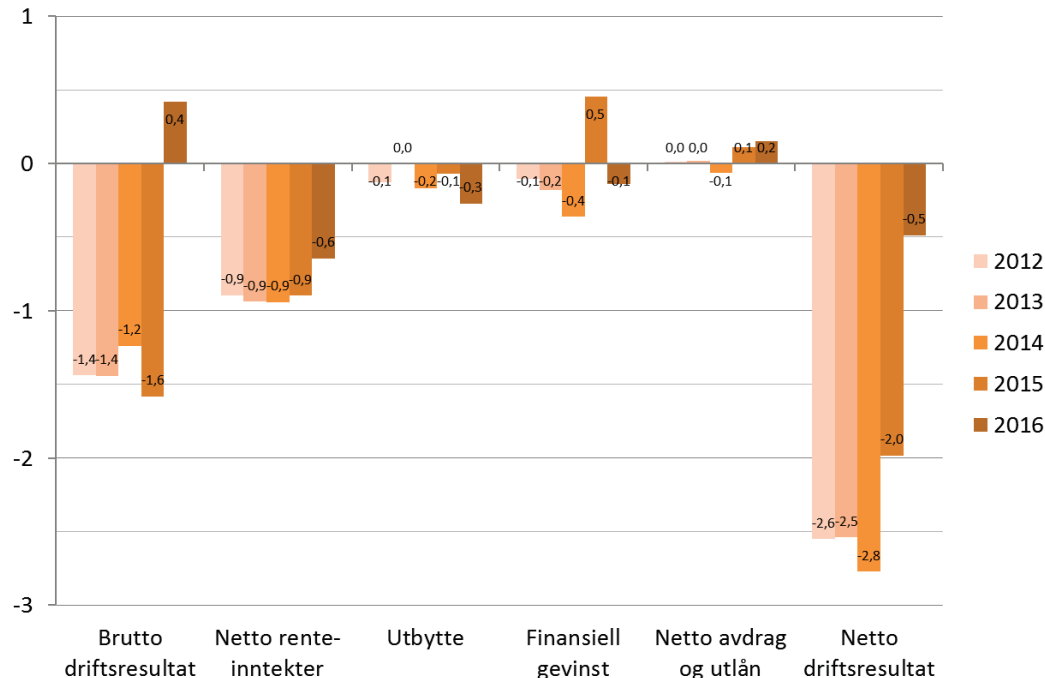
I figur 6.11 er det sett på hvordan resultatene i dagens ROBEK-kommuner samlet sett har avveket fra landsgjennomsnittet gjennom de siste fem årene. Kommunene kom inn på bakgrunn av at den løpende driften ikke er i økonomisk balanse, og ROBEK-kommunene hadde et netto driftsresultat som lå klart under landsgjennomsnittet. Dette skyldes i første rekke driften av tjenestene (brutto driftsresultat ligger klart under landsgjennomsnittet). I tillegg har kommunene i ROBEK i snitt svakere likviditet og høyere gjeld, og følgelig er netto renteutgifter også høyere i disse kommunene. Til tross for en høyere gjeld er netto avdrag lavere enn for landet, noe som indikerer at de strekker avdragstiden på lånene i større grad. Samtidig som kommunene er i en svak økonomiske situasjon, tok de et stort steg nærmere landsgjennomsnittet i 2016.

Figur 6.10 ROBEK-kommuner¹ etter akkumulert merforbruk i pst. av brutto driftsinntekter ved utgangen av 2016 og totalt antall år i i ROBEK, samt antall ganger kommunen har vært inne i ROBEK

¹ Kommunene som var inne i ROBEK per oktober 2017.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Figur 6.11 Kommunene i ROBEK per oktober 2017. Avvik fra landsgjennomsnitt. Brutto driftsresultat¹, netto renteinntekter, utbytte, finansielle gevinster, netto avdrag og utlån og netto driftsresultat i pst. av driftsinntektene. 2012-2016

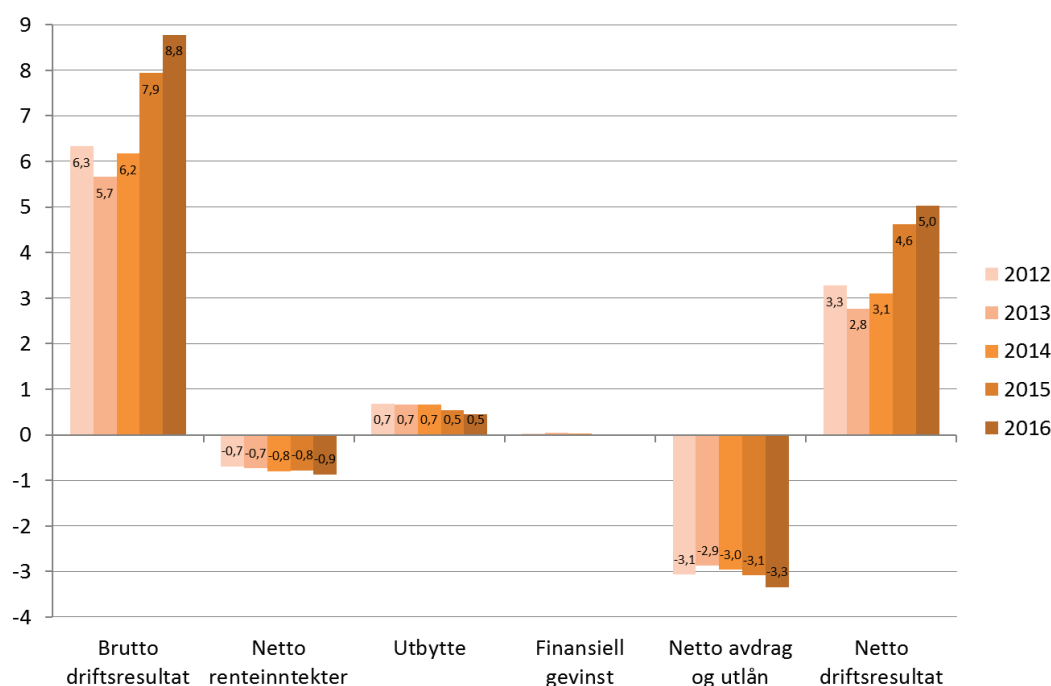
¹ Eksklusiv avskrivninger. For å få sammenliknbare tall er også mva-refusjonen for investeringer trukket fra i 2012 og 2013. Fra 2014 føres denne refusjonen i investeringsregnskapet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

6.4 Netto driftsresultat for fylkeskommunene

I 2016 hadde fylkeskommunene et netto driftsresultat på 5,0 prosent. I 2015 var netto driftsresultatet på 4,6 prosent. De siste fem årene har netto driftsresultat for fylkeskommunene ligget på 3,8 prosent i gjennomsnitt. Resultatet var høyest i 2016 med 5,0 prosent og lavest i 2013 med 2,8 prosent.

I 2016 hadde fylkeskommunene et brutto driftsresultat på 8,8 prosent av driftsinntektene. Dette var en økning fra 7,9 prosent året før. Fylkeskommunenes netto finansutgifter i 2016 er lik summen av netto avdrag og utlån på 3,3 prosent av driftsinntektene og netto renteutgifter på 0,9 prosent fratrullet utbytte på 0,5 prosent. Samlet sett ga dette en netto finansutgift på 3,7 prosent av driftsinntektene i 2016, 0,4 prosentpoeng høyere enn året før. Økningen i netto driftsresultat fra 2015 til 2016 på 0,4 prosentpoeng skyldes at brutto driftsresultat har økt med 0,8 prosentpoeng, mens økningen i netto finansutgifter på 0,4 prosentpoeng trekker i motsatt retning.

Figur 6.12 Fylkeskommunene. Avvik fra landsgjennomsnitt. Brutto driftsresultat¹, netto renteinntekter, utbytte, finansielle gevinster, netto avdrag og utlån og netto driftsresultat i pst. av driftsinntektene. 2012-2016.

¹ Eksklusiv avskrivninger. For å få sammenliknbare tall er også mva-refusjonen for investeringer trukket fra i 2012 og 2013. Fra 2014 føres denne refusjonen i investeringsregnskapet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Netto driftsresultat i 2016 lå 1,3 prosentpoeng over gjennomsnittet for de siste fem årene og brutto driftsresultat lå 1,8 prosentpoeng over. Forskjellen skyldes at netto finansinntekter i 2016 lå 0,5 prosentpoeng under gjennomsnittet for perioden. Dette skyldes igjen at netto avdrag var 0,3 prosentpoeng høyere, utbytte var 0,1 prosentpoeng lavere og netto renteutgifter 0,1 prosentpoeng høyere enn gjennomsnittet for perioden.

Tabell 6.4 viser at det var betydelige forskjeller i nivået på netto driftsresultat og netto finansutgifter fylkeskommunene imellom i 2015 og 2016, og også når det gjelder endringer fra det ene året til det andre.

Tabell 6.4 Netto driftsresultat og netto finansutgifter i prosent av driftsinntekter i fylkeskommunene.

	2015			2016			Endring		
	Brutto drifts- resultat	Netto finans- utgifter	Netto drifts- resultat	Brutto drifts- resultat	Netto finans- utgifter	Netto drifts- resultat	Brutto drifts- resultat	Netto finans- utgifter	Netto drifts- resultat
Østfold	8,1	2,3	5,8	9,0	2,6	6,4	0,9	0,3	0,5
Akershus	4,8	0,6	4,2	5,2	1,3	3,9	0,4	0,7	-0,3
Hedmark	8,0	-0,6	8,7	8,0	0,4	7,6	0,0	1,0	-1,1
Oppland	9,3	2,8	6,5	7,9	3,8	4,1	-1,5	1,0	-2,5
Buskerud	4,1	2,3	1,8	5,7	1,4	4,2	1,5	-0,9	2,4
Vestfold	10,4	6,0	4,4	10,5	5,8	4,7	0,1	-0,2	0,3
Telemark	7,9	3,8	4,1	11,4	3,7	7,6	3,5	0,0	3,5
Aust-Agder	7,5	2,4	5,1	8,4	2,7	5,7	1,0	0,3	0,6
Vest-Agder	10,6	3,0	7,6	9,0	2,9	6,1	-1,6	-0,1	-1,5
Rogaland	10,1	5,1	4,9	11,5	4,9	6,5	1,4	-0,2	1,6
Hordaland	8,1	6,1	2,1	10,3	7,4	2,9	2,2	1,4	0,8
Sogn og Fjordane	9,5	4,1	5,4	11,3	4,4	6,9	1,8	0,3	1,5
Møre og Romsdal	5,7	4,2	1,5	6,5	5,0	1,5	0,7	0,7	0,0
Sør-Trøndelag	11,7	4,6	7,1	13,2	5,1	8,2	1,5	0,4	1,1
Nord-Trøndelag	6,5	-0,8	7,3	6,4	-0,5	6,9	-0,1	0,3	-0,4
Nordland	8,0	3,8	4,2	7,2	4,1	3,1	-0,8	0,4	-1,1
Troms	8,2	2,6	5,5	10,0	2,9	7,1	1,8	0,3	1,6
Finnmark	4,6	3,3	1,4	5,7	3,6	2,1	1,1	0,4	0,7
Landet eks. Oslo	7,9	3,3	4,6	8,8	3,7	5,0	0,8	0,4	0,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I 2016 hadde Sør-Trøndelag fylkeskommune høyest netto driftsresultat med 8,2 prosent av driftsinntektene. Deretter følger Hedmark og Telemark med 7,6 prosent. Telemark fylkeskommune hadde den største bedringen i netto driftsresultat med 3,5 prosentpoeng. Deretter følger Buskerud fylkeskommune som hadde en økning på 2,4 prosentpoeng.

Laveste netto driftsresultat i 2016 var det Møre og Romsdal fylkeskommune med 1,5 prosent av driftsinntektene som stod for. Deretter følger Finnmark og Hordaland med henholdsvis 2,1 og 2,9 prosent Oppland fylkeskommune hadde størst nedgang i netto driftsresultat med 2,5 prosentpoeng til 4,1 prosent i 2016.

I 2016 hadde Hordaland fylkeskommune høyest netto finansutgifter med 7,4 prosent av driftsinntektene. Deretter følger Vestfold fylkeskommunene med 5,8 prosent. Sett i forhold til driftsinntektene hadde Hordaland fylkeskommune størst økning i netto finansutgifter med 1,4 prosentpoeng. Deretter følger fylkeskommunene Hedmark og Oppland som hadde en økning på 1,0 prosentpoeng.

I 2016 hadde Nord-Trøndelag fylkeskommune lavest netto finansutgifter, da fylkeskommunen hadde netto finansinntekter på 0,5 prosent av driftsinntektene. Deretter følger Hedmark fylkeskommune som hadde netto finansutgifter på 0,4 prosent. Sett i forhold til driftsinntektene hadde Buskerud fylkeskommune størst nedgang i netto finansutgifter med 0,9 prosentpoeng.

6.5 Korrigert netto driftsresultat

Utvalget beregner også et korrigert netto driftsresultat som skal vise i hvilken grad hensynet til kommunal formuesbevaring⁸ er ivaretatt over tid. Korrigert netto driftsresultat er utformet slik at hensynet til kommunal formuesbevaring vil være ivaretatt dersom korrigert netto driftsresultat er lik null eller høyere.

Den kommunale kapitalbeholdningen kan deles inn i realkapital og finanskapital. Driftsinntektene kan anvendes til driftsutgifter, netto renteutgifter og avdrag eller settes av som netto driftsresultat. Netto driftsresultat kan igjen brukes til egenfinansiering av investeringer eller avsettes til fond. For at formuen ikke skal bygges ned må investeringene i realkapital fratrasket gjeldsøkningen være minst så stor som kapitalslitet. Dersom størrelsen på avdragene hadde vært lik kapitalslitet og at noen andre forenkende forutsetninger hadde vært oppfylt, ville netto driftsresultat nettopp ha vært uttrykk for økningen i formuen. Avdrag er imidlertid en dårlig indikator for forringelsen av realkapitalen. Når utvalget beregner korrigert netto driftsresultat, erstattes derfor fratrekket av avdragsbetalinger med et fratrekk av beregnet kapitalslit. I tillegg legger man til en beregnet inflasjonsgevinst knyttet til gjelda, ettersom det er realverdien av formuen man er opptatt av. De to siste komponentene i korreksjonen, inntekter fra bompenger og refundert investeringsmoms, er inntekter som av litt ulike grunner ikke er inkludert i det ordinære netto driftsresultatet.

Boks 6.1 Beregningen av korrigert netto driftsresultat

Beregningen av korrigert netto driftsresultat tar utgangspunkt i ordinært netto driftsresultat.

- I første trinn i korrigeringen legges netto avdrag til. I beregningen av korrigert netto driftsresultat blir netto avdrag erstattet med kapitalslit.
- Kapitalslitet trekkes fra i neste trinn.
- I neste trinn legges på inflasjonsgevinsten av netto gjeld. Deretter legges til fylkeskommunenes inntekter fra bompenger som føres i investeringsregnskapet. Bompengene reduserer fylkeskommunenes behov for å finansiere investeringer gjennom driften.
- Til slutt legges til kompensasjon for merverdiavgift ført i investeringsregnskapet. Moms-kompensasjonen reduserer kommunenes og fylkeskommunenes behov for å finansiere investeringer gjennom driften.

Tall for kapitalslit er hentet fra nasjonalregnskapet. Fordelingen av kapitalslit mellom fylkeskommuner og kommuner (inkl Oslo) er basert på fordelingen av avskrivninger i Kostra, der det gjøres en beregningsmessig korreksjon for at fylkeskommunene fikk overført en stor andel av riksveiene i 2010 som ikke fanges opp av avskrivningene i Kostra. Data for netto gjeld hentes fra kredittmarkedsstatistikken, mens deflatoren for kommunal økonomi er brukt i beregningen av inflasjonsgevinst. Tallet for netto gjeld er ikke korrigert for arbeidsgivers reserver¹.

⁸ Begrepet (absolutt) kommunal formuesbevaring er nærmere beskrevet i kapittel 10.2 Utvalgets november-rapport 2014

https://www.regjeringen.no/contentassets/e7b6fc88b8ee447ca6b5b251e812418d/tbu-rapport_nov_2014.pdf

Utvalgets anbefalinger av hva netto driftsresultat bør ligge på i gjennomsnitt over tid, er basert på forskjellene mellom ordinært netto driftsresultat og korrigert netto driftsresultat i perioden 2004 til 2013. Veien fra ordinært til korrigert netto driftsresultat fremgår av boks 6.1 og tabell 6.5.

I 2016 hadde kommunesektoren samlet et korrigert netto driftsresultat på 2,2 prosent av inntektene. I 2015 var korrigert netto driftsresultat på 1,0 prosent. De siste fem årene har korrigert netto driftsresultat for kommunesektoren samlet ligget på 0,3 prosent i gjennomsnitt. Resultatet var høyest i 2016 med 2,2 prosent og lavest i 2012 med -0,7 prosent. Figur 6.13 viser ordinært og korrigert netto driftsresultat for kommunesektoren samlet fra 2012 til 2016. Det vises til vedlegg 10 for mer detaljerte tall.

Når korrigert netto driftsresultat har økt fra 1,0 prosent til 2,2 prosent fra 2015 til 2016, så skyldes denne økningen hovedsakelig at netto driftsresultat har økt med 1,0 prosentpoeng.

Tabell 6.5 Beregning av korrigert netto driftsresultat. 2012-2016. Millioner kroner og prosent av driftsinntekt¹

Mill kroner	2012	2013	2014	2015	2016
Ordinært netto driftsresultat ²	8 236	6 384	6 971	15 206	21 019
+ Netto avdrag	12 865	13 552	14 265	15 429	17 953
= Netto driftsresultat ekskl avdrag	21 101	19 936	21 236	30 635	38 972
- Kapitalslit	36 877	37 468	40 293	43 183	45 330
+ Inflasjonsgevinst	4 758	5 860	5 205	4 568	5 114
+ Bompenger	1 853	2 007	3 316	3 648	2 672
+ Mva-komp invest	6 247	9 953	8 466	9 160	9 817
= Korrigert netto driftsresultat	-2 918	-1 712	-2 070	4 827	11 245
Avvik netto driftsres–korrigert netto driftsres.	11 154	8 096	9 041	10 379	9 774

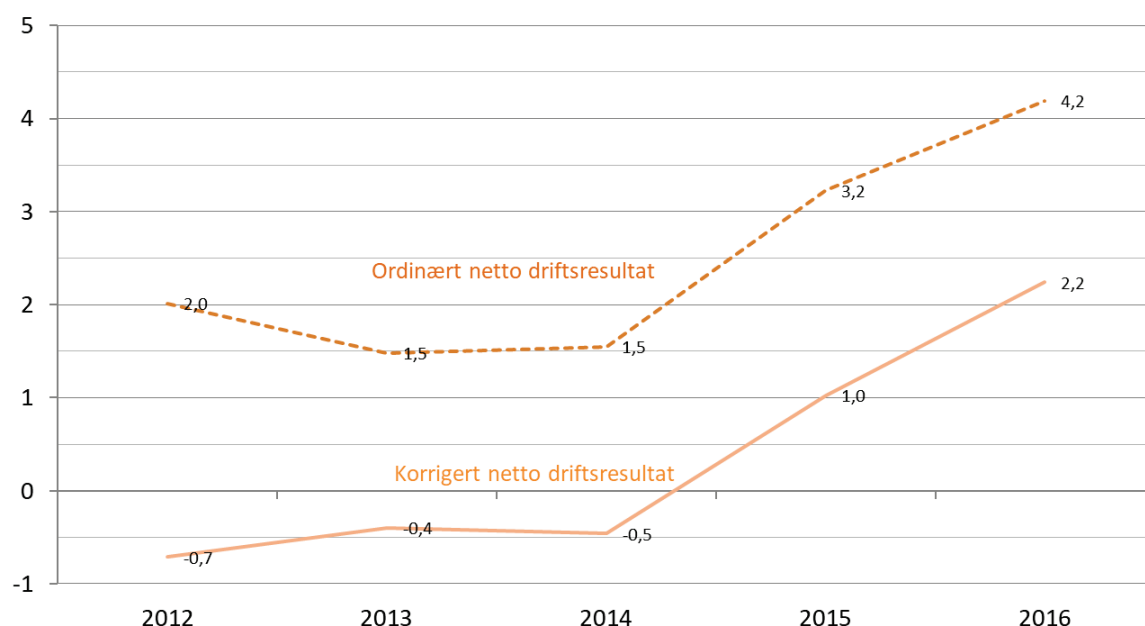
Prosent	2012	2013	2014	2015	2016	Gjsnitt
Netto driftsresultat ²	2,0	1,5	1,5	3,2	4,2	2,5
+ Netto avdrag	3,1	3,1	3,2	3,3	3,6	3,3
= Netto driftsresultat ekskl avdrag	5,2	4,6	4,7	6,5	7,8	5,8
- Kapitalslit	9,0	8,7	9,0	9,2	9,0	9,0
+ Inflasjonsgevinst	1,2	1,4	1,2	1,0	1,0	1,1
+ Bompenger	0,5	0,5	0,7	0,8	0,5	0,6
+ Mva-komp invest	1,5	1,8	1,9	1,9	2,0	1,8
= Korrigert netto driftsresultat	-0,7	-0,4	-0,5	1,0	2,2	0,3
Avvik netto driftsres–korrigert netto driftsres.	2,7	1,9	2,0	2,2	1,9	2,2

¹ Eventuelle avvik i regnestykkene basert på prosentandeler skyldes avrunding

² Fratrasket investeringsmoms 2012-2013

Kilde: Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

Figur 6.13 Ordinært¹ og korrigert netto driftsresultat i prosent av driftsinntekt. Kommunesektoren samlet. 2012-2016

¹ Fratrullet investeringsmoms 2012-2013

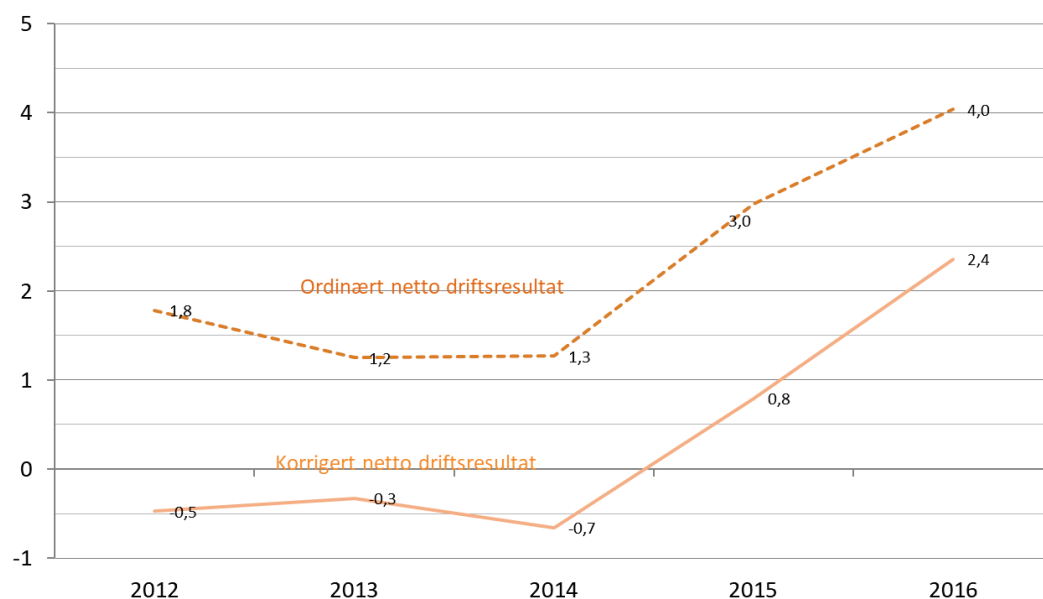
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

I 2016 var forskjellen mellom ordinært og korrigert netto driftsresultat på 1,9 prosentpoeng. Denne forskjellen viser hva ordinært netto driftsresultat må ligge på for at korrigert netto driftsresultat skal være lik null. I 2015 var forskjellen på 2,2 prosentpoeng. De siste fem årene har forskjellen mellom ordinært og korrigert netto driftsresultat ligget på 2,2 prosentpoeng i gjennomsnitt. Forskjellen var størst i 2012 med 2,7 prosentpoeng og minst i 2013 og 2016 med 1,9 prosentpoeng.

I 2016 hadde kommunene inkludert Oslo et korrigert netto driftsresultat på 2,4 prosent av inntektene. I 2015 var korrigert netto driftsresultat på 0,8 prosent. De siste fem årene har korrigert netto driftsresultat for kommunene inkludert Oslo ligget på 0,3 prosent i gjennomsnitt. Det vises til vedlegg for mer detaljerte tall.

Når korrigert netto driftsresultat i kommunene inkludert Oslo har økt fra 0,8 prosent til 2,4 prosent fra 2015 til 2016, så skyldes denne økningen på 1,6 prosentpoeng at ordinært netto driftsresultat har økt med 1,1 prosentpoeng i forhold til driftsinntektene og at forskjellen mellom kapitalslit og avdrag har gått ned med 0,5 prosentpoeng.

Figur 6.14 Ordinært¹ og korrigert netto driftsresultat i prosent av driftsinntekt. Kommunene inkl. Oslo. 2012-2016.

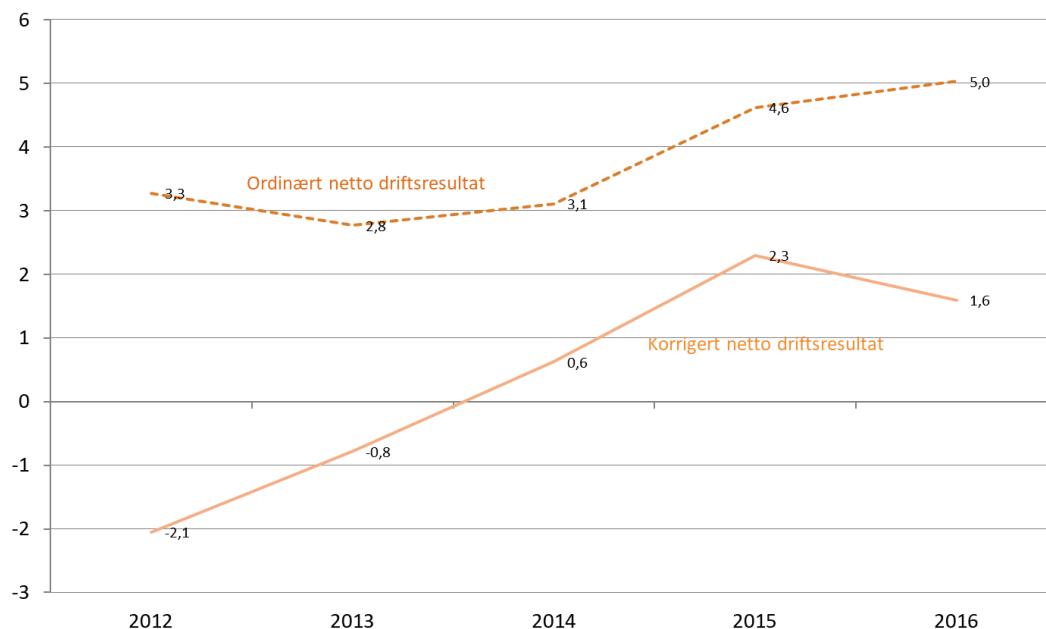

¹ Fratrullet investeringsmoms 2012-2013

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

I 2016 var forskjellen mellom ordinært og korrigert netto driftsresultat i kommunene inkludert Oslo på 1,7 prosentpoeng. De siste fem årene har forskjellen mellom ordinært og korrigert netto driftsresultat ligget på 1,9 prosentpoeng i gjennomsnitt.

Figur 6.15 Ordinært¹ og korrigert netto driftsresultat i prosent av driftsinntekt. Fylkeskommunene. 2012-2016.

¹ Fratrullet investeringsmoms 2012-2013

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

Figur 6.15 viser ordinært og korrigert netto driftsresultat for fylkeskommunene. I 2016 hadde fylkeskommunene et korrigert netto driftsresultat på 1,6 prosent av inntektene, mot 2,3 prosent i 2015. De siste fem årene har korrigert netto driftsresultat for fylkeskommunene ligget på 0,3 prosent i gjennomsnitt. Det vises til vedlegg for mer detaljerte tall.

Nedgangen i korrigert netto driftsresultat i fylkeskommunene fra 2015 til 2016, har sammenheng med at bompengerinntektene har gått ned 1,5 prosentpoeng.

I 2016 var forskjellen mellom ordinært og korrigert netto driftsresultat i fylkeskommunene på 3,4 prosentpoeng. De siste fem årene har forskjellen mellom ordinært og korrigert netto driftsresultat ligget på 3,4 prosentpoeng i gjennomsnitt. Det er variasjoner i bompenger som er hovedårsaken til at avviket mellom ordinært og korrigert netto driftsresultat varierer fra år til år.

Når vi ser på siste fem-års periode så har korrigert netto driftsresultat vært på 0,3 prosent av driftsinntektene i gjennomsnitt både for kommuner og fylkeskommuner. Dette betyr at kommunal formunesbevaring har vært ivaretatt i denne perioden.

7 Gjeld

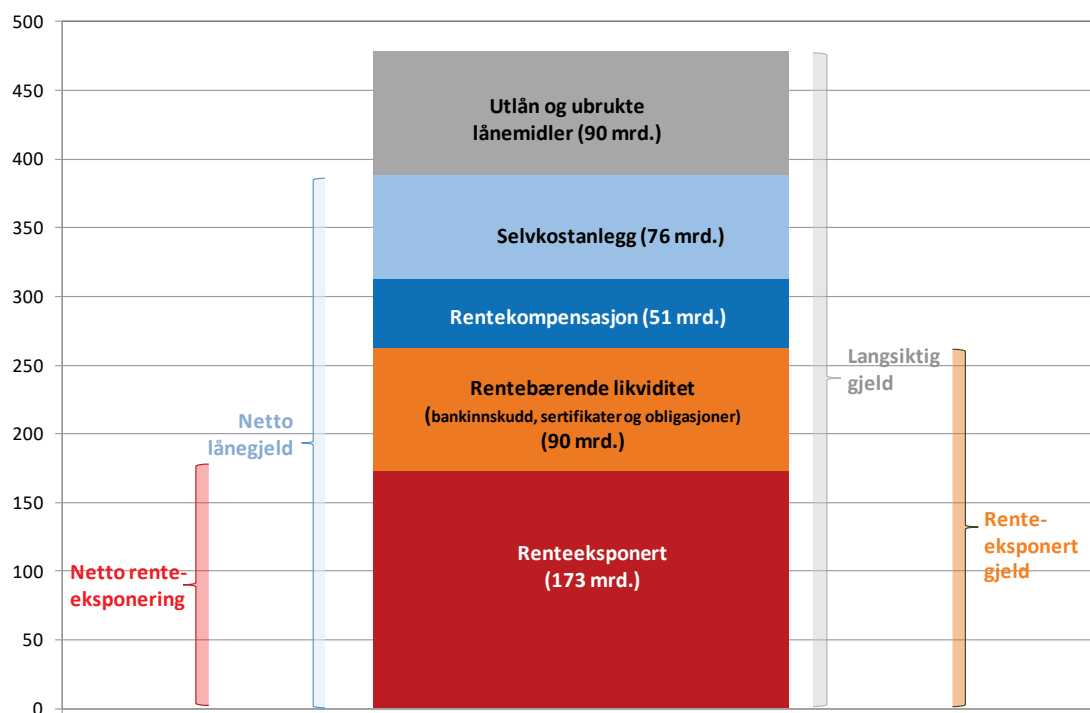
Kommunesektorens gjeld 2002-2016

Kommunenes og fylkeskommunenes adgang til å ta opp lån er avgrenset til investeringer i bygg og anlegg ("varige driftsmidler"). Gjeldsutviklingen vil være derfor direkte knyttet til kommunesektorens investeringer og hvordan de finansieres, samt hvor raskt gjelden nedbetales.

Kommuneforvaltningens gjeld økte fra 129 mrd. kroner i 2002 til 457 mrd. kroner i 2016, målt ved kredittindikatoren K2, jf. boks 7.1. Det tilsvarer en årlig vekst på i snitt 9½ pst.

Kommunesektoren har de siste årene hatt en sterk inntektsvekst, noe som gjør den bedre i stand til å håndtere en høyere gjeld. Gjelden har imidlertid vokst raskere enn inntektene, og gjeldsgraden har derfor økt over tid.

Selv om gjelden i kommuneforvaltningen har økt over lengre tid, er det ikke all gjeld som belaster kommunebudsjettene. I figur 7.1 er sammensetningen av kommunesektorens langsiktige gjeld, det vil si lån som kommunesektoren har tatt opp til investeringer i bygg og anlegg samt til videre utlån, splittet opp i et forsøk på å illustrere dette.

Figur 7.1 Kommunesektorens langsiktige gjeld og renteeksponering ved utgangen av 2016. Mrd. kroner.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (KOSTRA)

Når også kommunale og fylkeskommunale foretak samt interkommunale selskaper tas med, utgjorde kommunesektorens langsiktige gjeld 479 mrd. kroner ved utgangen av 2016. Deler av denne gjelden var videreformidlet til privatpersoner og selskaper, eller stod fremdeles ubrukt på konto. Noe av gjelden knytter seg til investeringer innenfor vannforsyning, avløp og

renovasjon, der kommunene etter selvkostprinsippet får dekket kostnadene gjennom gebyrene fra innbyggerne. Noe knytter seg til rentekompensasjonsordninger for skole, kirker, sykehjem og transporttiltak. For sykehjem og omsorgsboliger innebærer ordningen at staten dekker både renter og avdrag knyttet til prosjekter som fikk oppstartstilskudd under handlingsplan for eldreomsorgen i årene 1998–2003 og under opptrappingsplanen for psykisk helse i årene 1999–2004.

Basert på disse tallene kan gjelden der renteutgiftene må dekkes av kommunesektoren selv anslås til rundt 260 mrd. kroner, det vil si vel halvparten av sektorens samlede langsiktige gjeld. For den resterende gjelden vil renteutgiftene (og i stor grad også avdragene) i realiteten bli dekket gjennom gebyrer fra innbyggere, statlige tilskuddsordninger o.l.

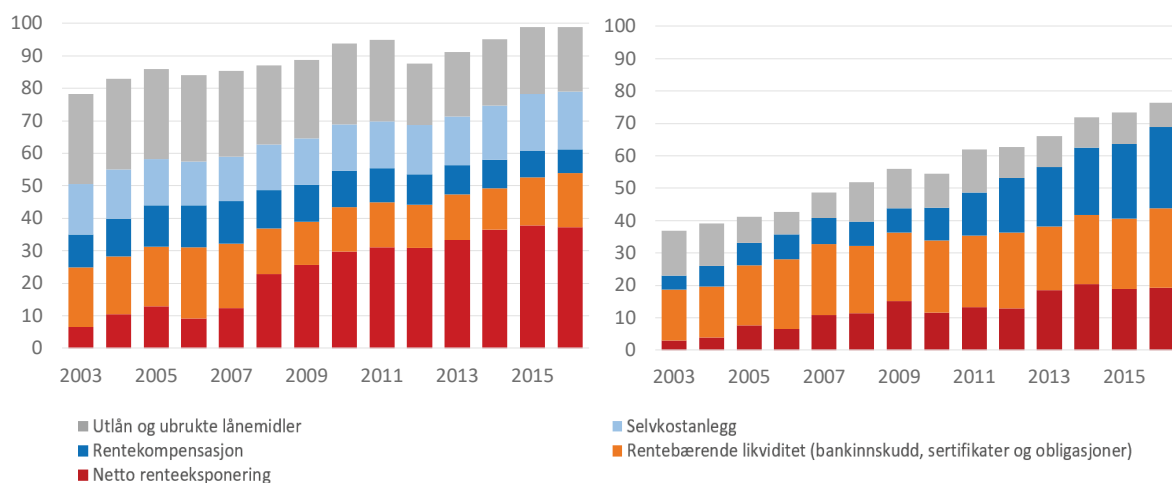
Kommunesektoren har i tillegg rentebærende plasseringer (bankinnskudd og plasseringer i sertifikat- og obligasjonsmarkedet). Ved en eventuell renteoppgang vil inntektene fra disse øke og delvis motsvare effekten som en økt rente har på gjelden.

Dersom en tar hensyn til dette, kan kommunesektorens totale renteeksponering ved utgangen av 2016 anslås til om lag 173 mrd. kroner. Det innebærer at 1 prosentpoeng høyere rente isolert sett vil belaste kommuneøkonomien med nærmere 1¼ mrd. kroner, eller vel 0,3 pst. av driftsinntektene. På kort sikt vil utslagene av en renteendring dempes ytterligere fordi kommunesektoren har bundet renten på deler av gjelden.

Kommunesektoren har også betydelige pensjonsmidler plassert i fond (livselskaper og andre pensjonsinnretninger). Ved utgangen av 2016 utgjorde pensjonsmidlene 441 mrd. kroner. Endringer i renten vil påvirke finansavkastningen på kommunesektorens oppsparte pensjonsmidler. Selv om det er vanskelig å si noe om de kortsiktige effektene av en renteendring, vil sektoren i denne sammenheng over tid ha fordel av en høyere rente. Det vil igjen gi kommunesektoren lavere pensjonspremier og lavere pensjonskostnader.

I 2003 var økonomien i kommunesektoren nesten nøytral overfor endret rente. Ved utgangen av 2016 tilsvarte renteeksponert gjeld i størrelsesorden 34 pst. av de samlede driftsinntektene.

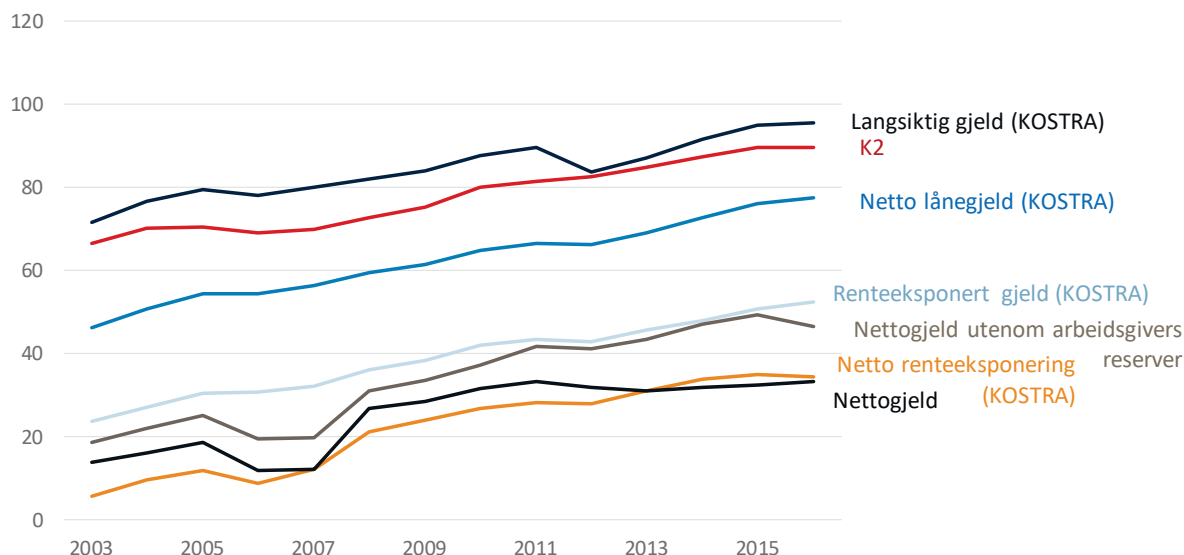
Fylkeskommunene er i utgangspunktet mindre eksponert enn kommunene for endringer i rentenivået, jf. figur 7.2.

Figur 7.2 Kommunenes (til venstre) og fylkeskommunenes (til høyre) langsiktige gjeld og renteeksponering ved utgangen av 2016. Pst. av driftsinntekter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (KOSTRA)

I denne rapporten er det vist til ulike indikatorer for å belyse utviklingen i kommunesektorens gjeld. Figur 7.3 viser utviklingen siden 2003 for de ulike gjeldsindikatorene, målt som andel av inntekt. Uavhengig av hvilken indikator som brukes, viser den den samme utviklingen over tid, nemlig at gjeldsgraden har økt.

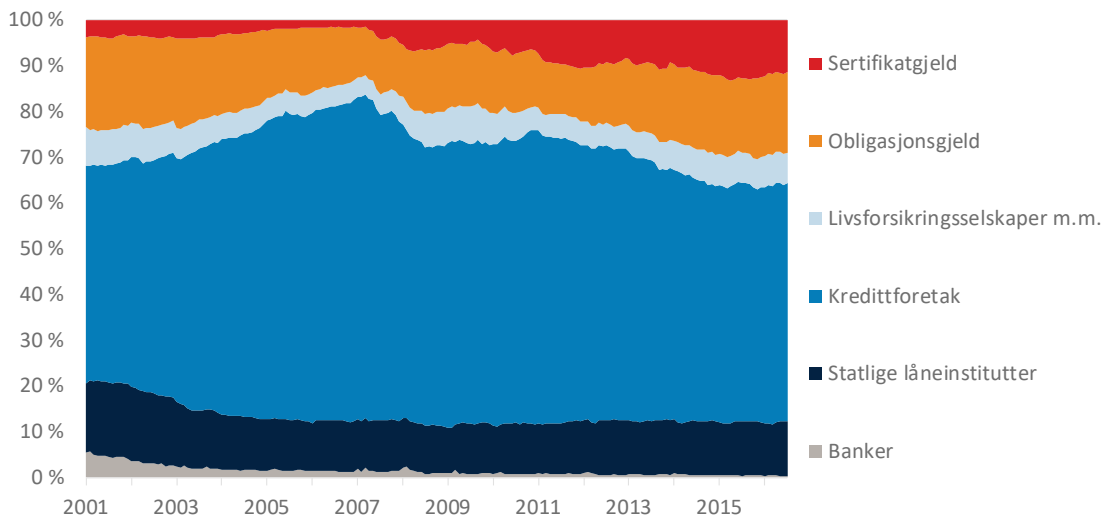
Figur 7.3 Kommunesektorens gjeld etter ulike gjeldsindikatorer. 2003-2016. Pst. av kommuneforvaltningens inntekter (K2 og nettogjeld) og kommunesektorens brutto driftsinntekter (langsiktig gjeld, netto lånegjeld, renteeksponert gjeld og netto renteeksponering).

Kilder: Statistisk sentralbyrå

Lånekildene

Kommunesektoren tar opp lån i ulike markeder. Kredittforetak, der Kommunalbanken AS er den klart største enkeltaktøren i markedet, stod bak godt og vel halvparten av gjelden til kommunal sektor, jf. figur 7.4.

I årene fram til finanskrisen i 2008 ble kommuneforvaltningens gjeld i all hovedsak tatt opp i Kommunalbanken og Kommunekreditt. I årene etter finanskrisen har sertifikat- og obligasjonsmarkedet blitt en viktigere lånekilde for kommunene. Andelen av gjelden som har blitt tatt opp i sertifikat- og obligasjonslån har økt fra 13 pst. i 2008 til 30 pst. i 2016. Veksten har vært spesielt sterk i sertifikatlån, dvs. lån med under ett års løpetid, og veksten var særlig sterk i 2014 og 2015. Ved utgangen av 2016 utgjorde lån tatt opp i sertifikatmarkedet vel 56 mrd. kroner, tilsvarende 12 pst. av kommunesektorens samlede gjeld. Sammenliknet med de to foregående årene, ble imidlertid en betydelig mindre del av nye lån i 2016 tatt opp i sertifikatmarkedet. Som en konsekvens av dette avtok veksten i kommunesektorens sertifikatlån noe. Denne utviklingen fortsatte inn i 2017, og fra årsskiftet og fram til august gikk omfanget av utestående sertifikatlån også noe ned.

Figur 7.4 Kommuneforvaltningens brutto innenlandske gjeld (K2), 2001-juni 2017, fordelt på ulike kredittkilder. Pst.

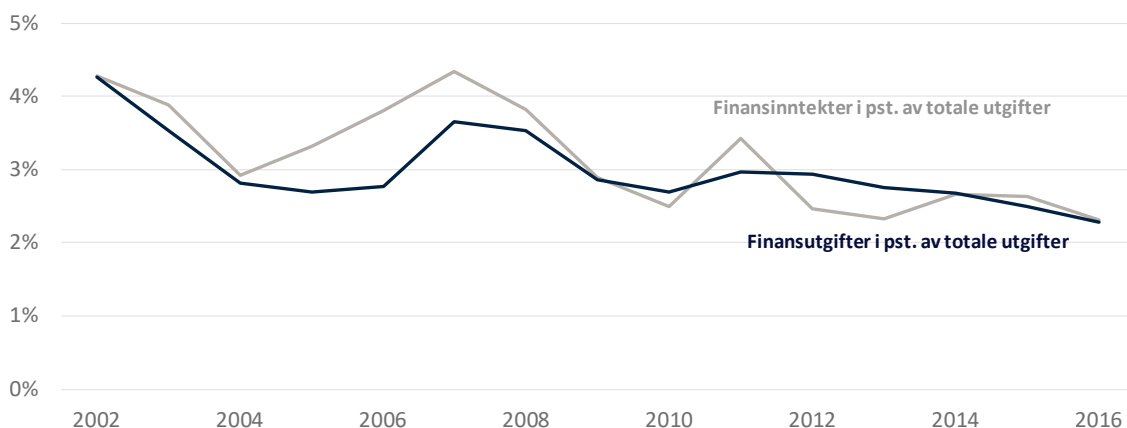
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Formuesutgifter og formuesinntekter

Målt som andel av totale utgifter viser det seg at renteutgiftenes utgjorde 2,3 prosent av de totale kommunale utgiftene. Dette er det laveste nivået i hele perioden 1978 – 2016. Det kan oppfattes som et paradoks at renteutgiftene relativt sett er lavest i det året hvor gjelden er høyest. Det lave nivået på renteutgiftene skyldes et historisk sett lavt rentenivå.

Motsatsen til renteutgifter er renteinntekter og utbytte. Med tanke på kommuneøkonomien er ikke store renteutgifter noen stor belastning hvis samtidig finansinntektene også er store. Det som har betydning er forskjellen mellom disse to størrelsene.

De fleste av de siste 20 år har forskjellen mellom finansinntekter og finansutgifter vært relativt liten.

Figur 7.5 Finansinntekter og finansutgifter i pst av totale utgifter. 2002-2016.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (tabell 10727)

I 2016 var finansinntektene og finansutgiftene nær identiske i størrelse. Renteinntektene var relativt lave i 2016, utgjorde om lag 40 prosent av renteutgiftene. Inntektene fra utbytte oppveide forskjellen mellom renteinntektene og renteutgiftene. Også de øvrige årene fra og med 2009 var renteinntektene lavere enn inntektene fra aksjeutbytte og inntektene fra

aksjeutbytte har i hovedsak sikret balansen mellom finansinntekter og finansutgifter. I årene før 2009 var det omvendt, renteinntektene var større enn inntektene fra aksjeutbytte.

For kommuneforvaltningen totalt er ikke høy gjeld med påfølgende renteutgifter noe problem. Det er imidlertid store forskjeller mellom kommunene. Relativt få kommuner står for en stor del av inntektene fra aksjeutbytte. Mange kommuner har ikke inntekter fra utbytte samtidig som de har langt større rentekostnader enn formuesinntekter. For disse kommunene kan renteutgiftene utgjøre en relativt stor belastning. Med dagens historisk lave rentenivå vil disse kommunene i tillegg være spesielt sårbare ved en eventuell stor renteøkning.

Kommunene med størst netto renteutgifter er gjengitt i tabell 7.1.

Tabell 7.1 Kommunene med høyest netto renteutgifter

Nr	Kommune	Netto renter (1000 kr)	Antall innbyggere	Netto renteutgift per innbygger
1	2003 Vadsø	32 931	6 154	5 351
2	2004 Hammerfest	43 608	10 527	4 142
3	1874 Moskenes	4 154	1 073	3 871
4	2027 Unjárga - Nesseby	3 640	951	3 828
5	2019 Nordkapp	12 144	3 291	3 690
6	1532 Giske	27 428	8 176	3 355
7	2025 Deatnu Tana	9 175	2 911	3 152
8	1617 Hitra	13 877	4 659	2 979
9	1516 Ulstein	24 923	8 457	2 947
10	1627 Bjugn	13 438	4 822	2 787

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Ytterligere 45 kommuner hadde i 2016 netto renteutgifter på mer enn kr 2 000 per innbygger.

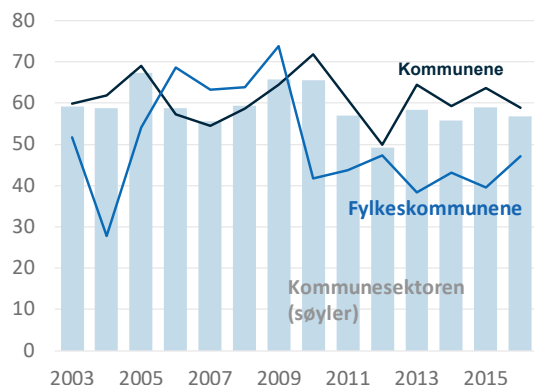
Bykle har størst netto renteinntekt med i overkant av 2000 kroner per innbygger. Deretter følger Skjåk og Engerdal. 20 kommuner og et fylke hadde positiv renteinntekt.

Lånefinansiering og avdragstid

Låneandelen har over tid ligget på om lag 60 pst., og de siste årene har den vært noe lavere for fylkeskommunene enn for kommunene. I fylkeskommunene gikk andelen ned etter at ansvaret for store deler av riksvegnettet ble overført fra staten i 2010. Kompensasjonen for både drift og investeringer knyttet til de nye oppgavene ble gitt i form av økte rammetilskudd, og en større del av investeringene ble derfor finansiert av fylkeskommunenes egne driftsinntekter. avdragstiden har vært relativt stabil de siste årene.

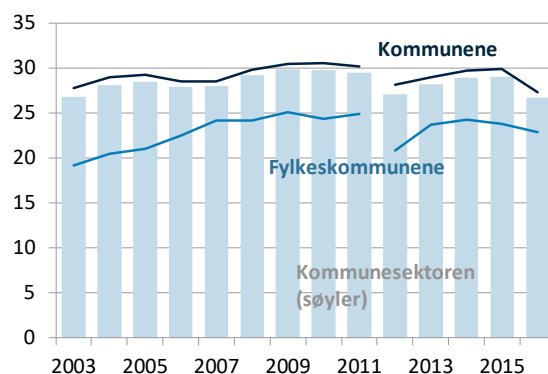
Gjennomsnittlig avdragstid i figur 7.7 er avledet ved ut fra regnskapstall for langsiktig gjeld og netto avdragsutgifter og har ligget på oppunder 30 år over lengre tid. Kommuneloven setter en nedre grense for størrelsen på de årlige avdragene, og denne grensen knytter seg til den gjennomsnittlige levetiden for anleggsmidlene. De siste investeringene vil normalt ha lengst levetid, og disse vil utgjøre en større andel av anleggsmidlene. Den gjennomsnittlige levetiden for anleggsmidlene vil da normalt da også vil øke. I en situasjon der investeringene

øker over tid, vil en naturlig konsekvens kunne være at avdragstiden blir lengre. Til tross for at investeringsnivået har økt i perioden, har imidlertid avdragstiden i sektoren vært relativt stabil. Verken endringer i finansieringen eller lengre nedbetalingstid ser imidlertid ut til å ha bidratt til gjeldsveksten i kommunesektoren.

Figur 7.6 Andel av investeringene finansiert med lån, 2003-2016. Pst.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (KOSTRA)

Figur 7.7 Gjennomsnittlig avdragstid, 2003-2016. Antall år.

1 F.o.m. 2012 er det korrigert for konserninterne transaksjoner i tallet for langsiktig gjeld (brudd i tidsserien).

Kilde: Statistisk sentralbyrå (KOSTRA)

Boks 7.1 Gjeldsindikatorer for kommunesektoren

K2

K2 er et mål for hvor stor innenlandsk bruttogjeld kommuneforvaltningen har, og er den indikatoren som best gir uttrykk for utviklingen i den samlede gjelden over en lengre periode. Statistikken er avledet fra regnskapsopplysninger fra banker, finansieringsforetak, forsikringsselskaper og pensjonskasser, i tillegg til at Statistisk sentralbyrå henter inn opplysninger fra VPS, Statens Pensjonskasse og Eksportkreditt Norge AS. All gjeld i K2 er rentebærende.

K2 oppgis for kommuneforvaltningen samlet. Kommuneforvaltningen omfatter kommuner og fylkeskommuner samt kommunal virksomhet som ikke er næringsrettet og som er underlagt kommuner eller fylkeskommuner. Kommunale og fylkeskommunale foretak (KF og FKF) og interkommunale selskaper (IKS) som driver næringsvirksomhet inngår ikke i tallene. Det gjør heller ikke gjeld kommunesektoren garanterer for eller gjeld i kommunale aksjeselskaper o.l.

Netto gjeld (med og uten arbeidsgivers reserver)

Tall for netto gjeld omfatter brutto gjeld (både kortsiktig og langsiktig) fratrasket finansielle fordringer (bankinnskudd, aksjer og andeler mv.). Nettogjeld oppgis for kommuneforvaltningen samlet, jf. omtalen av K2 ovenfor.

Nettogjeld er hentet fra finansielle sektorregnskaper. Statistikken bygger på basisstatistikker i SSB og statistikk for verdipapirer registrert i VPS. Disse registrene inneholder fordeling av fordringer og gjeld etter konto eller finansobjekt og med en viss inndeling etter debitor-/kreditorsektor. Viktige kilder er balanseregnskapene for kommuner og fylkeskommuner.

Deler av sektorens plasseringer i pensjonsmidler er tatt inn som fordringer i sektoren under betegnelsen "arbeidsgivers reserver". Arbeidsgivers reserver er satt sammen av tilleggsreservene, premiefond og kursreguleringsfondet. I begrepet nettogjeld inngår også disse reservene i kommuneforvaltningens fordringer. I begrepet netto gjeld uten arbeidsgivers reserver er de ikke trukket fra.

Langsiktig gjeld

Langsiktig gjeld er hentet fra kommunenes og fylkeskommunenes innrapporterte balanseregnskap i KOSTRA. Tallene omfatter også kommunale og fylkeskommunale foretak (KF og FKF) og interkommunale selskaper (IKS).

Forskjellen mellom konserntall i Kostra for langsiktig gjeld og K2-/nettogjeld-statistikken vil, i tillegg til at de rapporteres inn fra ulike aktører, være at førstnevnte inkluderer samtlige kommunale og fylkeskommunale foretak og interkommunale selskaper, uavhengig av type virksomhet, mens sistnevnte kun tar med disse virksomhetene dersom de ikke driver næringsvirksomhet. Langsiktige leieavtaler (finansiell leasing) vil i tillegg ligge inne som langsiktig gjeld i kommunenes balanseregnskaper.

Netto lånegjeld

Netto lånegjeld tar utgangspunkt i langsiktig gjeld, men trekker i tillegg fra låneopptak som (i påvente av framdriften på investeringsprosjektet e.l.) står ubrukt på konto, samt konsernets utlån til andre (f.eks. formidlingslån som startlån i Husbanken eller ansvarlige lån til selskaper).

Renteekspontert gjeld

Netto renteekspontert gjeld tar utgangspunkt i netto lånegjeld, men korrigerer i tillegg for enkelte rentebærende aktivaposter. Korrigeringene omfatter rentekompensasjonsordninger (statistikk som Husbanken og Samferdselsdepartementet rapporterer til SSB), selvkosttjenester (fra selvkostregnskapene på VAR-området, som kommunene rapporterer inn i KOSTRA). Indikatoren illustrerer den delen av kommunesektorens langsiktige gjeld der kommunesektoren må finansiere renter og avdrag med de frie inntektene.

Netto renteekspontert gjeld

Netto renteekspontert gjeld tar utgangspunkt i renteekspontert gjeld, men korrigerer i tillegg for rentebærende fordringer (bankinnskudd, sertifikater og obligasjoner). Indikatoren illustrerer omfanget av kommunenes netto forpliktelser/netto fordringer som vil bli påvirket av en renteendring.

8 Primærbalanse og gjeldsstabilisering

Kommunesektoren er avhengig av å balansere utgifter mot inntekter over tid. Det finnes flere kriterier for økonomisk bærekraft. Teknisk beregningsutvalg anbefaling om hva netto driftsresultat bør ligge på er et eksempel på dette. Utvalget har anbefalt at kommunesektoren samlet og over tid bør ha et netto driftsresultat på om lag 2 pst. for å kunne opprettholde formuen over tid. For kommunene er anbefalingen 1¼ pst. og for fylkeskommunene 4 pst.

Kommuneloven har også regler som skal bygge opp under en bærekraftig utvikling. I loven er det krav om at kommunene og fylkeskommunene skal ha økonomisk balanse i budsjettene og regnskapene (kan ikke finansiere tiltak med penger de ikke har), at budsjett og regnskap skal ha en driftsdel og en investeringsdel (lån og ekstraordinære inntekter skal ikke finansiere den løpende driften av tjenestene) og at krav til minimumsavdrag (avdragsutgifter kan ikke skyves framover i tid). Ordningen med ROBEK gjør at staten kan nekte nye lån hvis økonomien blir for svak. Så lenge renter og avdrag dekkes innenfor driftsbudsjettet og -regnskapet, bestemmer kommunene og fylkeskommunene selv hvor mye de skal låne. De kan imidlertid ikke gå konkurs; staten står bak dem. Da må andre mekanismer tre inn for å kunne begrense gjeldsveksten, og ROBEK bidrar til at staten kan gripe inn dersom kommunene låner så mye til at de ikke dekke renter og avdrag innenfor inntektene de har til rådighet.

Utvalget har tidligere også sett nærmere på sammensetningen av gjelden, jf. også omtale i kapittel 7. Der går det blant annet nærmere inn på hvordan renter og avdrag i realiteten helt eller delvis dekkes av staten gjennom rentekompensasjonsordninger, av innbyggerne gjennom kommunale avgifter, og hvordan en renteendring vil slå inn på kommunenes drift. Dette kan for eksempel benyttes til stresstester for å si noe om hvordan et rentesjokk vil slå inn på tjenestetilbudet, og er i så måte også et bidrag til å vurdere den økonomiske stabiliteten.

Et annet kriterium på bærekraft kan være om kommunesektoren er i stand til å stabilisere gjelden på det nivået den ligger på. De siste årene har driftsresultatene vært solide, men gjelden har økt kraftig over tid, selv om gjeldsveksten har avtatt noe de siste årene. I lys av denne utviklingen skisserer utvalget i dette kapitlet hva den såkalte primærbalansen i sektoren må ligge på for at gjeldsbelastningen skal stabiliseres, gitt ulike anslag for rentenivå og inntektsvekst. Deretter prøver en å trekke de samme resonnementene ned på kommune- og fylkeskommunenivå.

8.1 Det teoretiske rammeverket

Kommunesektoren er avhengig av å balansere utgifter mot inntekter over tid. På inntektssiden har sektoren skatter, rammetilskudd, gebyrinntekter osv. Utgiftssiden består av konsum og investeringer, samt netto renteutgifter til å betjene nettogjeld.

Gjeldsdynamikken kan framstilles ved å ta utgangspunkt i følgende definisjonssammenheng:⁹

⁹ Gitt at det ikke er omvurderinger av nettogjelden, eventuelt at omvurderinger er regnet inn i inntektene eller utgiftene.

$$B_t = (1+r)B_{t-1} + (G_t - Y_t) \quad (1)$$

der B_t er nettogjeld ved utgangen av periode t , Y er inntektene, G er summen av konsum og investeringer og r er renten.

Ved å dele på Y_t og utnytte at $Y_t = (1+g)Y_{t-1}$, dvs. at inntektene i år t er inntektene i år $t-1$ multiplisert med en vekstrate g , kan (1) omskrives til:

$$\frac{B_t}{Y_t} = \frac{(1+r)B_{t-1}}{(1+g)Y_{t-1}} + \frac{G_t - Y_t}{Y_t} \approx (1+r-g) \frac{B_{t-1}}{Y_{t-1}} + \frac{G_t - Y_t}{Y_t} \quad (2)$$

Høyre ledd i (2) er en forenklet tilnærming, der $(1+r)/(1+g)$ for enkelhets skyld har blitt avrundet til $(1+r-g)^{10}$.

Gjeldsdynamikken er da gitt ved:

$$\frac{B_t}{Y_t} - \frac{B_{t-1}}{Y_{t-1}} = \left(\frac{1+r}{1+g} - 1 \right) * \frac{B_{t-1}}{Y_{t-1}} + \frac{G_t - Y_t}{Y_t} \approx (r-g) \frac{B_{t-1}}{Y_{t-1}} + \frac{G_t - Y_t}{Y_t} \quad (3)$$

$$\frac{\text{Nettogjeld}_t}{\text{Inntekt}_t} - \frac{\text{Nettogjeld}_{t-1}}{\text{Inntekt}_{t-1}} \approx (\text{rente} - \text{vekst}) \frac{\text{Nettogjeld}_{t-1}}{\text{Inntekt}_{t-1}} + \frac{\text{Utgifter}_t - \text{Inntekter}_t}{\text{Inntekt}_t}$$

$Y-G$ angir den såkalte primærbalansen, dvs. konsum og investeringer fratrasket inntekter. For å knytte det opp til mer kjente begreper som går igjen i rapportene fra utvalget, er dette det samme som nettofinansinvesteringer fratrasket netto renteutgifter. Likning (3) sier at økningen i gjeldsgrad er lik opprinnelig gjeldsgrad multiplisert med differansen mellom rente og vekst pluss årets primærunderskudd som andel av inntekten.

Stabilisering av gjeldsgraden krever følgende primærbalanse:

$$\frac{Y_t - G_t}{Y_t} = \left(\frac{1+r}{1+g} - 1 \right) * \frac{B_{t-1}}{Y_{t-1}} \approx (r-g) \frac{B_{t-1}}{Y_{t-1}} \quad (4)$$

$$\frac{\text{Primærbalanse}_t}{\text{Inntekt}_t} \approx (\text{rente} - \text{vekst}) \frac{\text{Nettogjeld}_{t-1}}{\text{Inntekt}_{t-1}}$$

Hva innebærer så dette? Om inntektsveksten er høyere enn renten, kan en ha varig høyere utgifter (eks. renter) enn inntekter, dvs. et underskudd på primærbalansen, uten at gjeldsgraden øker. For å holde gjelden som andel av inntekt konstant, er det tilstrekkelig med et underskudd som tilsvarer differansen mellom rente og vekst multiplisert med gjeldsgraden, jf. likning (4). Jo høyere langsiktig gjeldsnivå en legger seg på, desto større kan også underskuddet på primærbalansen være, uten at gjeldsgraden øker.

Hvis utviklingen derimot snur og renten blir høyere enn inntektsveksten, må en gå fra å ha høyere utgifter enn inntekter til å ha lavere utgifter enn inntekter, noe som kan innebære en betydelig innstramning.

Leddene på høyre side av likhetstegnet i likning (4) sier altså noe belastningen som gjelden har på økonomien og hvor sårbar sektoren er for endringer i veksttakt og rentenivå. Jo høyere denne byrden er, desto mer sannsynlig er det at gjeldsgraden ikke er bærekraftig over tid.

¹⁰ Så lenge r og g er små, vil avrundingen kun gi små utslag. Ved en høyere r og g vil avrundingen være mindre nøyaktig.

Den nødvendige primærbalansen for å stabilisere gjelden ved ulike kombinasjoner av gjeldsnivå og avvik mellom rente og inntektsvekst er vist i tabell 8.1.

Tabell 8.1 Stabiliseringskriterier for primærbalanse (pst. av inntekt) under ulike kombinasjoner av gjeldsnivå (nettogjeld i pst. av inntekt) og differanse mellom rentenivå og inntektsvekst ¹

Nettogjeld (pst. av inntekt)	Differanse rente – inntektsvekst (prosentpoeng)										
	-6	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4
-20	1,2	1,0	0,8	0,6	0,4	0,2	0,0	-0,2	-0,4	-0,6	-0,8
-10	0,6	0,5	0,4	0,3	0,2	0,1	0,0	-0,1	-0,2	-0,3	-0,4
0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
10	-0,6	-0,5	-0,4	-0,3	-0,2	-0,1	0,0	0,1	0,2	0,3	0,4
20	-1,2	-1,0	-0,8	-0,6	-0,4	-0,2	0,0	0,2	0,4	0,6	0,8
30	-1,8	-1,5	-1,2	-0,9	-0,6	-0,3	0,0	0,3	0,6	0,9	1,2
40	-2,4	-2,0	-1,6	-1,2	-0,8	-0,4	0,0	0,4	0,8	1,2	1,6
50	-3,0	-2,5	-2,0	-1,5	-1,0	-0,5	0,0	0,5	1,0	1,5	2,0
60	-3,6	-3,0	-2,4	-1,8	-1,2	-0,6	0,0	0,6	1,2	1,8	2,4
70	-4,2	-3,5	-2,8	-2,1	-1,4	-0,7	0,0	0,7	1,4	2,1	2,8
80	-4,8	-4,0	-3,2	-2,4	-1,6	-0,8	0,0	0,8	1,6	2,4	3,2
90	-5,4	-4,5	-3,6	-2,7	-1,8	-0,9	0,0	0,9	1,8	2,7	3,6
100	-6,0	-5,0	-4,0	-3,0	-2,0	-1,0	0,0	1,0	2,0	3,0	4,0
110	-6,6	-5,5	-4,4	-3,3	-2,2	-1,1	0,0	1,1	2,2	3,3	4,4
120	-7,2	-6,0	-4,8	-3,6	-2,4	-1,2	0,0	1,2	2,4	3,6	4,8

¹ Her er det som en forenklet tilnærming tatt utgangspunkt i at $(1+r)/(1+g)$ er tilnærmet lik $(r-g)$, jf. høyre ledd i (2). Ved høyere rente eller høyere inntektsvekst vil kravet til primærbalanse avvike noe fra det som er oppgitt i tabellen.

Med en nettogjeld på f.eks. 100 pst. av inntekt og et rentenivå som ligger to prosentpoeng under inntektsveksten, stabiliseres gjelden med en primærbalanse som er -2 pst. av inntektene. Dersom renten ligger to prosentpoeng over inntektsveksten kreves det et overskudd på primærbalansen tilsvarende 2 pst. av inntektene.

Dersom renten og inntektsveksten er lik, vil kravet til primærbalanse for å stabilisere gjelden alltid være null.

Betraktningene egner seg best til å si noe rundt gjeldsutviklingen og omstillingskravene på noe sikt. Hva må til for at gjeldsgraden skal kunne stabiliseres? Viser utviklingen i primærbalansen tegn til at gjelden vil stabiliseres på sikt? Hvor stor blir innstrammingen dersom rentenivået og inntektsveksten skulle endre seg?

Regnestykkene i tabell 12.1 har så langt lagt til grunn en forutsigbar jevn og gitt veksttakt i økonomien og en tilhørende forutsigbar rente. I fraværet av usikkerhet kan en sammenholde inntektsveksten og renten for å si hvordan gjeldsgraden vil utvikle seg, og når inntektsveksten er høyere enn renten, vil en primærbalanse i null innebære at gjeldsgraden går ned.¹¹ Med tilstrekkelig høy inntektsvekst vil gjeldsgraden bli redusert i all framtid selv om kommuneforvaltningen har et visst primærunderskudd. I realiteten vil både renten og inntektsveksten være usikre, og de vil variere fra år til år. Det innebærer også at selv om den forventede inntektsveksten over tid er høyere enn den forventede renten, kan det tenkes at den forventede gjeldsgraden likevel vil øke. Det vil være tilfelle hvis den forventede

¹¹ Forutsatt at utgangspunktet er en situasjon samlet gjeld overstiger samlede fordringer, og ikke motsatt.

inntektsveksten overstiger den forventede renten, men varierer på en slik måte at $(1+r)/(1+g)$ over tid er større enn 1 (jf. forenklingen som ble gjort i likning (2)).

Utvalget har ikke gjort noen prognoser rundt framtidig rente og inntektsvekst eller usikkerheten rundt dette. Betrachtingene i 8.2 og 8.3 derfor gjort rundt historisk utvikling og dagens situasjon. I den grad en har trukket inn framtidsutsikter er dette kun gjort for å skissere hvilke konsekvenser endringer i rente eller inntektsvekst kan ha for drifts- og investeringsnivået i kommunesektoren dersom gjeldsgraden ikke skal øke videre.

8.2 Kommuneforvaltningen samlet

For at nettogjelden ikke skal øke i kommuneforvaltningen må primærbalansen altså være større eller lik produktet av forskjellen mellom rente og vekst og nettogjelden.

Den normale situasjonen har vært at renten er høyere enn inntektsveksten. I en slik situasjon vil gjeldsgraden øke mer enn primærunderskuddet.

Dette har ikke vært tilfelle de siste 15-20 årene, jf. også tabell 8.2. De siste ti årene vokste sektorens inntekter nominelt med i snitt vel 6 pst. årlig, mens renten for kommunene i snitt lå på drøyt 3 pst. Økningen i gjeldsgraden har derfor vært lavere enn det primærunderskuddene isolert sett skulle tilsi. Fra utgangen av 2006 til utgangen av 2016 økte gjeldsgraden med 28 prosentpoeng, mens akkumulert primærunderskudd i perioden 2007-2016 utgjorde anslagsvis 33 pst. av inntektene. Dette hadde i hovedsak sammenheng med de lave rentenivåene, men omvurderinger kan også ha spilt en rolle.

Selv om kommunesektoren har fått drahjelp fra høy inntektsvekst og lav rente og har hatt solide driftsresultater i denne perioden, har gjeldsgraden fortsatt å øke som følge av et høyt nivå på investeringene. Ved utgangen av 2016 utgjorde sektorens nettogjeld 48,0 pst. av inntektene. Økningen i gjeldsgraden var riktignok mindre i 2015 og 2016 enn i de foregående årene. Som vist i tabell 8.2 var dette to år der primærunderskuddene avvek lite fra det beregnede kravet som var nødvendig for at gjeldsgraden skulle stabiliseres.

For å kunne si noe om hva som må til for å stabilisere gjelden, må det blant annet gjøres antakelser om hva inntektsveksten vil være framover. Som en illustrasjon kan det tas utgangspunkt i at perioden 2007-2016 var gjennomsnittlig årlig nominell inntektsvekst 6,1 pst. slik vekst i kombinasjon med dagens rentenivå på om lag 1,9 pst.¹²

Under disse forutsetningene vil gjeldsgraden stabiliseres med et primærbalanse på -1,9 pst. av inntektene¹³. Med netto renteutgifter på om lag 1½ pst., tilsvarer det at nettofinansinvesteringer må ligge på om lag -3,4 pst. av inntektene for at nettogjelden som andel av inntekt skal være uendret.

¹² Her er det lagt til grunn nivået på lånerenten, dvs. renten på bruttogjelden, mens renten på innskudd på sin side vil være noe lavere. Renten på kommunens nettogjeld vil derfor i realiteten være litt høyere.

¹³ $\frac{\text{Primærbalanse}}{\text{Inntekt}} > \left(\frac{1+0,019}{1+0,061} - 1 \right) * 0,480 = -0,019$

Tabell 8.2 Indikatorer for inntektsvekst, rente, primærbalanse og nettogjeld i kommunesektoren. 2007-2016¹

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Snitt
Nominell inntektsvekst (pst.)	5,9	8,0	8,3	6,2	5,9	5,8	5,3	4,5	6,3	5,5	6,1
Nominell rente (pst.) ²	4,5	5,7	3,2	3,1	3,3	2,9	2,7	2,6	2,2	2,0	3,1
Nettofinansinvesteringer (pst. av inntekter)	-4,0	-7,3	-6,4	-5,8	-4,4	-3,9	-5,1	-5,6	-3,2	-2,7	-4,8
Netto renteutgifter (pst. av inntekter)	1,5	1,4	1,5	1,6	1,7	1,7	1,6	1,5	1,4	1,4	1,5
Primærbalanse (pst. av inntekter)	-2,5	-5,9	-4,9	-4,2	-2,7	-2,2	-3,5	-4,1	-1,8	-1,3	-3,3
Nettogjeld uten pensjonsreserver (pst. av inntekter)	19,9	31,2	33,7	37,3	41,7	41,3	43,4	47,4	47,8	48,0	
Krav til primærbalanse for at gjelden ikke skulle ha økt fra foregående år (pst. av inntekt)	-0,3	-0,4	-1,5	-1,0	-0,9	-1,1	-1,0	-0,8	-1,8	-1,6	-1,0
Differanse krav til primærbalanse – primærbalanse (prosentpoeng) ³	2,2	5,5	3,4	3,2	1,8	1,1	2,5	3,3	0,0	-0,3	2,3
Økning nettogjeld (prosentpoeng) ³		11,3	2,5	3,6	4,4	-0,4	2,1	4,0	0,4	0,2	3,1

¹ Kilde for nettofinansinvesteringer og nettorenteutgifter er nasjonalregnskapet, for nominell inntektsvekst er avledet fra tallene i tabell 2.1 for hhv. realvekst i samlede inntekter og deflator.

² Her er det oppgitt rente for kommunelån. Her er det lagt til grunn nivået på lånerenten, dvs. renten på bruttogjelden, mens renten på innskudd på sin side vil være noe lavere. Renten på kommunens nettogjeld vil derfor i realiteten være litt høyere enn det som er oppgitt i tabellen.

³ Det at det ikke er fullt samsvar mellom differansen mellom primærbalanse og krav til primærbalanse på den ene siden og økningen i nettogjeld på den andre, kan skyldes som blant annet omvurderinger, at innskuddsrenten ikke er trukket inn i illustrasjonene (jf. fotnote 2) og at inntektsveksten er korrigert for oppgaveendringer.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Pst. av inntekt (invers skala)

Figur 8.1 Kravet til primærbalansen for å stabilisere nettogjelden på foregående års nivå versus faktisk primærbalanse. Pst. av inntekt. 2007-2016.

Kilde: Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

Det er likevel grunn til å tro at renten vil bli noe høyere og inntektsveksten noe lavere enn hva som er lagt inn i dette regneeksempelet. Da vil også kravet til primærbalansen bli strengere.

Renten forventes fortsatt å være lav også de neste årene, men vil kunne gå noe opp. Nominell rente på fem- og tiårige statsobligasjoner var i oktober 2017 rundt henholdsvis 1 og 1½ pst. Rentene for kommunesektoren vil ligge noe over dette, og historisk har avviket mellom stats- og kommunerenten vært rundt 1 pst. Det tilsier en rente på rundt 2-2½ pst. for kommunesektoren.

Inntektsveksten de kommende årene vil på sin side mest sannsynlig være lavere enn hva den har vært de siste årene. Kommunesektoren utgjør en stor del av norsk økonomi. Over tid kan de ikke vokse mye sterkere enn bruttonasjonalprodukt. Et nøytralt anslag på veksten i kommunesektorens inntekter kan være at det over tid vil ligge på samme nivå som veksten i økonomien for øvrig. Norges Banks siste anslag for veksten i fastlandsøkonomien var på 2 pst. årlig de nærmeste årene, dvs. i størrelsesorden 3½-4 pst. nominell årlig vekst.

Med disse forutsetningene vil kommunesektoren de nærmeste årene fortsatt få hjelp av at rentenivået er lavere enn inntektsveksten, men primærbalansen må bedres for at ikke gjeldsgraden fortsatt skal øke. Med dagens nivå på nettogjelden vil et primærunderskudd større enn ½-1 pst. innebære at gjeldsgraden øker.

Det er vanskeligere å si noe om renteutviklingen på lengre sikt. Tradisjonelt har oppfatningen vært at normalnivået for realrentene ikke er vesentlig lavere enn realveksten i økonomien¹⁴. Dersom renten og inntektsveksten er like, vil primærbalansen måtte være null for at gjeldsgraden skal stabiliseres.

Det langvarige realrentefallet som en nå har sett uten resulterende inflasjonspress, utfordrer imidlertid denne oppfatningen. De kortsiktige rentene i dag er langt lavere enn hva de historisk har vært, og de langsiktige, nominelle rentene for lån til sikre låntakere er også svært lave. Økt sparerate, lav vekst i produksjon og produktivitet, lave investeringer i privat sektor etter finanskrisen, nye reguleringer for pensjonsselskaper som gir økt etterspørsel etter langsiktige og sikre eiendeler og pengepolitikken blitt trukket fram som mulige forklaringer. Disse faktorene er ikke uten videre selvreverserende. Mork-utvalget, som vurderte aksjeandelen i Statens pensjonsfond utland, så ikke bort fra muligheten av at renter nær dagens nivå etter hvert kan bli ansett som en ny normal.

Betraktningene rundt primærbalanse og nettogjeld egner seg best til å si noe rundt utviklingen i gjeldsgrad og hvilke innstramminger kommunesektoren må gjøre i driften og investeringene for at ikke gjeldsgraden skal øke ytterligere hvis rentenivået og inntektsveksten skulle endre seg.

Både driften og investeringen vil være nært knyttet til endringer i innbyggertall og befolkningssammensetning. En voksende befolkning vil gi økt etterspørsel etter alle typer kommunale tjenester, og med det et behov for økte investeringer. Dette gjelder særlig tjenestene som i større grad er rettighetsbasert og regelstyrt, slik som barnehage, skole og omsorgstjenester. Innstramminger kan være vanskeligere å gjennomføre enn andre tjenester, der spillerommet er større. Selv om investeringene kan variere mer i kommunene

¹⁴ NOU 2016:20: *Aksjeandelen i Statens pensjonsfond utland*, (Mork-utvalget)

fra år til år, vil investeringene for sektoren samlet være like tett koblet til demografien som driftsutgiftene.

Menon Economics har på oppdrag fra Kommunalbanken laget prognoser for utvikling i norske kommunale investeringer, gjeld og gjeldskostnader fram til og med 2040¹⁵. I prognosene har Menon benyttet hovedalternativet fra Statistisk sentralbyrå for befolkningsframskrivninger (MMMM, 2016), samt vekstprognosene for norsk økonomi i den siste perspektivmeldingen fra Finansdepartementet. Menon anslo at det fortsatt vil være en vekst i kommunale investeringer, men at den bli svakere enn hva den har vært de siste årene. Gjeldsveksten forventes å være noe høyere enn inntektsveksten. Bruttogjelden som andel av driftsinntekter vil øke, fra om lag 98 prosent i 2016, til rundt 106 prosent i 2040. Høyere gjeld og en stigende rentekurve gjør at renter og avdrag vil øke fra om lag 7 pst. av inntektene til oppunder 9 pst.

8.3 Hvordan se dette opp mot andre kriterier for økonomisk bærekraft?

Et mål på bærekraft er om kommunesektoren vil være i stand til å stabilisere gjelden på det nivået den ligger på. Så lenge gjeldsgraden kan stabiliseres ved endringer i rentenivå eller inntektsvekst, kan en si at gjelden er bærekraftig. Hvis gjeldsgraden derimot ikke kan stabiliseres uten urealistisk store tilpasninger i investeringsnivået eller tjenesteproduksjonen for øvrig, er gjelden ikke bærekraftig.

Med det investeringsnivået som har vært i kommunesektoren, har ikke stabliseringskravet til primærbalansen vært oppfylt, og sektoren har bygget opp gjeld. Høy gjeld i seg selv er ikke nødvendigvis et problem. Dette kan bero på et ønske om å fordele inntekt og utgifter over tid og kan være fornuftig, særlig dersom utsiktene til framtidige inntekter er gode. Utviklingen de siste årene gjenspeiler at det har vært en lang periode med relativt høy inntektsvekst og fallende renter. Selv om kommuner kan være mer sårbare enn andre, er de fleste kommuner og fylkeskommuner i en solid finansiell situasjon, noe som også gjenspeiles av at antallet kommuner i ROBEK er lavt. I så måte er det bare små tegn til ubalanser, med tilhørende ustabilitet.

Risikoen ved høy gjeld knytter seg først og fremst til en eventuell reduksjon i inntektene eller endringer i rentenivået. Om vekstutsiktene er svake og rentenivået høyt, vil gjeldsbyrden bli tyngre å bære. Ut fra driftsresultatene som har vært de siste årene og størrelsen på disposisjonsfondene i sektoren, står kommunesektoren tilsynelatende godt rustet til å tåle en eventuell renteøkning. Utviklingen med så høy inntektsvekst og så lave renter som det har vært de siste årene vil imidlertid neppe fortsette, og om det snur, vil bildet endre seg. Det er derfor viktig å følge med på situasjonen i kommunesektoren, både med hensyn til gjeldsnivået og gjeldsutviklingen.

TBUs anbefaling om et netto driftsresultat på 2 pst.

Med høy gjeld blir det vanskeligere å tilpasse seg eventuelle renteøkninger og lavere inntektsvekst. Spørsmålet er hvor mye gjeld kan sektoren bære over tid, uten at endringer i

¹⁵ P. Aalen, G. Grimsby og L.A. Grünfeld (2017): *Oppdaterte prognoser for norske kommuner fram mot 2040: Investeringer og gjeld*. Menon-publikasjon nr. 31/2017

rentenivå og inntektsvekst medfører innstramminger i driften og i investeringene av en slik størrelsesorden at de ikke er realistiske eller akseptable.

Utvalget anbefaler at kommunesektoren har et netto driftsresultat på 2 pst. over tid. Over tid har sektoren ligget om lag på dette nivået. Anbefalingen legger til rette for at realkapitalen vil øke som følge av investeringsinntekter.

Avdragene utgjorde i 2016 om lag 3 ½ pst. av driftsinntektene. Gitt dette nivået tilsvarer anbefalingen et "driftsresultat før lånetransaksjoner" på 5½ pst. Netto investeringsutgifter ("investeringsresultat før lånetransaksjoner") lå på om lag 10 pst. av driftsinntektene. Det tilsvarer en underskudd før lånetransaksjoner på -4½ pst. Netto renteutgifter utgjorde lå på rundt 1½ pst. av driftsinntektene. Med 2016-nivå på gjeld, renter og avdrag, tilsvarer utvalgets anbefaling om et driftsresultat på 2 pst. et underskudd på primærbalansen på -3 pst. av inntektene.

Som illustrert i tabell 8.1 vil et underskudd på primærbalansen på -3 pst. av inntekt først oppfylle stabiliseringskriteriet ved klart høyere gjeld eller et enda større avvik mellom rente og inntektsvekst enn det som er tilfelle i dag.

Kommunesektorens nettogjeld har de siste tre årene vært relativt stabil, men dette har samtidig vært år med sterk merskattevekst som har styrket driftsresultatene og primærbalansen. De store investeringene i disse årene kan ha hatt en viss sammenheng med denne merskatteveksten. I den grad investeringene heller gjenspeiler et nytt normalnivå, viser ikke den underliggende utviklingen i kommunene noen klare tegn til at gjelden vil stabiliseres med det første. Et netto driftsresultat på 2 pst. vil i kombinasjon med investeringer på 2016-nivå (som andel av inntekt) innebære at nettogjelden fortsatt vil øke.

Kommunelovens økonomibestemmelser og ROBEK

Kommunenes adgang til å lånefinansiere investeringer er begrunnet ut fra det finansielle ansvarsprinsipp, der formålet er å sikre effektiv ressursutnyttelse og rettferdig fordeling av ressursene mellom generasjoner. Kommunens rente- og avdragsutgifter til investeringer i bygg og anlegg følger i prinsippet perioden som anlegget brukes. Hver generasjon innbyggere betaler for "sin" bruk av den kommunale infrastrukturen gjennom skatten.

Kommunene har selv ansvaret for å tilpasse utgiftene til inntektene sine. Dette gjelder også en vurdering rundt oppbygging av gjeld. Kravet i kommuneloven om at kommunen skal gå i økonomisk balanse vil legge begrensninger på gjelden. Så lenge balansekravet opprettholdes, vil gjeldsbelastningen i bunn og grunn gjenspeile hvordan kommunestyret og fylkestinget har prioritert investeringer med tilhørende renter og avdrag opp mot behovet for å styrke driften av tjenestene på andre områder. Utviklingen de siste årene, med en relativt sterk investeringsvekst og en noe svakere utvikling i sysselsettingen, indikerer at kommunesektoren har prioritert utbygging og oppgradering av bygg og anlegg framfor høyere sysselsettingsvekst.

Etter kommuneloven kan ikke norske kommuner gå konkurs, og konkursforbudet er troverdig som følge av solid statsfinanser og et inntekssystem som i stor grad utjevner forskjeller i skatteinntekter og kompenser for utgiftsbehov. Kommunene og fylkeskommunene drar veksel på kredittverdigheten som staten har, men samtidig kan staten gripe inn hvis kommuner og fylkeskommuner låner mer enn de er stand til å finne budsjettmessig dekning for. ROBEK berører også kommunenes gjeldsbelastning, men i stedet for å regulere

gjeldsnivået direkte, kobles den statlige kontrollen til overholdelsen av balansekravet i driftsbudsjettet/-regnskapet, der renter og avdrag inngår. Fram til nå har kommunene i det store og det hele har håndtert gjeldsøkningen og vært i stand til å betjene lånene innenfor de inntektsrammene de har, uten at dette har belastet tjenestene eller økonomien i vesentlig grad.

Hvis gjeldsgraden skulle fortsette å øke, vil kommunelovens balansekrav kreve at kommunene gjør tilpasninger i driften. En høyere gjeld innebærer høyere avdrag og gjennom balansekravet lavere driftsutgifter til tjenestene, alt annet likt. Hvis gjelden eksempelvis hadde vært 30 prosentpoeng høyere enn 2016-nivået, målt som andel av inntekt, og en antar 30 års avdragstid på lånene, ville avdragenes andel av inntekt ha økt med om lag 1 prosentpoeng. Renteutgiftene med dagens rentenivå ville ha økt med vel ½ prosentpoeng. De øvrige driftsinntektene måtte da ha blitt redusert med 1½ prosentpoeng, og primærbalansen ville ha styrket seg tilsvarende, alt annet likt. Eksemplet er illustrert i tabell 8.3. I tabellen er det tatt utgangspunkt i 2016-nivå på finansutgifter, gjelds- og investeringsnivå, men for en tenkt situasjon der driftsutgiftene er så høye at sektoren har et driftsresultat som akkurat overholder balansekravet i kommuneloven. Når dette sammenholdes med tabell 8.1, ser en at en innstramming på 1½ prosentpoeng tilsvarer innstramningen i kravet til primærbalansen i de tilfellene der inntektsveksten ligger vel 3 prosentpoeng eller mer over renten (endringen i kravet til primærbalansen når gjelden øker fra 50 pst. til 80 pst.). Hvis avviket er mindre, vil ikke det å akkurat overholde kommunelovens balansekrav være tilstrekkelig i seg selv til å stabilisere gjeldsgraden. For at gjeldsgraden skal stabiliseres, må kommunesektoren også redusere investeringsnivået.

Tabell 8.3 Illustrasjon for hvordan kommunesektorens må tilpasse seg for å overholde balansekravet. Prosent av driftsinntektene.

	Utgangspunkt: Driften går akkurat i null, men høyt investeringsnivå	1 pp høyere rente	30 pp høyere nettogjeld
Drift			
1. Brutto driftsinntekter	100	100	100
2. Brutto driftsutgifter (eks. avskrivninger)	96	95,6	94,5
3. Brutto driftsresultater (1-2)	4,0	4,4	5,5
4. Netto avdrag	3,5	3,5	4,5
5. Netto renteutgifter	1,5	1,9	2,0
6. Andre netto finansinntekter (utbytte o.l.)	1,0	1,0	1,0
7. Netto driftsresultat (3-4-5+6)	0,0	0,0	0,0
Investering			
8. Netto investeringsutgifter	10,0	10,0	10,0
Resultater			
10. Overskudd før lån og avsetninger (3-5+6+7-8+9)	-6,5	-6,5	-5,5
11. Primærbalanse (10+5)	-5,0	-4,6	-3,5
12. Endring i primærbalansen fra utgangspunktet		-0,4	-1,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå (KOSTRA)

Et annet eksempel som illustrerer sammenhengen med kommunelovens økonomibestemmelser, vil være virkningen av en høyere rente. Ved dagens gjeldsgrad på oppunder 50 pst. av inntekt vil en renteøkning på 1 prosentpoeng stramme inn stabiliseringskriteriet til primærbalansen med $\frac{1}{2}$ prosentpoeng, jf. tabell 8.1. En renteøkning er på sin side anslått å legge beslag på om lag 0,3-0,4 prosent av driftsinntektene for hvert prosentpoeng renten øker, jf. kapittel 7, og primærbalansen vil styrkes tilsvarende.

I denne illustrasjonen er det ikke tatt hensyn til effekten som en endring i renten kan ha på pensjonskostnadene til kommunesektoren. En renteøkning vil antas å gi økt avkastning på sektorens pensjonsmidler over tid og dermed redusere pensjonskostnadene. Når renten øker, vil kravet til primærbalansen bli strengere, men deler av den nødvendige tilpasningen vil da kunne skje gjennom reduserte pensjonskostnader, og ikke gjennom endret nivå på investeringene eller tjenestene som sådan.

Balansekravet innebærer altså at øvrige at kommunene ved høyere gjeld eller en renteøkning må redusere de øvrige driftsutgiftene, noe som også innebære at primærbalansen styrkes. På den måten er det også en klar forbindelse mellom kommunelovens balansekrav og gjeldsstabilisering. I første omgang innebærer kommunelovens balansekrav at driften må tilpasses. Hvis driftsbudsjettet/-regnskapet så ikke er i økonomisk balanse, vil staten ved fylkesmannen eller departementet gjennom ROBEK kunne nekte kommunene å ta opp nye lån. I praksis vil dermed staten kunne pålegge kommuner i økonomisk ubalanse å redusere investeringsnivået. Selv om ikke kommuneloven regulerer gjeldsnivået direkte, innebærer regelverket at staten vil kunne pålegge kommuner å stabilisere og redusere gjeldsgraden.

Oppsummering

Et høyt investeringsnivå gjennom flere år har ført til et økende gjeldsnivå i kommunesektoren. Utvalget har i flere rapporter påpekt at kommuneøkonomien som følge av dette er sårbar overfor renteøkninger. I dette kapitlet har utvalget illustrert sårbarheten ved å beregne hva som skal til for å stabilisere gjeldsgraden under gitte betingelser om rentenivå og inntektsvekst. Stabiliseringskravet er knyttet til den såkalte primærbalansen. Primærbalansen er differansen mellom sektorens samlede inntekter og utgifter i drifts- og investeringsregnskapet når lånetransaksjoner og renter holdes utenfor.

I dagens situasjon hvor rentenivået er lavere enn inntektsveksten kan gjeldsgraden stabiliseres med negativ primærbalanse. Kravet til primærbalansen vil være høyere jo høyere rentenivået er og lavere jo høyere inntektsveksten er. Det betyr at høyere rentenivå og/eller lavere inntektsvekst vil gjøre det mer krevende å stabilisere gjeldsgraden. Gitt dagens gjeldsgrad på om lag 50 prosent, vil kravet til primærbalansen øke med ett prosentpoeng dersom rentenivået øker med to prosentpoeng eller inntektsveksten reduseres med to prosentpoeng. Det kan oppnås gjennom en reduksjon i drifts- og investeringsutgiftene tilsvarende en halv prosent av inntektene. Høyere gjeldsgrad gjør kommunene mer sårbare for renteøkninger og lavere inntektsvekst i den forstand at økningen i primærbalansen må være større for å stabilisere gjelden.

Samtidig med at gjeldsgraden har vært økende har driftsresultatene vært relativt gode. For kommunesektoren som helhet har netto driftsresultat i gjennomsnitt ligget rundt utvalgets anbefalte nivå på 2 prosent av inntektene. Kommuneøkonomien har altså vært i balanse og i tråd med prinsippet om formuesbevaring til tross for økende gjeldsgrad. Det skyldes at

stabilisering av gjeldsgraden vanligvis vil være et strengere krav enn formuesbevaring. Det har sammenheng med at økt gjeld motsvares av investeringer som bidrar til å trekke realformuen opp. Med dagens rentenivå, inntektsvekst og gjeld ville et netto driftsresultat på 2 prosent av inntektene (utvalgets anbefaling) gi et primærunderskudd som innebærer økende gjeldsgrad.

Verken utvalgets anbefalte nivå for netto driftsresultat eller kommunelovens balansekrav regulerer gjeldsnivået direkte. Så lenge den løpende driften (driftsbudsjettet- og regnskapet) går i balanse, vil gjeldsbelastningen gjenspeile hvordan kommunestyret og fylkestinget har prioritert investeringer med tilhørende renter og avdrag opp mot behovet for å styrke driften av tjenestene på andre områder. Utviklingen de siste årene, med en relativt sterk investeringsvekst og en noe svakere utvikling i sysselsettingen, indikerer at kommunesektoren har prioritert investeringer framfor høyere sysselsettingsvekst. Økt gjeldsgrad kan være forenelig med økonomisk balanse, men bidrar like fullt til å gjøre kommuneøkonomien mer sårbar for renteøkninger.

8.4 Enkeltkommuner

De samme resonnementene rundt hva som skal til for å stabilisere gjelden, kan også gjøres for den enkelte kommune og fylkeskommune. Så lenge renten er mindre enn inntektsveksten, kan kommunene operere med primærunderskudd og likevel holde gjeldsgraden stabil. Når renten er om lag på nivå med inntektsveksten, vil stabilisering av gjelden kreve primærbalanse i alle kommuner. Kravet til styrking av balansen vil avhenge av størrelsen på primærunderskuddet i utgangspunktet.

Kommuner med nettogjeld vil dra nytte av en lavere rente og høyere inntektsvekst (kravet til primærbalansen for å stabilisere nettogjelden vil være slakkere), mens det motsatte vil være tilfelle for kommuner i en netto fordringsposisjon (primæroverskuddet som skal til for å holde nettofordringene stabil som andel av inntekt vil bli strengere når inntektene vokser raskt og avkastningen er relativt lav).

Resonnementene som er trukket opp, vil likevel ha størst nytte når en ser på sektoren samlet. Også for de største kommunene kan det ha en viss nytte. Der vil investeringene i større grad ligge på et jevnt nivå over tid og ha et mer strukturelt preg, slik at det kan være vanskeligere å tilpasse det raskt ved et ønske om å stabilisere gjelden. For mindre kommuner vil investeringene typisk kunne svinge mer fra år til år, og det kan være lettere å redusere investeringsnivået om nødvendig. I slike tilfeller vil nytten av betraktningene rundt gjeldsstabilisering i dette kapitlet være mindre.

Utvalget har gjort noen enkle beregninger for alle kommuner og fylkeskommuner for å illustrere forskjellene mellom dem i gjeldsnivå og veksttakt, og skissere hvilken primærbalanse som er nødvendig for å stabilisere gjelden. For enkeltkommuner har en ikke helt samme de samme økonomiske størrelsene for nettofinansinvesteringer og nettogjeld som i nasjonalregnskapet, men det finnes indikatorer som er egnet til å belyse sammenhengene og forskjellene mellom kommunene.

Følgende forutsetninger lagt til grunn:

- Gjennomsnittlig årlig, nominell inntektsvekst i brutto driftsinntekter 2006-2016.
- Samme nominelle rente på 2 pst. er lagt til grunn for alle kommuner.

- For gjeld er kommunens netto renteeksponering i pst. av brutto driftsinntekter lagt til grunn.

Tallgrunnlaget og forbeholdene som knytter seg til det, er gjort nærmere rede for i vedlegg 11.

Kommuner som ikke oppfyller det stabliseringskriteriet for primærbalansen, vil få økt gjeldsgrad framover. Men investeringsbehovet vil også kunne variere mye mellom kommuner. Kravet til primærbalansen vil samtidig gi uttrykk for risikoen som ligger i gjelden, og hvor store omstillinger som blir påkrevd hvis rente- og inntektsveksten endrer seg.

Tabell 8.4 illustrerer primærbalansen for kommuner gruppert etter innbyggertall og kravet til primærbalansen for å stabilisere gjelden. De minste kommunene har hatt en svakere befolkningsvekst enn de øvrige og derfor også noe svakere inntektsvekst i årene 2006-2016, samtidig som de hadde en lavere netto renteeksponert gjeld. Kravet til primærbalansen er derfor noe strengere så lenge renten er lavere enn inntektsveksten. Disse hadde også et mindre primærunderskudd de tre foregående årene.

Kommuner mellom 10 og 20 000 innbyggere hadde på sin side høyere inntektsvekst og høyere gjeld, og kravet primærbalansen er derfor noe svakere så lenge renten er lavere enn inntektsveksten. Dette var også kommunene som i snitt hadde de største primærunderskuddene.

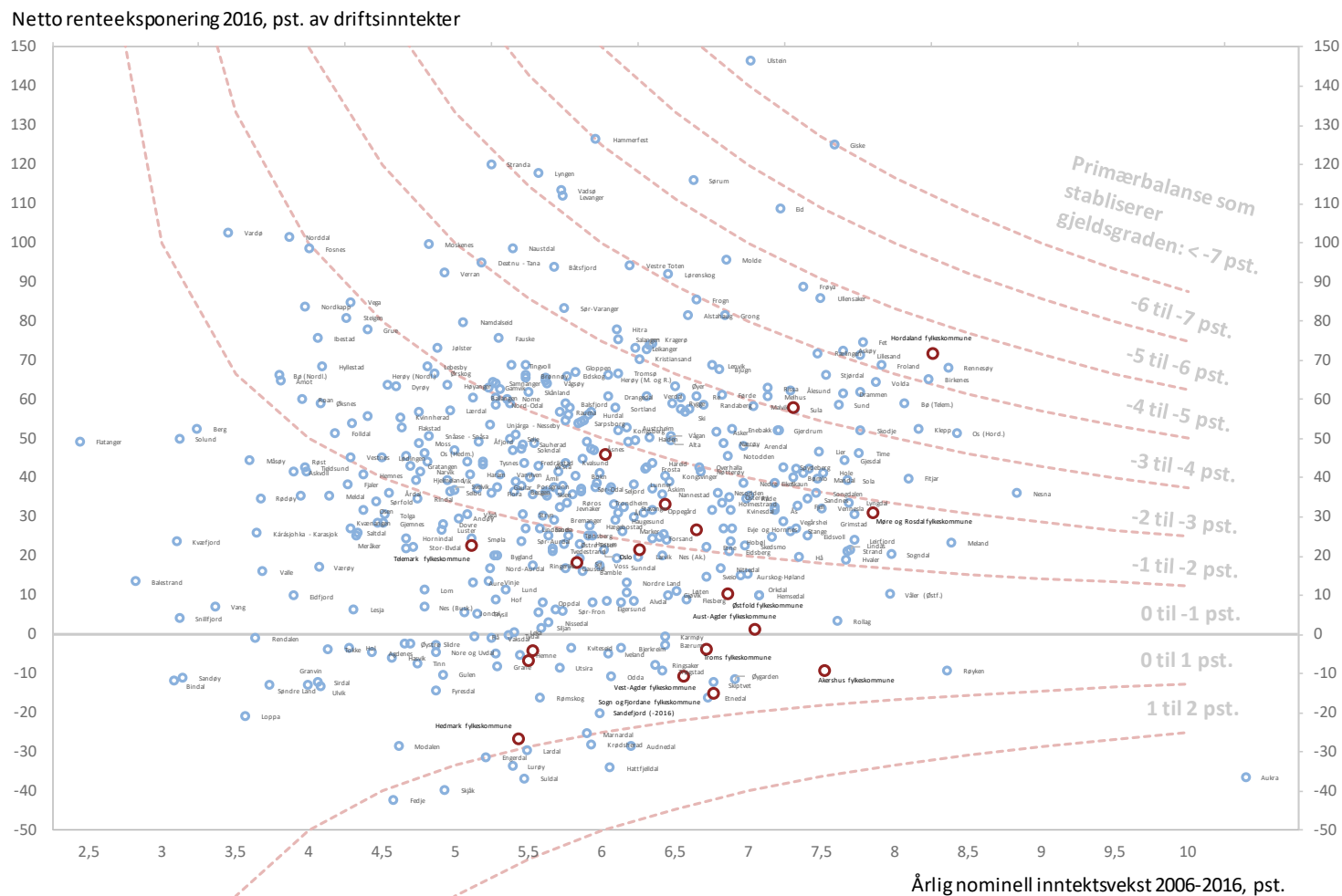
Tabell 8.4 Primærbalanse 2014-2016, samt krav til primærbalansen for å stabilisere nettogjelden under ulike forutsetninger om rentenivå og inntektsvekst. Prosent av driftsinntekter. Kommuner gruppert etter innbyggertall (veid gjennomsnitt).

Innbyggertall	Primærbalanse 2014	Primærbalanse 2015	Primærbalanse 2016	Krav til primærbalanse (inntektsvekst på nivå med 2006-2016 og rente på 2 pst.)	Krav til primærbalanse (inntektsvekst 1 pp lavere og rente 1 pp høyere)	Krav til primærbalanse (inntektsvekst 2 pp lavere og rente 3 pp høyere)
Under 3 000	-0,1	-1,5	-1,3	-0,9	-0,3	0,6
3 000-5 000	-2,0	-0,8	0,6	-1,2	-0,5	0,5
5 000-10 000	-2,4	-3,3	-1,8	-1,7	-0,9	0,4
10 000 - 20 000	-2,9	-2,6	-4,2	-2,0	-1,1	0,2
20 000-50 000	-3,4	-2,2	-1,5	-1,7	-0,9	0,2
Over 50 000	-5,5	-0,8	0,0	-1,2	-0,6	0,3

Kilde: Teknisk beregningsutvalg og Statistisk sentralbyrå (KOSTRA)

Beregningene for den enkelte kommune og fylkeskommune er vist i figur 8.2 og vedlegg 11.

Figur 8.2 Anslått krav til primærbalansen for å stabilisere nettogjelden på foregående års nivå i kommunene og fylkeskommunene, ut fra gjennomsnittlig årlig nominell inntektsvekst 2006-16 og netto renteesponering 2016, samt forutsetning om rentenivå på 2 pst. for alle kommuner.

Figur 8.3

Kilde: Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

9 Effektivitet i kommunale tjenester 2015-2016

Utvalget initierte vinteren 2010 et prosjekt om effektivitet i kommunale tjenester. Formålet var å få mer kunnskap om effektiviteten og effektivitetsutviklingen på de kommunale tjenestene, samt å utvikle et beregningsopplegg for sektorovergrepene effektivitet. Beregningsopplegget skulle kunne oppdateres årlig, både for de enkelte kommunene og kommunene som helhet. Prosjektet ble utført av Senter for økonomisk forskning (SØF) ved NTNU og ble oppsummert i utvalgets rapport fra november 2010.¹⁶ Analysene fra prosjektet var basert på data for 2008-2009. Utvalget har i senere rapporter publisert oppdaterte analyser. I dette kapitlet presenteres analyser basert på data for 2015-2016.

Resultatene fra de oppdaterte analysene, basert på data for 344 kommuner i 2015 og 2016, viser at det for barnehage, grunnskole og pleie og omsorg samlet er et effektiviseringspotensial på rundt 13 prosent. Dette er i stor grad i samsvar med resultatene fra tidligere år. Samlet effektivitet ble redusert med 0,4 prosent fra 2015 til 2016. I perioden 2008-2016 sett under ett økte samlet effektivitet med 3,7 prosent, noe som i gjennomsnitt utgjør 0,5 prosent per år

Kapitlet er organisert på følgende måte: Analyseopplegg, modellformulering og data beskrives i kapitlene 9.2 og 9.3, mens kapittel 9.4 presenterer oppdaterte analyser for 2015 og 2016. Vedlegg 13 rapporterer effektivitetsscorene for den enkelte kommune. Tall for enkeltkommuner blir lagt ut på Kommunal- og moderniseringsdepartementets nettsider på www.regjeringen.no/kommunedata.

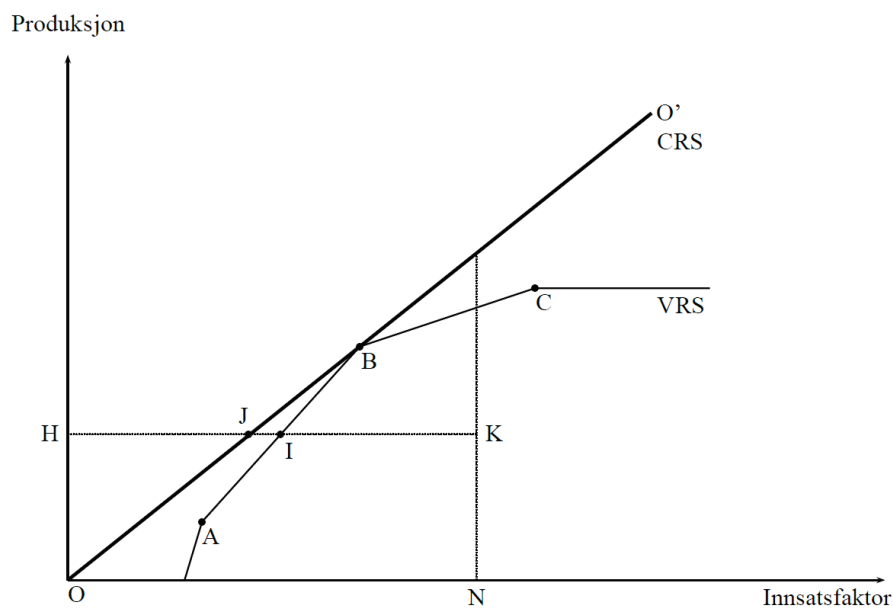
9.1 Analyseopplegg

Analyseopplegget er basert på såkalt DEA-analyse (Data Envelopment Analysis) som er den mest utbredte analyseteknikken i studier av offentlig sektors effektivitet. Metoden ble første gang introdusert av Charnes, Cooper og Rhodes (1978), som en utvidelse av Farrel (1957). Kittelsen og Førund (2001) gir en god innføring på norsk. En av grunnene til at denne metoden er attraktiv å anvende i analyser av offentlig sektor er at den beregner relativ effektivitet i tilfeller hvor produksjonsprosessen inkluderer flere innsatsfaktorer og flere produkter, og hvor det er vanskelig å fordele innsatsfaktorbruken mellom de ulike produktene. Enhetenes effektivitet vurderes mot hverandre ved at de mest effektive enhetene (observerte beste praksis) utgjør et referansesett som de andre enhetene måles mot. Metoden gir ikke informasjon om hvor produktiv de mest effektive enhetene er i en større kontekst, men sier noe om effektiviseringspotensialet til de ineffektive enhetene i forhold til beste observerte praksis.

DEA-metoden er nærmere illustrert i figur 9.1. Figuren viser en enkel situasjon med én innsatsfaktor og ett produkt for å illustrere hvordan metoden fungerer og hvordan effektivitet defineres. Prinsippet for metoden er det samme om vi har flere innsatsfaktorer og flere produkter. Observasjonene A, B, C og K i figuren representerer tilpasningen for ulike produksjonseenheter (heretter kalt kommuner) i utvalget.

¹⁶ Det vises til Borge, Pettersen og Tovmo (2011) for en mer fullstendig rapportering fra prosjektet, og til Borge og Pettersen (2012), Borge, Nyhus og Pettersen (2014), Borge og Pettersen (2016) og Borge, Kråkenes og Pettersen (2016) for senere oppdateringer.

I anvendelser av DEA-metoden kan det gjøres ulike forutsetninger om skalaegenskapene i produksjonen. I tilfellet med konstant skalaavkastning (CRS – Constant Returns to Scale) er effektivitetsfronten representert ved linjen OO' , som er bestemt av kommunen med det høyeste forholdet mellom produksjon og innsatsfaktorbruk (i dette tilfellet kommune B). Alle kommuner som ligger under denne linjen er ineffektive i forhold til de kommuner som ligger på selve fronten. Kommuner som ligger på fronten antas å være 100 prosent effektive. I figur 9.1 er kommunene A, C og K ineffektive, mens kommune B er 100 prosent effektiv. At en kommune er ineffektiv innebærer at samme produksjonsmengde kunne vært produsert ved lavere innsatsfaktorbruk dersom produksjonen ble innrettet etter "beste praksis"-teknologi definert ved referansefronten.¹⁷

Figur 9.1 Beste praksis referansefront under konstant (CRS) og varierende skalautbytte (VRS)

Effektiviteten til en gitt kommune avhenger av avstanden til referansefronten. Effektiviteten til produksjonseenhet K i figuren kan uttrykkes som forholdet mellom effektiv bruk av innsatsfaktorer og faktisk bruk av innsatsfaktorer, dette forholdet er representert ved avstanden HJ dividert på avstanden HK i figuren. For alle kommuner som ligger under referansefronten i figuren vil dette forholdet representere et tall (kalt effektivitetsscore) mellom 0 og 1. For de effektive kommunene som ligger på fronten vil effektivitetsscoren være lik 1.

Når det tillates variabel skalaavkastning (VRS – Variable Returns to Scale) i produksjonen, er referansefronten representert ved kurven som går gjennom observasjonen A, B og C i figur 9.1. I dette tilfellet ser vi at det kun er kommune K som ligger under kurven og dermed karakteriseres som ineffektiv. For gitt produksjon er effektiv innsatsfaktorbruk for kommune K gitt ved punkt I, og relativ innsatsfaktorbesparende effektivitet er dermed gitt ved forholdet HI/HK . Kommunene A, B og C er teknisk effektive, men av disse er det kun B som er skalaeffektiv.

¹⁷ Det fokuseres her på såkalt innsatsfaktorbesparende effektivitet.

I analyser av kommunesektoren er det av stor betydning om det antas konstant eller avtakende skalautbytte. Det har sammenheng med at kommunene er av svært ulik størrelse, og at små kommuner kan oppleve skalaulempen i tjenesteproduksjonen. I inntektssystemet legges det for eksempel til grunn at små kommuner har skalaulempen innen administrasjon, grunnskole, primærhelsetjeneste og pleie og omsorg. Dersom det antas konstant skalautbytte, vil det derfor være en tendens til at små kommuner kommer ut som ineffektive fordi de er små. Det beregnede effektiviseringspotensialet vil da reflektere gevinsten ved at den enkelte kommune utnytter ressursene mer effektivt og gevinsten ved at kommunestrukturen endres slik at skalaulempene kan elimineres. I dette prosjektet fokuseres det på i hvilken grad den enkelte kommune utnytter ressursene effektivt, og det antas derfor variabelt skalautbytte.

Som alle andre metoder har også DEA-metoden begrensninger og svakheter. For det første vil datakvaliteten begrense kvaliteten på analysene. For det andre har DEA-metoden den egenskap at det beregnede effektiviseringspotensialet reduseres når antall produkter og/eller innsatsfaktorer øker. Det er derfor fare for at effektiviseringspotensialet underestimeres dersom det formuleres en svært rik modell med mange produkter og innsatsfaktorer. På den andre siden kan effektiviseringspotensialet bli overestimert dersom viktige produkter og innsatsfaktorer utelates fra analysen. Det må derfor foretas en avveining mellom potensiell undervurdering av effektiviseringspotensialet ved å ha en svært fleksibel modellformulering og en overvurdering av effektiviseringspotensialet ved å ha en svært restriktiv modellformulering. Valg av modellformulering blir derfor viktig når DEA-metoden skal anvendes i praksis. For det tredje er DEA-metoden følsom for ekstreme observasjoner og målefeil. Betrakt for eksempel en kommune som kommer ut som 100 prosent effektiv, men hvor innsatsfaktorbruken er undervurdert på grunn av målefeil. Det største problemet er ikke at effektiviteten i denne kommunen overvurderes, men at effektiviteten i andre kommuner undervurderes fordi referansefronten feilaktig flyttes utover.

Det effektivitetsbegrepet som ligger til grunn for DEA-analysen er såkalt teknisk effektivitet. Kravet til teknisk effektivitet er at det ikke sløses med ressurser. Det skal ikke være mulig å redusere bruken av innsatsfaktorer uten at produksjonen reduseres. Teknisk effektivitet er et svakt effektivitetsbegrep, noe som innebærer at produksjonen kan være teknisk effektiv uten at andre effektivitetskrav er oppfylt, herunder resultateffektivitet, formålseffektivitet og prioriteringseffektivitet. I grunnskolen, hvor grunnskolepoeng og resultater fra nasjonale prøver inngår som produkter, sier imidlertid analysen noe om resultateffektivitet eller hvilken effekt tjenestetilbudet har på brukerne.

Analyseopplegget innebærer at det først utføres sektorvise DEA-analyser basert på data for 2015 og 2016. Det beregnes en felles referansefront for de to årene, det vil si fronten inneholder observasjoner fra begge år. Hver enkelt kommune vil da få beregnet en effektivitetsscore for hvert av de to årene. Videre kan det med utgangspunkt i de sektorvise effektivitetsscorene beregnes en indikator for samlet effektivitet for den enkelte kommune. Indikatoren for samlet effektivitet vil være et veid gjennomsnitt av de sektorvise effektivitetsscorene med sektorenes budsjettandeler som vektor. Den samlede effektivitetsscoren vil, som de sektorvise effektivitetsscorene, variere mellom 0 og 1. Den samlede effektivitetsscoren vil være lik 1 dersom kommunen kommer ut som effektiv i alle de sektorvise DEA-analysene. Siden effektivitetsscorene er beregnet i forhold til samme referansefront, vil endringen i effektivitetsscore gi uttrykk for kommunens endring i effektivitet fra ett år til det neste.

9.2 Modellformulering og data

I prosjektet er det utført DEA-analyser av barnehage, grunnskole, SFO, pleie og omsorg, barnevern og kultur. Første steg i DEA-analysen er å velge modellformulering, det vil si å spesifisere produkter og innsatsfaktorer. Tabell 9.1 gir en oversikt over modellformuleringene for de enkelte sektorer.

I forhold til tidligere år er det gjort enkelte endringer i modellformuleringene, først og fremst på innsatsfaktorsiden hvor det tidligere ble lagt vekt på å måle innsatsfaktorbruken på en enhetlig måte i alle sektorer. I barnehage, grunnskole og SFO skilles det ikke lenger mellom personell med og uten relevant utdanning. For grunnskolen benyttes antall årsverk som én innsatsfaktor. Begrunnelsen er at mange kommuner har null årsverk uten relevant utdanning. Dette kan gi store endringer i beregnet effektivitet fra et år til det neste dersom kommunen har null årsverk uten relevant utdanning bare det ene året. I barnehage og SFO benyttes lønnsutgifter (eksklusive arbeidsgiveravgift, pensjonskostnader og sykelønnsrefusjon). Det har sammenheng med at årsverksdata for barnehager, hvor det skilles mellom ansatte med og uten førskolelærerutdanning, bare er tilgjengelig fra 2016. I SFO er det flere kommuner som rapporterer null årsverk til tross for at de har betydelige lønnsutgifter. Med bedre datakvalitet vil det for barnehage og SFO være mulig å gå tilbake til den opprinnelige modellformuleringen.

Produktmålene i barnehage og SFO fanger opp antall brukere og deres oppholdstid. I SFO skilles det mellom brukere med heltidsplass og brukere med deltidsplass. Deltidsplasser er definert som plasser hvor det er avtalt mindre enn 100 prosent oppholdstid. I barnehage benyttes en finere gradering av oppholdstid, og hvor det i tillegg skilles mellom barn i to ulike aldersgrupper. Begrunnelsen for å skille mellom ulike aldersgrupper er at de yngste barna er mer ressurskrevende enn de eldste.¹⁸ I barnehager inngår også antall kvadratmeter leke- og uteareal som produktmål.

I barnevern er også produktmålene i stor grad basert på antall brukere. De tjenestene som tilbys i denne sektoren er imidlertid langt mer heterogene enn de som tilbys i barnehage og SFO. Dette er søkt ivare tatt ved at det skilles mellom undersøkelser, hjelpetiltak og omsorgstiltak. Inndelingen i hjelpetiltak og omsorgstiltak erstatter den tidligere inndelingen i tiltak i og utenfor hjemmet.

Pleie og omsorg er, på samme måte som barnevern, karakterisert ved at det tilbys ulike typer tjenester. I denne sektoren gjøres det først et skille mellom institusjoner og hjemmebaserte tjenester. Videre skilles det mellom praktisk bistand og hjemmesykepleie i hjemmebasert omsorg. I institusjonsomsorgen skilles det mellom korttids- og langtidsopphold, samt at det inkluderes en indikator for enerom i institusjon.

¹⁸ Tidligere analyser av barnehager har benyttet alderskorrigerte oppholdstimer som produktmål. Det er etter hvert flere analyser (Håkonsen og Lunder 2008, Borge, Johannesen og Tovmo 2009) som indikerer at alderskorrigeringen legger for stor vekt på de yngste barna. I dette prosjektet benyttes derfor en fleksibel formulering hvor oppholdstimer for ulike aldersgrupper inngår som separate produktmål.

Tabell 9.1 Innsatsfaktorer og produkter i de sektorvise DEA-analysene

Sektor	Innsatsfaktorer	Produkter
Barnehage	Lønn til barnehage Andre driftsutgifter enn lønnskostnader	Oppholdstimer 0-2 år Oppholdstimer 3-5 år Leke- og uteareal
Grunnskole	Årsverk i grunnskolen Utgifter utenom undervisning	Korrigerte grunnskolepoeng (multiplisert med antall elever) Nasjonale prøver 8. trinn (multiplisert med antall elever) Læringsmiljø (multiplisert med antall elever)
Skolefritidsordning (SFO)	Lønnskostnader til SFO Andre driftsutgifter enn lønnskostnader	Antall brukere med heltidsplass Antall brukere med deltidsplass
Pleie og omsorg	Årsverk av personell med relevant fagutdanning Årsverk av personell uten relevant fagutdanning Andre driftsutgifter enn lønnskostnader	Liggedøgn i institusjoner, langtid Liggedøgn i institusjon, korttid Enerom i institusjon Timer til hjemmesykepleie Timer til praktisk bistand
Barnevern	Stillinger med fagutdanning Stillinger uten fagutdanning Andre driftsutgifter til tiltak enn lønnskostnader	Undersøkelser Barn med hjelpetiltak Barn med omsorgstiltak
Kultur	Årsverk i biblioteker Utgifter til medier i biblioteker Driftsutgifter til kino	Utlån av bøker Utlån av andre medier Kinobesøk

Kilde: Senter for økonomisk forskning

De viktigste produktmålene i grunnskolen er indikatorer som fanger opp elevenes læringsutbytte, nærmere bestemt grunnskolepoeng og nasjonale prøver fra 8. trinn. I denne sammenheng er det viktig å ta hensyn til at elevenes læringsutbytte ikke bare påvirkes av den jobben skolene gjør, men også av elevenes familiebakgrunn. Norsk og internasjonal skoleforskning (se for eksempel Hanushek 1986 og Hægeland, Raaum og Salvanes 2004) dokumenterer at elevprestasjonene påvirkes av foreldrenes utdanningsnivå, inntekt, sivil status, osv. Dersom karakterene ikke korrigeres for slike forhold, vil noen kommuner komme ufortjent godt ut mens andre kommer ufortjent dårlig ut. Det er tatt hensyn til dette ved å korrigere grunnskolepoeng og resultater fra nasjonale prøver for befolkningens utdanningsnivå, sivile status og omfanget av uføre, minoritetselever og andel elever som mottar spesialundervisning. I tillegg inkluderes en indikator for læringsmiljø som produktmål i DEA-analysen. Indikatoren er basert på elevundersøkelsen og fanger opp trivsel, mobbing, elevdemokrati og medvirkning.

I kultursektoren måles produksjonen ved tre indikatorer som fanger opp kinobesøk og utlån av bøker og andre medier fra biblioteker. Dette innebærer at betydelige deler av kultursektoren, herunder støtte til aktivitetstilbud til barn og unge, ikke fanges opp av produktindikatorene. Avgrensningen på produktsiden motsvares imidlertid av tilsvarende avgrensning på innsatsfaktorsiden.

Det benyttes data for 2015-2016, og dataene er i hovedsak hentet fra KOSTRA. De eneste unntakene er data for årsverk i grunnskole og SFO og læringsutbytte og læringsmiljø i grunnskolen, som er hentet fra Utdanningsdirektoratet. Antall observasjoner varierer mellom sektorene. I barnehage og pleie og omsorg inngår de fleste kommuner i beregningene. I grunnskolen inngår om lag 370 kommuner. Frafallet skyldes i hovedsak at mange kommuner

har for få elever til at det tillattes publisering av resultater fra læringsmiljøundersøkelsen og nasjonale prøver. I SFO er det utelatt kommuner med null barn på heltid og/eller deltid. Begrunnelsen er at metoden vil gi store endringer i effektivitet for kommuner med null barn bare ett av årene. I kultursektoren er 120 kommuner uten kommunalt kinotilbud utelatt.

Blant de utelatte kommunene er det en overvekt av mindre kommuner, særlig i grunnskole og barnevern og kultur. Videre er kommuner i Finnmark underrepresentert i grunnskole og SFO. Vestfold er kraftig underrepresentert i kultursektoren fordi få kommuner har kommunalt kinotilbud.

9.3 Resultater

Sektorvise DEA-analyser

Resultatene fra de sektorvise DEA-analysene er oppsummert i tabell 9.2. En første observasjon er at andelen effektive kommuner varierer mye fra sektor til sektor. Andelen effektive kommuner er høyest i pleie og omsorg og barnevern, hvor andelen effektive kommuner er om lag 11 prosent for de to årene samlet. I de øvrige sektorene er andelen effektive kommuner lavere, 3-8 prosent.

Barnehage og grunnskole kommer ut med høyest gjennomsnittlig effektivitet. DEA-analysen indikerer at gjennomsnittskommunen kan redusere ressursbruken med 22-23 prosent i grunnskole og 21-22 prosent i barnehage uten at tjenesteproduksjonen reduseres. I pleie og omsorg har gjennomsnittskommunen et effektiviseringspotensial på opp mot 25 prosent, mens det i barnevern er på opp mot rundt 33 prosent. I SFO og kultur er gjennomsnittlig effektivitet i størrelsesorden 0,44-0,54.

Tabell 9.2 Deskriptiv statistikk for effektivitetsscorene i sektoranalysene

Sektor	År	Antall kommuner	Gj.snitt uveid	Min	Max	Andel effektive
Barnehage	2015	421	0,789	0,423	1	4,3 %
	2016	418	0,776	0,454	1	4,8 %
Grunnskole	2015	366	0,780	0,466	1	3,6 %
	2016	371	0,773	0,442	1	3,2 %
SFO	2015	392	0,499	0,050	1	4,1 %
	2016	397	0,492	0,071	1	4,8 %
Pleie og omsorg	2015	426	0,756	0,343	1	10,3 %
	2016	426	0,751	0,321	1	11,0 %
Barnevern	2015	320	0,691	0,265	1	11,3 %
	2016	321	0,669	0,231	1	10,9 %
Kultur	2015	296	0,539	0,146	1	8,8 %
	2016	300	0,443	0,146	1	4,7 %

Merknad: Innsatsfaktorbesparende effektivitet basert på DEA-analyser med variabelt skalautbytte. DEA-analysene er utført slik at det beregnes en felles front for årene 2015-2016.

Kilde: Senter for økonomisk forskning

Samlet effektivitet

Ett av formålene med det opprinnelige prosjektet var å utvikle et samlet effektivitetsmål som omfatter flere sektorer. I den sammenheng må det tas stilling til hvilke sektorer som skal inkluderes, noe som handler om å vurdere for hvilke sektorer DEA-analysen gir rimelige og pålitelige resultater. I tabell 9.2 skiller sektorene SFO og kultur seg ut med lav gjennomsnittlig effektivitetsscore, i størrelsesorden 0,44-0,54. De tre sektorene kommer også ut med svært lave minimumsverdier. Den laveste effektivitetsscoren er 0,05 i SFO og 0,15 i kultursektoren. Det er grunn til å være skeptisk til at gjennomsnittskommunen kan ha et effektiviseringspotensial på 40 prosent og at enkeltkommuner kan ha et effektiviseringspotensial på så mye som 85-95 prosent. Et samlet effektivitetsmål som bygger på de samme sektoranalysene vil derfor være lite troverdig. I det samlede effektivitetsmålet er derfor SFO og kultur holdt utenfor. I tråd med tidligere praksis holdes også barnevern utenfor, selv om de beregnede DEA-scorene ikke skiller seg mye fra pleie og omsorg.

For de gjestående sektorene barnehage, grunnskole og pleie og omsorg er resultatene fra de underliggende DEA-analysene mer rimelige. Gjennomsnittlig effektivitetsscore er i størrelsesorden 0,75-0,79 og på linje med tidligere DEA-analyser av disse sektorene (Borge og Sunnevåg 2006). Minimumsverdier i størrelsesorden 0,45 i barnehage- og grunnskolesektoren framstår heller ikke som urimelig, mens minimumsverdien i pleie og omsorg er betydelig lavere.

Det beregnes altså en indikator for samlet effektivitet som omfatter barnehage, grunnskole og pleie og omsorg. Indikatoren for samlet effektivitet beregnes som et veid gjennomsnitt av de sektorvise effektivitetsscorene med sektorenes aggregerte budsjettandeler som vekt. Vektene er altså felles for alle kommuner og felles for begge år. Dette sikrer at variasjon i effektivitet mellom kommuner og over tid ikke påvirkes av variasjon i prioritering.

Tabell 9.3 Deskriptiv statistikk for samlet effektivitet og de underliggende DEA-analyser

Sektor	År	Antall komm.	Gj.snitt uveid	Gj.snitt veid	Min	1. kvartil	3. kvartil	Max	Andel effektive
Barnehage	2015	344	0,797	0,884	0,423	0,723	0,875	1	3,8 %
	2016	344	0,781	0,878	0,454	0,707	0,861	1	4,4 %
Grunnskole	2015	344	0,781	0,875	0,466	0,707	0,857	1	3,8 %
	2016	344	0,775	0,870	0,442	0,702	0,853	1	3,5 %
Pleie og omsorg	2015	344	0,767	0,868	0,354	0,665	0,886	1	10,2 %
	2016	344	0,764	0,867	0,321	0,653	0,874	1	10,8 %
Samlet	2015	344	0,778	0,874	0,506	0,707	0,846	1	0,3 %
	2016	344	0,771	0,870	0,517	0,701	0,841	1	0,3 %

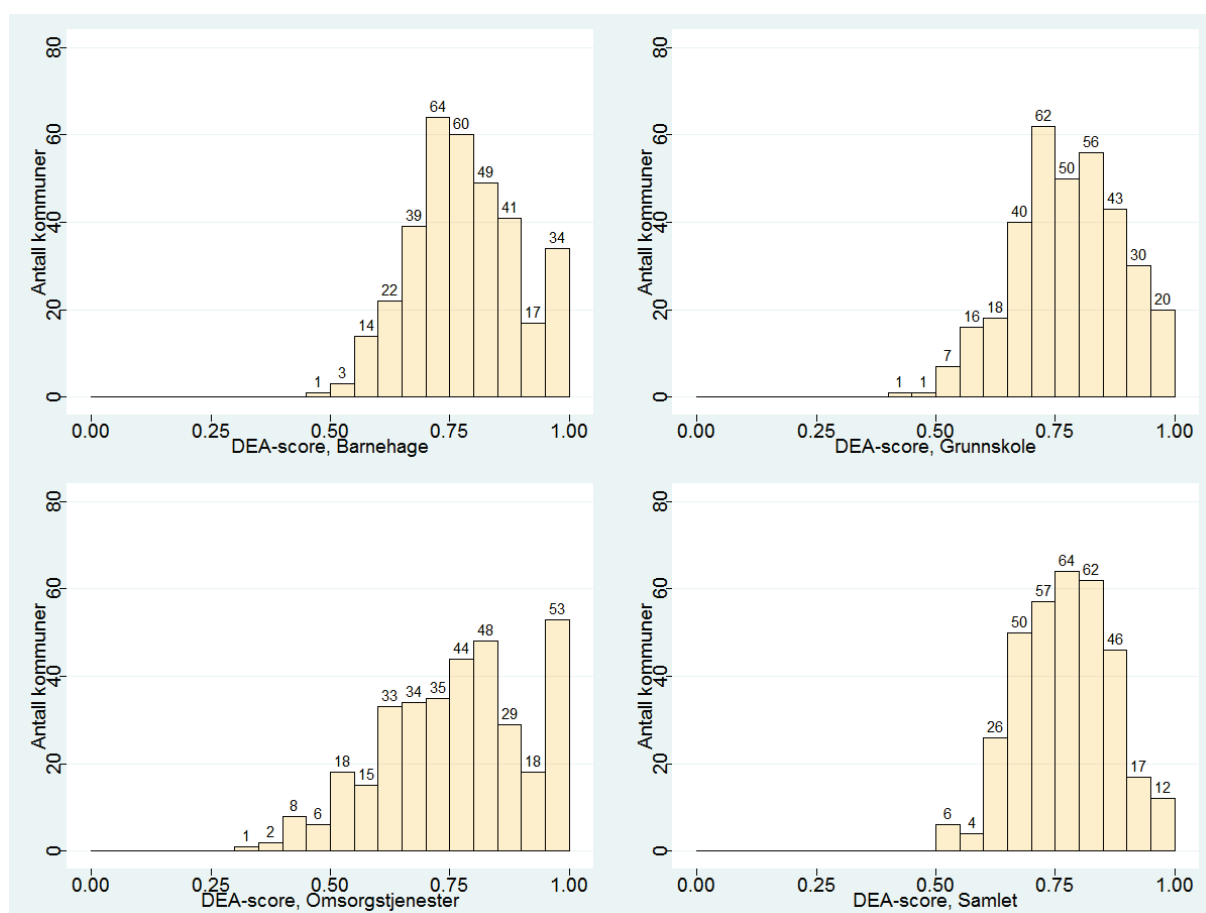
Merknad: Samlet effektivitet er et veid gjennomsnitt av effektivitetsscorene for barnehage, grunnskole og pleie og omsorg. Vektene er 0,209 for barnehage, 0,323 for grunnskole og 0,468 for pleie og omsorg. Beregningene omfatter de 344 kommunene som har rapportert tilstrekkelig med data til å få beregnet effektivitet i de tre sektorene for begge år.

Kilde: Senter for økonomisk forskning

Tabell 9.3 rapporter deskriptiv statistikk for den samlede effektivitetsindikatoren og for de tre sektorene som inngår i samlet effektivitet. Fordelingen av de sektorvise effektivitetsscorene

og samlet effektivitet er vist i figur 9.2. Tabellen omfatter de 344 kommuner som er med i DEA-analysene for barnehage, grunnskole og pleie og omsorg både i 2015 og 2016. Gjennomsnittene for samlet effektivitet blir naturlig nok et veid gjennomsnitt av gjennomsnittene for barnehage, grunnskole og pleie og omsorg. Gjennomsnittlig samlet effektivitet (uveid) er 0,77. Det nasjonale effektiviseringspotensialet må beregnes med utgangspunkt i det veide gjennomsnittet (med antall innbyggere som vektor). Det veide gjennomsnittet er 0,87 og betyr at det for kommunene som helhet er et effektiviseringspotensial på 13 prosent innen barnehage, grunnskole og pleie og omsorg. Ressursbruken kan med andre ord reduseres med 13 prosent uten at produksjonen reduseres dersom alle kommuner blir like effektive som de mest effektive kommunene i samtlige tre sektorer.

Det er en interessant observasjon at variasjonen i beregnet effektivitet er noe mindre for samlet effektivitet enn for de sektorvise effektivitetsscorene. Ett uttrykk for dette er at minimumsverdien er høyere for samlet effektivitet enn for de sektorvise effektivitetsscorene, se også figur 9.2. I den andre enden av skalaen er det bare Oslo som kommer ut som fullt effektive på indikatoren for samlet effektivitet. Til sammenlikning er det 3-11 prosent av observasjonene som kommer ut som fullt effektive i de sektorvise analysene. Dette bidrar også til lavere variasjon i samlet effektivitet enn i de sektorvise effektivitetsscorene. Lavere variasjon i samlet effektivitet er et uttrykk for at det er få kommuner som er “dårlige i alt” og få kommuner som er “gode i alt”.

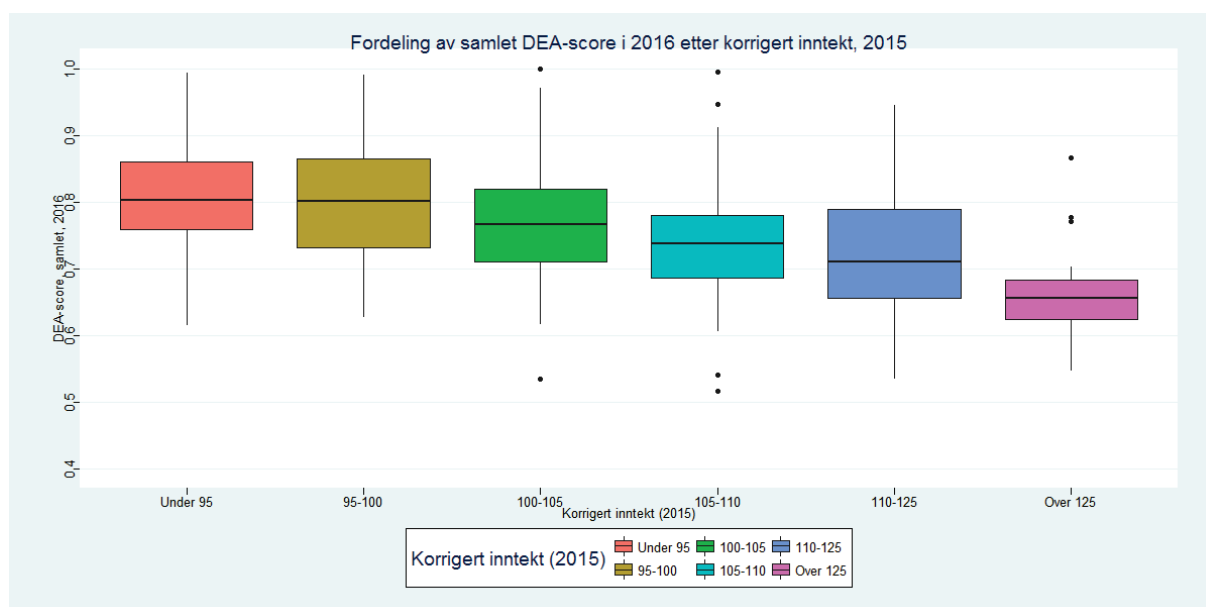

Figur 9.2 Frekvensfordeling for samlet effektivitet og de underliggende DEA-analysene, 2016

Kilde: Senter for økonomisk forskning

At variasjonen er mindre for samlet effektivitet enn for de sektorvise effektivitetsscorene kommer også til uttrykk ved kvartilbredden (differansen mellom 3. kvartil og 1. kvartil). Kvartilbredden beregnes som differansen mellom 3. og 1. kvartil og gir uttrykk for hvor tett den midlere halvparten av kommunene ligger. Mens de sektorvise effektivitetsscorene har en gjennomsnittlig kvartilbredde på 0,15-0,22, har indikatoren for samlet effektivitet en kvartilbredde på 0,14.

Figur 9.3 viser et såkalt boxplot for samlet effektivitet for kommunene gruppert etter korrigert inntekt. Et boxplot gir informasjon både om nivået og spredningen i hver gruppe. Strekene i boksene er medianen, mens topp og bunn av boksene er henholdsvis 3. kvartil og 1. kvartil. Videre er den øvre streken observasjonen som er nærmest 3. kvartil pluss 150 prosent av kvartilbredden, mens den nedre streken er observasjonen som er nærmest 1. kvartil minus 150 prosent av kvartilbredden. Prikkene over øvre strek eller under nedre strek er ekstreme observasjoner som ligger utenfor båndet. Det framgår at beregnet effektivitet avtar med økende inntekt. Blant de to høyeste inntektsgruppene er det ingen kommuner som er fullt effektive.

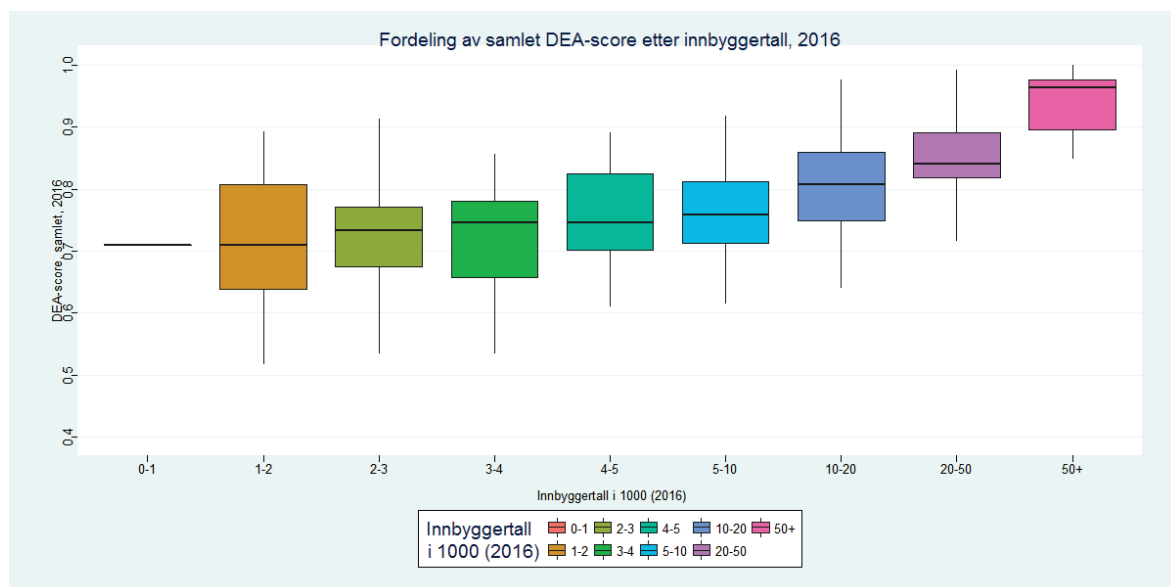
Figur 9.3 Boxplot for samlet effektivitet for kommunene i 2016 gruppert etter korrigert inntekt i 2015

Merknad: Det benyttes korrigert inntekt for 2015 fordi det for enkelte kommuner (blant annet de som berøres av sammenslåinger) ikke er rapportert korrigert inntekt for 2016.

Kilde: Senter for økonomisk forskning

Figur 9.4 viser et boxplot for samlet effektivitetsscore for kommunene gruppert etter antall innbyggere. Det er en klar tendens til at beregnet effektivitet øker med økende innbyggertall. At effektiviteten gjennomgående øker med økende innbyggertall er ikke et resultat av stordriftsfordeler siden det tillates variabelt skalautbytte i de underliggende DEA-analysene. Tolkningen er snarere at det er mindre variasjon i effektivitet blant de største kommunene slik at den gjennomsnittlige avstanden til fronten er mindre. Det kan være ulike forklaringer på dette. Én forklaring er at det er større variasjon mellom de minste kommunene enn mellom de store. En annen forklaring er at målefeil er mer utbredt i små kommuner enn i store. I så fall vil den beregnede produksjonsfronten ligge "for langt ut" for de minste kommunene på grunn av målefeil knyttet til undervurdering av ressursinnsats og/eller overvurdering av produksjon. Samtidig vil den beregnede effektiviteten for enkelte små

kommuner bli for lav på grunn av målefeil knyttet til overvurdering av ressursinnsats og/eller undervurdering av produksjon.¹⁹ En annen mulig forklaring er at det er relativt få store kommuner, og at det på grunn av dette er mer sannsynlig at disse blir vurdert i forhold til en for "snill" front.²⁰

Figur 9.4 Boxplot for samlet effektivitet for kommunene gruppert etter antall innbyggere (i 1000), 2016

Merknad: Det er bare én av de 344 kommunene som har færre enn 1000 innbyggere.

Kilde: Senter for økonomisk forskning

Endring i effektivitet over tid

Så langt er det i liten grad fokusert på endring i effektivitet fra 2015 til 2016, selv om det i tabell 9.2 og 9.3 er rapportert separate tall for hvert av årene. Tabell 9.4 gir mer detaljert informasjon om endringen i effektivitet, både sektorvis og samlet. Utviklingen i veide gjennomsnitt (med antall innbyggere som vekter) er den beste indikatoren for den nasjonale utviklingen. Det framgår at samlet effektivitet gikk ned med nærmere 0,35 prosentpoeng fra 2015 til 2016.

Tabell 9.4 Endring i beregnet effektivitetsscore, 2015-2016

År	Gj.snitt (uveid)	Gj.snitt (veid)	Minimum	1. kvartil	3. kvartil	Maksimum
Barnehage	-0,0158	-0,0061	-0,3415	-0,0556	0,0264	0,3158
Grunnskole	-0,0062	-0,0052	-0,1972	-0,0268	0,0171	0,1302
Pleie og omsorg	-0,0030	-0,0011	-0,3357	-0,0434	0,0335	0,3429
Samlet	-0,0067	-0,0035	-0,1632	-0,0316	0,0156	0,1605

Merknad: Omfatter de 344 kommuner som inngår i analysene begge år.

Kilde: Senter for økonomisk forskning

¹⁹ Disse feilkildene vil også gjøre seg gjeldende for de større kommunene, men i mindre grad dersom målefeil og kommunestørrelse er negativt korrelert.

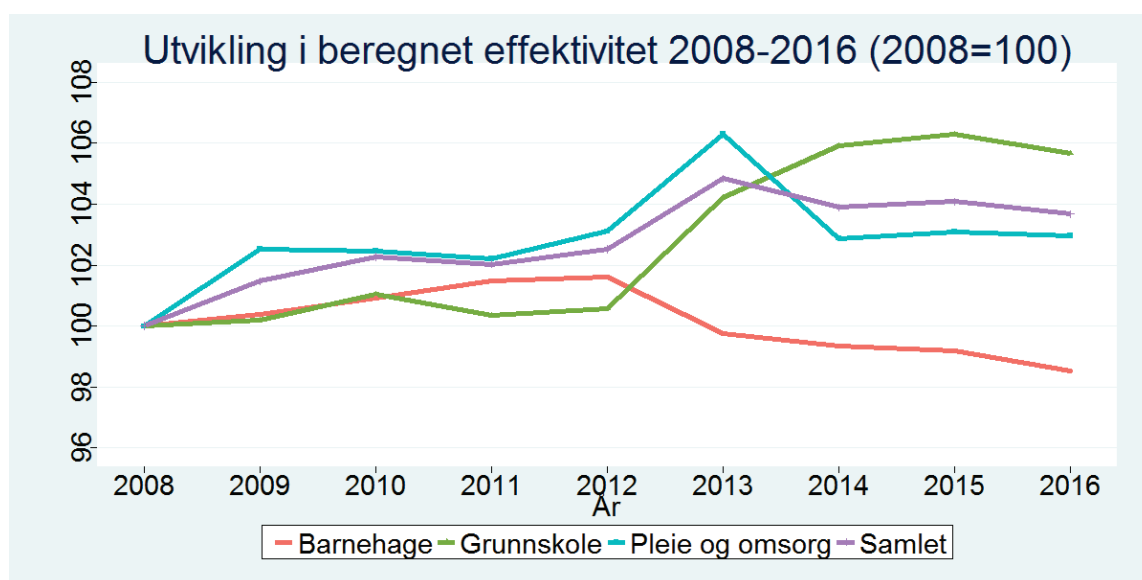
²⁰ Med dette menes at den beregnede fronten ligger innenfor den "sanne" fronten eller at ingen av de inkluderte kommunene er effektive i en større kontekst.

Tabell 9.5 viser effektivitetsutviklingen i perioden 2008-2016. Mens tabell 9.4 viser endringen i beregnet effektivitetsscore, viser tabell 9.5 endring i prosent i forhold til foregående år. For de åtte årene har det vært en økning i samlet effektivitet på 3,7 prosent, eller 0,5 prosent i årlig gjennomsnitt. Økningen i effektivitet var høyest i grunnskolen med 5,6 prosent for perioden under ett. I pleie og omsorg økte beregnet effektivitet med 3 prosent fra 2008 til 2016, mens barnehagene hadde en nedgang. Den negative for utviklingene for barnehagene fra 2012 kan i noen grad tilskrives økt bemanning med sikte på å øke kvaliteten, men kan også være et resultat av manglende tilpasning til færre barn. Utviklingen over tid er illustrert grafisk i figur 9.5.

Tabell 9.5 Endring i beregnet effektivitet 2008-2016, prosent

År	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2008-2016
Barnehage	0,37	0,54	0,58	0,11	-1,83	-0,41	-0,13	-0,69	-1,48
Grunnskole	0,18	0,87	-0,70	0,23	3,61	1,63	0,35	-0,59	5,66
Pleie og omsorg	2,53	-0,06	-0,25	0,87	3,09	-3,21	0,21	-0,13	2,96
Samlet	1,47	0,79	-0,24	0,48	2,26	-0,90	0,18	-0,40	3,67

Kilde: Senter for økonomisk forskning

Figur 9.5 Beregnet effektivitet 2008-2016, 2008=100

Kilde: Senter for økonomisk forskning

På kommunenivå observeres det store endringer i beregnet effektivitet. Fra 2015 til 2016 varierte endring i samlet effektivitet fra en reduksjon på 16,3 prosentpoeng til en økning på 16 prosentpoeng. Den midlere halvparten av kommunene ligger innenfor et intervall på 4,7 prosentpoeng.

I tabell 9.6 er kommunene gruppert etter endring i samlet effektivitet fra 2015 til 2016. Det framgår at 42 prosent av kommunene hadde en positiv effektivitetsutvikling fra 2015 til 2016, mens de resterende 58 prosent hadde en negativ effektivitetsutvikling. I 4/5 av kommunene var endringen i beregnet effektivitet mindre enn 5 prosentpoeng.

Tabell 9.6 Endring i effektivitet, korrigert inntekt og antall innbyggere, kommunene gruppert etter endring i samlet effektivitet 2015-2016

Endring i samlet effektivitet	Antall kommuner	Korrigert inntekt 2015	Antall innbyggere 2015	Samlet effektivitet 2015
Nedgang på 0,10-0,25	7	100	10219	0,819
Nedgang på 0,05-0,10	39	109	8174	0,800
Nedgang på 0-0,05	152	103	12669	0,779
Økning på 0-0,05	120	104	15127	0,768
Økning på 0,05-0,10	22	108	6604	0,744
Økning på 0,10-0,25	4	117	5186	0,651
Antall kommuner	344			
Korrelasjon		0.041	-0.027	-0.198*

Merknad: Korrelasjonskoeffisienter for korrelasjonen mellom endring i effektivitet og henholdsvis korrigert inntekt, antall innbyggere og effektivitetsscore. * indikerer at korrelasjonen er statistisk utsagnskraftig.

Kilde: Senter for økonomisk forskning

Tabell 9.6 viser også gjennomsnittsverdier for korrigert inntekt, antall innbyggere og samlet effektivitet for hver av gruppene. Endring i samlet effektivitet viser ingen systematisk sammenheng med korrigert inntekt og innbyggertall. Det er en klarere sammenheng mellom endring i effektivitet fra 2015 til 2016 og effektivitetsnivået i 2015. Kommuner med stor effektivitetsforbedring hadde i gjennomsnitt lav effektivitet i utgangspunktet, mens kommuner med stor effektivitetsreduksjon gjennomgående startet ut på et høy effektivitetsnivå.

Det er ikke opplagt hvordan den negative sammenhengen mellom initial effektivitet og effektivitetsendring skal tolkes. En første tolkning er at de kommunene som er minst effektive i utgangspunktet har lettest for å øke effektiviteten og at de som allerede er effektive har begrenset potensial for forbedringer. Men en slik «catching up»-historie kan ikke forklare at mange av de mest effektive kommunene har en reduksjon i effektivitet. En alternativ tolkning tar utgangspunkt i at målefeil og statistiske feilkilder gir tilfeldig variasjon i beregnet effektivitet fra år til år. Slike forhold vil systematisk trekke i retning av økt effektivitet blant kommuner med lav initial effektivitet og redusert effektivitet blant kommuner med høy initial effektivitet.

Tabell 9.7 De 10 kommunene med størst økning i samlet effektivitet fra 2015 til 2016

Kommune	Endring i effektivitet	Korrigert inntekt 2015	Antall innbyggere 2015	Samlet effektivitet 2016
Øyer	0,160	104	5072	0,652
Grane	0,151	115	1454	0,724
Førde	0,114	100	12888	0,697
Lebesby	0,104	147	1331	0,534
Hjelmeland	0,096	120	2764	0,598
Sømna	0,093	103	2035	0,657
Skånland	0,091	105	2983	0,700
Os (Hedmark)	0,089	103	1969	0,789
Audnedal	0,083	104	1756	0,705
Drangedal	0,082	99	4143	0,716

Kilde: Senter for økonomisk forskning

Tabell 9.7 og 9.8 viser kommunene som hadde henholdsvis størst økning og størst reduksjon i beregnet effektivitet fra 2015 til 2016. De to tabellene bekrefter inntrykket fra tabell 9.6 at det er sammenheng mellom endring i beregnet effektivitet og effektivitetsnivået i utgangspunktet. Kommunen med størst økning i beregnet effektivitet fra 2015 til 2016 hadde gjennomgående lav effektivitet i 2015, mens kommunene med størst reduksjon gjennomgående hadde høy effektivitet i 2015. Det er imidlertid unntak fra denne regelen. Os i Hedmark hadde betydelig økning i beregnet effektivitet fra et nivå like over gjennomsnittet, mens Rødøy hadde en betydelig reduksjon fra et lavt nivå. Et felles kjennetrekke ved både kommuner med stor økning og stor reduksjon i beregnet effektivitet, er at de gjennomgående har lavt innbyggertall.

Tabell 9.8 De ti kommunene med størst reduksjon i samlet effektivitet fra 2015 til 2016

Kommune	Endring i effektivitet	Korrigert inntekt 2015	Antall innbyggere 2015	Samlet effektivitet 2015
Nedre Eiker	-0,163	92	24299	0,925
Vestvågøy	-0,131	100	11157	0,771
Tana	-0,129	118	2919	0,815
Røyken	-0,114	95	21267	0,941
Rødøy	-0,110	109	1278	0,627
Eide	-0,106	93	3468	0,867
Stryn	-0,101	95	7145	0,784
Orkdal	-0,097	92	11743	0,973
Vindafjord	-0,088	102	8757	0,751
Os (Hordaland)	-0,085	94	19463	0,943

Kilde: Senter for økonomisk forskning

Referanser

- Borge, L.-E., A.B. Johannesen og P. Tovmo (2010): Barnehager i inntektssystemet for kommunene, Rapport nr. 02/10, Senter for økonomisk forskning, NTNU.
- Borge, L.-E., T. Kråkenes og I. Pettersen (2016): Effektivitet i kommunale tjenester: Analyser for 2014-2015. Rapport nr. 06/16, Senter for økonomisk forskning, NTNU
- Borge, L.-E., O.H. Nyhus og I. Pettersen: Effektivitet i kommunale tjenester: Analyser for 2010-2013, Rapport nr. 03/14, Senter for økonomisk forskning, NTNU.
- Borge, L.-E. og I. Pettersen (2012): Effektivitet i kommunale tjenester: Analyser for 2009 og 2010. Rapport nr. 03/12, Senter for økonomisk forskning, NTNU.
- Borge, L.-E. og I. Pettersen (2016): Effektivitet i kommunale tjenester: Analyser for 2013 og 2014. Rapport nr. 03/16, Senter for økonomisk forskning, NTNU.
- Borge, L.-E., I. Pettersen og P. Tovmo (2011): Effektivitet i kommunale tjenester. Rapport nr. 02/11, Senter for økonomisk forskning, NTNU.
- Borge, L.-E. og K.J. Sunnevåg (2006): Effektivitet og effektivitetsutvikling i kommunesektoren: Sluttrapport. Rapport nr. 07/06, Senter for økonomisk forskning, NTNU.
- Charnes, A., W.W. Cooper og E. Rhodes (1978): Measuring the efficiency of decision making units. *European Journal of Operational Research* 2, 429-444.
- Edvardsen, D.F., F.R. Førund og E. Aas (2000). Effektivitet i pleie- og omsorgssektoren, Rapport nr. 2/2000, Frischsenteret, Universitete i Oslo.
- Farrel, M.J. (1957): The measurement of productive efficiency. *Journal of the Royal Statistical Society (Series A)* 120, 253-281.

Hanushek, E. (1986): The economics of schooling: Production efficiency in public schools, Journal of Economic Literature 24, 1141-1177.

Hægeland, T., O. Raaum og K.G. Salvenes (2004): Pupil achievement, school resources and family background, Frischsenteret og Statistisk sentralbyrå.

Håkonsen, L. og T.E. Lunder (2008): Kostnadsforskjeller i barnehagesektoren, Rapport 243, Telemarksforskning.

Kittelsen, S.A.C., og F. Førsum (2001): Empiriske forskningsresultater om effektivitet i offentlig tjenesteproduksjon. Økonomisk forum 55(6), 22-29.

10 Befolkningsutvikling og kommunesektorens utgifter

Endringer i befolkningens størrelse og alderssammensetning påvirker kommunenes utgifter til bl.a. barnehage, skole og eldreomsorg. Utvalget beregner jevnlig anslag for merkostnadene for kommunene av demografiske endringer, slik at en kan få et anslag på hva det vil koste å opprettholde tjenestetilbudet.

Merutgifter – ved uendret standard og dekningsgrad

De anslåtte merutgiftene er et uttrykk for hva det vil koste kommunesektoren å opprettholde tjenestetilbudet. Utvalget understreker at beregningene er grove. Blant annet legges det til grunn konstante gjennomsnittskostnader innenfor de ulike tjenesteområdene, det vil si uendret standard og uendret produktivitet i tjenesteproduksjonen. Det tar heller ikke hensyn til regionale forskjeller i kostnadsstruktur. Videre legges det til grunn konstante dekningsgrader for de ulike tjenestene.

Det kan stilles spørsmål ved om de forenkende forutsetningene om at tjenestebehovet/utgiftene stiger proporsjonalt med innbyggertallet i målgruppen er rimelige. Utvalget viser i den forbindelse til rapporten som Telemarksforskning²¹ utarbeidet på oppdrag fra utvalget i 2015. Resultatene fra Telemarksforskings rapport indikerte at for individrettede tjenester som skole og hhv. institusjonsbasert og hjemmebasert omsorg ble kostnadene som følger med en ekstra innbygger, anslått å øke med oppunder 80 pst. av gjennomsnittskostnaden. Tilsvarende vil andre tjenester som kultur og administrasjon, som ikke inngår i beregningsopplegget for demografiutgiftene, også øke med folketallet, men utgiftene på disse områdene stiger relativt sett noe mindre enn for de mer individrettede tjenestene. Utvalgets vurdering av resultatene fra rapporten var at overvurdering av kostnadene knyttet til forutsetningen om konstante gjennomsnittskostnader motsvares av undervurderingen ved ikke å beregne demografikostnader for alle tjenestekategorier. Et forbedret beregningsopplegg langs disse to dimensjonene ville gi om lag samme resultat.

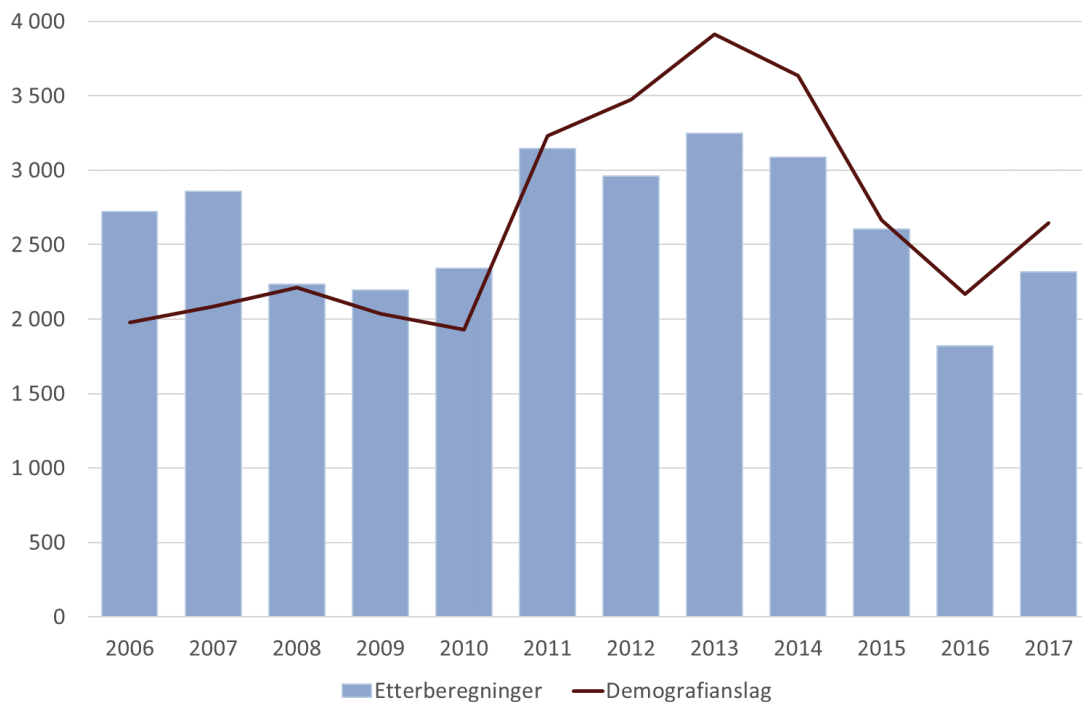
Beregningene tar utgangspunkt i utgiftsnivå fordelt på ulike aldersgrupper fra to år før budsjettåret. De anslåtte utgiftene per person i hver aldersgruppe multipliseres så med tall for endringen i antall personer i de ulike aldersgrupper for å komme fram til en beregnet mer- eller mindreutgift for sektoren. De demografiske endringene som legges til grunn for anslagene det enkelte budsjettår, er endringene fra 1.1 året før til 1.1 i budsjettåret. Beregningene av hvordan den demografiske utviklingen påvirker kommunesektorens utgifter følger det opplegget som er beskrevet i kapittel 4 i utvalgets rapport fra april 2013.

Dette kapitlet oppsummerer anslagene fra 2006 og fram til nå og hvor godt de traff kostnadsanslag basert på den faktiske befolkningsutviklingen. I avsnitt 9.2 viser utvalget beregningene for 2018 mer detaljert enn i vårrapporten for 2017. I avsnitt 9.3 skisseres konsekvensene av den demografiske utviklingen for kommunesektoren på lengre sikt, og i avsnitt 9.4 gir utvalget et første, foreløpig anslag for merutgifter i 2019 som følge av anslåtte demografiendringer.

²¹ L. Håkonsen og T.E. Lunder, TF-rapport nr. 373 fra Telemarksforskning (2015) *Marginalkostnader i kommunal tjenesteproduksjon*, se www.telemarksforskning.no/publikasjoner/

10.1 TBUs demografianslag 2006-2017

Utvalgets anslag blir utarbeidet på våren året før budsjettåret, basert på Statistisk sentralbyrås framskrivninger av befolkningsutviklingen. I enkelte år har Statistisk sentralbyrå oppdatert befolkningsframskrivingene på sommeren, slik at utvalget har oppdatert sine anslag tidlig på høsten. Den røde linjen i figur 10.1 viser utvalgets anslag utarbeidet året før budsjettåret for hvor mye befolkningsutviklingen påvirker kommunesektorens utgifter.

Figur 10.1 Merkostnader for kommunesektoren som følge av befolkningsutviklingen i budsjettåret forutsatt befolkningsendringen gjennom de 12 månedene fram til 1.1 i budsjettåret. TBUs anslag basert på SSBs befolkningsframskrivninger og TBUs etterberegninger basert på faktisk befolkningsutvikling. Mill. 2017-kroner

Kilde: Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

Ett år senere, dvs. på våren i budsjettåret, er det klart hvordan befolkningsutviklingen gjennom året før budsjettåret faktisk ble. På bakgrunn av dette gjør utvalget nye beregninger av de demografiske merutgiftene. De blå søylene viser resultatet av disse beregningene gjort om til 2017-kroner.

Utvalget undervurderte demografikostnadene i budsjettene for 2006-2010 – overvurderte dem i 2012-2017

Som det framgår av figuren, ble utvalgets anslag for kommunesektorens merkostnader som følge av befolkningsutviklingen betydelig oppjustert for både 2006 og 2007. Det må særlig ses i sammenheng med at nettoinnvandringen ble klart høyere enn forventet i disse årene, jf. også vedlegg 15. Utslaget for kommunene ble dempet av at befolkningsveksten i hovedsak kom i aldersgruppen 19–66 år, hvor beregnet utgift per innbygger for kommunene er lav.

For årene 2012–2017 ble merkostnadene for kommunesektoren lavere enn ventet. Det skyldtes først og fremst færre barnefødsler enn forventet i framskrivingene, men også en

moderat nedgang i nettoinnvandringen. Færre barnefødsler slår hurtig inn i kommuneøkonomien i form av lavere utgifter til blant annet barnehager.

10.2TBUs anslag for demografikostnadene for 2018

I utvalgets vårrapport ble det gitt anslag for kommunesektorens merutgifter knyttet til endringer i befolkningen i de 12 månedene fram til 1.1 2018. I dette avsnittet utdypes beregningene med anslag på tjeneste- og fylkesnivå.

Merutgifter anslått til 2,7 mrd. kroner i 2018

TBU anslo i vårrapporten for 2017 kommunesektorens merutgifter uavhengig av finansiering i 2018 som følge av den demografiske utviklingen til om lag 2,7 mrd. 2017-kroner, gitt Statistisk sentralbyrås middelalternativ for fruktbarhet, levealder og innvandring (MMMM) i befolkningsframskrivingene fra juni 2016. Utvalgets beregninger fra vårrapporten er gjengitt i tabell 10.1. Merutgiftene kan hovedsakelig henføres til barn og unge i grunnskolealder og til de eldre aldersgruppene.

I tillegg til beregninger på SSBs middelalternativ har utvalget foretatt alternative utgiftsberegninger med hhv. lav og høy nettoinnvandring. Med alternativene for lav og høy nettoinnvandring ble tallene hhv. 2,0 mrd. og 3,2 mrd. kroner, noe som understreker at det er betydelig usikkerhet knyttet til anslagene.

Tabell 10.1 Kommunesektorens driftsutgifter fordelt på aldersgrupper. Endring fra 2017 til 2018. Basert på hovedalternativ (alt. MMMM) i SSBs befolkningsframskrivninger fra juni 2016. Uavhengig av finansiering.

	TBUs anslag (basert på SSBs befolkningsframskrivninger fra juni 2016)				
	Kostnads- nøkkel	Utgift per innb. (2017-kr)	Samlede utg. (mrd. 2017-kr)	Anslått endring i folketall 2017-2018	Mer- /mindreutgift (mill. 2017-kr)
0-1 år	0,024	71 686	8,6	1 960	141
2-5 år	0,142	200 160	49,5	-1 249	-250
6-15 år	0,286	157 953	100,0	5 258	831
16-18 år	0,121	215 884	42,3	-1 004	-217
19-20 år	0,011	28 606	3,8	-1 824	-52
21-22 år	0,010	26 678	3,6	1 939	52
23-29 år	0,030	20 960	10,6	8 253	173
30-34 år	0,025	24 937	8,8	6 648	166
35-49 år	0,063	20 266	22,0	2 484	50
50-66 år	0,058	18 759	20,2	14 561	273
67-79 år	0,091	58 145	31,7	18 441	1 072
80-89 år	0,093	183 601	32,4	1 472	270
90 år og over	0,044	347 360	15,5	605	210
Sum	1,000	66 409	349,2	57 544	2 719

Kilde: Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

Merutgiftene som belastes de frie inntektene er av utvalget anslått til 2,2 mrd. kroner i 2018.

Merutgiftene for sektoren gjelder kommunene, uendret i fylkeskommunene

Tabell 10.2 viser beregningene i tabell 10.1 splittet på hhv. kommunene og fylkeskommunene. Merutgiftene for kommunesektoren som helhet ble anslått å komme i kommunene mens utgiftene for fylkeskommunene ble anslått tilnærmet uendret.

For kommunene er det økningen i personer i aldersgruppene over 67 år, 6-15 år og 23-34 år som særlig bidrar til merutgifter i 2018. En nedgang i antall personer i barnehagealder trekker i motsatt retning. For fylkeskommunene knytter merutgiftene seg i særlig stor grad til 23-34-åringene og 6-15-åringene, mens 16-18-åringene trekker i motsatt retning.

Tabell 10.2 TBUs anslag for merutgifter som følge av befolkningsendringer, splittet på kommuner og fylkeskommuner. Driftsutgifter fordelt på aldersgrupper. Endring fra 2016 til 2017. Basert på hovedalternativ (alt. MMMM) i SSBs befolkningsframskrivninger fra juni 2016. Uavhengig av finansiering.

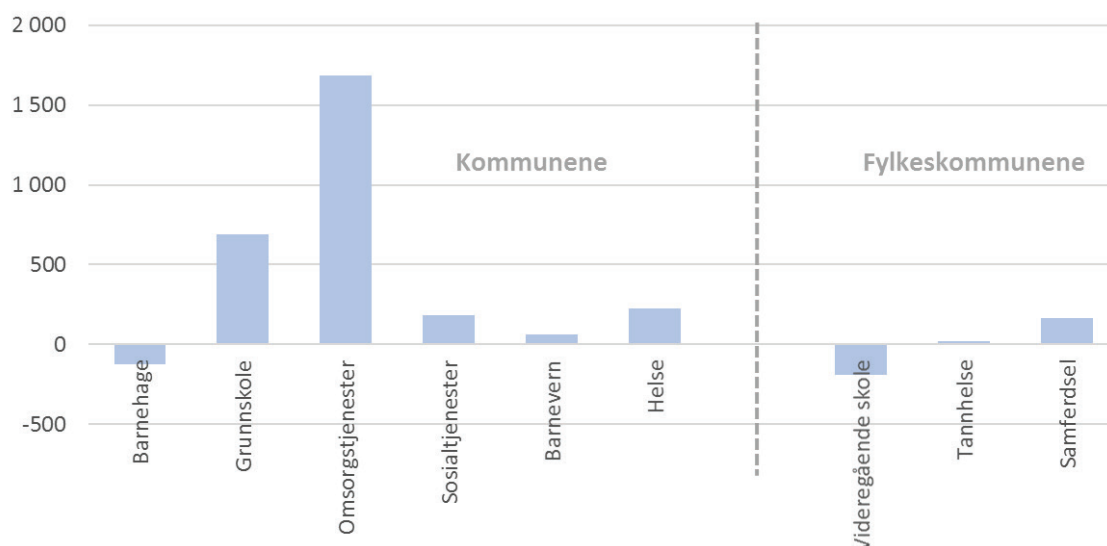
		Kommunene	Fylkeskommunene
	Anslått endring i folketall 2017-2018	Mer-/mindreutgift (mill. 2017-kr)	Mer-/mindreutgift (mill. 2017-kr)
0-1 år	1 960	133	7
2-5 år	-1 249	-245	-5
6-15 år	5 258	787	44
16-18 år	-1 004	-19	-198
19-20 år	-1 824	-38	-15
21-22 år	1 939	40	12
23-29 år	8 253	123	50
30-34 år	6 648	126	40
35-49 år	2 484	47	3
50-66 år	14 561	253	20
67-79 år	18 441	1 038	35
80-89 år	1 472	267	3
90 år og over	605	209	1
Sum	57 544	2 721	-2

Kilde: Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

Omsorgstjenester og grunnskole trekker opp utgiftsbehovet i 2018

Framskrivningene av merutgifter knyttet til demografi innenfor tjenesteområde er gjengitt i tabell 10.1. Når utvalgets demografianslag i dette avsnittet brytes ned på de respektive tjenestene som vist i figur 9.2, forutsetter det fortsatt uendret dekningsgrad, produktivitet og standard, men da på hver enkelt tjenestekategori.

Figur 10.2 viser at merutgiftene til demografi i 2018 i kommunene særlig knytter seg til omsorgstjenestene og grunnskole. Merutgiftene innenfor omsorgstjenestene skyldes i første rekke økningen i antall personer mellom 67 og 79 år. Nedgang i tallet på 2-5-åringene bidrar til reduserte utgifter innen barnehage.

Figur 10.2 Demografikostnadene i 2018 fordelt på tjenester under bestemte forutsetninger. Kommunesektoren. Mill. 2017- kroner.

Kilde: Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

Målt som andel av beregnet utgiftsbehov for tjenesteområdet i 2017 utgjør merutgiftene i 2018 om lag 1,5 pst. innenfor pleie og omsorg. For øvrige sektorer er tilsvarende merutgifter: Helse 1,3 pst., sosialtjenester 0,9 pst., grunnskole 0,8 pst., barnevern 0,5 pst.) og barnehage -0,3 pst.

Merutgiftene i fylkeskommunene knytter seg i første rekke til samferdsel, noe som må ses i sammenheng med økning i befolkningen i alderen 23-34 år. Det er noe merutgifter innenfor tannhelse og nedgang innenfor videregående skole. I pst. av beregnet utgiftsbehov for 2017 utgjorde merutgiftene 1,0 pst. innen samferdsel, 0,6 pst. innen tannhelse og -0,5 pst. innen videregående skole.

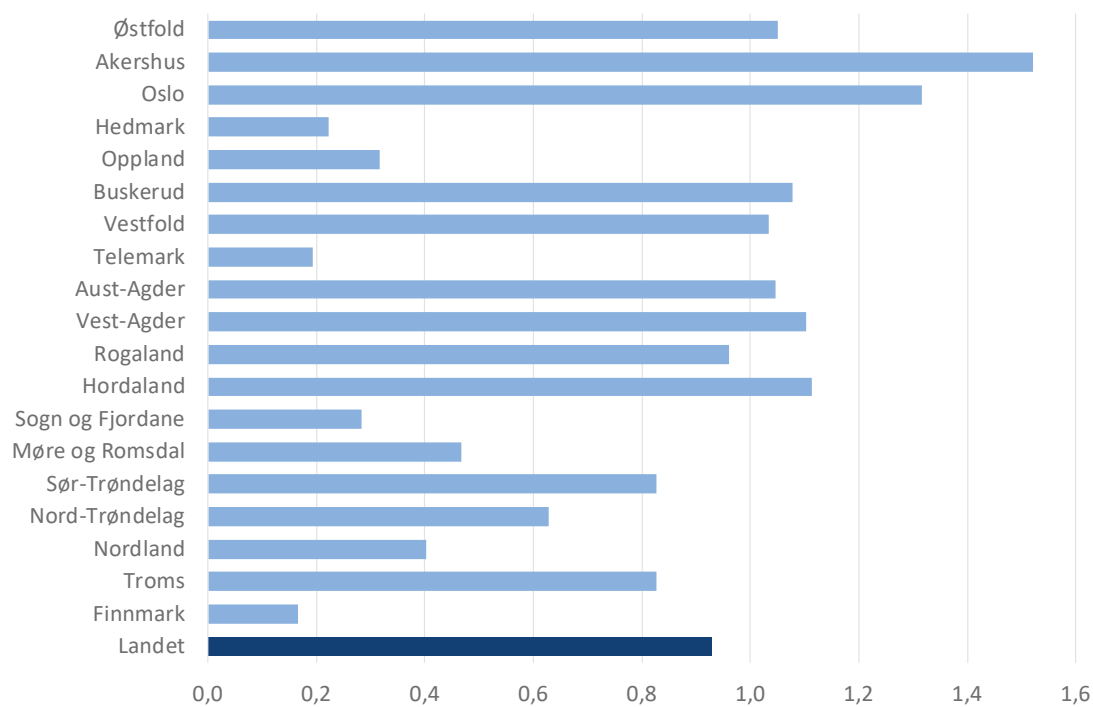
Kommunene i Akershus og Oslo får sterkest vekst i utgiftsbehovet i 2018

Det er betydelige forskjeller fylkene imellom når det gjelder endringer i utgiftsbehov i 2018 i kommunene som følge befolkningsendringer i 2018, se figur 10.3 og vedlegg15.

Kommunene i Akershus og Oslo får sterkest gjennomsnittlig vekst i dette utgiftsbehovet i 2018. I Akershus og Oslo øker befolkningen utgiftsbehovet for de fleste tjenester, men det er noe nedgang i behovet for barnehagetjenester i Oslo.

Kommunene i Finnmark, Telemark, Hedmark, Sogn og Fjordane samt Oppland får svakest gjennomsnittlig vekst i utgiftsbehovet i 2018 som følge av demografiendringer med omtrent ingen endring. For kommunene i Finnmark trekker en økning i de eldste aldersgruppene i retning av økt behov for omsorgstjenester, mens en reduksjon i de yngste aldersgruppene trekker i retning av lavere behov innenfor barnehage og grunnskole.

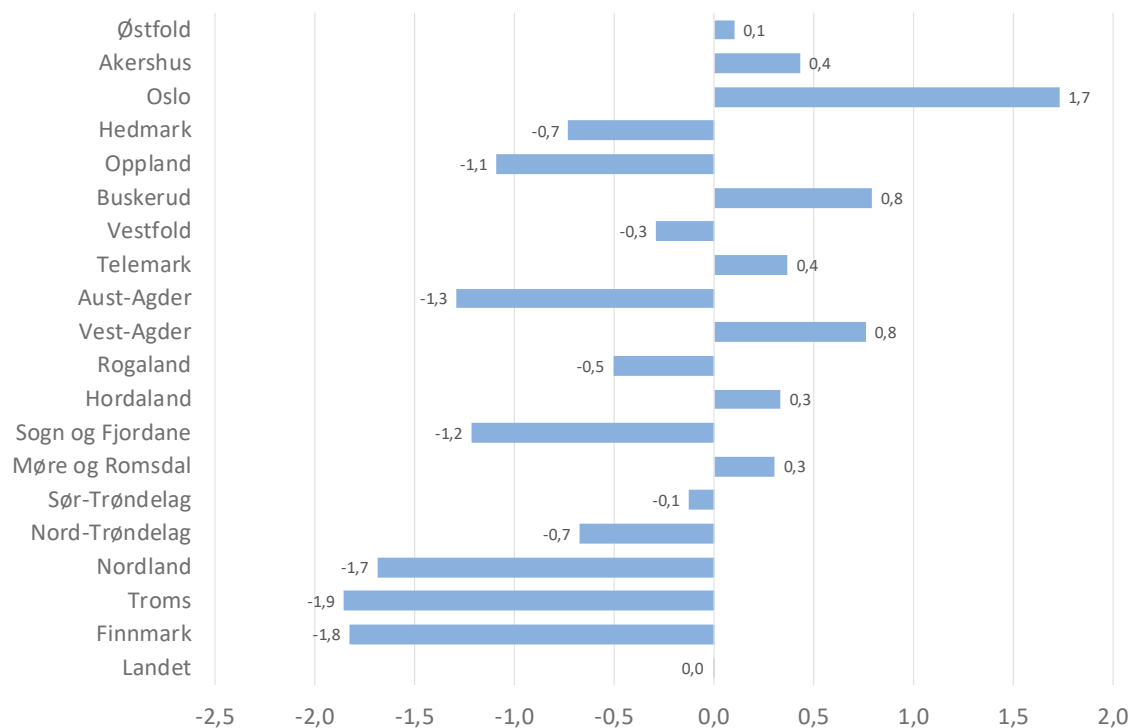
Også variasjonene mellom fylkeskommunene mht. merutgifter som følge av demografiendringer i 2018 er vesentlige, se figur 10.4 og vedlegg 15. For landet under ett er et uendret utgiftsbehov i 2018. Oslo kommune (fylkeskommunedel) har den høyeste veksten på 1,7 pst. Deretter følger Buskerud og Vest-Agder fylkeskommuner begge med en vekst på 0,8 pst. De nordligste fylkene får størst reduksjon i utgiftsbehovet i fylkeskommunene med hhv. Troms (3,0 pst.), Finnmark (-2,8 pst.) og Nordland (-2,6 pst.) som følge av demografiendringer.

Figur 10.3 Merutgiftene i 2018 i pst. av beregnet utgiftsbehov i 2017. Kommunene fordelt etter fylke.

Kilde: Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

I alle disse fylkene trekker nedgangen blant personer i alderen 16-18 år og dermed utgiftsbehovet for videregående skole merutgiftsbehovet klart ned.

Figur 10.4 Merutgiftene i 2018 i pst. av beregnet utgiftsbehov i 2017. Fylkeskommunene.

Kilde: Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

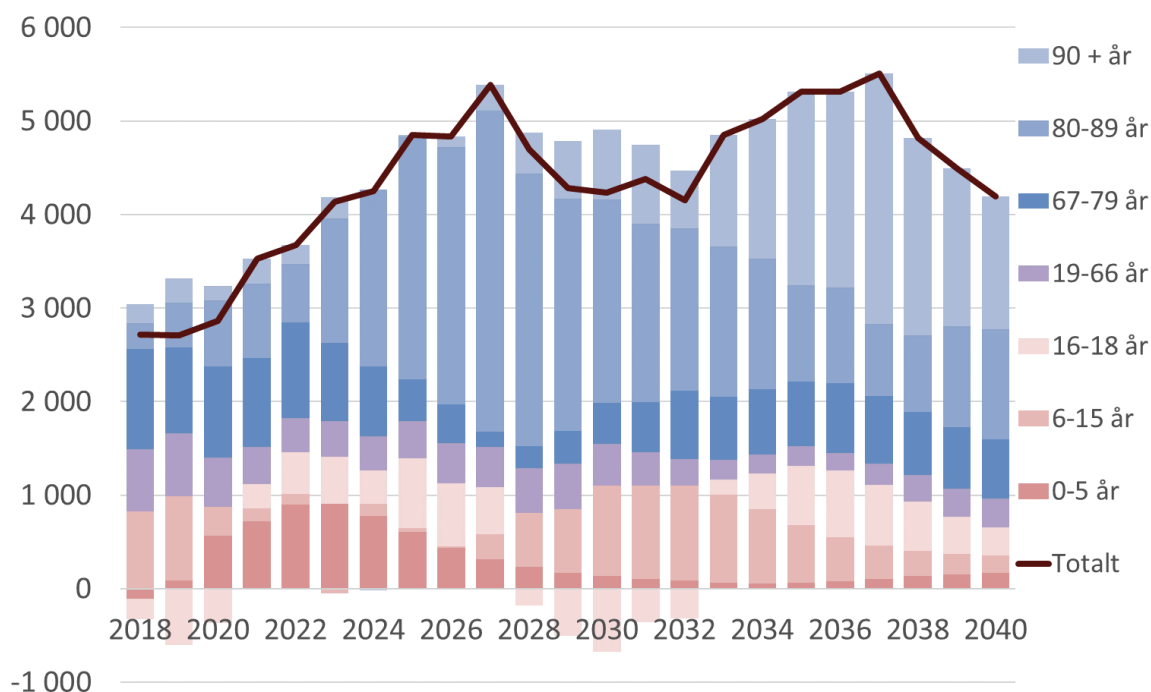
10.3 Utgifter som følge av befolkningsendringer på lengre sikt

I utvalgets vårrapport anslo utvalget merutgiftene som befolkningsutviklingen forventes å medføre for kommunesektoren i 2018. Med utgangspunkt i disse beregningene og de samme driftsutgiftene per innbygger i de ulike aldersgruppene som i tabell 10.1, skisserer figur 10.5 hvordan merutgiftene for kommunesektoren vil utvikle seg fram mot 2040 dersom SSBs hovedalternativ for befolkningsvekst (alternativ MMMM) legges til grunn.

Forenklende forutsetninger

Utvalgets demografianslag bygger som nevnt på noen forenklende forutsetninger om samme standard, produktivitet og dekningsgrad som det er viktig å være klar over når en skal forstå hva som ligger i utvalgets demografianslag.

På lengre sikt må derimot en forutsetning om uendret standard, produktivitet og dekningsgrad antas å stå seg dårligere. I kostnadsberegningene som ligger til grunn for figur 10.5 forutsettes det at standard, produktivitet og dekningsgrader holdes uendret gjennom hele perioden. Det vil eksempelvis si at en 90-åring antas å være like pleietrengende i 2040 som i dag, og det er ikke nødvendigvis en rimelig forutsetning. Det samme vil kunne gjelde for forutsetningen om uendret produktivitet i lys av utviklingen innen velferdsteknologi eller forutsetningen om uendret standard i lys av at levestandarden vil fortsette å øke. Figuren illustrerer altså en teknisk, betinget framskriving som begrenser seg til å se på den isolerte effekten av befolkningsutviklingen, mens alt annet antas å forbli likt. Figuren er derfor vel så mye å betrakte som en pekepinn på hvor kostnadsveksten vil komme i kommunal sektor framover som anslag på sektorens demografiutgifter framover.

Figur 10.5 Kommunesektorens brutto merutgifter fra året før som følge av den demografiske utviklingen, fordelt på aldersgrupper.¹ Mill. 2017-kroner.

¹ Basert på hovedalternativ (alt. MMMM) i SSBs befolkningsframskrivninger fra juni 2016.

Kilde: Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

Den årlige veksten i merutgiftene tiltar utover i 2020-årene

Figuren viser de anslåtte økonomiske konsekvensene av økningen som vil komme i tilknytning til barn og unge fram mot 2020, før de årlige merutgiftene for denne aldersgruppen stabiliserer seg. Økningen i antall eldre forventes på sin side å tilta kraftig fra rundt 2020, og en stadig større andel av de forventede demografiutgiftene. Målt i 2017-kroner forventes de årlige merutgiftene samlet sett å øke fra om lag 2,6 mrd. kroner i 2017 til nærmere rundt 5 mrd. kroner ti år fram i tid.

Utvalgets beregninger gjelder de samlede merutgiftene som følger av befolkningsutviklingen, uavhengig av finansiering. Deler av merutgiftene vil dekkes av økte brukerbetaling, andre av øremerking o.l.. Figur 10.5 viser kun de samlede kostnadene, og ikke beløpene som anslås å belaste sektorens frie inntekter. Som et anslag kan det tas utgangspunkt i at i overkant av 80 pst. av de anslåtte merutgiftene vil belaste de frie inntektene.

10.4 Et første, foreløpig anslag for demografiutgiftene i 2019

Utvalget vil til 1. konsultasjonsmøte mellom staten og kommunesektoren i 2018 utarbeide et anslag for merutgiftene som den demografiske utviklingen vil gi kommunesektoren i 2019. De fleste faktorene som inngår i utvalgets beregningsopplegg foreligger imidlertid allerede. Dette omfatter blant annet regnskapstall for kommunenes og fylkeskommunenes driftsutgifter i 2016, anslått vekst i frie inntekter fra 2016 til 2018, kostnadsnøkler for 2018 og forventet befolkningsøkning fra 1.1.2018 til 1.1.2019. I tillegg vil endelige befolkningstall per 1.1.2018 inngå i beregningene. Disse vil først være klare i februar 2018.

De samlede merutgiftene i 2019 anslås til 2,8 mrd. kroner

For å kunne gi et første, foreløpig anslag på merutgiftene i 2019, har utvalget benyttet forskjellen mellom anslåtte befolkningstall per 1.1.2018 og 1.1.2019, slik de framgår av hovedalternativet i SSBs befolkningsframskrivninger som ble publisert i juni 2016. Når dette legges til grunn, kan merutgiftene i 2019 anslås til om lag 2,8 mrd. kroner. Merutgiftene i kommunene kan anslås til om lag 3,2 mrd. kroner, mens det kan anslås en reduksjon i fylkeskommunenes utgifter knyttet til demografi på om lag 0,4 mrd. kroner.

Merutgiftene i kommunene kan hovedsakelig henføres til de eldre aldersgruppene og til barn og unge i grunnskolealder. For fylkeskommunene er det nedgangen i antall 16-18-åringer som slår sterkt ut.

Av merutgiftene på i alt 2,8 mrd. kroner anslås i størrelsesorden 2,3 mrd. kroner å belaste kommunesektorens frie inntekter. Merutgiftene som kan henføres til kommunene anslås til om lag 2,6 mrd. kroner, mens det kan anslås en reduksjon i fylkeskommunenes utgifter knyttet til demografi på om lag 0,3 mrd. kroner.

Tabell 10.3 Kommunesektorens driftsutgifter fordelt på aldersgrupper. Endring fra 2018 til 2019. Basert på hovedalternativ (alt. MMMM) i SSBs befolkningsframskrivninger fra juni 2016.

	Uavhengig av finansiering		Belaster de frie inntektene
	Anslått endring i folketall 2018-2019	Mer-/mindreutgift (mill. 2018-kr)	Mer-/mindreutgift (mill. 2018-kr)
0-1 år	2 534	187	160
2-5 år	-471	-97	-85
6-15 år	5 687	927	782
16-18 år	-2 805	-613	-539
19-20 år	-81	-2	-2
21-22 år	340	9	8
23-29 år	4 566	100	81
30-34 år	9 779	256	209
35-49 år	23	0	0
50-66 år	17 702	351	287
67-79 år	15 728	947	765
80-89 år	2 626	499	404
90 år og over	730	262	213
Sum	56 358	2 826	2 284

Kilde: Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

Vedlegg 1 Inntekter og utgifter 2014-2018.

Nasjonalregnskapets gruppering

Tabell 1 Inntekter og utgifter i kommuneforvaltningen i alt. 2014-2018. Mill. kroner og endring i pst.

	Millioner kroner					Endring i prosent	
	2014	2015	2016*	2017**	2018**	16/17**	17/18**
A. INNTEKTER I ALT	467 184	494 748	518 396	543 531	554 634	4,8	2,0
Løpende inntekter	464 120	487 642	514 802	539 787	550 885	4,9	2,1
Gebyrer	59 597	62 941	65 218	67 423	69 776	3,4	3,5
Renter og utbytte mv.	19 443	19 367	17 066	17 094	17 453	0,2	2,1
Produksjonsskatter	10 164	11 586	12 966	13 261	13 633	2,3	2,8
<i>Eiendomsskatt</i>	9 626	11 178	12 285	12 550	12 910	2,2	2,9
<i>Andre produksjonsskatter</i>	538	408	681	711	723	4,4	1,7
Skatt på inntekt og formue	156 632	165 885	181 199	187 140	191 700	3,3	2,4
Overføringer fra staten	210 814	219 332	229 582	245 946	249 101	7,1	1,3
Andre innenl. overføringer	5 257	6 243	6 381	6 533	6 832	2,4	4,6
Frie banktjenester	2 213	2 288	2 390	2 390	2 390	0,0	0,0
Kapitalinntekter	3 064	7 106	3 594	3 744	3 748	4,2	0,1
Salg av fast realkapital	93	2 055	143	144	148	0,6	3,0
Salg av fast eiendom	2 971	5 051	3 451	3 600	3 600	4,3	0,0
B. UTGIFTER I ALT	468 328	492 002	509 445	534 091	553 591	3,5	4,8
Løpende utgifter	429 549	441 218	459 401	477 580	494 495	4,0	3,5
Lønnskostnader	248 751	258 059	268 875	280 009	290 572	4,1	3,8
Produktinnsats	90 780	96 012	98 831	102 369	105 200	3,6	2,8
Produktkjøp husholdningene	25 273	26 137	27 599	28 883	30 197	4,7	4,6
Renter	13 027	12 480	11 965	12 183	12 183	1,8	0,0
Produksjonssubsidier	14 907	16 173	16 895	17 676	18 380	4,6	4,0
Stønader til husholdningene	12 836	13 636	15 164	15 889	16 564	4,8	4,2
<i>Sosialhjelpsstønader</i>	5 537	5 836	6 249	6 559	6 857	5,0	4,6
<i>Andre stønader</i>	7 299	7 800	8 915	9 330	9 706	4,7	4,0
Overføringer ideelle org.	14 934	15 822	17 052	17 845	18 566	4,7	4,0
Overføringer til staten	9 041	2 899	3 020	2 727	2 834	-9,7	3,9
Kapitalutgifter	62 453	68 371	72 547	73 731	75 870	1,6	2,9
Anskaffelse fast realkapital	59 246	64 869	70 396	70 831	72 970	0,6	3,0
Kjøp av fast eiendom	1 793	1 755	1 074	1 500	1 500	39,7	0,0
Kapitaloverf. næringsv.	1 414	1 747	1 077	1 400	1 400	30,0	0,0
C. NETTOFINANSINVESTERING	-24 818	-14 841	-13 552	-7 780	-15 732		

* Foreløpige tall

** Anslag

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet

Vedlegg 2 Inntekter og utgifter 2005-2016. Kommuneregnskapets gruppering

Tabell 1 Hovedtall for drift , investering og finansiering for kommunesektoren. Konserntall.¹ Mill. kroner

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Endring 15-16 i pst.
1. Brutto driftsinntekter i alt	250 446	275 033	289 335	312 984	343 696	366 055	388 900	415 421	438 604	449 780	470 955	501 458	4,7
2. Brutto driftsutgifter i alt	246 189	263 206	283 924	311 708	338 144	358 105	380 421	404 429	428 354	447 049	459 640	483 315	2,8
3. Brutto driftsresultater (1-2)	4 250	11 827	5 410	1 275	5 552	7 952	8 477	10 991	10 270	2 731	11 315	18 143	..
4. Netto avdrag	7 002	7 699	8 268	8 792	9 679	10 770	11 824	12 865	13 552	14 265	15 429	17 953	8,2
5. Netto finans	-1 794	-1 747	369	3 113	-1 861	-340	1 868	1 104	1 031	1 547	2 557	2 393	65,3
6. Utlån	..	137	151	160	186	176	166	156	182	196	162	171	-17,3
7. Avskrivninger	10 932	11 667	12 234	13 131	14 231	15 616	16 895	17 623	18 840	20 253	22 038	23 395	8,8
8. Netto driftsresultat (3-4-5-6+7)	9 981	17 405	8 851	2 337	11 773	12 961	11 510	14 483	14 337	6 971	15 206	21 019	..
9. Brutto investeringsutgifter i alt	30 113	34 038	40 190	44 903	50 446	54 622	55 308	56 145	62 321	68 340	74 295	77 490	8,7
10. Tilskudd, refusjoner, salgsinntekter mv.	7 974	9 984	11 744	7 412	9 159	10 837	14 721	14 146	14 067	22 782	27 920	24 960	22,6
11. Overskudd før lån og avsetninger (3-5+7-9+10)	-4 844	-561	-10 808	-26 202	-19 649	-19 878	-17 087	-14 494	-20 181	-24 128	-15 579	-13 385	..
12. Bruk av lån (netto)	20 300	19 998	22 316	26 653	33 137	35 815	31 563	27 675	36 334	38 180	43 880	43 981	14,9
13. Bruk av fond/avsetning til fond (9-10-8-12)	-8 142	-12 126	-2 751	8 474	-3 535	-4 796	-2 373	17	-2 352	209	-13 010	-12 933	..

¹ Konsern inkluderer kommunale og fylkeskommunale foretak (KF og FKF), interkommunale samarbeider (§27) og interkommunale selskaper (IKS).

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 2 Hovedtall for drift , investering og finansiering for kommunene. Konserntall.¹ Mill. kroner

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Endring 15-16 i pst.
1. Brutto driftsinntekter i alt	214 229	235 004	247 778	268 470	294 291	307 730	327 728	351 488	370 323	380 971	398 291	425 556	6,8
2. Brutto driftsutgifter i alt	210 420	224 533	243 006	267 074	289 891	303 712	321 473	343 157	363 157	379 198	389 121	410 086	5,4
3. Brutto driftsresultater (1-2)	3 803	10 471	4 772	1 395	4 400	4 019	6 254	8 331	7 185	1 773	9 170	15 470	..
4. Netto avdrag	6 293	6 941	7 431	7 839	8 579	9 463	10 301	10 939	11 653	12 223	13 187	15 416	16,9
5. Netto finans	-1 398	-1 600	812	3 884	-1 440	131	2 334	1 117	1 020	1 476	2 381	2 084	-12,5
6. Utlån	..	137	151	160	186	176	166	156	182	196	162	171	5,6
7. Avskrivninger	9 582	10 249	10 810	11 570	12 484	13 619	14 587	15 065	15 957	16 961	18 409	19 402	5,4
8. Netto driftsresultat (3-4-5-6+7)	8 497	15 242	7 182	1 078	9 553	7 867	8 035	11 179	10 280	4 834	11 849	17 199	..
9. Brutto investeringsutgifter i alt	26 802	29 880	35 164	39 407	43 748	43 350	42 843	43 267	47 692	53 730	60 304	63 269	4,9
10. Tilskudd, refusjoner, salgsinntekter mv.	7 166	9 279	11 030	6 989	8 211	7 477	10 808	9 820	9 540	16 164	21 795	18 870	-13,4
11. Overskudd før lån og avsetninger (3-5+7-9+10)	-4 615	118	-8 558	-23 342	-17 219	-18 367	-13 534	-11 173	-16 036	-20 314	-13 311	-11 611	..
12. Bruk av lån (netto)	18 506	17 141	19 138	23 142	28 191	31 104	26 103	21 579	30 714	31 865	38 352	37 294	-2,8
13. Bruk av fond/avsetning til fond (9-10-8-12)	-7 366	-10 557	-2 220	8 180	-2 118	-2 906	-1 991	866	-2 775	718	-11 993	-10 557	..

¹ Konsern inkluderer kommunale foretak (KF), interkommunale samarbeider (§27) og interkommunale selskaper (IKS).

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 3 Hovedtall for drift , investering og finansiering for fylkeskommunene. Konserntall.¹ Mill. kroner

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Endring 15-16 i pst.
1. Brutto driftsinntekter i alt	36 217	40 029	41 557	44 514	49 405	58 325	61 172	63 933	68 281	68 809	72 664	75 902	4,5
2. Brutto driftsutgifter i alt	35 769	38 673	40 918	44 634	48 253	54 393	58 948	61 272	65 197	67 851	70 519	73 229	3,8
3. Brutto driftsresultater (1-2)	447	1 356	638	-120	1 152	3 933	2 223	2 660	3 085	958	2 145	2 673	..
4. Netto avdrag	709	758	837	953	1 100	1 307	1 523	1 926	1 899	2 042	2 242	2 537	13,2
5. Netto finans	-396	-147	-443	-771	-421	-471	-466	-13	11	71	176	309	..
6. Utlån	..	..	..	..	..	..	..	..	..	-	-	-	..
7. Avskrivninger	1 350	1 418	1 424	1 561	1 747	1 997	2 308	2 558	2 883	3 292	3 629	3 993	10,0
8. Netto driftsresultat (3-4-5-6+7)	1 484	2 163	1 669	1 259	2 220	5 094	3 475	3 304	4 057	2 137	3 357	3 820	..
9. Brutto investeringsutgifter i alt	3 311	4 158	5 026	5 496	6 698	11 272	12 465	12 878	14 629	14 610	13 991	14 221	1,6
10. Tilskudd, refusjoner, salgsinntekter mv.	808	705	714	423	948	3 360	3 913	4 326	4 527	6 618	6 125	6 090	-0,6
11. Overskudd før lån og avsetninger (3-5+7-9+10)	-229	-679	-2 250	-2 860	-2 430	-1 511	-3 553	-3 321	-4 145	-3 814	-2 268	-1 774	..
12. Bruk av lån (netto)	1 794	2 857	3 178	3 511	4 946	4 711	5 460	6 096	5 620	6 315	5 528	6 687	21,0
13. Bruk av fond/avsetning til fond (9-10-8-12)	-776	-1 569	-531	294	-1 417	-1 890	-382	-849	423	-509	-1 017	-2 376	..

¹ Konsern inkluderer fylkeskommunale foretak (FKF), interkommunale samarbeider (§27) og interkommunale selskaper (IKS).

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Vedlegg 3 Kommuneforvaltningens samlede inntekter 2002-2018

Tabell 1 Kommuneforvaltningens inntekter i henhold til nasjonalregnskapets definisjoner. Alle tall er i millioner kroner i løpende priser, bortsett fra linje 8 og 9 som viser kommuneopplegget i faste 2018-priser.

	Regnskap															Anslag	
	2002 ⁶⁾	2003	2004 ⁷⁾	2005	2006	2007 ⁸⁾	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1. Skatteinntekter	90 882	96 944	101 255	107 745	120 271	122 617	129 973	136 613	145 912	143 607	153 657	162 821	166 796	177 471	194 165	200 401	205 333
1.1 Skatt på inntekt og formue	87 474	93 204	97 157	102 693	114 785	116 350	123 076	129 561	138 222	135 503	145 065	153 375	156 632	165 885	181 199	187 140	191 700
1.2 Eiendomsskatt og andre prod.skatter	3 408	3 740	4 098	5 052	5 486	6 267	6 897	7 052	7 690	8 104	8 592	9 446	10 164	11 586	12 966	13 261	13 633
2. Overføringer fra staten ¹⁾	96 239	81 106	84 998	91 015	99 324	108 084	118 997	138 928	149 901	169 073	182 231	192 196	202 694	210 365	218 987	234 213	237 192
2.1 Rammetilskudd	53 063	53 425	47 052	48 573	53 931	57 804	62 226	72 768	82 765	127 164	138 411	143 492	151 181	154 211	156 727	160 948	164 405
2.2 Ørem. tilsk. innenf. k.opplegget ²⁾	13 531	16 583	20 497	22 917	27 668	31 863	35 309	37 110	39 776	15 415	16 335	17 785	20 464	22 595	24 049	29 436	29 628
2.3 Øremerkede tilsk. utenf. k.oppl. ³⁾	28 418	9 593	9 393	8 812	7 945	7 568	9 040	15 508	12 672	11 932	12 592	13 734	12 544	13 799	16 863	21 129	19 508
2.4 Momskompensasjon	1 227	1 506	8 056	10 714	9 780	10 849	12 421	13 542	14 688	14 562	14 893	17 185	18 505	19 760	21 348	22 700	23 650
3. Gebyrer	29 767	31 269	33 185	34 446	35 108	40 154	43 072	45 945	49 191	52 072	54 946	57 361	59 597	62 941	65 218	67 423	69 776
4. Renteinntekter mv.	13 340	15 537	14 753	14 154	14 439	17 702	15 687	15 074	15 286	21 048	19 226	19 473	21 656	21 655	19 456	19 484	19 843
5. Andre innenlandske løpende overføringer	4 058	3 810	4 022	4 540	5 258	6 786	8 422	9 420	9 305	9 158	9 661	11 227	13 377	15 210	16 976	18 266	18 741
6. Sum inntekter (1+2+3+4+5)	234 286	228 666	238 213	251 900	274 400	295 343	316 151	345 980	369 595	394 958	419 721	443 078	464 120	487 642	514 802	539 787	550 885
7. Sum innt. kommuneopplegget (6-2.3-4)	192 528	203 536	214 067	228 934	252 016	270 073	291 424	315 398	341 637	361 978	387 903	409 871	429 920	452 188	478 483	499 174	511 534
8. Kommuneopplegget, faste 2016-priser ⁴⁾	331 676	338 131	344 265	359 193	381 669	391 777	397 321	413 867	433 556	442 127	458 213	465 990	474 087	486 955	502 215	512 152	511 534
9. Kroner per innbygger, faste 2016-priser ⁵⁾	72 860	73 869	74 737	77 409	81 533	82 703	82 788	85 189	88 116	88 676	90 712	91 209	91 774	93 394	95 509	96 344	95 218

1) Se også vedlegg 3

2) Inkluderer overføringer fra andre statsregnskap og 70-poster på statsbudsjettet.

3) Tilskuddene under pkt. 2.3 (tilskudd til arbeidsmarkedstiltak, flyktninger, flom/hjemfall, kirkelov, sletting av sykehusgjeld m.v.) fastlegges ut fra andre vurderinger enn hensynet til kommunesektorens økonomi.

De holdes derfor utenfor når veksten i kommunesektorens inntekter beregnes.

4) Prisveksten for kommunesektorens kjøp av varer og tjenester, se vedlegg 6.

5) Innbyggertallet som er lagt til grunn for 2017 og 2018, er beregnet ut fra økningen fra 2016 i middelalternativet (MMMM) i SSBs befolkningsframskrivninger.

6) Inntektsnedgangen må ses i sammenheng med statens overtakelse av sykehusene. Engangsbevilgning på 21,6 mrd. kr til sletting av gjeld m.v. i forbindelse med sykehusreformen er holdt utenom kommuneopplegget (inngår i pkt. 2.3).

7) Reduksjonen i rammetilskuddet må bl.a. ses sammen med at ansvaret for barnevern, familievern og rusomsorg ble overtatt av staten i 2004. Videre ble generell momskompensasjonsordning finansiert ved trekk i rammetilskuddet.

8) SSB publiserte i november og desember 2014 publiserte en tallrevisjon av offentlige finanser og nasjonalregnskapet, i tråd med internasjonale retningslinjer. Denne revisjonen innebar blant annet en viss omfangsutvidelse i definisjonen av kommuneforvaltningen i forhold til tidligere. Blant annet anses kinodrift og mange kulturinstitusjoner nå som en del av kommuneforvaltningen, noe som har økt nivået på både «andre inntekter» og «gebyrer». Alle sektorendringene er tilbakeført til 2007. Dette gjør at det er et brudd i tallene mellom 2006 og 2007.

Tabell 2 Utviklingen i kommunesektorens frie inntekter 2002-2018

	Regnskap															Anslag	
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
I. Frie innt. (tab. 1 linje 1+2.1). Mill. kr	143 945	150 369	148 307	156 318	174 202	180 421	192 199	209 381	228 677	270 771	292 068	306 313	317 977	331 682	350 892	361 349	369 738
II. Skatteinntekter i pst. av frie inntekter	63,1	64,5	68,3	68,9	69,0	68,0	67,6	65,2	63,8	53,0	52,6	53,2	52,5	53,5	55,3	55,5	55,5
III. Rammetilskudd i pst. av frie inntekter	36,9	35,5	31,7	31,1	31,0	32,0	32,4	34,8	36,2	47,0	47,4	46,8	47,5	46,5	44,7	44,5	44,5
IV. Frie inntekter i pst. av samlede inntekter	74,8	73,9	69,3	68,3	69,1	66,8	66,0	66,4	66,9	74,8	75,3	74,7	74,0	73,4	73,3	72,4	72,3
V. Frie inntekter og mva-kompensasjon i pst. av samlede inntekter	75,4	74,6	73,0	73,0	73,0	70,8	70,2	70,7	71,2	78,8	79,1	78,9	78,3	77,7	77,8	76,9	76,9

Tabell 3 Endringer i kommunesektorens inntekter i prosent fra året før. 2003-2018 ¹

	Regnskap															Anslag	
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
1. Skatteinntekter	6,7	4,4	6,4	11,6	2,0	6,0	5,1	6,8	-1,6	7,0	6,0	2,4	6,4	9,4	3,2	2,5	
1.1 Skatt på inntekt og formue	6,6	4,2	5,7	11,8	1,4	5,8	5,3	6,7	-2,0	7,1	5,7	2,1	5,9	9,2	3,3	2,4	
1.2 Eiendomsskatt og andre prod.skatter	9,7	9,6	23,3	8,6	14,2	10,1	2,2	9,0	5,4	6,0	9,9	7,6	14,0	11,9	2,3	2,8	
2. Overføringer fra staten	-15,7	4,8	7,1	9,1	8,8	10,1	16,7	7,9	12,8	7,8	5,5	5,5	3,8	4,1	7,0	1,3	
2.1 Rammetilskudd	0,7	-11,9	3,2	11,0	7,2	7,7	16,9	13,7	53,6	8,8	3,7	5,4	2,0	1,6	2,7	2,1	
2.2 Ørem. tilsk. innenf. k.opplegget	22,6	23,6	11,8	20,7	15,2	10,8	5,1	7,2	-61,2	6,0	8,9	15,1	10,4	6,4	22,4	0,7	
2.3 Øremerkede tilsk. utenf. k.oppl.	-66,2	-2,1	-6,2	-9,8	-4,7	19,4	71,5	-18,3	-5,8	5,5	9,1	-8,7	10,0	22,2	25,3	-7,7	
2.4 Momskompensasjon			33,0	-8,7	10,9	14,5	9,0	8,5	-0,9	2,3	15,4	7,7	6,8	8,0	6,3	4,2	
3. Gebyrer	5,0	6,1	3,8	1,9	14,4	7,3	6,7	7,1	5,9	5,5	4,4	3,9	5,6	3,6	3,4	3,5	
4. Renteinntekter mv.	16,5	-5,0	-4,1	2,0	22,6	-11,4	-3,9	1,4	37,7	-8,7	1,3	11,2	0,0	-10,2	0,1	1,8	
5. Andre innenlandske løpende overføringer	-6,1	5,6	12,9	15,8	29,1	24,1	11,8	-1,2	-1,6	5,5	16,2	19,2	13,7	11,6	7,6	2,6	
6. Sum inntekter (1+2+3+4+5)	-2,4	4,2	5,7	8,9	7,6	7,0	9,4	6,8	6,9	6,3	5,6	4,7	5,1	5,6	4,9	2,1	
7. Sum innt. kommuneopplegget (7-2.3-4)	5,7	5,2	6,9	10,1	7,2	7,9	8,2	8,3	6,0	7,2	5,7	4,9	5,2	5,8	4,3	2,5	
8. Kommuneopplegget, faste priser	1,9	1,8	4,3	6,3	2,6	1,4	4,2	4,8	2,0	3,6	1,7	1,7	2,7	3,1	2,0	-0,1	
9. Kroner per innbygger, faste priser	1,4	1,2	3,6	5,3	1,4	0,1	2,9	3,4	0,6	2,3	0,5	0,6	1,8	2,3	0,9	-1,2	

1) Se noter på tilsvarende tabelloppsett i tabell 1

Vedlegg 4 Statlige overføringer til kommunesektoren i 2016

Alle beløp i 1000 kroner.

Øremerkede tilskudd

Kap.	Post	Navn	Saldert budsjett 2016	RNB 2016
Kunnskapsdepartementet				
	225	Tiltak i grunnsopplæringen		
	60	Tilskudd til landslinjer	211 531	211 531
	62	Tilskudd til de kommunale sameskolene i Snåsa og Målselv	23 670	23 670
	63	Tilskudd til samisk i grunnsopplæringen	58 975	58 975
	65	Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg	334 218	334 218
	66	Tilskudd til leirskoleopplæring	48 247	48 247
	67	Tilskudd til opplæring i finsk	8 059	8 059
	68	Tilskudd til opplæring i kriminalomsorgen	272 918	272 918
	69	Kompensasjon for investeringskostnader ved grunnskolereformen	216 826	216 826
	226	Kvalitetsutvikling i grunnsopplæringen		
	60	Tilskudd til kommuner og fylkeskommuner	40 812	40 812
	62	Tilskudd for økt lærertetthet	395 215	395 215
	63	Tidlig innsats i skolen gjennom økt lærerinnsats fra 1.-4. trinn	754 420	754 420
	227	Tilskudd til særskilte skoler		
	60	Tilskudd til Moskva og Murmanskskolen	2 242	2 242
	61	Tilskudd til voksenopplæring i Andebu kommune	5 095	5 095
	62	Tilskudd til Fjellheimen leirskole	6 070	6 070
	258	Tiltak for livslang læring		
	60	Tilskudd til karriereveiledning	31 858	31 858
	287	Forskningsinstitutter og andre tiltak		
	60	Regionale forskningsfond, tilskudd til forskning	251 562	267 462
		Sum	2 661 718	2 677 618
Kulturdepartementet				
	323	Musikkformål		
	60	Landsdelsmusikerordningen i Nord-Norge	20 338	20 338
	342	Kirkebygg og gravplasser		
	60	Rentekompensasjon - kirkebygg	44 407	44 407
		Sum	64 745	64 745
Justis- og beredskapsdepartementet				
	430	Kriminalomsorgen		
	60	Refusjoner til kommunene, forvaringsdømte mv.	90 195	90 195
	440	Politidirektoratet - politi- og lensmannsetaten		
	60	Tilskudd til kommuner	10 000	10 000
	474	Konfliktråd		
	60	Tilskudd til kommuner til SLT-tiltak	5 661	5 661
		Sum	105 856	105 856
Kommunal- og moderniseringsdepartementet				

551	Regional utvikling og nyskaping		
60	Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	1 156 993	1 176 993
61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift	225 302	225 302
567	Nasjonale minoriteter		
60	Tiltak for rom	6 200	6 200
575	Ressurskrevende tjenester		
60	Toppfinansieringsordning	9 271 000	9 271 000
590	Byutvikling og planlegging		
61	Bærekraftig byutvikling	19 088	19 088
65	Områdesatsing i byer	29 841	29 841
	Sum	10 708 424	10 728 424
Arbeids- og sosialdepartementet			
621	Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering		
63	Sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte	182 730	182 730
	Sum	182 730	182 730
Helse- og omsorgsdepartementet			
714	Folkehelse		
60	Kommunale tiltak	43 910	43 910
761	Omsorgstjeneste		
60	Kommunale kompetansetiltak	114 150	110 150
61	Vertskommuner	940 115	940 115
62	Dagaktivitetstilbud	296 333	267 333
63	Investeringsstilskudd	2 533 206	2 533 206
64	Kompensasjon renter og avdrag	909 600	909 600
65	Forsøk med statlig finansiering av omsorgstjenestene	156 000	1 045 500
67	Utviklingstiltak	67 889	84 850
68	Kompetanse og innovasjon	336 948	348 948
762	Primærhelsetjeneste		
60	Forebyggende helsetjenester	155 182	155 182
61	Fengselshelsetjenesten	150 545	150 545
63	Allmennlegetjenester	128 904	99 604
765	Psykisk helse og rusarbeid		
60	Kommunale tjenester	383 171	383 171
62	Rusarbeid	461 891	461 891
783	Personell		
61	Turnustjeneste	141 661	131 661
	Sum	6 819 505	7 665 666
Barne- og likestillingsdepartementet			
840	Tiltak mot vold og overgrep		
61	Tilskudd til incest- og voldtekstentre	84 299	84 299
846	Familie- og oppveksttiltak		
60	Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn	28 992	28 992
61	Nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom	163 905	163 905

	62	Utvikling i kommunene	80 727	70 727
854		Tiltak i barne- og ungdomsvernet		
	60	Kommunalt barnevern	683 371	681 371
	61	Utvikling i kommunene	8 894	8 894
855		Statlig forvaltning av barnevernet		
	60	Tilskudd til kommunene	204 110	204 110
		Sum	1 254 298	1 242 298
Nærings- og fiskeridepartementet				
900		Nærings- og fiskeridepartementet		
	60	Tilskudd til Arctic Race of Norway	15 000	15 000
919		Diverse fiskeriformål		
	60	Tilskudd til kommuner	270 000	687 820
		Sum	285 000	702 820
Landbruks- og matdepartementet				
1142		Landbruksdirektoratet		
	60	Tilskudd til veterinærdekning	138 846	138 846
		Sum	138 846	138 846
Samferdselsdepartementet				
1320		Statens vegvesen		
	61	Rentekompensasjon for transporttiltak i fylkene	192 500	192 500
	62	Skredsikring fylkesveger	671 000	671 000
	63	Tilskudd til gang- og sykkelveger	162 500	162 500
1330		Særskilte transporttiltak		
	60	Særskilt tilskudd til kollektivtransport	54 200	54 200
	61	Belønningsordningen for bedre kollektivtransport mv.	1 380 000	1 380 000
	63	Særskilt tilskudd til store kollektivprosjekter	100 000	190 000
1360		Kystverket		
	60	Tilskudd til fiskerihavneanlegg	60 500	60 500
		Sum	2 620 700	2 710 700
Klima- og miljødepartementet				
1400		Klima- og miljødepartementet		
	62	Den naturlige skolesekken	3 323	3 323
	65	Områdesatsing i byer	10 290	10 290
1420		Miljødirektoratet		
	61	Tilskudd til klimatilpassingstiltak	104 058	104 058
	69	Oppryddingstiltak	170 568	190 568
1422		Miljøvennlig skipsfart		

	60	Tilskudd til kommuner og fylkeskommuner		20 000
1429		Riksantikvaren		
	60	Kulturminnearbeid i kommunene	2 116	2 116
	Sum		290 355	330 355
Olje- og energidepartementet				
1820		Norges vassdrags- og energidirektorat		
	60	Tilskudd til flom- og skredforebygging	14 000	35 000
	Sum		14 000	35 000
Folketrygden				
2755		Helsetjenester i kommunene mv.		
	62	Fastlønnsordning fysioterapeuter	340 000	339 000
	Sum		340 000	339 000
	Sum øremerkede tilskudd (kommuneopplegget)		25 486 177	26 924 058

Øremerkede tilskudd til flyktninger og asylsøkere (utenfor kommuneopplegget)¹⁾

225		Tilskudd i grunnopplæringen		
	64	Tilskudd til opplæring til barn og unge som søker opphold i Norge	492 063	493 388
231		Barnehager		
	63	Tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder	138 235	138 235
490		Utlendingsdirektoratet		
	60	Tilskudd til vertskommuner for statlige mottak for asylsøkere og flyktninger	599 500	706 695
496		Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere		
	60	Integreringstilskudd	8 393 128	10 046 310
	61	Særskilt tilskudd ved bosetting av enslige, mindreårige flyktninger	596 383	763 136
	62	Kommunale innvandreriltak	198 157	198 157
497		Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere		
	60	Tilskudd til opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere	1 985 608	2 371 113
854		Tiltak i barne- og ungdomsvernet		
	65	Refusjon av kommunale utgifter til barneverntiltak knyttet til enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger	1 578 134	1 758 622
	Sum		13 981 208	16 475 656

Andre poster utenfor kommuneopplegget¹⁾

573	Kommunereform		
60	Engangskostnader og reformstøtte ved kommunesammenslåing	100 000	100 000
61	Engangskostnader ved fylkessammenslåing		30 000
576	Vedlikehold og rehabilitering		
60	Tilskudd til vedlikehold og rehabilitering i kommuner		400 000
1632	Kompensasjon for merverdiavgift		
61	Tilskudd til kommuner og fylkeskommuner	20 350 000	20 350 000
	Sum	20 450 000	20 880 000
	Sum øremerkede tilskudd utenfor kommuneopplegget	34 431 208	37 355 656

Rammeoverføringer til kommunesektoren

571	Rammetilskudd til kommuner		
60	Innbyggertilskudd	119 052 870	117 979 670
61	Distriktstilskudd Sør-Norge	408 811	408 811
62	Nord-Norge- og Namdalstilskudd	1 611 747	1 611 747
63	Småkommunetilskudd	963 501	963 501
64	Skjønnstilskudd	1 854 000	1 854 500
66	Veksttilskudd	440 616	440 616
67	Storbytilskudd	459 985	459 985
	Sum rammeoverføringer kommuner	124 791 530	123 718 830
572	Rammetilskudd til fylkeskommuner		
60	Innbyggertilskudd	31 547 475	31 481 975
62	Nord-Norge-tilskudd	642 399	642 399
64	Skjønnstilskudd	659 000	659 000
	Sum rammeoverføringer fylkeskommuner	32 848 874	32 783 374
	Sum rammeoverføringer	157 740 404	156 502 204

1) Øremerkede tilskudd utenfor kommuneopplegget medregnes ikke ved beregning av vekst i kommunesektorens inntekter

Vedlegg 5 Driftsutgifter 2016 etter funksjon og art

Tabell 1 Kommunene inkl. Oslo. Kommunekassene. 1 000 kroner

	Lønn og sosiale utgifter	Kjøp av varer og tjenester til egenproduksjon	Kjøp som erstatter egenproduksjon	Overføringer	Avskrivninger	Fordelte utgifter og internsalg	Refusjon sykelønn	Moms-komp drift	Brutto driftsutgifter	Brukerbetaling	Andre salgs- og leieinntekter	Overføringer med krav til motytelse	Overføringer uten krav til motytelse	Netto driftsutgifter
	(010-099)	(100-290)	(300-380)	(400-480)	(590)	(690+790)	(710)	(729)	(=1+2-3+4+5-6-7-8)	(600)	(620-660)	(700,730-780)	(800-895)	(=9-10-11-12-13)
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
100 Politisk styring	1 377 210	379 499	61 712	121 139	11 783	3 850	3 142	32 296	1 908 913	86	1 474	46 119	12 990	1 848 244
110 Kontroll og revisjon	107 244	61 538	373 569	5 925	112	16 829	1 067	17 757	511 668	-	2 714	9 374	2 060	497 520
120 Administrasjon	11 910 261	4 900 669	1 171 216	243 700	934 308	1 008 281	341 298	819 787	16 649 490	8 963	590 235	1 353 907	195 337	14 501 048
121 Forvaltningsutgifter i eiendomsforvaltningen	794 980	459 041	55 905	15 879	14 393	92 051	23 177	28 502	1 173 291	2 956	24 099	42 305	27 719	1 076 212
130 Administrasjonslokaler	468 211	1 091 960	95 447	15 975	371 742	98 741	23 730	257 709	1 639 425	988	191 442	68 524	7 773	1 370 698
Administrasjon	14 657 906	6 892 707	1 757 849	402 618	1 332 338	1 219 752	392 414	1 156 051	21 882 787	12 993	809 964	1 520 229	245 879	19 293 722
170 Årets premieavvik	-3 995 489	-85	19	-	-	-523	-	6	-3 995 038	1	3	-	-	-3 995 042
171 Amortisering av tidligere års premieavvik	3 978 763	307	14	-	-	560	-	48	3 978 476	-	-	-	-	3 978 476
172 Pensjon	65 233	16 323	1 128	588	-	141	-	262	82 869	30	-	7	-	82 832
173 Premiefond	-3 174 204	-188	26	-	-	2 996	-	-	-3 177 362	-465	-	-231	-	-3 176 666
180 Diverse fellesutgifter	249 831	542 442	16 760	141 767	37 404	191 550	1 223	22 059	772 149	1 411	19 299	107 861	37 026	606 552
190 Interne serviceenheter	2 132 855	948 276	12 926	17 111	45 448	2 828 332	82 770	150 039	12 705	30	210 923	113 974	18 291	-330 513
Fellesutgifter (intern service)	-743 011	1 507 075	30 873	159 466	82 852	3 023 056	83 993	172 414	-2 326 201	1 007	230 225	221 611	55 317	-2 834 361
201 Førskole	21 614 473	1 696 636	19 519 757	481 761	66 927	137 499	1 381 936	197 048	40 281 135	3 744 060	224 110	2 300 886	180 141	33 831 938
211 Styrket tilbud til førskolebarn	2 711 378	253 115	567 381	68 527	1 225	126 127	149 981	9 947	3 165 590	-2 027	2 747	341 457	28 057	2 795 356
221 Førskolelokaler og skyss	685 323	940 236	797 075	7 504	653 005	34 349	32 370	182 802	2 801 252	14	24 128	63 204	1 173	2 712 733
Barnehager	25 011 174	2 889 987	20 884 213	557 792	721 157	297 975	1 564 287	389 797	46 247 977	3 742 047	250 985	2 705 547	209 371	39 340 027
202 Grunnskole	52 700 158	4 765 342	2 443 048	161 423	380 902	593 413	2 338 238	587 457	54 593 527	40 786	127 925	6 384 213	443 258	47 597 345
215 Skolefritidstilbud	4 357 920	359 268	33 738	23 863	4 610	55 786	220 200	49 111	4 234 102	3 347 391	59 423	269 115	2 713	555 460
222 Skolelokaler	3 069 542	3 640 212	3 060 313	437 186	3 194 620	157 115	148 750	697 365	12 249 893	1 638	68 008	424 830	21 823	11 733 594
223 Skoleskyss	3 734	1 346 319	12 172	823	299	1 499	31	112 585	1 249 201	2	404	24 539	-	1 224 256
383 Musikk- og kulturskoler	1 698 236	186 775	87 979	8 950	10 840	20 606	54 561	20 816	1 842 236	317 310	71 440	171 239	7 939	1 274 308
Grunnskoler	61 829 590	10 297 916	5 637 250	632 245	3 591 271	828 419	2 761 780	1 467 334	74 168 959	3 707 127	327 200	7 273 936	475 733	62 384 963

	Lønn og sosiale utgifter	Kjøp av varer og tjenester til egen-produksjon	Kjøp som erstatter egen-produksjon	Overføringer	Avskrivninger	Fordelte utgifter og internsalg	Refusjon sykkelønn	Moms-komp drift	Brutto drifts-utgifter	Bruker-betaling	Andre salgs- og leieinntekter	Overføringer med krav til motytelse	Overføringer uten krav til motytelse	Netto drifts-utgifter
	(010-099)	(100-290)	(300-380)	(400-480)	(590)	(690+790)	(710)	(729)	(=1+2-3+4+5-6-7-8)	(600)	(620-660)	(700,730-780)	(800-895)	(=9-10-11-12-13)
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
213 Voksenopplæring	2 969 390	657 296	439 949	73 678	22 027	113 674	105 176	96 725	3 741 589	39 463	109 195	2 459 672	195 906	937 353
Voksenopplæring	2 969 390	657 296	439 949	73 678	22 027	113 674	105 176	96 725	3 741 589	39 463	109 195	2 459 672	195 906	937 353
232 Forebygging, helsestasjons- og skolehelsetjeneste	3 095 112	460 421	92 308	8 925	19 229	26 997	122 901	60 060	3 343 136	18 368	22 601	404 877	70 663	2 826 627
233 Annet forebyggende helsearbeid	918 017	222 072	114 157	116 881	7 087	24 288	32 483	25 421	1 263 539	33 129	54 712	238 546	72 501	864 651
241 Diagnose, behandling, re-/habilitering	6 143 847	1 662 342	4 060 889	207 192	67 132	119 209	257 174	169 437	11 338 408	393 726	253 195	2 149 794	96 383	8 445 310
Kommunehelsetjenesten	10 156 976	2 344 835	4 267 354	332 998	93 448	170 494	412 558	254 918	15 945 083	445 223	330 508	2 793 217	239 547	12 136 588
242 Råd, veiledning og sosialt forebyggende arbeid	4 052 032	1 104 401	565 127	421 771	22 735	159 740	203 868	130 275	5 468 315	2 056	167 390	845 309	237 555	4 216 005
243 Tilbud til personer med rusproblemer	1 611 378	335 275	508 825	108 302	6 900	31 826	76 231	32 023	2 354 369	114 044	13 347	450 329	73 766	1 702 883
273 Arbeidsrettede tiltak i kommunal regi	466 062	134 094	324 308	152 971	5 843	48 183	17 730	15 051	984 584	656	49 796	126 727	63 840	743 565
281 Ytelse til livsopphold	32 663	86 046	40 723	6 248 034	443	61 496	1 337	4 728	6 339 011	3 530	6 805	323 971	15 941	5 988 764
283 Bistand til etabl. og opprettholdelse av egen	283 592	64 397	8 295	1 209 648	2 649	19 254	13 045	8 971	1 514 266	258	16 618	231 048	630 607	635 735
Sosialtjenesten	6 445 727	1 724 213	1 447 278	8 140 726	38 570	320 499	312 211	191 048	16 660 545	120 544	253 956	1 977 384	1 021 709	13 286 952
275 Introduksjonsordningen	3 283 092	300 304	130 018	131 414	662	40 552	31 081	21 836	3 720 940	53	33 284	182 435	285 905	3 219 263
Introduksjonsordningen	3 283 092	300 304	130 018	131 414	662	40 552	31 081	21 836	3 720 940	53	33 284	182 435	285 905	3 219 263
276 Kvalifiseringsordningen	1 224 872	44 368	14 700	16 260	49	6 167	18 202	2 850	1 254 828	2	4 559	33 673	1 477	1 215 117
Kvalifiseringsordningen	1 224 872	44 368	14 700	16 260	49	6 167	18 202	2 850	1 254 828	2	4 559	33 673	1 477	1 215 117
285 Tjenester utenfor ordinært kommunalt arbeidsområde	825 653	490 243	389 665	432 541	42 152	111 583	28 383	36 617	1 975 288	6 097	218 347	852 661	190 085	708 098
Tjenester utenfor ordinært kommunalt arbeidsområde	825 653	490 243	389 665	432 541	42 152	111 583	28 383	36 617	1 975 288	6 097	218 347	852 661	190 085	708 098
244 Barneverntjeneste	3 176 111	676 355	434 858	63 898	11 604	44 023	221 021	91 380	3 785 381	1 800	14 419	855 082	214 955	2 699 125
251 Barneverntiltak når barnet ikke er plassert i barnevernet	581 711	223 029	282 453	195 551	761	6 371	20 450	5 860	1 230 374	-24	639	114 811	13 386	1 101 562
252 Barneverntiltak når barnet er plassert i barnevernet	3 718 237	1 338 627	1 834 816	699 152	1 198	69 459	54 718	30 184	7 382 951	2 250	5 156	1 596 138	204 674	5 574 733
Barnevern	7 476 059	2 238 011	2 552 127	958 601	13 563	119 853	296 189	127 424	12 398 706	4 026	20 214	2 566 031	433 015	9 375 420
234 Aktiviserings- og servicetjenester overfor eldre og personer med funksjonsnedsettelse	3 963 930	1 292 687	721 557	133 223	63 762	86 732	155 827	122 488	5 654 285	245 772	393 874	562 330	69 138	4 383 171
253 Helse- og omsorgstjenester i institusjon	34 596 616	8 203 314	6 106 778	81 263	182 008	4 193 836	1 856 843	679 335	40 583 122	6 147 418	446 547	3 684 708	236 487	30 067 962
254 Helse- og omsorgstjenester til hjemmeboende	48 149 911	4 073 321	4 905 546	111 700	141 341	1 108 611	2 564 471	359 946	50 784 320	639 880	293 386	10 737 077	1 076 224	38 037 753
261 Institusjonslokaler	1 175 894	1 774 114	882 789	32 073	1 233 952	94 744	56 952	365 223	4 524 951	1 458	107 307	131 274	6 303	4 278 609
Omsorgstjenester	87 886 351	15 343 436	12 616 670	358 259	1 621 063	5 483 923	4 634 093	1 526 992	101 546 678	7 034 528	1 241 114	15 115 389	1 388 152	76 767 495

	Lønn og sosiale utgifter	Kjøp av varer og tjenester til egen-produksjon	Kjøp som erstatter egen-produksjon	Overføringer	Avskrivninger	Fordelte utgifter og internsalg	Refusjon sykkelønn	Moms-komp drift	Brutto drifts-utgifter	Bruker-betaling	Andre salgs- og leieinntekter	Overføringer med krav til motytelse	Overføringer uten krav til motytelse	Netto drifts-utgifter
	(010-099)	(100-290)	(300-380)	(400-480)	(590)	(690+790)	(710)	(729)	(=1+2-3+4+5-6-7-8)	(600)	(620-660)	(700,730-780)	(800-895)	(=9-10-11-12-13)
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
255 Medfinansiering somatiske tjenester	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
256 Akutthjelp helse- og omsorgstjenester	396 854	128 651	215 752	19 562	5 220	21 249	19 781	14 060	691 168	1 298	3 560	112 692	3 570	570 048
Samhandling	396 854	128 651	215 752	19 562	5 220	21 249	19 781	14 060	691 168	1 298	3 560	112 692	3 570	570 048
265 Kommunalt disponerte boliger	594 260	3 175 372	387 140	91 105	1 099 613	152 764	18 163	341 517	4 816 883	12 173	5 187 624	189 748	71 080	-643 742
Kommunale boliger	594 260	3 175 372	387 140	91 105	1 099 613	152 764	18 163	341 517	4 816 883	12 173	5 187 624	189 748	71 080	-643 742
290 Interkommunale samarbeid (§ 27 - samarbeid)	2 039 117	811 771	226 880	127 183	2 048	566 752	72 248	87 819	2 407 932	19 460	180 758	2 405 202	86 223	-283 711
Interkommunale samarbeid	2 039 117	811 771	226 880	127 183	2 048	566 752	72 248	87 819	2 407 932	19 460	180 758	2 405 202	86 223	-283 711
301 Plansaksbehandling	1 226 696	392 956	32 561	37 557	24 918	48 854	43 748	71 328	1 507 010	6 009	237 738	184 657	12 727	1 065 879
302 Bygge- delings- og seksjoneringsarbeid	541 081	67 200	17 117	4 823	4 633	-2 105	21 300	9 987	584 372	6 893	507 893	34 120	2 282	33 184
303 Kart og oppmåling	811 244	251 105	56 192	5 452	32 402	21 071	22 932	43 177	1 046 283	15 947	600 923	62 660	2 300	364 453
304 Bygge- og delsaksbehandling, ansvarsrett og utslippstillatelser	740 542	94 715	21 230	9 761	10 889	17 603	28 463	10 584	792 024	10 228	819 720	33 422	675	-72 021
305 Eierseksjonering	31 256	2 518	837	4 931	15	-820	1 158	293	37 768	433	9 856	1 186	-	26 293
315 Boligbygging og fysiske bilmiljøtiltak	66 436	88 907	6 206	15 372	74 527	14 045	2 842	7 326	224 393	884	110 727	10 544	6 192	96 046
335 Rekreasjon i tettsted	536 328	500 377	61 904	14 506	156 395	98 777	16 312	94 580	1 043 529	300	115 609	67 910	15 425	844 285
360 Naturforvaltning og friluftsliv	316 171	285 974	53 893	105 606	81 136	18 545	5 477	48 460	764 821	2 048	109 064	164 065	64 245	425 399
Fysisk planlegging, miljø mv.	4 269 754	1 683 752	249 940	198 008	384 915	215 970	142 232	285 735	6 000 200	42 742	2 511 530	558 564	103 846	2 783 518
320 Kommunal næringsvirksomhet	345 453	557 967	139 804	219 569	136 122	131 314	11 393	44 398	1 200 417	352	1 074 878	103 931	108 214	-86 958
321 Konesjonskraft, kraftrettigheter og annen kraft for videresalg	2 019	76 943	10 139	425 266	-	118	3	3 503	510 740	-	867 678	27 071	214 788	-598 797
325 Tilrettelegging og bistand for næringslivet	340 486	426 134	186 691	747 729	143 077	12 095	9 341	95 827	1 717 513	2 278	342 954	263 578	747 650	361 053
329 Landbruksforvaltning og landbruksbasert næringsutvikling	462 749	69 141	186 927	64 695	1 517	2 207	11 349	7 705	752 419	863	27 651	192 560	26 103	505 242
Bistand næringsliv, landbruk mv.	1 150 707	1 130 185	523 561	1 457 259	280 716	145 734	32 086	151 433	4 181 089	3 493	2 313 161	587 140	1 096 755	180 540
330 Samferdselsbedrifter/transporttiltak	271 637	240 382	40 828	58 836	137 328	5 751	14 212	17 490	697 346	219	889 542	40 190	78 724	-311 329
332 Kommunale veier	1 113 331	3 053 163	235 962	87 650	1 331 000	214 943	23 651	728 547	4 830 314	2 634	474 212	344 050	37 098	3 972 320
Veier m.m.	1 384 968	3 293 545	276 790	146 486	1 468 328	220 694	37 863	746 037	5 527 660	2 853	1 363 754	384 240	115 822	3 660 991
338 Forebygging av branner og andre ulykker	447 424	112 041	363 358	13 019	16 591	-629	14 661	11 997	911 743	2 674	586 279	54 768	12 988	255 034
339 Beredskap mot branner og andre ulykker	1 885 597	497 893	1 529 289	238 047	156 654	46 381	35 105	96 703	4 094 186	733	222 631	222 529	11 217	3 637 076
Brann- og ulykkesvern	2 333 021	609 934	1 892 647	251 066	173 245	45 752	49 766	108 700	5 005 929	3 407	808 910	277 297	24 205	3 892 110
340 Produksjon av vann	383 104	536 427	499 870	2 954	371 862	1 223	9 018	767	1 774 191	-13	463 323	25 760	596	1 284 525

	Lønn og sosiale utgifter	Kjøp av varer og tjenester til egen-produksjon	Kjøp som erstatter egen-produksjon	Overføringer	Avskrivninger	Fordelte utgifter og internsalg	Refusjon sykkelønn	Moms-komp drift	Brutto drifts-utgifter	Bruker-betaling	Andre salgs- og leieinntekter	Overføringer med krav til motytelse	Overføringer uten krav til motytelse	Netto drifts-utgifter
	(010-099)	(100-290)	(300-380)	(400-480)	(590)	(690+790)	(710)	(729)	(=1+2-3+4+5-6-7-8)	(600)	(620-660)	(700,730-780)	(800-895)	(=9-10-11-12-13)
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
345 Distribusjon av vann	999 440	1 331 531	260 670	27 381	1 130 310	34 032	24 850	2 743	3 662 857	70	5 526 131	50 549	2 614	-1 916 507
350 Avløpsrensing	449 432	729 002	1 110 546	29 668	542 830	33 504	11 035	800	2 805 104	14	677 575	44 695	-6	2 082 826
353 Avløpsnett/innsamling av avløpsvann	1 011 159	1 365 580	283 201	36 632	1 257 992	33 817	24 136	3 250	3 869 225	8	6 624 590	67 872	1 990	-2 825 235
354 Tømming av slamavskillere	49 229	85 348	250 050	1 435	4 742	3 651	1 732	155	383 534	74	412 110	2 829	192	-31 671
355 Innsamling, gjenvinning og sluttbehandling av husholdningsavfall	541 992	879 755	2 950 532	22 161	184 553	281 904	18 260	2 977	4 257 592	56	4 387 573	41 151	11 027	-182 215
Vann, avløp og renovasjon	3 434 356	4 927 643	5 354 869	120 231	3 492 289	388 131	89 031	10 692	16 752 503	209	18 091 302	232 856	16 413	-1 588 277
231 Aktivitetstilbud barn og unge	778 077	302 137	56 589	202 731	22 012	33 646	31 334	36 370	1 228 862	10 987	40 013	144 454	88 443	944 965
365 Kulturminneforvaltning	58 987	26 142	9 741	22 501	5 955	4 675	1 270	5 098	111 013	-	1 483	16 657	5 244	87 629
370 Bibliotek	1 122 905	399 392	21 547	55 169	39 191	22 423	33 819	50 804	1 497 339	456	39 450	117 779	20 505	1 319 149
373 Kino	124 280	185 149	3 368	8 522	17 923	581	1 319	1 372	334 651	185	299 989	11 836	581	22 060
375 Muséer	97 299	94 125	55 699	241 830	16 316	2 153	2 362	6 428	491 964	195	37 496	13 973	946	439 354
377 Kunstformidling	76 500	98 946	22 646	427 096	16 472	2 334	1 986	8 481	626 873	3 165	60 680	24 843	22 012	516 173
380 Idrett og tilskudd til andres idrettsanlegg	250 609	163 755	40 866	983 115	89 944	26 664	9 018	33 417	1 450 172	918	139 953	120 297	293 462	895 542
381 Kommunale idrettsbygg og idrettsanlegg	728 012	1 045 979	530 637	205 379	852 213	86 022	28 992	194 417	3 023 797	3 369	422 854	101 948	35 620	2 460 006
385 Andre kulturaktiviteter og tilskudd til andres kultur- og idrettsbygg	637 215	430 625	102 235	738 942	65 055	48 566	19 158	42 271	1 844 919	3 483	252 426	120 820	63 459	1 404 731
386 Kommunale kulturbygg	310 114	671 797	158 087	149 852	325 201	30 516	11 964	115 727	1 444 880	345	221 257	68 488	5 594	1 149 196
Kultur	4 183 998	3 418 047	1 001 415	3 035 137	1 450 282	257 580	141 222	494 385	12 054 470	23 103	1 515 601	741 095	535 866	9 238 805
390 Den norske kirke	11 157	40 352	91 805	2 444 127	13 886	5 839	295	7 128	2 587 770	20	7 472	10 242	5 511	2 564 525
392 Tilskudd til tros- og livssynssamfunn	670	767	4 919	330 626	216	750	26	383	336 013	1	15	1 501	-	334 496
393 Gravplasser og krematorier	175 968	75 202	31 531	224 843	15 475	18 497	4 903	11 010	483 706	1 014	101 822	12 780	633	367 457
Religiøse formål, inkl. den norske kirke	187 795	116 321	128 255	2 999 596	29 577	25 086	5 224	18 521	3 407 489	1 035	109 309	24 523	6 144	3 266 478
I alt	240 998 609	64 025 612	60 425 195	20 642 231	15 945 385	13 775 659	11 247 983	7 702 905	358 062 502	15 222 883	35 915 060	43 215 142	6 802 020	256 907 397

	Lønn og sosiale utgifter	Kjøp av varer og tjenester til egenproduksjon	Kjøp som erstatter egenproduksjon	Overføringer	Avskrivninger	Fordelte utgifter og internsalg	Refusjon sykkelønn	Moms-komp drift	Brutto driftsutgifter	Brukerbetaling	Andre salgs- og leieinntekter	Overføringer med krav til motytelse	Overføringer uten krav til motytelse	Netto driftsutgifter
	(010-099)	(100-290)	(300-380)	(400-480)	(590)	(690+790)	(710)	(729)	(=1+2-3+4+5-6-7-8)	(600)	(620-660)	(700,730-780)	(800-895)	(=9-10-11-12-13)
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Administrasjon og fellesutgifter	13 914 895	8 399 782	1 788 722	562 084	1 415 190	4 242 808	476 407	1 328 465	19 556 586	14 000	1 040 189	1 741 840	301 196	16 459 361
Oppvekst (barnehage/skole)	89 810 154	13 845 199	26 961 412	1 263 715	4 334 455	1 240 068	4 431 243	1 953 856	124 158 525	7 488 637	687 380	12 439 155	881 010	102 662 343
Helse, sosial og eldreomsorg	116 869 931	22 123 818	21 243 899	9 957 820	1 772 575	6 162 737	5 724 115	2 139 128	152 217 948	7 605 674	1 887 195	22 780 821	3 373 375	116 570 883
Tekniske oppgaver mm.	11 422 099	10 514 874	7 774 246	715 791	5 518 777	870 547	318 892	1 151 164	33 286 292	49 211	22 775 496	1 452 957	260 286	8 748 342
Kirker og kultur	4 371 793	3 534 368	1 129 670	6 034 733	1 479 859	282 666	146 446	512 906	15 461 959	24 138	1 624 910	765 618	542 010	12 505 283
Bolig, næringsliv, IKS mm.	3 784 084	5 117 328	1 137 581	1 675 547	1 382 377	865 250	122 497	580 769	11 405 904	35 126	7 681 543	3 182 090	1 254 058	-746 913
Tjenester utenfor ordinært kommunalt arbeidsområde	825 653	490 243	389 665	432 541	42 152	111 583	28 383	36 617	1 975 288	6 097	218 347	852 661	190 085	708 098
I alt	240 998 609	64 025 612	60 425 195	20 642 231	15 945 385	13 775 659	11 247 983	7 702 905	358 062 502	15 222 883	35 915 060	43 215 142	6 802 020	256 907 397
Administrasjon og fellesutgifter	5,8 %	13,1 %	3,0 %	2,7 %	8,9 %	30,8 %	4,2 %	17,2 %	5,5 %	0,1 %	2,9 %	4,0 %	4,4 %	6,4 %
Oppvekst (barnehage/skole)	37,3 %	21,6 %	44,6 %	6,1 %	27,2 %	9,0 %	39,4 %	25,4 %	34,7 %	49,2 %	1,9 %	28,8 %	13,0 %	40,0 %
Helse, sosial og eldreomsorg	48,5 %	34,6 %	35,2 %	48,2 %	11,1 %	44,7 %	50,9 %	27,8 %	42,5 %	50,0 %	5,3 %	52,7 %	49,6 %	45,4 %
Tekniske oppgaver mm.	4,7 %	16,4 %	12,9 %	3,5 %	34,6 %	6,3 %	2,8 %	14,9 %	9,3 %	0,3 %	63,4 %	3,4 %	3,8 %	3,4 %
Kirker og kultur	1,8 %	5,5 %	1,9 %	29,2 %	9,3 %	2,1 %	1,3 %	6,7 %	4,3 %	0,2 %	4,5 %	1,8 %	8,0 %	4,9 %
Bolig, næringsliv, IKS mm.	1,6 %	8,0 %	1,9 %	8,1 %	8,7 %	6,3 %	1,1 %	7,5 %	3,2 %	0,2 %	21,4 %	7,4 %	18,4 %	-0,3 %
Tjenester utenfor ordinært kommunalt arbeidsområde	0,3 %	0,8 %	0,6 %	2,1 %	0,3 %	0,8 %	0,3 %	0,5 %	0,6 %	0,0 %	0,6 %	2,0 %	2,8 %	0,3 %
I alt	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Tabell 2 Fylkeskommunene inkl. Oslo. Fylkeskassene. 1 000 kroner

	Lønn og sosiale utgifter	Kjøp av varer og tjenester til egen- produksjon	Kjøp som erstatte egen- produksjon	Over- føringer	Av- skrivninger	Fordelte utgifter og internsalg	Refusjon sykelønn	Moms- komp drift	Brutto drifts- utgifter (=1+2- 3+4+5-6-7- 8)	Bruker- betaling	Andre salgs- og leie- inntekter	Over- føringer med krav til møytelse	Over- føringer uten krav til møytelse	Netto drifts- utgifter (=9-10- 11-12-13)
	(010-099)	(100-290)	(300-380)	(400-480)	(590)	(690+790)	(710)	(729)		(600)	(620-660)	(700,730- 780)	(800-895)	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
400 Politisk styring	275 648	78 521	2 419	87 903	114	35	1 218	4 323	439 029	-	644	866	-	437 519
410 Kontroll og revisjon	30 912	15 740	45 404	-227	-	12	511	2 397	88 909	-7	2 479	4 399	900	81 138
420 Administrasjon	1 560 447	749 008	15 411	37 746	118 542	38 740	39 266	123 364	2 279 784	5	58 253	116 903	5 090	2 099 533
421 Forvaltningsutgifter i eiendomsforvaltningen	130 370	58 370	10 059	251	1 029	9 617	4 290	5 508	180 664	80	6 018	6 561	-	168 005
430 Administrasjonslokaler	41 330	186 375	920	1 868	55 637	11 946	1 424	42 919	229 841	-	54 652	6 253	-	168 936
Administrasjon	2 038 707	1 088 014	74 213	127 541	175 322	60 350	46 709	178 511	3 218 227	78	122 046	134 982	5 990	2 955 131
460 Tjenester utenfor ordinært fylkeskommunalt ansvarsområde	70 672	44 180	-36	67 700	8 844	1 935	3 208	558	185 659	5 171	39 735	83 037	1 305	56 411
465 Interkommunale samarbeid (§27 - samarbeid)	8 961	1 942	7 870	1 800	-	6 489	122	231	13 731	3 165	3 649	6 927	-	-10
470 Årets premieavvik	-564 091	-	-	-	-	-	-	-	-564 091	-	-	-	-	-564 091
471 Amortisering av tidligere års premieavvik	661 358	17 690	-	-	-	-	-	10	679 038	-	-	-	360	678 678
472 Pensjon	21 890	456	90	-	-	66	-	59	22 311	-	-	-	-	22 311
473 Premiefond	-159 130	-	-	-	-	-	-	-	-159 130	-	-	-	-	-159 130
480 Diverse fellesutgifter	93 698	61 309	13 358	102 848	11 922	24 762	3 080	5 024	250 269	61	1 812	38 422	20 415	189 559
490 Interne serviceenheter	9 420	15 087	-	-	-	12 484	208	1 263	10 552	-	11 009	933	121	-1 511
Fellesutgifter (intern service)	142 778	140 664	21 282	172 348	20 766	45 736	6 618	7 145	438 339	8 397	56 205	129 319	22 201	222 217
510 Skolelokaler og internater	1 383 412	1 592 995	1 315 725	157 201	1 314 163	55 343	63 239	338 518	5 306 396	2 011	103 662	102 347	550	5 097 826
515 Fellesutgifter og støttefunksjoner knyttet til videregående opplæring	1 765 896	927 477	34 729	19 421	69 714	50 141	53 827	129 174	2 584 095	7 193	43 602	151 549	13 158	2 368 593
520 Pedagogisk ledelse, pedagogiske fellesutgifter og gjesteelevsoppgjør	2 890 122	528 119	289 667	33 830	44 750	57 469	56 882	53 544	3 618 593	36 283	45 453	594 322	33 765	2 908 770
521 Studiespesialisering	5 384 027	334 828	6 755	4 523	7 619	23 328	189 258	26 780	5 498 386	26 967	29 801	230 338	7 613	5 203 667
522 Bygg- og anleggsteknikk	649 669	82 783	1 171	460	7 318	3 485	20 051	14 535	703 330	1 309	17 746	24 092	192	659 991
523 Elektrofag	893 837	77 908	309	546	1 209	2 461	20 985	13 566	936 797	3 256	6 762	23 212	1 375	902 192
524 Design og håndverksfag	362 685	26 586	296	403	1 139	1 249	13 617	4 613	371 630	1 171	5 263	16 603	301	348 292
525 Restaurant- og næringsmiddelfag	324 223	59 984	439	786	1 882	5 471	10 218	9 326	362 299	2 007	19 326	13 000	677	327 289
526 Helse- og sosialfag	1 374 374	65 075	253	1 180	1 445	5 680	46 400	7 596	1 382 651	3 586	8 003	54 019	779	1 316 264
527 Idrettsfag	799 944	74 824	377	680	739	1 831	25 082	6 739	842 912	3 353	7 029	34 680	883	796 967

	Lønn og sosiale utgifter	Kjøp av varer og tjenester til egen- produksjon	Kjøp som erstatte egen- produksjon	Over- føringer	Av- skrivninger	Fordelte utgifter og internsalg	Refusjon sykelønn	Moms- komp drift	Brutto drifts- utgifter (=1+2- 3+4+5-6-7- 8)	Bruker- betaling	Andre salgs- og leie- inntekter	Over- føringer med krav til motytelse	Over- føringer uten krav til motytelse	Netto drifts- utgifter (=9-10- 11-12-13)
	(010-099)	(100-290)	(300-380)	(400-480)	(590)	(690+790)	(710)	(729)		(600)	(620-660)	(700,730- 780)	(800-895)	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
528 Teknikk og industriell produksjon	1 014 663	128 590	2 232	895	15 469	5 440	26 265	22 130	1 108 014	2 712	15 778	32 049	1 340	1 056 135
529 Musikk, dans og drama	646 618	52 376	522	343	857	3 479	19 239	3 683	674 315	1 347	6 013	20 990	771	645 194
530 Medier og kommunikasjon	562 609	35 729	64	220	1 603	1 816	20 485	5 537	572 387	3 615	2 718	22 772	51	543 231
531 Naturbruk	392 021	117 252	3 757	890	7 465	4 508	11 546	6 754	498 577	837	102 049	22 453	5 174	368 064
532 Service og samferdsel	632 202	35 593	582	210	1 128	2 618	19 429	3 174	644 494	1 347	2 108	22 431	73	618 535
554 Fagskoler	479 734	124 082	41 689	40 698	7 110	13 495	8 893	13 606	657 319	11 218	12 304	127 802	9 614	496 381
559 Landslinjer	198 834	65 241	153	94	11 007	4 488	4 072	9 761	257 008	702	14 537	166 843	34 340	40 586
561 Oppfølgingstjenesten og Pedagogisk psykologisk tjeneste	416 524	60 244	64 964	56	56	1 255	14 935	6 815	518 839	-	184	29 383	282	488 990
562 Spesialundervisning og særskilt tilpasset opplæring	2 605 910	139 250	251 804	16 362	1 578	24 774	96 838	10 698	2 882 594	653	10 179	208 608	14 709	2 648 445
590 Andre undervisningsformål	1 438 220	646 209	285 591	94 969	9 642	99 669	45 312	54 005	2 275 645	124 547	696 645	691 478	93 376	669 599
Videregående skoler	24 215 524	5 175 145	2 301 079	373 767	1 505 893	368 000	766 573	740 554	31 696 281	234 114	1 149 162	2 588 971	219 023	27 505 011
570 Fagopplæring i arbeidslivet	491 825	169 035	2 994 893	83 588	252	8 607	8 120	7 563	3 715 303	2 438	10 725	455 606	17 285	3 229 249
581 Voksenopplæring etter opplæringsloven	410 502	99 888	35 732	9 067	386	40 322	10 578	5 450	499 225	1 268	27 774	32 855	4 767	432 561
Voksenopplæring/fagopplæring	902 327	268 923	3 030 625	92 655	638	48 929	18 698	13 013	4 214 528	3 706	38 499	488 461	22 052	3 661 810
660 Tannhelsetjeneste - Fellesfunksjoner	121 566	372 667	150 875	211 547	78 210	6 841	2 721	55 545	869 758	123	4 891	55 969	2 822	805 953
665 Tannhelsetjeneste - Pasientbehandling	1 942 290	281 778	82 912	22 587	6 544	13 675	126 624	30 092	2 165 720	545 310	29 916	184 786	4 140	1 401 568
Tannhelse	2 063 856	654 445	233 787	234 134	84 754	20 516	129 345	85 637	3 035 478	545 433	34 807	240 755	6 962	2 207 521
701 Tilrettelegging, støttefunksjoner og finansieringsbistand for næringslivet	167 135	110 994	29 268	1 540 193	832	15 491	4 283	21 048	1 807 600	-	4 129	288 757	888 754	625 960
710 Fylkeskommunal næringsvirksomhet	1 822	14 983	8	-13 545	9 115	637	27	1 206	10 513	-	31 649	1 397	52 240	-74 773
711 Konesjonskraft, kraftrettigheter og annen kraft for videresalg	-	39 227	-	177 956	-	25 709	-	414	191 060	-	346 616	9 410	89 883	-254 849
715 Lokal og regional utvikling	275 087	118 285	14 628	480 358	2 236	-32 766	9 778	13 743	899 839	26	2 595	320 032	345 523	231 663
716 Friluftsliv og miljø	36 774	16 735	1 518	131 034	66	3 036	951	2 230	179 910	-	49	58 620	58 224	63 017
Regional utvikling og miljø	480 818	300 224	45 422	2 315 996	12 249	12 107	15 039	38 641	3 088 922	26	385 038	678 216	1 434 624	591 018
722 Fylkesveier, miljø- og trafikksikkerhetstiltak	67 585	6 319 188	636 568	146 848	1 715 556	2 763	470	1 425 583	7 456 929	-	21 453	541 533	-275	6 894 218
Fylkesveier	67 585	6 319 188	636 568	146 848	1 715 556	2 763	470	1 425 583	7 456 929	-	21 453	541 533	-275	6 894 218
730 Bilruter	178 937	1 257 728	7 404 794	234 315	121 229	120 471	6 815	281 452	8 788 265	2	1 618 385	223 300	324 294	6 622 284

	Lønn og sosiale utgifter	Kjøp av varer og tjenester til egen- produksjon	Kjøp som erstatte egen- produksjon	Over- føringer	Av- skrivninger	Fordelte utgifter og internsalg	Refusjon sykelønn	Moms- komp drift	Brutto drifts- utgifter (=1+2- 3+4+5-6-7- 8)	Bruker- betaling	Andre salgs- og leie- inntekter	Over- føringer med krav til motytelse	Over- føringer uten krav til motytelse	Netto drifts- utgifter (=9-10- 11-12-13)
	(010-099)	(100-290)	(300-380)	(400-480)	(590)	(690+790)	(710)	(729)		(600)	(620-660)	(700,730- 780)	(800-895)	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
731 Fylkesveiferjer	11 112	410 111	1 896 954	48 668	299	-	161	10 461	2 356 522	-	305 565	25 461	117	2 025 379
732 Båtruter	7 374	48 523	1 440 897	10 246	7 351	1 166	127	25 458	1 487 640	-	191 201	39 206	30 000	1 227 233
733 Transport (ordninger) for funksjonshemmede	25 274	281 089	534 618	15 543	631	232 340	626	53 760	570 429	846	846	11 841	9 470	547 426
734 Sporveier og forstadsbaner	7 803	19 988	2 009 712	29 050	118 290	15 806	201	2 789	2 166 047	-	178 327	34 683	16 260	1 936 777
Rutegående samferdsel	230 500	2 017 439	13 286 975	337 822	247 800	369 783	7 930	373 920	15 368 903	848	2 294 324	334 491	380 141	12 359 099
740 Bibliotek	113 663	76 239	4 852	9 583	2 733	2 514	3 242	10 492	190 822	319	9 683	23 012	25 981	131 827
750 Kulturminneforvaltning	236 217	69 070	-1 464	163 904	5 703	4 221	4 837	10 181	454 191	3 410	40 628	102 789	107 549	199 815
760 Museer	2 941	8 938	5 067	415 124	7 031	1 050	-	1 378	436 673	-	2 298	782	750	432 843
771 Kunstformidling	140 681	183 663	8 916	393 077	1 818	10 533	5 290	7 556	704 776	-1	8 161	108 675	174 509	413 432
772 Kunstproduksjon	43 606	60 561	1 635	141 410	715	1 020	907	3 681	242 319	723	3 603	50 712	27 483	159 798
775 Idrett	27 349	6 397	8 736	1 221 599	17	1 795	115	638	1 261 550	-	278	66 373	1 184 692	10 207
790 Andre kulturaktiviteter	73 755	27 677	4 093	295 521	4 228	948	1 939	2 649	399 738	224	875	47 395	54 840	296 404
Kultur	638 212	432 545	31 835	2 640 218	22 245	22 081	16 330	36 575	3 690 069	4 675	65 526	399 738	1 575 804	1 644 326
Totalt	30 549 807	14 379 148	6 374 811	6 103 507	3 537 423	580 482	999 782	2 525 659	56 838 773	796 429	1 872 736	5 201 975	3 286 381	45 681 252

	Lønn og sosiale utgifter	Kjøp av varer og tjenester til egen- produksjon	Kjøp som erstatte egen- produksjon	Over- føringer	Av- skrivninger	Fordelte utgifter og internsalg	Refusjon sykelønn	Moms- komp drift	Brutto drifts- utgifter (=1+2- 3+4+5-6-7- 8)	Bruker- betaling	Andre salgs- og leie- inntekter	Over- føringer med krav til motytelse	Over- føringer uten krav til motytelse	Netto drifts- utgifter (=9-10- 11-12-13)
	(010-099)	(100-290)	(300-380)	(400-480)	(590)	(690+790)	(710)	(729)		(600)	(620-660)	(700,730- 780)	(800-895)	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Administrasjon og fellesutgifter	2 181 485	1 228 678	95 495	299 889	196 088	106 086	53 327	185 656	3 656 566	8 475	178 251	264 301	28 191	3 177 348
Undervisningsformål	25 117 851	5 444 068	5 331 704	466 422	1 506 531	416 929	785 271	753 567	35 910 809	237 820	1 187 661	3 077 432	241 075	31 166 821
Tannhelse	2 063 856	654 445	233 787	234 134	84 754	20 516	129 345	85 637	3 035 478	545 433	34 807	240 755	6 962	2 207 521
Regional utvikling m.m.	480 818	300 224	45 422	2 315 996	12 249	12 107	15 039	38 641	3 088 922	26	385 038	678 216	1 434 624	591 018
Samferdsel	67 585	6 319 188	636 568	146 848	1 715 556	2 763	470	1 425 583	7 456 929	-	21 453	541 533	-275	6 894 218
Kultur	638 212	432 545	31 835	2 640 218	22 245	22 081	16 330	36 575	3 690 069	4 675	65 526	399 738	1 575 804	1 644 326
Totalt	30 549 807	14 379 148	6 374 811	6 103 507	3 537 423	580 482	999 782	2 525 659	56 838 773	796 429	1 872 736	5 201 975	3 286 381	45 681 252

Administrasjon og fellesutgifter	7,1 %	8,5 %	1,5 %	4,9 %	5,5 %	18,3 %	5,3 %	7,4 %	6,4 %	1,1 %	9,5 %	5,1 %	0,9 %	7,0 %
Undervisningsformål	82,2 %	37,9 %	83,6 %	7,6 %	42,6 %	71,8 %	78,5 %	29,8 %	63,2 %	29,9 %	63,4 %	59,2 %	7,3 %	68,2 %
Tannhelse	6,8 %	4,6 %	3,7 %	3,8 %	2,4 %	3,5 %	12,9 %	3,4 %	5,3 %	68,5 %	1,9 %	4,6 %	0,2 %	4,8 %
Regional utvikling m.m.	1,6 %	2,1 %	0,7 %	37,9 %	0,3 %	2,1 %	1,5 %	1,5 %	5,4 %	0,0 %	20,6 %	13,0 %	43,7 %	1,3 %
Samferdsel	0,2 %	43,9 %	10,0 %	2,4 %	48,5 %	0,5 %	0,0 %	56,4 %	13,1 %	0,0 %	1,1 %	10,4 %	0,0 %	15,1 %
Kultur	2,1 %	3,0 %	0,5 %	43,3 %	0,6 %	3,8 %	1,6 %	1,4 %	6,5 %	0,6 %	3,5 %	7,7 %	47,9 %	3,6 %
I alt	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Vedlegg 6 Kostnadsdeflator for kommunene

Tabell 1 Beregning av samlet kommunal deflator. Prosentvis endring fra året før

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 ¹	2018 ¹
Deflator	2,5	3,6	4,4	6,4	3,9	3,4	3,9	3,4	3,9	3,1	2,4	2,6	2,3	2,6
Sysselsetting, lønnsvekst og pensjonskostnader	3,0	3,5	5,2	7,2	5,0	3,5	4,7	4,7	4,6	3,5	2,5	2,4	2,4	3,0
Årslønnsvekst	3,4	3,9	4,8	6,7	4,6	3,7	4,3	4,1	3,7	3,2	3,3	2,5		
Bidrag fra pensjonskostnader	-0,4	- 0,4	0,4	0,5	0,4	-0,2	0,4	0,6	0,9	0,3	-0,8	-0,1		
Kjøp av varer og tjenester, prisvekst	1,7	3,6	3,0	5,1	2,1	3,1	2,5	1,3	2,6	2,5	2,2	2,9		
Lønnsandel i prosent	63,8	64,7	63,7	62,6	62,8	62,4	61,7	63,3	62,9	62,7	61,9	61,8		

¹ Anslag i Nasjonalbudsjettet 2018

Kilde: Finansdepartementet

Vedlegg 7 Lønn og lønnsutvikling

Lønnskostnadene er den klart største utgiftsposten i kommunesektoren. I dette avsnittet ses det nærmere på gjennomsnittlig årslønn og årslønnsvekst i kommunesektoren, men også årslønnsvekst for noen av de andre forhandlingsområdene.

Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall var veksten i gjennomsnittlig årslønn fra 2015 til 2016 for lønnstakere under ett 1,7 prosent.

Dette er noe lavere enn lønnsveksten innenfor hvert av forhandlingsområdene i tabell 6.1 som er anslått til 2,3 pst. Dette skyldes blant annet at sysselsettingen har falt markert i noen næringer med lønnsnivå over gjennomsnittet, og økt mest i næringer med lønnsnivå under gjennomsnittet.

Tabell 1 Årslønnsvekst per årsverk i pst. og lønn per årsverk 2016 for noen store forhandlingsområder.

Forhandlingsområde	Gjennomsnittlig årslønnsvekst pr år			Lønn per årsverk 2016	Lønn heltids-ansatte 2016
	2006-2011	2011-2016	2016		
Nasjonalregnskapet - alle lønnstagere	3,9	3,1	1,7	528 600	
Alle områdene nedenfor			2,3		
Industri i alt (NHO)	4,9	3,2	1,9	582 000	494 500
Industriarbeidere (NHO)	4,6	3,0	2,0	452 500	
Industrifunksjonærer (NHO)	5,1	3,3	2,2	727 800	
Varehandel (Virke)	3,7	3,3	2,5		
Finanstjenester	4,8	3,9	2,5		631 100
Statsansatte	5,0	3,2	2,4	561 400	
Kommunesektoren (KS inkl. bedr.medl) ¹	4,8	3,4	2,5	489 500	
Undervisningspersonell i komm.sekt ¹	4,3	3,2	2,5	527 000	
Øvrige ansatte i kommunesektoren	5,0	3,5	2,5	473 900	
Helseforetak (Spekter)	4,8	3,1	2,0	549 100	
Øvrige bedrifter (Spekter)	4,6	3,2	2,4	504 100	

¹ Omfatter ansatte i kommunene, fylkeskommunene og andre virksomheter som er medlemmer i KS, herunder bedriftsmedlemmer. Tallene omfatter også stillinger med hovedsakelig lokal lønnsdannelse og undervisningsstillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse. Fra og med 2006 omfatter tallene for kommuneansatte også ansatte i Oslo kommune inkludert undervisningspersonell.

Kilde: Etter inntektsoppgjørene 2017, Rapport fra Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene, juni 2017.

Tabell 1 viser at gjennomsnittlig årslønnsvekst for de største forhandlingsområdene i 2016 var på 2,3 pst. Av forhandlingsområdene var det ansatte i finanstjenester, Virke-bedrifter i varehandel og ansatte i kommunesektoren (KS). som hadde høyest årslønnsvekst med 2,5 pst. Industri i alt (NHO) hadde lavest årslønnsvekst med 1,9 pst, mens industriarbeidere (NHO) og helseforetak (Spekter) hadde en årslønnsvekst på 2,0 pst. Samlet hadde kommunesektoren en årslønnsvekst på 2,5 pst.

I perioden 2011 til 2016 hadde ansatte innen finanstjenester med 3,9 pst. en høyere årslønnsvekst enn de øvrige gruppene, mens industriarbeidere hadde en noe lavere årslønnsvekst enn de andre områdene med 3,0 pst. Kommuneansatte hadde i denne perioden en årslønnsvekst på 3,7 pst. Den gjennomsnittlige årslønnsvekst for alle lønnstagere fra nasjonalregnskapet er 3,1 pst.

I perioden 2006 til 2011 hadde industrifunksjonærer en høyere årslønnsvekst enn de øvrige gruppene med 5,1 pst., mens ansatte innen varehandel hadde en lavere årslønnsvekst med 3,7 pst.

Tabell 2 viser gjennomsnittlig årslønn (gjennomsnittlig månedsfortjeneste for hele året *12) ned på enkeltsektorer.

I kommuneforvaltningen var gjennomsnittlig årslønn i 2016 høyest innenfor videregående skole med 544 900 og sentraladministrasjonen med 532 700, og lavest i barnehager med 425 800.

Tabell 2 Kommunal forvaltning. Antall avtalte årsverk og gjennomsnittlig månedslønn x 12. Gjennomsnittlig lønnsvekst 1.12.2015 til 1.12.2016. Fordelt på kommunale sektorer

	Årsverk per 1.12.16	Månedsfortj. x 12 året 2016	Prosent 2015-2016
I alt	370 700	492 200	2,7
Av dette:			
Sentraladministrasjon	24 400	532 700	3,5
Grunnskole	78 600	503 100	2,4
Videregående	30 200	544 900	2,5
Barnehager	37 300	425 800	3,4
Pleie/omsorg	143 000	484 200	2,8
Kultur	7 100	476 600	2,6
Teknisk	27 000	502 000	2,7

Kilde: Lønns- og personalstatistikk. PAI/KS

Den største lønnsøkningen fra 2015 til 2016 var innen sentraladministrasjonen med 3,5 pst., mens den laveste årslønnsveksten hadde grunnskole med 2,4 pst.

Vedlegg 8 Skattesatser for kommuner og fylkeskommuner

Tabell 1 Maksimalskattøren på alminnelig inntekt fra personlige skattytere ¹

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002 ²⁾	2003	2004	2005
Kommuner	13,50	13,50	13,00	12,25	11,75	11,50	10,75	11,50	11,20	12,20	12,40	13,00	13,20	13,20
Fylkeskommuner	7,50	7,50	7,25	7,00	7,00	6,75	6,25	6,60	6,45	6,90	1,90	3,24	2,60	3,00
Kommuneforvaltningen	21,00	21,00	20,25	19,25	18,75	18,25	17,00	18,10	17,65	19,10	14,30	16,24	15,80	16,20
Fellesskatt	7,00	7,00	7,75	8,75	9,25	9,75	11,00	9,90	10,35	8,90	13,70	11,76	12,20	11,80
Alminnelig inntekt	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018 ³
Kommuner	13,30	12,25	12,05	12,80	12,80	11,30	11,60	11,60	11,40	11,35	11,80	11,80	11,80
Fylkeskommuner	2,90	2,70	2,65	2,65	2,65	2,65	2,65	2,65	2,65	2,60	2,65	2,65	2,65
Kommuneforvaltningen	16,20	14,95	14,70	15,45	15,45	13,95	14,25	14,25	14,05	13,95	14,45	14,45	14,45
Fellesskatt	11,80	13,05	13,30	12,55	12,55	14,05	13,75	13,75	12,95	13,05	10,55	9,55	8,55
Alminnelig inntekt	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	27,00	27,00	25,00	24,00	23,00

1) Fra 1979 har maksimalsatsene vært brukt i samtlige kommuner og fylkeskommuner

2) Den betydelige reduksjonen i den fylkeskommunale skattøren i 2002 er knyttet til sykehusreformen

3) Forslag i Nasjonalbudsjettet 2018 og Prop. 1 LS (2017-2018) Skatter, avgifter og toll 2018

Kilde: Finansdepartementet

Tabell 2 Maksimalskattøren på alminnelig inntekt fra etterskuddspliktige skattytere ¹

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998 ²⁾
Kommuner	7,00	7,00	5,50	5,50	4,75	4,25	0,00
Fylkeskommuner	4,00	4,00	4,00	2,75	2,50	2,50	0,00
Kommuneforvaltning	11,00	11,00	9,50	8,25	7,25	6,75	0,00
Fellesskatt	17,00	17,00	18,50	19,75	20,75	21,25	28,00
Alminnelig inntekt	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00

1) Tidsangivelsen for etterskuddsskatter gjelder inntektsår. Innbetalingen av etterskuddsskatt foretas året etter inntektsåret

2) Kommunal/fylkeskommunal etterskuddsskatt ble omgjort til statlig skatt fra inntektsåret 1998 med budsjettvirkning i 1999.

Kilde: Finansdepartementet

Vedlegg 9 Utvalgte hovedtall for kommuneforvaltningen 1995-2016

Tabell 1 Utgifter, bruttoprodukt og konsum i kommuneforvaltningen i pst. av bruttonasjonalprodukt for Fastlands-Norge. 1995-20156

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015*	2016*
Utgifter i alt	21,7	21,7	21,5	21,4	21,8	21,5	22,7	17,8	18,4	17,4	16,6	16,4	16,7	17,3	18,6	18,7	19,0	18,9	19,1	19,2	19,1	19,4
Bruttoprodukt	13,2	13,4	13,1	13,3	13,5	13,5	14,0	11,0	11,1	10,6	10,3	9,9	9,8	10,1	10,8	11,0	11,3	11,3	11,4	11,4	11,5	11,5
Konsum	15,0	15,1	14,9	15,2	15,4	15,5	16,4	12,7	13,0	12,5	12,1	11,8	11,5	12,1	13,0	13,2	13,5	13,4	13,5	13,6	13,8	13,8

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 2 Sysselsetting i kommuneforvaltningen. 1995-2016

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015*	2016*
Utførte timeverk	590,5	604,2	611,0	625,8	638,0	637,0	637,9	512,2	502,1	506,6	510,9	518,5	537,3	555,9	570,0	582,2	598,0	604,0	609,2	612,2	618,3	634,1
I pst. av utførte timeverk i alt	18,7	18,8	18,6	18,6	18,8	18,9	19,1	15,5	15,5	15,3	15,2	14,9	14,8	14,8	15,4	15,8	15,9	15,8	15,8	15,7	15,8	16,1
Sysselsatte personer (1000)	485,0	496,4	505,3	519,3	531,4	536,1	549,4	450,9	450,3	446,0	445,1	453,3	461,9	471,8	480,7	487,3	497,6	505,8	512,9	515,7	518,3	523,3
Årsverk, heltidsekvivalenter, for lønnstakere og selvstendige (1000 årsverk)	373,6	382,0	388,2	397,7	405,8	409,2	415,0	335,0	336,4	335,0	340,8	351,7	366,5	381,1	391,9	397,4	406,1	410,7	417,0	419,6	422,1	429,6

* Foreløpige tal

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Vedlegg 10 Korrigert netto driftsresultat 2011-2016

Tabell 1 Beregning av korrigert netto driftsresultat. Kommune- og fylkeskommunekonsern 2012-2016¹. Mill. kr

	2012	2013	2014	2015	2016
Netto driftsresultat*	8 236	6 384	6 971	15 206	21 019
+ Netto avdrag	12 865	13 552	14 265	15 429	17 953
= Netto driftsresultat eks. avdrag	21 101	19 936	21 236	30 635	38 972
- Kapitalslit	36 877	37 468	40 293	43 183	45 330
+ Inflasjonsgevinst	4 758	5 860	5 205	4 568	5 114
+ Bompenger	1 853	2 007	3 316	3 648	2 672
+ Mva.-kompensasjon investeringer	6 247	7 953	8 466	9 160	9 817
= Korrigert netto driftsresultat	-2 918	-1 712	-2 070	4 827	11 245
Avvik netto driftsres. / korr. netto driftsres.	11 154	8 096	9 041	10 379	9 774

¹ Fratrullet investeringsmoms 2011-2013

² Eventuelle avvik i regnestykkene skyldes avrunding

Kilde: Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

Tabell 2 Beregning av korrigert netto driftsresultat. Kommune- og fylkeskommunekonsern 2012-2016¹. Prosent av driftsinntektene²

	2012	2013	2014	2015	2016	Gj.snitt
Netto driftsresultat*	2,0	1,5	1,5	3,2	4,2	2,5
+ Netto avdrag	3,1	3,1	3,2	3,3	3,6	3,3
= Netto driftsresultat eks. avdrag	5,2	4,6	4,7	6,5	7,8	5,8
- Kapitalslit	9,0	8,7	9,0	9,2	9,0	9,0
+ Inflasjonsgevinst	1,2	1,4	1,2	1,0	1,0	1,1
+ Bompenger	0,5	0,5	0,7	0,8	0,5	0,6
+ Mva.-kompensasjon investeringer	1,5	1,8	1,9	1,9	2,0	1,8
= Korrigert netto driftsresultat	-0,7	-0,4	-0,5	1,0	2,2	0,3
Avvik netto driftsres. / korr. netto driftsres.	2,7	1,9	2,0	2,2	1,9	2,2

¹ Fratrullet investeringsmoms 2011-2013

² Eventuelle avvik i regnestykkene skyldes avrunding

Kilde: Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

Tabell 3 Beregning av korrigert netto driftsresultat. Kommunene inkl. Oslo. 2012-2016¹. Prosent av driftsinntektene²

	2012	2013	2014	2015	2016	Gj.snitt
Netto driftsresultat*	1,8	1,2	1,3	3,0	4,0	2,3
+ Netto avdrag	3,2	3,2	3,2	3,3	3,6	3,3
= Netto driftsresultat eks. avdrag	4,9	4,4	4,5	6,3	7,7	5,6
- Kapitalslit	8,1	7,8	8,0	8,3	8,1	8,1
+ Inflasjonsgevinst	1,2	1,4	1,2	1,0	1,0	1,2
+ Mva.-komp investeringer	1,4	1,6	1,7	1,8	1,8	1,6
= Korrigert netto driftsresultat	-0,5	-0,3	-0,7	0,8	2,4	0,3
Avvik netto driftsres. / korr. netto driftsres.	2,3	1,6	1,9	2,2	1,7	1,9

¹ Fratrullet investeringsmoms 2011-2013

² Eventuelle avvik i regnestykkene skyldes avrunding

Kilde: Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

Tabell 4 Beregning av korrigert netto driftsresultat. Fylkeskommunene. 2012-2016¹. Prosent av driftsinntektene²

	2012	2013	2014	2015	2016	Gj.snitt
Netto driftsresultat*	3,3	2,8	3,1	4,6	5,0	3,8
+ Netto avdrag	3,1	2,9	3,0	3,1	3,3	3,1
= Netto driftsresultat eks. avdrag	6,3	5,6	6,1	7,7	8,4	6,8
- Kapitalslit	14,1	13,8	14,2	14,1	14,2	14,1
+ Inflasjonsgevinst	0,8	1,0	0,9	0,8	0,9	0,9
+ Bompenger	3,0	3,0	4,8	5,0	3,5	3,9
+ Mva.-komp investeringer	2,0	3,4	3,1	2,9	3,0	2,9
= Korrigert netto driftsresultat	-2,1	-0,8	0,6	2,3	1,6	0,3
Avvik netto driftsres. / korr. netto driftsres.	5,3	3,6	2,5	2,3	3,4	3,4

¹ Fratrullet investeringsmoms 2011-2013

² Eventuelle avvik i regnestykkene skyldes avrunding

Kilde: Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

Vedlegg 11 Primærbalanse og gjeldsstabilisering

For enkeltkommuner har en ikke helt samme de samme økonomiske størrelsene for nettofinansinvesteringer, nettogjeld osv. som i nasjonalregnskapet, som er benyttet i avsnitt 8.1.

Analogien i kommuneregnskapet til nasjonalregnskapets nettofinansinvesteringer er overskudd før lån, jf. vedlegg 2, som er over- eller underskuddet i det samlede drifts- og investeringsregnskapet når låneopptak og avdrag holdes utenom. Disse størrelsene samsvarer også godt når de aggregeres opp til nasjonalt nivå, selv om det vil være noen mindre avvik som følge av at populasjonen er annerledes samt at gevinst/tap på aksjer behandles forskjellig. Ved å holde netto renteutgifter utenfor, kan en avlede en primærbalansen for kommunene og fylkeskommunene. Indikatoren for overskudd før lån publiseres i KOSTRA som andel av brutto driftsinntekter.

For inntektsvekst er det som en illustrasjon lagt til grunn gjennomsnittlig årlig vekst i brutto driftsinntekter i perioden 2006-2016. De kommende årene vil den mest sannsynlig være lavere enn hva den var de siste ti årene.

Når det gjelder rentenivå er det lagt til grunn samme rente for alle kommuner. Selv om det vil kunne være noen forskjeller i hvilke renter kommunene får i sertifikat- og obligasjonsmarkedet (f.eks. hvis er i ROBEK, om de ratet osv.), og forskjeller mellom dette markedet og Kommunalbanken, vil lånerentene variere relativt lite mellom kommunene. De største kommunene, som i mindre grad har lån i Kommunalbanken, vil kunne avvike noe fra illustrasjonsberegningene her, men utslagene av dette vil være relativt små. Rentene på plasseringer og innskudd antas også å være relativt like, men lavere enn lånerenten. Renten som kommunene står overfor på *nettogjelden* vil derfor variere ut fra størrelsen på fordringene. Det er ikke tatt hensyn til det i disse beregningene for enkeltkommuner og –fylkeskommuner, og i illustrasjonsberegningene er det her for enkelhets skyld lagt inn en rente på 2 pst. for alle kommuner.

Nettogjeld i nasjonalregnskapet har ikke en helt klar analog i KOSTRA. Netto renteeksponering, jf. kapittel 7, er benyttet i disse illustrasjonsberegningene. Da er også gjeld der kommunene kan legge rentekostnadene over på andre (selvkosttjenester og rentekompensasjon) tatt med.

Både rentekompensasjonen og selvkosttjenestene påvirker netto renteeksponert gjeld, som er benyttet på de kommunevise beregningene, men vil over tid ikke ha betydning for nettogjeld, som er benyttet når en ser på sektoren samlet i kapittel 8. Fordringene som knytter seg til investeringene der kommunene kan kreve rentekompensasjon, blir ikke balanseført (gir i utgangspunktet høyere nettogjeld), men rentekompensasjonen føres som en årlig inntekt i de etterfølgende regnskapene (bedrer primærbalansen og lavere nettogjeld). Tilsvarende vil investeringene på selvkosttjenester (svækker primærbalansen og gir høyere nettogjeld, selv om investeringen i realiteten blir dekket av innbyggerne) over tid motsvares av økte gebyrinntekter i de påfølgende årene (bedrer primærbalansen og reduserer nettogjelden). På sikt er altså sektorens nettogjeld upåvirket av disse faktorene.

Kortsiktige fordringer og gjeld, aksjer og andeler inngår ikke i dette gjeldsbegrepet, så det vil ikke være fullt samsvar mellom størrelsen på primæroverskuddet/underskuddet og utviklingen i denne gjeldsindikatoren. Men det vil likevel være en betydelig sammenheng, og det er egnet til å belyse forskjellene mellom kommunene.

Tabell 1 Primærbalanse 2014-2016, samt krav til primærbalansen for å stabilisere nettogjelden under ulike forutsetninger om rentenivå og inntektsvekst. Kommunene. Prosent av inntekter

	Primærbalanse 2014	Primærbalanse 2015	Primærbalanse 2016	Netto rente- eksponert gjeld 2016	Krav til primærbalanse (inntektsvekst på nivå med 2006-2016 og rente på 2 pst.)	Krav til primærbalanse (inntektsvekst 1 pp lavere og rente 1 pp høyere)	Krav til primærbalanse (inntektsvekst 2 pp lavere og rente 3 pp høyere)
0101 Halden	3,0	2,0	-2,7	50,3	-2,0	-1,1	0,3
0104 Moss	3,4	4,7	1,6	52,8	-2,0	-1,1	0,3
0105 Sarpsborg	-7,1	-4,1	4,8	53,8	-1,9	-0,9	0,6
0106 Fredrikstad	-2,9	-3,6	1,4	43,8	-1,4	-0,6	0,7
0111 Hvaler	-7,1	-4,1	-9,4	19,1	-1,0	-0,6	-0,1
0118 Aremark	-0,8	-13,4	-38,5	36,2	-1,2	-0,5	0,5
0119 Marker	-2,9	7,1	6,1	26,3	-1,0	-0,5	0,2
0121 Rømskog	2,1	-2,6	4,0	-16,2	0,5	0,2	-0,2
0122 Trøgstad	1,2	-2,6	-15,8	-9,4	0,4	0,2	-0,1
0123 Spydeberg	-6,6	-3,5	-4,2	42,6	-2,1	-1,3	-0,1
0124 Askim	1,8	3,4	0,5	37,0	-1,5	-0,8	0,3
0125 Eidsberg	-6,2	0,2	-1,1	21,1	-1,0	-0,6	0,0
0127 Skiptvet	-12,6	0,5	2,9	-12,1	0,5	0,3	-0,0
0128 Rakkestad	-2,6	-3,3	3,1	57,4	-2,4	-1,4	0,2
0135 Råde	0,0	2,8	-2,7	34,7	-1,6	-1,0	0,0
0136 Rygge	-2,2	-9,4	-12,9	58,9	-2,5	-1,4	0,3
0137 Våler	6,2	-3,0	3,1	10,1	-0,6	-0,4	-0,1
0138 Hobøl	-1,3	-5,7	4,6	23,5	-1,1	-0,6	0,0
Østfold	-2,1	-1,6	0,0	43,1	-1,7	-0,9	0,4
0211 Vestby	-9,0	-3,7	-1,4	42,0	-2,1	-1,3	-0,1
0213 Ski	-6,7	-9,8	-8,1	56,6	-2,4	-1,4	0,3
0214 Ås	-1,3	1,5	-4,3	31,6	-1,5	-0,9	-0,0
0215 Frogn	-1,8	-11,8	-19,7	85,4	-3,7	-2,1	0,3
0216 Nesodden	0,2	-0,3	5,0	36,1	-1,6	-0,9	0,1
0217 Oppegård	-0,6	7,4	6,2	31,5	-1,3	-0,7	0,2
0219 Bærum	-1,0	11,9	4,3	-2,8	0,1	0,1	-0,0
0220 Asker	-2,8	-0,6	-2,9	51,5	-2,3	-1,3	0,1
0221 Aurskog-Høland	-1,6	2,4	-6,1	14,8	-0,7	-0,4	0,0
0226 Sørums	-4,6	-29,8	-37,7	115,8	-5,0	-2,8	0,5
0227 Fet	-5,0	-14,2	-5,8	74,6	-4,0	-2,6	-0,5
0228 Rælingen	-4,1	-4,7	-6,7	71,7	-3,6	-2,3	-0,3
0229 Enebakk	-15,4	-12,3	-6,5	52,2	-2,4	-1,4	0,1
0230 Lørenskog	8,9	-1,3	-6,5	91,8	-3,8	-2,1	0,5
0231 Skedsmo	-9,5	0,7	0,3	22,5	-1,0	-0,6	0,0
0233 Nittedal	-0,6	-8,4	-7,6	16,6	-0,7	-0,4	0,0
0234 Gjerdrum	-6,1	-16,9	-1,1	52,1	-2,5	-1,5	-0,1
0235 Ullensaker	-4,9	0,9	-7,2	85,8	-4,4	-2,8	-0,4
0236 Nes (Ak.)	-2,4	2,4	-7,7	19,9	-0,8	-0,4	0,1
0237 Eidsvoll	-9,1	-4,5	0,9	25,0	-1,2	-0,8	-0,1
0238 Nannestad	-0,3	0,2	4,7	35,8	-1,5	-0,8	0,2
0239 Hurdal	1,4	-0,6	1,8	55,9	-2,0	-1,0	0,6
Akershus	-2,9	0,2	-2,8	38,1	-1,7	-1,0	0,1
0301 Oslo kommune	-8,1	-1,7	-1,8	21,4	-0,8	-0,4	0,2
0402 Kongsvinger	0,0	4,7	1,3	40,4	-1,7	-0,9	0,2
0403 Hamar	-13,6	-6,4	-1,6	41,1	-2,0	-1,3	-0,1
0412 Ringsaker	-6,2	-9,9	-9,8	-7,9	0,3	0,2	-0,1

	Primær- balanse 2014	Primær- balanse 2015	Primær- balanse 2016	Netto rente- eksponert gjeld 2016	Krav til primærbalanse (inntektsvekst på nivå med 2006-2016 og rente på 2 pst.)	Krav til primærbalanse (inntektsvekst 1 pp lavere og rente 1 pp høyere)	Krav til primærbalanse (inntektsvekst 2 pp lavere og rente 3 pp høyere)
0415 Løten	-1,4	-0,8	0,2	10,9	-0,5	-0,3	0,1
0417 Stange	-0,5	-2,6	3,5	26,3	-1,3	-0,8	-0,1
0418 Nord-Odal	2,8	6,0	-5,9	58,5	-1,8	-0,7	1,0
0419 Sør-Odal	3,4	8,6	4,9	37,2	-1,3	-0,6	0,4
0420 Eidskog	7,2	-3,9	8,5	65,9	-2,3	-1,1	0,8
0423 Grue	0,8	3,9	-0,9	77,6	-1,8	-0,3	2,0
0425 Åsnes	0,6	1,5	6,6	47,4	-1,7	-0,9	0,5
0426 Våler	3,0	3,0	7,6	30,2	-1,0	-0,4	0,4
0427 Elverum	-7,7	-0,8	-1,5	52,1	-2,5	-1,5	-0,1
0428 Trysil	1,5	1,1	-0,1	5,2	-0,2	-0,1	0,1
0429 Åmot	-1,6	2,1	-11,8	64,6	-1,1	0,1	2,1
0430 Stor-Elvdal	1,4	8,1	3,1	22,1	-0,6	-0,1	0,5
0432 Rendalen	-4,1	7,1	4,8	-1,1	0,0	-0,0	-0,0
0434 Engerdal	7,2	-1,5	3,6	-31,5	0,9	0,3	-0,6
0436 Tolga	-4,8	5,8	2,2	30,4	-0,7	-0,1	0,8
0437 Tynset	1,7	2,7	-0,6	29,6	-1,2	-0,6	0,2
0438 Alvdal	-5,2	5,4	5,4	8,5	-0,3	-0,2	0,1
0439 Folldal	2,2	2,1	-2,0	51,3	-1,1	-0,1	1,4
0441 Os	3,7	1,9	0,0	46,2	-1,2	-0,3	1,0
Hedmark	-3,4	-1,4	-0,8	30,8	-1,2	-0,7	0,2
0501 Lillehammer	-3,2	-3,9	-4,4	49,2	-1,9	-1,0	0,4
0502 Gjøvik	0,4	0,8	0,7	10,0	-0,4	-0,2	0,1
0511 Dovre	-3,6	-6,3	-7,6	28,0	-0,8	-0,2	0,6
0512 Lesja	-4,1	3,1	6,6	6,3	-0,1	-0,0	0,2
0513 Skjåk	-0,4	-11,8	-9,1	-39,9	1,1	0,3	-0,8
0514 Lom	-2,7	-7,2	-3,0	11,3	-0,3	-0,1	0,2
0515 Vågå	-1,7	7,6	4,5	30,5	-0,9	-0,3	0,6
0516 Nord-Fron	-3,6	-2,8	-13,5	37,8	-1,3	-0,6	0,5
0517 Sel	2,7	3,2	1,3	18,1	-0,6	-0,3	0,2
0519 Sør-Fron	-14,8	-4,7	0,5	5,8	-0,2	-0,1	0,1
0520 Ringebu	-0,9	-0,1	-2,0	36,3	-1,3	-0,6	0,5
0521 Øyer	-9,8	-21,4	2,3	63,3	-2,7	-1,5	0,3
0522 Gausdal	-1,0	-5,1	-5,8	16,9	-0,6	-0,3	0,2
0528 Østre Toten	-3,1	-0,5	1,5	22,9	-0,8	-0,4	0,3
0529 Vestre Toten	-2,7	-8,7	-3,9	94,2	-3,7	-1,9	0,8
0532 Jevnaker	2,0	3,2	-0,6	32,3	-1,1	-0,5	0,4
0533 Lunner	0,5	-4,7	-4,4	38,3	-1,5	-0,8	0,3
0534 Gran	-2,6	-10,3	-6,2	37,4	-1,4	-0,7	0,4
0536 Søndre Land	0,1	-2,1	0,8	-12,9	0,2	-0,0	-0,4
0538 Nordre Land	4,3	-0,1	3,2	13,1	-0,5	-0,3	0,1
0540 Sør-Aurdal	-11,2	5,7	2,5	23,7	-0,8	-0,3	0,4
0541 Etnedal	-2,3	9,5	-0,2	-16,3	0,7	0,4	-0,1
0542 Nord-Aurdal	-12,2	2,2	2,4	16,8	-0,5	-0,2	0,3
0543 Vestre Slidre	-16,6	-1,1	0,2	18,1	0,0	0,4	0,9
0544 Øystre Slidre	-12,9	1,8	0,7	-2,5	0,1	0,0	-0,1
0545 Vang	-10,7	-28,8	-31,3	7,1	-0,1	0,0	0,3
Oppland	-2,9	-2,9	-2,0	28,3	-1,0	-0,4	0,4
0602 Drammen	-0,7	1,6	4,6	61,3	-3,2	-2,1	-0,3
0604 Kongsberg	-6,9	-12,5	-1,7	51,9	-2,0	-1,0	0,5

	Primær- balanse 2014	Primær- balanse 2015	Primær- balanse 2016	Netto rente- eksponert gjeld 2016	Krav til primærbalanse (inntektsvekst på nivå med 2006-2016 og rente på 2 pst.)	Krav til primærbalanse (inntektsvekst 1 pp lavere og rente 1 pp høyere)	Krav til primærbalanse (inntektsvekst 2 pp lavere og rente 3 pp høyere)
0605 Ringerike	1,7	-1,3	-4,7	17,5	-0,6	-0,2	0,3
0612 Hole	-10,1	-0,9	8,9	41,2	-2,1	-1,3	-0,2
0615 Flå	-13,0	-6,6	4,6	-0,7	0,0	0,0	-0,0
0616 Nes	0,7	0,5	0,4	6,8	-0,2	-0,0	0,1
0617 Gol	-2,7	-32,8	-18,2	36,1	-1,2	-0,5	0,5
0618 Hemsedal	0,3	5,9	9,4	9,9	-0,5	-0,3	-0,0
0619 Ål	-2,4	-9,2	-19,1	31,0	-1,2	-0,6	0,3
0620 Hol	-15,4	-2,5	5,3	-3,4	0,1	0,0	-0,1
0621 Sigdal	3,0	-2,7	4,0	-2,8	0,1	0,0	-0,1
0622 Krødsherad	-1,1	2,2	-1,8	-28,2	1,0	0,5	-0,3
0623 Modum	-3,8	-0,4	-4,4	8,2	-0,3	-0,1	0,1
0624 Øvre Eiker	-4,2	-6,1	2,5	38,9	-1,6	-0,9	0,2
0625 Nedre Eiker	-8,5	-6,1	1,2	38,4	-1,8	-1,1	0,0
0626 Lier	-11,1	-10,6	7,6	46,6	-2,4	-1,5	-0,2
0627 Røyken	0,6	1,6	1,1	-9,3	0,5	0,4	0,1
0628 Hurum	1,8	-1,7	-6,9	23,1	-0,8	-0,4	0,3
0631 Flesberg	-2,0	1,0	-2,1	8,6	-0,4	-0,2	0,0
0632 Rollag	4,9	2,1	-9,9	3,3	-0,2	-0,1	-0,0
0633 Nore og Uvdal	0,1	2,5	0,6	-4,5	0,1	0,0	-0,1
Buskerud	-3,3	-3,7	0,5	33,5	-1,5	-0,8	0,1
0701 Horten	-2,3	-5,4	-14,4	54,6	-2,0	-1,0	0,6
0702 Holmestrand	-5,6	-1,7	3,8	33,4	-1,5	-0,9	0,1
0704 Tønsberg	-1,7	-2,5	-1,5	25,2	-0,9	-0,4	0,3
0706 Sandefjord	1,7	0,2	-0,1	-20,1	0,7	0,4	-0,2
0709 Larvik	-5,6	-8,2	-1,4	19,8	-0,8	-0,4	0,2
0711 Svelvik	3,9	5,4	2,4	36,8	-1,0	-0,3	0,7
0713 Sande	-6,3	-9,2	-2,6	24,8	-1,2	-0,7	-0,0
0714 Hof	-2,2	1,4	0,5	8,8	-0,3	-0,1	0,2
0716 Re	-8,2	-1,7	-3,7	60,6	-2,6	-1,5	0,2
0719 Andebu	-0,7	0,2	4,0	32,5	-1,6	-1,0	-0,0
0720 Stokke	-6,9	0,0	-9,4	10,5	-0,4	-0,2	0,1
0722 Nøtterøy	-14,6	0,6	-2,0	41,4	-1,8	-1,0	0,1
0723 Tjøme	-8,1	-3,4	-0,0	36,3	-1,3	-0,6	0,4
0728 Lardal	-1,1	-4,6	5,5	-29,7	1,0	0,4	-0,4
Vestfold	-3,8	-2,8	-2,5	21,7	-0,8	-0,4	0,2
0805 Porsgrunn	-6,1	-3,7	-1,7	37,8	-1,2	-0,5	0,6
0806 Skien	2,7	2,9	3,2	35,8	-1,2	-0,5	0,5
0807 Notodden	-4,0	5,6	-2,2	45,5	-2,1	-1,2	0,1
0811 Siljan	-1,2	-7,2	-3,2	1,6	-0,1	-0,0	0,0
0814 Bamble	-7,6	3,2	-0,2	15,9	-0,6	-0,3	0,2
0815 Kragerø	-3,7	2,5	-7,6	73,8	-3,0	-1,6	0,5
0817 Drangedal	-8,1	-2,7	7,6	60,7	-2,3	-1,2	0,6
0819 Nome	-1,0	-13,8	-3,3	60,1	-1,9	-0,8	1,0
0821 Bø	-1,3	0,4	5,6	58,7	-3,3	-2,2	-0,6
0822 Sauherad	-5,6	1,9	6,2	48,4	-1,6	-0,7	0,7
0826 Tinn	3,7	-1,2	4,3	-7,4	0,2	0,0	-0,2
0827 Hjartdal	3,1	-2,8	-3,1	6,3	-0,2	-0,1	0,1
0828 Seljord	3,8	-2,1	-3,7	36,7	-1,4	-0,7	0,4
0829 Kviteseid	2,4	2,5	3,3	-3,4	0,1	0,1	-0,0

	Primær- balanse 2014	Primær- balanse 2015	Primær- balanse 2016	Netto rente- eksponert gjeld 2016	Krav til primærbalanse (inntektsvekst på nivå med 2006-2016 og rente på 2 pst.)	Krav til primærbalanse (inntektsvekst 1 pp lavere og rente 1 pp høyere)	Krav til primærbalanse (inntektsvekst 2 pp lavere og rente 3 pp høyere)
0830 Nissedal	-13,1	-4,2	1,7	2,9	-0,1	-0,0	0,0
0831 Fyresdal	-4,8	-6,0	4,0	-14,4	0,4	0,1	-0,3
0833 Tokke	1,8	-3,9	5,2	-3,9	0,1	0,0	-0,1
0834 Vinje	-6,7	3,5	1,2	13,4	-0,4	-0,2	0,2
Telemark	-2,0	0,1	0,6	34,6	-1,2	-0,5	0,4
0901 Risør	-2,4	1,1	3,7	54,1	-1,9	-0,9	0,6
0904 Grimstad	1,6	4,1	-0,7	30,6	-1,6	-1,1	-0,2
0906 Arendal	-12,0	1,3	2,7	48,0	-2,2	-1,3	0,0
0911 Gjerstad	8,2	-1,2	-1,5	60,4	-2,6	-1,4	0,3
0912 Vegårshei	-1,7	-9,6	-1,6	28,8	-1,4	-0,9	-0,1
0914 Tvedestrand	-2,4	-0,4	-4,5	21,2	-0,7	-0,3	0,3
0919 Froland	-1,2	-1,8	-1,4	68,5	-3,7	-2,5	-0,6
0926 Lillesand	-15,1	1,4	1,3	71,2	-3,8	-2,5	-0,5
0928 Birkenes	1,3	-2,6	8,0	65,1	-3,7	-2,5	-0,7
0929 Åmli	6,3	4,3	8,3	39,9	-1,3	-0,6	0,6
0935 Iveland	-2,4	-9,5	-16,3	-5,0	0,2	0,1	-0,0
0937 Evje og Hornes	-4,0	-1,2	-4,5	26,9	-1,2	-0,7	0,0
0938 Bygland	-4,3	-11,1	3,1	19,9	-0,6	-0,2	0,3
0940 Valle	0,3	4,9	-2,3	15,9	-0,3	0,1	0,5
0941 Bykle	17,9	-2,0	6,0	-86,6	2,3	0,6	-1,9
Aust-Agder	-4,8	0,7	1,1	40,8	-1,8	-1,1	0,1
1001 Kristiansand	2,4	4,2	3,9	70,3	-2,8	-1,5	0,5
1002 Mandal	4,3	2,0	2,6	39,5	-2,0	-1,3	-0,2
1003 Farsund	-9,1	-0,4	2,3	27,0	-1,3	-0,8	-0,1
1004 Flekkefjord	-3,1	-8,8	-2,7	49,4	-1,9	-1,0	0,4
1014 Vennesla	-0,8	-1,8	2,6	32,1	-1,6	-1,0	-0,1
1017 Songdalen	1,6	-2,2	2,0	36,0	-1,8	-1,2	-0,1
1018 Søgne	5,7	3,5	1,5	15,4	-0,7	-0,4	0,0
1021 Marnardal	1,7	-4,0	3,8	-25,5	0,9	0,4	-0,3
1026 Åseral	9,3	2,8	-0,2	-73,0	2,0	0,6	-1,5
1027 Audnedal	-9,5	-2,2	-2,6	-28,7	1,1	0,6	-0,2
1029 Lindesnes	0,3	-4,5	-9,8	26,8	-0,9	-0,4	0,4
1032 Lyngdal	2,7	0,7	-0,4	33,5	-1,8	-1,1	-0,2
1034 Hægebostad	-0,7	-0,6	-9,4	27,5	-1,0	-0,5	0,3
1037 Kvinesdal	-3,7	-3,4	-7,4	31,6	-1,4	-0,8	0,1
1046 Sirdal	4,6	-0,3	-2,0	-12,2	0,2	0,0	-0,4
Vest-Agder	1,2	1,2	1,6	46,5	-2,0	-1,1	0,2
1101 Eigersund	-1,8	3,6	2,1	8,5	-0,3	-0,2	0,1
1102 Sandnes	-5,3	-7,6	-9,1	34,4	-1,7	-1,1	-0,1
1103 Stavanger	-2,5	-2,1	-0,4	32,2	-1,2	-0,6	0,3
1106 Haugesund	-2,0	5,4	10,2	29,0	-1,1	-0,6	0,3
1111 Sokndal	1,7	0,6	-0,0	47,2	-1,5	-0,6	0,7
1112 Lund	-1,4	2,0	0,6	11,5	-0,4	-0,1	0,2
1114 Bjerkreim	2,3	0,1	8,3	-3,6	0,1	0,1	-0,0
1119 Hå	-2,1	-21,7	-16,3	19,6	-1,0	-0,6	-0,1
1120 Klepp	-6,1	0,5	0,6	52,3	-3,0	-2,0	-0,6
1121 Time	-12,6	-3,0	-3,8	46,1	-2,4	-1,6	-0,3
1122 Gjesdal	-6,0	-6,4	-2,1	44,2	-2,3	-1,5	-0,3
1124 Sola	-15,5	-9,2	3,5	39,2	-2,0	-1,3	-0,2

	Primær- balanse 2014	Primær- balanse 2015	Primær- balanse 2016	Netto rente- eksponert gjeld 2016	Krav til primærbalanse (inntektsvekst på nivå med 2006-2016 og rente på 2 pst.)	Krav til primærbalanse (inntektsvekst 1 pp lavere og rente 1 pp høyere)	Krav til primærbalanse (inntektsvekst 2 pp lavere og rente 3 pp høyere)
1127 Randaberg	-9,6	-13,7	-20,2	58,4	-2,5	-1,5	0,2
1129 Forsand	-1,8	-11,2	8,4	24,5	-1,0	-0,5	0,2
1130 Strand	-2,5	-4,2	2,9	21,2	-1,1	-0,7	-0,1
1133 Hjelmeland	0,4	0,5	4,0	39,3	-1,0	-0,3	0,9
1134 Suldal	-3,7	-6,4	1,1	-36,8	1,2	0,5	-0,6
1135 Sauda	3,4	-3,8	-1,4	26,8	-0,9	-0,4	0,4
1141 Finnøy	-20,9	-6,7	3,6	35,2	-1,6	-1,0	0,0
1142 Rennesøy	2,6	-0,2	-4,1	68,1	-4,0	-2,7	-0,8
1144 Kvitsøy	-13,6	3,8	3,4	8,0	-0,3	-0,2	0,1
1145 Bokn	-1,8	-13,6	-13,4	40,3	-1,4	-0,7	0,5
1146 Tysvær	-2,0	-1,7	-1,4	31,8	-1,4	-0,8	0,1
1149 Karmøy	-2,9	2,7	4,5	-0,7	0,0	0,0	-0,0
1151 Utsira	-26,9	-1,4	5,5	-8,6	0,3	0,1	-0,1
1160 Vindafjord	1,1	-0,7	-4,1	25,1	-0,9	-0,5	0,3
Rogaland	-4,2	-3,3	-1,3	29,4	-1,3	-0,7	0,1
1201 Bergen	-6,8	-2,6	2,3	36,5	-1,2	-0,5	0,6
1211 Etne	-2,5	1,8	-0,6	22,2	-1,0	-0,6	0,1
1216 Sveio	-0,4	4,8	2,5	14,7	-0,6	-0,4	0,0
1219 Bømlo	-0,0	2,0	-4,8	39,9	-2,0	-1,2	-0,1
1221 Stord	-0,2	-0,3	-9,8	42,1	-2,1	-1,3	-0,1
1222 Fitjar	-7,4	0,9	0,1	39,8	-2,2	-1,5	-0,4
1223 Tysnes	-1,5	-2,0	-22,5	43,9	-1,3	-0,5	0,8
1224 Kvinnherad	4,0	3,0	-1,3	55,4	-1,4	-0,3	1,3
1227 Jondal	5,7	2,3	1,2	5,4	-0,2	-0,1	0,1
1228 Odda	9,1	2,7	0,2	-10,8	0,4	0,2	-0,1
1231 Ullensvang	3,6	-1,6	-0,5	19,4	-0,7	-0,3	0,2
1232 Eidfjord	6,9	-16,9	-11,7	9,7	-0,2	0,0	0,3
1233 Ulvik	-0,7	-6,5	-14,9	-13,4	0,3	0,0	-0,4
1234 Granvin	-2,3	-7,2	2,7	-13,1	0,2	-0,0	-0,4
1235 Voss	2,9	-0,7	-8,5	17,5	-0,6	-0,3	0,2
1238 Kvam	-1,3	-9,0	-8,7	56,8	-2,1	-1,0	0,6
1241 Fusa	-4,8	-3,1	-7,1	46,8	-1,7	-0,8	0,5
1242 Samnanger	-5,0	-35,6	13,7	64,2	-2,0	-0,7	1,1
1243 Os	-7,0	-1,9	-13,8	51,3	-3,0	-2,1	-0,7
1244 Austevoll	-7,8	-11,5	-20,4	72,7	-2,9	-1,6	0,5
1245 Sund	1,7	-6,3	-8,6	58,5	-3,0	-2,0	-0,3
1246 Fjell	2,1	2,5	-0,2	32,6	-1,6	-1,0	-0,1
1247 Askøy	-3,2	0,3	3,9	72,4	-3,8	-2,4	-0,4
1251 Vaksdal	-5,0	2,3	5,1	-1,1	0,0	0,0	-0,0
1252 Modalen	12,4	-2,3	2,4	-28,7	0,7	0,2	-0,7
1253 Osterøy	-2,0	-12,2	-5,7	34,9	-1,6	-0,9	0,1
1256 Meland	5,7	1,5	-7,0	23,3	-1,4	-0,9	-0,3
1259 Øygarden	0,9	3,2	2,5	-11,6	0,5	0,3	-0,0
1260 Radøy	-1,0	3,0	2,0	25,5	-1,0	-0,6	0,2
1263 Lindås	-0,3	1,0	-1,9	21,6	-1,1	-0,7	-0,1
1264 Austrheim	-7,2	-10,6	0,1	52,7	-2,0	-1,1	0,4
1265 Fedje	-9,5	-5,4	5,6	-42,4	1,0	0,2	-1,0
1266 Masfjorden	1,4	3,2	3,7	-4,9	0,1	0,1	-0,1
Hordaland	-3,5	-1,9	-0,6	35,8	-1,3	-0,7	0,4

	Primær- balanse 2014	Primær- balanse 2015	Primær- balanse 2016	Netto rente- eksponert gjeld 2016	Krav til primærbalanse (inntektsvekst på nivå med 2006-2016 og rente på 2 pst.)	Krav til primærbalanse (inntektsvekst 1 pp lavere og rente 1 pp høyere)	Krav til primærbalanse (inntektsvekst 2 pp lavere og rente 3 pp høyere)
1401 Flora	-2,8	-10,9	-9,9	36,0	-1,1	-0,4	0,6
1411 Gulen	-0,4	0,2	-6,4	-10,3	0,3	0,1	-0,2
1412 Solund	-5,6	-1,6	-9,3	49,8	-0,5	0,5	1,9
1413 Hyllestad	-16,4	5,4	-8,6	68,3	-1,3	-0,0	2,0
1416 Høyanger	-2,8	2,4	0,2	63,5	-1,8	-0,5	1,3
1417 Vik	3,5	18,5	-11,6	39,1	-1,1	-0,3	0,8
1418 Balestrand	0,2	-6,8	-7,7	13,4	-0,1	0,2	0,6
1419 Leikanger	-7,4	-9,7	7,4	73,0	-2,9	-1,5	0,6
1420 Sogndal	-0,5	-7,3	-8,2	20,4	-1,1	-0,7	-0,2
1421 Aurland	1,3	15,5	-5,6	-2,5	0,1	0,0	-0,1
1422 Lærdal	14,5	2,9	5,1	57,2	-1,6	-0,5	1,2
1424 Årdal	7,6	5,1	5,8	35,9	-0,9	-0,2	0,9
1426 Luster	0,2	-6,0	-4,3	26,5	-0,7	-0,2	0,6
1428 Askvoll	-4,1	3,1	3,7	41,3	-0,7	0,1	1,3
1429 Fjaler	0,3	-0,5	-2,6	38,2	-0,8	-0,1	1,0
1430 Gaular	-21,9	-2,0	3,9	37,6	-1,2	-0,4	0,6
1431 Jølster	-11,8	-16,6	-12,0	73,2	-2,0	-0,6	1,5
1432 Førde	-1,0	0,2	4,8	61,0	-2,7	-1,6	0,1
1433 Naustdal	-10,7	-22,1	-22,4	98,5	-3,1	-1,3	1,6
1438 Bremanger	25,2	-5,1	12,7	29,2	-1,0	-0,5	0,4
1439 Vågsøy	0,9	-2,4	-21,1	64,0	-2,2	-1,0	0,9
1441 Selje	0,2	8,1	9,0	49,8	-1,6	-0,6	0,8
1443 Eid	-12,4	-7,8	-38,8	108,6	-5,2	-3,2	-0,2
1444 Hornindal	-1,1	5,8	-2,5	24,5	-0,6	-0,1	0,6
1445 Gloppen	-2,9	-11,6	-6,8	66,7	-2,4	-1,1	0,8
1449 Stryn	-2,7	-12,1	3,2	30,5	-1,0	-0,4	0,5
Sogn og Fjordane	-1,1	-3,3	-4,8	46,7	-1,5	-0,6	0,7
1502 Molde	-2,9	-1,9	-3,4	95,5	-4,3	-2,5	0,2
1504 Ålesund	-5,3	0,6	-0,8	62,2	-3,0	-1,9	-0,1
1505 Kristiansund	-8,8	-8,0	0,7	58,3	-2,3	-1,2	0,5
1511 Vanylven	2,8	5,4	9,3	40,8	-1,3	-0,5	0,7
1514 Sande	-1,5	-3,6	-3,7	56,6	-1,5	-0,4	1,3
1515 Herøy	-16,7	-4,7	0,4	66,1	-2,5	-1,3	0,6
1516 Ulstein	-39,1	-4,2	-6,2	146,5	-6,8	-4,1	0,0
1517 Hareid	3,8	3,8	5,9	43,7	-1,8	-1,0	0,3
1519 Volda	-1,3	-1,6	-10,1	64,2	-3,5	-2,3	-0,5
1520 Ørsta	4,7	2,8	-4,8	42,9	-1,4	-0,6	0,6
1523 Ørskog	-8,4	-4,1	-17,8	66,6	-1,8	-0,5	1,4
1524 Norddal	0,2	-14,7	-1,4	101,4	-1,8	0,2	3,2
1525 Stranda	12,7	8,3	11,2	120,0	-3,7	-1,4	2,1
1526 Stordal	-12,6	-4,2	-4,6	49,1	-1,8	-0,9	0,5
1528 Sykkylven	3,3	12,4	11,0	65,4	-2,2	-1,0	0,9
1529 Skodje	-6,6	-0,2	6,4	51,9	-2,8	-1,8	-0,4
1531 Sula	-4,1	-5,7	-6,9	57,3	-2,8	-1,8	-0,1
1532 Giske	-30,2	-2,7	2,1	124,9	-6,4	-4,1	-0,6
1534 Haram	10,9	2,9	-5,3	40,8	-1,2	-0,4	0,8
1535 Vestnes	3,2	-0,3	-2,8	45,2	-1,0	-0,1	1,2
1539 Rauma	-4,3	-7,3	-18,2	56,6	-2,0	-0,9	0,7
1543 Nesset	-5,7	0,3	-12,7	60,4	-1,9	-0,7	1,0

	Primær- balanse 2014	Primær- balanse 2015	Primær- balanse 2016	Netto rente- eksponert gjeld 2016	Krav til primærbalanse (inntektsvekst på nivå med 2006-2016 og rente på 2 pst.)	Krav til primærbalanse (inntektsvekst 1 pp lavere og rente 1 pp høyere)	Krav til primærbalanse (inntektsvekst 2 pp lavere og rente 3 pp høyere)
1545 Midsund	0,7	-6,2	-0,6	41,4	-1,4	-0,7	0,5
1546 Sandøy	-4,7	-0,9	-19,0	-11,2	0,1	-0,1	-0,4
1547 Aukra	10,9	11,7	20,7	-36,5	2,8	2,1	1,1
1548 Fræna	6,5	4,4	3,1	24,0	-1,0	-0,5	0,1
1551 Eide	5,0	5,0	-5,9	56,1	-2,0	-0,9	0,7
1554 Averøy	2,8	-6,2	2,9	74,2	-3,0	-1,6	0,5
1557 Gjemnes	11,3	7,1	3,2	28,3	-0,7	-0,1	0,7
1560 Tingvoll	-1,6	-3,3	3,3	68,5	-2,2	-0,9	1,1
1563 Sunndal	-2,1	-0,4	4,3	19,4	-0,7	-0,4	0,2
1566 Sunndal	-2,2	-2,9	3,5	45,3	-1,1	-0,3	1,1
1567 Rindal	-11,0	-3,8	5,0	34,5	-0,9	-0,2	0,8
1571 Halså	8,3	9,5	7,2	38,9	-1,2	-0,5	0,6
1573 Smøla	7,8	1,6	-15,5	24,3	-0,7	-0,2	0,5
1576 Aure	-5,7	-5,9	4,6	13,2	-0,4	-0,1	0,2
Møre og Romsdal	-3,5	-0,8	-0,8	59,7	-2,4	-1,3	0,4
1601 Trondheim	-8,4	-2,7	1,8	33,0	-1,3	-0,6	0,3
1612 Hemne	-0,6	5,1	-1,5	-5,4	0,2	0,1	-0,1
1613 Snillfjord	2,5	1,9	-7,1	4,1	-0,0	0,0	0,2
1617 Hitra	-17,4	-2,4	-7,8	77,8	-3,0	-1,5	0,7
1620 Frøya	-18,2	-10,3	-0,1	88,7	-4,4	-2,8	-0,3
1621 Ørland	2,1	-3,2	23,8	57,5	-2,4	-1,4	0,3
1622 Agdenes	-9,9	-1,1	1,8	-4,8	0,1	0,0	-0,1
1624 Rissa	-3,1	-24,1	-10,4	62,7	-3,0	-1,8	-0,1
1627 Bjugn	-0,0	-4,7	12,0	67,5	-3,0	-1,8	0,2
1630 Åfjord	6,7	0,2	-6,3	49,2	-1,5	-0,5	0,9
1632 Roan	9,6	9,1	16,5	59,8	-1,1	0,1	1,8
1633 Osen	4,3	-7,4	-17,7	31,5	-0,7	-0,1	0,8
1634 Oppdal	2,8	-1,3	6,0	7,9	-0,3	-0,1	0,1
1635 Rennebu	2,1	-2,9	-9,8	37,6	-1,3	-0,6	0,5
1636 Meldal	4,5	-1,5	1,9	35,2	-0,7	-0,0	1,0
1638 Orkdal	0,2	-3,5	-5,2	10,0	-0,5	-0,3	-0,0
1640 Røros	-6,6	1,7	7,6	33,6	-1,2	-0,6	0,4
1644 Holtålen	-1,0	9,6	-2,4	50,8	-1,6	-0,7	0,8
1648 Midtre Gauldal	-1,8	-1,3	-0,7	64,5	-2,2	-1,0	0,9
1653 Melhus	1,4	-1,9	-0,3	60,7	-2,9	-1,8	-0,1
1657 Skaun	-15,8	-22,2	-0,9	38,4	-1,8	-1,1	-0,1
1662 Klæbu	-6,6	-6,6	-6,1	44,6	-1,6	-0,8	0,5
1663 Malvik	-23,9	4,4	-9,0	58,0	-2,7	-1,6	0,0
1664 Selbu	0,8	-7,6	4,3	36,2	-1,0	-0,3	0,7
1665 Tydal	14,6	0,8	3,7	-0,4	0,0	0,0	-0,0
Sør-Trøndelag	-6,6	-3,2	0,7	37,9	-1,5	-0,8	0,3
1702 Steinkjer	-0,1	-0,8	-22,6	26,8	-1,2	-0,7	0,1
1703 Namsos	4,4	5,6	-1,3	35,1	-1,2	-0,5	0,5
1711 Meråker	5,5	5,6	6,7	25,1	-0,5	-0,1	0,7
1714 Stjørdal	7,8	-15,9	-2,5	66,3	-3,4	-2,2	-0,3
1717 Frosta	1,1	2,6	3,3	42,1	-1,7	-0,9	0,3
1718 Leksvik	6,2	2,5	-3,8	48,6	-1,6	-0,7	0,7
1719 Levanger	-4,8	-26,8	-13,4	111,7	-3,9	-1,8	1,4
1721 Verdal	-0,6	3,0	-4,1	60,8	-2,4	-1,3	0,4

	Primær- balanse 2014	Primær- balanse 2015	Primær- balanse 2016	Netto rente- eksponert gjeld 2016	Krav til primærbalanse (inntektsvekst på nivå med 2006-2016 og rente på 2 pst.)	Krav til primærbalanse (inntektsvekst 1 pp lavere og rente 1 pp høyere)	Krav til primærbalanse (inntektsvekst 2 pp lavere og rente 3 pp høyere)
1724 Verran	-3,0	-23,0	-5,6	92,1	-2,5	-0,8	1,9
1725 Namdalseid	-9,0	-8,3	3,7	79,7	-2,3	-0,8	1,5
1736 Snåase - Snåsa	3,8	6,3	5,9	50,6	-1,3	-0,4	1,1
1738 Lierne	5,7	-0,3	-3,3	44,1	-1,3	-0,4	0,8
1739 Raarvihke - Røyrvik	1,6	1,4	-7,6	35,4	-0,6	0,0	1,1
1740 Namsskogan	8,5	7,9	-7,7	28,3	-0,7	-0,1	0,7
1742 Grong	-1,1	-4,4	-22,2	81,4	-3,7	-2,1	0,2
1743 Høylandet	-1,3	-0,2	2,4	5,5	-0,2	-0,1	0,1
1744 Overhalla	-7,2	-7,7	0,9	42,7	-1,8	-1,1	0,2
1748 Fosnes	-1,1	-18,7	-51,5	98,4	-1,9	0,0	2,9
1749 Flatanger	11,7	2,3	-2,6	49,2	-0,2	0,8	2,3
1750 Vikna	1,1	18,3	2,0	61,9	-3,3	-2,2	-0,4
1751 Nærøy	2,9	6,5	2,0	48,7	-2,2	-1,3	0,1
1755 Leka	4,7	2,0	5,7	0,6	-0,0	-0,0	0,0
1756 Inderøy	-7,4	-16,5	-7,3	74,1	-2,1	-0,7	1,4
Nord-Trøndelag	1,0	-5,5	-7,2	58,4	-2,3	-1,2	0,5
1804 Bodø	-12,0	2,3	0,0	31,1	-1,2	-0,7	0,2
1805 Narvik	2,7	3,1	-13,6	41,4	-1,1	-0,3	0,9
1811 Bindal	1,8	-8,5	13,2	-11,8	0,1	-0,1	-0,5
1812 Sømna	-10,3	-8,3	5,6	38,7	-1,4	-0,7	0,4
1813 Brønnøy	-6,4	-9,7	-2,3	66,0	-2,1	-0,9	1,0
1815 Vega	2,1	7,5	6,4	84,8	-1,8	-0,2	2,3
1816 Vevelstad	-13,6	-1,7	-2,3	25,1	-0,9	-0,4	0,3
1818 Herøy	-6,2	-7,4	-4,1	63,6	-1,5	-0,3	1,6
1820 Alstahaug	-9,0	-14,8	1,9	81,3	-3,5	-2,0	0,4
1822 Leirfjord	4,1	2,1	8,7	23,9	-1,3	-0,8	-0,2
1824 Vefsn	-15,3	3,2	8,3	54,4	-1,9	-0,9	0,7
1825 Grane	0,3	-6,4	-0,8	-8,4	0,3	0,1	-0,1
1826 Hattfjelldal	12,6	-3,2	3,8	-34,2	1,3	0,7	-0,3
1827 Dønna	1,2	2,1	-1,3	59,0	-1,9	-0,7	1,0
1828 Nesna	7,8	3,0	3,6	35,9	-2,2	-1,6	-0,6
1832 Hemnes	4,8	-0,6	-4,1	40,6	-0,9	-0,1	1,1
1833 Rana	1,0	-1,2	2,0	20,1	-0,6	-0,2	0,3
1834 Lurøy	-6,2	11,9	6,2	-33,7	1,1	0,4	-0,5
1835 Træna	-18,7	9,6	13,7	46,9	-1,5	-0,6	0,8
1836 Rødøy	-11,0	-14,9	-10,9	34,7	-0,5	0,1	1,1
1837 Meløy	-1,9	-2,0	-0,3	22,0	-0,6	-0,1	0,5
1838 Gildeskål	-8,7	-16,2	4,4	-67,9	1,9	0,6	-1,4
1839 Beiarn	10,8	3,5	5,5	-135,2	2,5	-0,1	-4,1
1840 Saltdal	-8,4	-2,2	0,3	25,9	-0,6	-0,1	0,7
1841 Fauske - Fuosko	-12,1	-20,2	-16,4	75,5	-2,3	-0,9	1,3
1845 Sørfold	-5,5	1,7	2,1	33,9	-0,8	-0,1	0,9
1848 Steigen	20,0	-1,0	-13,1	80,8	-1,7	-0,2	2,2
1849 Hamarøy - Håbmer	3,8	-3,3	-4,1	41,2	-1,5	-0,8	0,4
1850 Divtasvuodna - Tysfjord	-2,3	-0,1	0,5	53,8	-1,2	-0,1	1,4
1851 Lødingen	3,8	-1,4	-10,8	45,0	-1,1	-0,2	1,1
1852 Tjeldsund	1,9	-2,8	-7,7	42,4	-0,8	0,0	1,3
1853 Evenes	-3,7	3,5	6,9	25,0	-0,9	-0,4	0,3
1854 Ballangen	0,9	13,8	7,9	60,3	-1,8	-0,6	1,1

	Primær- balanse 2014	Primær- balanse 2015	Primær- balanse 2016	Netto rente- eksponert gjeld 2016	Krav til primærbalanse (inntektsvekst på nivå med 2006-2016 og rente på 2 pst.)	Krav til primærbalanse (inntektsvekst 1 pp lavere og rente 1 pp høyere)	Krav til primærbalanse (inntektsvekst 2 pp lavere og rente 3 pp høyere)
1856 Røst	7,0	10,9	2,4	41,6	-0,8	0,0	1,2
1857 Værøy	-1,8	-0,8	0,4	17,1	-0,3	-0,0	0,5
1859 Flakstad	4,3	2,5	8,9	52,8	-1,3	-0,3	1,2
1860 Vestvågøy	-0,5	4,2	2,6	37,5	-1,4	-0,7	0,4
1865 Vågan	-3,2	2,5	1,7	50,4	-2,1	-1,2	0,3
1866 Hadsel	-5,6	-2,4	-6,7	68,8	-2,2	-0,9	1,0
1867 Bø	6,4	1,9	4,6	66,0	-1,1	0,2	2,1
1868 Øksnes	1,4	0,7	-0,0	59,0	-1,2	-0,0	1,7
1870 Sortland - Suortá	2,0	-1,6	-3,0	57,7	-2,2	-1,1	0,5
1871 Andøy	-0,9	2,3	0,1	29,6	-0,8	-0,3	0,6
1874 Moskenes	2,9	13,6	9,3	99,6	-2,6	-0,7	2,2
Nordland	-3,6	-0,8	-0,8	39,3	-1,3	-0,5	0,6
1902 Tromsø	-0,4	-4,3	-7,9	66,6	-2,6	-1,3	0,6
1903 Harstad - Hárstták	0,7	1,9	5,0	61,9	-2,1	-0,9	0,9
1911 Kvæfjord	3,1	5,5	4,9	23,6	-0,2	0,2	0,9
1913 Skånland	-5,8	3,3	-0,3	61,7	-2,0	-0,9	0,9
1917 Ibestad	-4,3	-18,6	-32,6	75,6	-1,5	-0,0	2,2
1919 Gratangen	4,3	1,4	9,5	42,9	-1,1	-0,3	1,0
1920 Loabák - Lavangen	1,9	3,0	1,5	24,8	-1,0	-0,6	0,2
1922 Bardu	2,9	-7,7	0,2	43,9	-1,2	-0,3	1,0
1923 Salangen	-18,4	1,2	5,2	75,2	-2,9	-1,5	0,7
1924 Målselv	-0,6	-0,4	3,5	22,0	-0,8	-0,3	0,3
1925 Sørreisa	0,3	2,8	7,8	43,1	-1,3	-0,5	0,8
1926 Dyrøy	1,4	-4,5	0,0	63,2	-1,5	-0,3	1,5
1927 Tranøy	3,9	4,5	4,5	35,5	-1,3	-0,6	0,4
1928 Torsken	3,1	-0,6	1,3	44,6	0,9	1,8	3,2
1929 Berg	-14,9	-3,5	-4,0	52,5	-0,6	0,4	2,0
1931 Lenvik	-4,8	-3,8	1,5	68,5	-3,0	-1,8	0,2
1933 Balsfjord	4,0	-2,4	-3,7	58,7	-2,1	-1,0	0,7
1936 Karlsøy	-8,7	2,4	-5,7	65,3	-2,1	-0,9	1,0
1938 Lyngen	1,7	2,2	-2,8	117,6	-3,9	-1,7	1,7
1939 Storfjord - Omasvuotna - Omasvuono	9,3	4,5	4,1	42,7	-1,7	-0,9	0,3
1940 Gáivuotna - Kåfjord - Kaivuono	3,4	-4,8	-9,9	55,6	-1,3	-0,2	1,4
1941 Skjervøy	0,5	-1,4	-1,5	64,1	-2,0	-0,8	1,1
1942 Nordreisa	-2,0	0,7	7,5	57,7	-2,0	-1,0	0,7
1943 Kvænangen	-6,1	-4,1	1,9	26,9	-0,6	-0,1	0,7
Troms	-0,7	-1,8	-2,0	60,1	-2,1	-1,0	0,7
2002 Vardø	3,2	7,2	2,6	102,6	-1,4	0,6	3,6
2003 Vadsø	-18,4	-7,9	-2,3	113,3	-3,9	-1,8	1,4
2004 Hammerfest	-5,1	5,3	-10,1	126,4	-4,7	-2,3	1,3
2011 Guovdageaidnu - Kautokeino	0,4	5,8	9,6	37,2	-1,1	-0,4	0,7
2012 Alta	-1,0	0,6	-2,3	49,5	-2,1	-1,1	0,3
2014 Loppa	4,9	2,4	6,7	-20,9	0,3	-0,1	-0,7
2015 Hasvik	1,1	5,5	-2,0	-6,1	0,1	0,0	-0,1
2017 Kvalsund	4,4	-12,6	-0,3	43,8	-1,5	-0,7	0,5
2018 Måsøy	5,6	3,9	10,5	44,3	-0,7	0,2	1,5
2019 Nordkapp	10,0	5,1	2,5	83,6	-1,6	0,1	2,5
2020 Porsanger - Porsángu - Porsanki	-1,9	5,3	3,3	46,9	-1,3	-0,4	0,9
2021 Kárášjohka - Karasjok	12,6	-1,0	-0,8	25,7	-0,4	0,1	0,9

	Primær- balanse 2014	Primær- balanse 2015	Primær- balanse 2016	Netto rente- eksponert gjeld 2016	Krav til primærbalanse (inntektsvekst på nivå med 2006-2016 og rente på 2 pst.)	Krav til primærbalanse (inntektsvekst 1 pp lavere og rente 1 pp høyere)	Krav til primærbalanse (inntektsvekst 2 pp lavere og rente 3 pp høyere)
2022 Lebesby	-4,1	-19,3	-7,7	68,4	-1,8	-0,5	1,5
2023 Gamvik	-6,6	-1,7	1,3	62,9	-1,9	-0,7	1,1
2024 Berlevåg	-16,1	-47,2	-31,6	62,5	-1,9	-0,8	1,1
2025 Deatnu - Tana	-2,2	-8,8	-0,0	94,8	-2,8	-1,0	1,7
2027 Unjárga - Nesseby	2,7	-0,8	8,8	53,5	-1,6	-0,6	0,9
2028 Båtsfjord	2,4	-12,0	3,1	93,6	-3,2	-1,5	1,2
2030 Sør-Varanger	3,0	1,4	4,9	83,3	-2,9	-1,3	1,0
Finnmark	-1,5	-0,7	-1,2	74,2	-2,4	-1,0	1,1

Kilde: Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi og Statistisk sentralbyrå

Tabell 2 Primærbalanse 2014-2016, samt krav til primærbalansen for å stabilisere nettogjelden under ulike forutsetninger om rentenivå og inntektsvekst. Fylkeskommunene. Prosent av inntekter

	Primær- balanse 2014	Primær- balanse 2015	Primær- balanse 2016	Netto rente- eksponert gjeld 2016	Krav til primærbalanse (inntektsvekst på nivå med 2006-2016 og rente på 2 pst.)	Krav til primærbalanse (inntektsvekst 1 pp lavere og rente 1 pp høyere)	Krav til primærbalanse (inntektsvekst 2 pp lavere og rente 3 pp høyere)
Østfold	1,7	4,6	2,0	10,5	-0,5	-0,3	0,0
Akershus	-2,4	-2,1	0,6	-8,9	0,5	0,3	0,0
Hedmark	0,6	0,8	-1,2	-26,5	0,8	0,3	-0,4
Oppland	0,1	-5,5	-4,9	-3,9	0,1	0,1	-0,1
Buskerud	-10,7	-6,3	-3,7	26,9	-1,2	-0,7	0,1
Vestfold	0,1	5,6	8,9	21,7	-0,9	-0,5	0,2
Telemark	-0,4	2,2	-2,6	22,8	-0,7	-0,2	0,4
Aust-Agder	-2,2	2,3	-2,0	1,6	-0,1	-0,0	0,0
Vest-Agder	1,6	3,8	3,8	-10,5	0,4	0,2	-0,1
Rogaland	-12,5	-5,6	-0,3	46,2	-1,7	-0,9	0,5
Hordaland	-8,2	-8,0	-8,7	72,0	-4,1	-2,8	-0,8
Sogn og Fjordane	-2,4	6,8	15,7	-14,7	0,6	0,4	-0,0
Møre og Romsdal	-4,3	-8,1	-6,6	31,3	-1,7	-1,1	-0,2
Sør-Trøndelag	-7,8	-2,5	-4,8	58,1	-2,8	-1,8	-0,1
Nord-Trøndelag	-11,2	-6,3	-1,9	18,6	-0,7	-0,3	0,2
Nordland	-9,8	-2,0	-0,6	-6,5	0,2	0,1	-0,1
Troms	0,6	-0,8	-1,0	-3,5	0,2	0,1	-0,0
Finnmark	-0,4	-4,3	-10,0	33,6	-1,4	-0,8	0,2

Kilde: Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi og Statistisk sentralbyrå

Vedlegg 12 Produksjonsindekser for kommunale tjenester for 2016

Det er i tidligere rapporter fra utvalget blitt presentert beregninger av en produksjonsindeks for kommunale tjenester basert på KOSTRA-data for årene 2000-2015. Produksjonsindeksen er et samlemål på kommunenes tjenesteproduksjon basert på indikatorer for tjenestetilbudet for de ulike sektorer. Dette vedlegget rapporter oppdaterte beregninger av produksjonsindeksen basert på data for 2016.

Den produksjonsindeksen som beregnes er basert på delindekser for barnehage, grunnskole, primærhelsetjeneste, pleie og omsorg, barnevern, sosialkontortjenester og kultur. De øvrige sektorer (administrasjon, teknisk sektor, samferdsel, bolig og næring) er utelatt fordi det er vanskelig å finne gode indikatorer på tjenesteproduksjonen. De tjenestene som er inkludert i totalindeksen utgjorde om lag 73 prosent av kommunenes brutto driftsutgifter i 2016.

Tabell 1 gir en oversikt over kriterier og vekter i delindeksene og hvilken vekt de enkelte delindekser har i totalindeksen. Produksjonsindeksen som beregnes for 2016 består i hovedsak av de samme indikatorene som den nye og forbedrede produksjonsindeksen som først ble rapportert i utvalgets rapport fra april 2009 (kapittel 3), i tillegg til endringer gjort i produksjonsindeksen for rapporteringsårene 2012, 2015 og 2016 (dokumentert i denne rapporten og i utvalgets rapporter fra henholdsvis november 2013 og 2016). Vektene i delindeksene og totalindeksen er oppdatert i forhold til utviklingen i budsjettandeler. I alt 364 kommuner har levert tilstrekkelige data til å kunne inngå i årets analyse. Det er høyere enn i tilsvarende analyse i fjor som omfattet 345 kommuner.

Tabell 2 rapporterer sektorindekser, samlet produksjonsindeks og korrigert inntekt for de 364 kommunene som inngår i analysen, samt fylkesvise gjennomsnitt. Både sektorindekser, samlet produksjonsindeks og korrigert inntekt er normalisert slik at veide gjennomsnitt (med antall innbyggere som vekter) er lik 100 for kommunene som inngår i analysen. Også de fylkesvise gjennomsnittene er veid med innbyggertall som vekter. I tillegg vises netto driftsresultat for 2016. For sektorindeksene og samlet produksjonsindeks indikerer en indeksverdi over 100 at tjenestetilbudet er bedre enn gjennomsnittet, mens en verdi lavere enn 100 indikerer at tjenestetilbudet er dårligere enn landsgjennomsnittet. En verdi på 110 indikerer for eksempel at tjenestetilbudet er 10 prosent bedre enn landsgjennomsnittet.

Tabell 3 viser utviklingen i samlet produksjonsindeks, korrigert inntekt og netto driftsresultat de tre siste årene.

Det bør understrekes at produksjonsindeksene sier noe om nivået på produksjonen i forhold til størrelsen på målgruppen, og at de i seg selv ikke sier noe om hvor effektiv den enkelte kommune er. For at totalindeksen skal si noe om effektivitet må den relateres til hvor store ressurser den enkelte kommune disponerer, og delindeksene kan bare si noe om effektivitet dersom de relateres til hvor store ressurser som er allokert til den enkelte sektor sett i forhold til målgruppen. En kommune med samlet produksjonsindeks lavere enn 100 vil kunne være effektiv dersom produksjonen er høy relativt til de ressurser kommunen disponerer, og en kommune med delindeks lavere enn 100 vil kunne være effektiv dersom produksjonen er høy relativt til mengden av ressurser som er allokert til sektoren.

Tabell 1 Oversikt over indikatorer og vektorer i delindeksene og samlet produksjonsindeks, 2016

Sektor / Indikator	Vekt
Barnehage (BH)	0,160
Korrigerte oppholdstimer i kom. og private barnehager i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,8
Andel ansatte med førskolelærerutdanning	0,1
Antall m ² leke og uteareal per barn i alle barnehager	0,1
Grunnskole (GS)	0,263
Grunnskolepoeng (korrigert)	0,376
Nasjonale prøver 8. trinn (korrigert)	0,376
Læringsmiljø	0,188
Andel innbyggere i alderen 6-9 år med plass i kommunale SFO	0,030
Andel av brukerne av kommunale SFO med fulltidsklass	0,030
Primærhelsetjeneste (PH)	0,056
Antall timer per uke av leger i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,434
Antall timer per uke av fysioterapeuter i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,356
Antall helseundersøkelser barn og svangerskapskontroller i forhold behovskorrigert innbyggertall	0,210
Pleie og omsorg (PO)	0,358
Timer hjemmesykepleie og praktisk bistand i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,555
Oppholdsdøgn i institusjon i alt i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,356
Andelen av institusjonsplasser som er i enerom	0,089
Barnevern (BV)	0,043
Barn omfattet av barnevernsundersøkelse i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,255
Barn 0-17 år omfattet av tiltak i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,545
Andel ansatte med fagutdanning	0,200
Sosialkontortjenester (SK)	0,069
Antall mottakere av økonomisk sosialhjelp i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,470
Gjennomsnittlig utbetaling per stønadsmåned	0,469
Nettoutgifter til kvalifiseringsordningen i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,061
Kultur (KU)	0,051
Bokbestand ved bibliotekene per innbygger	0,235
Utlån av bøker per innbygger	0,235
Antall kinoforestillinger per innbygger	0,073
Besøk kino per innbygger	0,073
Støtte til aktivitetstilbud til barn og unger per innbygger 6-18 år	0,384

Note: Tilhørende sektorvekt er angitt med høyrejusterte, fete bokstaver

Kilde: Senter for økonomisk forskning

Tabell 2 Produksjonsindekser, frie inntekter per innbygger korrigert for variasjoner i utgiftsbehov, og netto driftsresultat. Landsgjennomsnitt=100 for produksjonsindeksene og korrigert inntekt. Netto driftsresultat oppgitt i pst. av samlede driftsinntekter. Tall fra 2016

	Kommune	Barne- hage	Grunn- skole	Prim.- helse	Omsorg	Barne- vern	Sosial	Kultur	Samlet	Korr. innt.	Netto dr.res.
101	Halden	103,2	99,8	86,1	101,4	97,8	107,8	47,9	98,0	95	4,5
104	Moss	99,6	102,1	101,5	111,9	81,6	106,9	69,3	103,0	95	3,1
105	Sarpsborg	100,8	100,7	96,8	90,9	95,0	100,4	76,8	95,5	97	3,1
106	Fredrikstad	100,9	101,9	92,8	95,9	80,9	93,9	96,9	97,4	96	2,2
111	Hvaler	93,5	96,2	72,6	124,1	189,5	106,2	35,7	106,1	108	-0,6
118	Aremark	80,3	98,6	96,7	144,9	170,7	123,3	113,4	117,7	105	-0,5
119	Marker	88,7	96,2	96,4	85,0	123,5	118,0	152,2	96,5	98	6,9
122	Trøgstad	98,0	100,5	77,2	98,8	122,3	67,5	90,8	96,4	95	4,9
124	Askim	95,2	101,9	83,4	95,0	114,0	89,8	97,4	96,8	96	3,3
125	Eidsberg	99,8	97,9	75,6	108,9	144,0	92,1	63,1	100,7	90	1,6
127	Skiptvet	105,6	96,5	91,7	100,6	126,2	92,1	102,3	100,4	98	4,5
128	Rakkestad	99,6	101,3	102,9	109,0	137,5	81,6	62,6	102,1	97	3,7
135	Råde	108,3	103,2	83,3	76,6	147,3	93,9	29,3	90,9	94	3,4
136	Rygge	100,8	101,7	83,6	103,2	105,5	96,5	24,8	97,0	97	3,9
137	Våler	99,0	97,4	107,4	121,3	101,1	78,4	48,1	103,1	98	6,6
138	Hobøl	112,6	98,9	97,3	123,6	110,9	85,4	104,0	109,7		4,6
	Østfold	100,6	100,9	92,0	99,8	99,6	97,3	75,6	98,3	96,1	3,1
211	Vestby	103,2	100,2	101,2	91,3	81,6	86,4	51,7	93,3	97	4,2
213	Ski	100,1	102,9	110,9	101,1	93,0	104,4	100,5	101,8	94	1,8
214	Ås	100,0	100,8	81,6	85,4	101,5	85,8	74,8	91,8	95	3,6
215	Frogn	96,5	102,2	91,7	94,6	100,1	91,5	47,6	94,4	98	2,9
216	Nesodden	96,5	100,0	88,2	90,4	89,7	102,9	36,3	91,9	94	3,4
217	Oppegård	96,6	104,2	104,9	92,9	107,9	104,5	73,3	97,6	98	5,3
219	Bærum	94,2	103,7	101,6	97,9	67,2	96,7	62,5	95,9	106	8,6
220	Asker	95,2	102,0	88,1	112,3	75,9	84,8	73,2	100,1	104	7,7
221	Aurskog-Høland	97,0	99,2	90,2	78,0	112,6	115,4	40,2	89,4	93	5,0
226	Sørums	104,6	99,3	91,8	97,8	99,7	89,0	35,2	95,2	96	3,2
227	Fet	99,7	101,8	76,6	63,0	106,5	103,9	49,3	83,8	96	3,5
228	Rælingen	97,0	104,4	90,2	78,5	110,7	88,6	30,1	88,5	93	2,1
229	Enebakk	98,3	99,5	82,5	105,2	118,9	96,3	56,4	98,8	91	4,5
230	Lørenskog	88,9	102,0	108,3	85,4	90,7	104,1	69,2	92,3	97	2,3
231	Skedsmo	98,7	102,8	106,4	109,2	92,8	96,5	69,1	102,1	95	3,2
233	Nittedal	105,4	101,1	95,1	100,5	94,5	83,4	57,8	97,5	97	5,4
234	Gjerdrum	106,0	97,9	100,0	112,1	99,9	82,3	45,2	100,7	95	7,5
235	Ullensaker	108,1	99,2	109,7	79,3	99,7	86,3	79,1	92,2	93	3,9
236	Nes	103,0	98,1	105,6	91,7	117,1	83,8	51,6	94,5	94	1,9
237	Eidsvoll	101,6	95,9	86,5	86,8	104,4	92,9	49,1	90,8	92	4,6
238	Nannestad	96,7	97,8	90,5	89,0	142,1	76,0	67,2	92,9	91	5,4
239	Hurdal	101,5	95,2	128,4	121,2	145,3	103,7	59,1	108,2	95	0,1
	Akershus	98,1	101,5	98,2	95,4	91,6	94,0	62,9	95,7	98,1	5,2
301	Oslo	95,1	101,1	107,4	91,6	81,8	106,8	161,1	99,7	102	2,7
402	Kongsvinger	96,4	97,4	91,3	79,1	127,4	118,2	79,5	92,1	94	2,1
403	Hamar	102,1	102,7	105,0	117,7	91,5	104,5	137,3	109,5	100	4,8
412	Ringsaker	102,7	98,0	89,1	127,6	105,6	121,7	70,3	109,4	96	4,5
415	Løten	91,3	100,6	103,4	89,1	114,3	84,8	54,4	92,3	95	6,1
418	Nord-Odal	99,8	97,1	100,1	103,0	88,5	135,4	63,0	100,4	97	0,9
419	Sør-Odal	101,6	98,1	93,2	89,0	103,5	117,8	70,5	95,3	96	4,5
420	Eidskog	105,0	97,4	98,3	120,3	136,6	113,3	38,3	106,6	97	4,3
423	Grue	99,9	95,7	78,0	106,4	129,3	129,7	36,5	100,0	98	2,2
425	Åsnes	101,2	97,4	94,8	110,2	125,8	108,5	52,7	102,2	95	4,9
426	Våler	99,8	98,3	103,0	120,7	161,6	114,2	109,3	111,2	98	3,7
427	Elverum	106,0	100,0	105,2	106,8	98,0	105,7	51,5	101,5	97	2,5
429	Åmot	109,8	101,7	99,6	85,2	102,1	117,8	105,1	98,3	103	0,2
432	Rendalen	93,4	97,9	100,8	82,9	126,0	111,4	203,1	99,5	114	7,6
436	Tolga	96,9	103,3	142,9	56,0	99,7	156,9	178,5	94,9	100	5,2

	Kommune	Barne- hage	Grunn- skole	Prim.- helse	Omsorg	Barne- vern	Sosial	Kultur	Samlet	Korr. innt.	Netto dr.res.
437	Tynset	98,7	99,0	101,8	108,0	90,9	106,8	120,4	103,6	101	2,9
438	Alvdal	96,6	101,7	127,0	147,5	82,6	120,0	118,5	120,0	106	6,8
439	Follidal	96,8	103,8	135,5	116,4	65,4	103,3	221,7	113,3	104	1,5
441	Os	90,9	96,3	94,1	120,4	176,5	110,3	144,5	110,8	102	2,0
	Hedmark	101,1	99,3	98,6	108,8	107,9	113,1	86,5	103,6	97,6	3,8
501	Lillehammer	99,1	101,0	105,0	96,8	97,6	89,1	122,8	99,5	98	2,8
502	Gjøvik	100,9	100,1	118,1	103,4	109,5	114,8	103,1	104,0	97	3,9
512	Lesja	101,9	98,1	105,9	108,0	129,1	79,3	141,4	104,9	108	5,8
513	Skjåk	110,8	93,6	108,0	101,6	90,2	111,9	155,4	104,3	115	4,0
514	Lom	93,1	96,2	119,0	124,4	93,2	101,9	190,4	112,1	107	5,3
515	Vågå	91,5	94,0	103,3	129,9	125,1	116,8	99,3	110,1	103	4,2
516	Nord-Fron	95,6	93,4	91,2	92,9	100,9	118,3	120,6	96,9	114	3,8
517	Sel	93,6	95,3	91,7	86,2	148,0	132,7	117,3	97,5	99	3,8
519	Sør-Fron	88,6	95,8	131,4	103,2	99,0	94,2	69,5	98,0	109	3,3
520	Ringebru	91,5	93,8	96,1	82,1	73,5	81,3	92,5	87,6	105	6,4
521	Øyer	108,1	101,7	112,7	79,6	92,4	98,2	74,2	93,4	102	1,8
522	Gausdal	96,0	100,5	108,9	102,7	82,1	69,1	68,7	96,5	99	0,6
528	Østre Toten	100,6	99,4	94,6	105,7	108,8	79,5	65,8	98,9	94	4,7
529	Vestre Toten	100,0	98,7	106,8	102,7	132,1	97,2	43,1	99,3	97	5,4
532	Jevnaker	93,5	99,0	90,4	76,1	127,5	88,3	60,2	87,9	93	4,1
533	Lunner	99,5	97,8	96,3	92,1	106,3	109,8	46,3	94,5	94	3,5
534	Gran	96,7	97,6	101,2	100,3	107,9	116,8	84,8	99,8	92	0,2
536	Søndre Land	97,6	96,4	103,2	149,4	107,4	62,7	51,4	111,8	91	3,7
538	Nordre Land	98,5	98,2	117,9	104,4	158,7	73,9	81,7	101,6	103	4,7
540	Sør-Aurdal	88,2	99,0	90,5	103,1	120,5	111,1	215,5	105,9	106	4,5
541	Etnedal	73,8	103,8	122,8	158,7	98,1	117,3	118,7	121,2	112	6,5
542	Nord-Aurdal	95,1	95,2	122,7	118,0	102,4	133,0	166,5	111,4	104	3,3
543	Vestre Slidre	94,1	96,3	93,7	107,7	166,8	143,5	150,9	108,9	109	3,7
544	Øystre Slidre	97,7	98,4	106,2	134,7	86,6	114,3	153,5	115,1	100	3,5
545	Vang	91,3	95,2	119,5	172,7	200,6	107,7	119,1	130,3	111	7,5
	Oppland	97,9	98,5	106,0	103,1	110,9	100,6	96,7	101,1	98,9	3,6
602	Drammen	98,9	99,3	104,9	95,1	98,2	82,4	79,4	95,8	92	3,8
604	Kongsberg	100,5	102,9	106,7	121,2	91,4	93,1	55,5	105,7	100	1,9
605	Ringerike	101,3	100,1	85,1	93,5	97,8	99,5	83,3	96,1	94	4,5
612	Hole	101,6	102,6	105,8	92,8	144,4	87,1	48,7	97,1	99	7,6
615	Flå	99,9	96,9	110,2	108,5	60,6	75,6	101,8	99,5	116	4,5
616	Nes	97,0	101,5	123,9	171,1	108,6	96,2	93,9	126,5	112	4,3
617	Gol	99,3	96,6	114,9	122,7	101,0	104,3	74,8	107,0	111	0,8
618	Hemsedal	91,7	96,4	140,8	118,8	97,2	85,0	185,1	109,9	106	6,4
619	Ål	94,0	96,1	135,5	95,1	91,7	99,5	155,3	100,7	103	3,3
620	Hol	98,1	97,8	114,6	114,1	106,9	60,8	153,9	105,3	147	6,5
621	Sigdal	94,2	96,7	110,4	95,5	99,5	110,3	76,3	96,6	106	5,8
622	Krødsherad	101,6	98,4	78,3	121,7	121,1	94,8	170,7	110,6	100	8,0
623	Modum	99,3	97,4	104,3	119,6	120,4	86,9	45,8	103,7	95	3,9
624	Øvre Eiker	107,6	100,5	90,6	78,3	103,2	112,8	62,6	92,1	91	1,6
625	Nedre Eiker	99,7	101,4	91,2	75,9	122,8	114,0	46,2	90,4	91	4,2
626	Lier	101,2	102,3	93,7	94,9	92,1	98,9	55,5	95,9	96	3,0
627	Røyken	96,5	101,0	105,4	74,2	83,8	84,5	28,3	85,4	95	2,9
628	Hurum	96,2	98,4	71,2	89,1	127,2	114,9	51,1	93,2	92	2,5
631	Flesberg	95,4	96,2	80,2	108,8	109,2	98,1	107,2	100,9	104	3,2
632	Rollag	119,7	100,1	103,6	115,1	113,3	85,4	115,7	109,1	116	3,4
633	Nore og Uvdal	90,9	95,4	118,0	158,0	135,0	65,5	270,3	126,9	139	5,0
	Buskerud	99,8	100,1	99,8	97,0	102,3	94,1	70,4	97,1	96,5	3,6
701	Horten	99,6	100,7	79,3	82,5	103,7	105,9	75,2	92,0	91	2,8
702	Holmestrand	103,6	101,2	97,3	97,5	133,6	114,7	50,0	99,8	93	9,9
704	Tønsberg	98,0	100,9	87,8	94,1	112,2	112,4	143,7	100,7	93	2,9
709	Larvik	101,7	101,4	98,3	89,9	96,7	103,0	86,3	96,3	91	3,2
711	Svelvik	93,8	100,5	88,7	102,1	109,0	95,5	28,5	95,7	93	5,2
713	Sande	105,1	102,5	81,9	99,5	107,6	91,0	85,2	99,2	95	4,0

	Kommune	Barne- hage	Grunn- skole	Prim.- helse	Omsorg	Barne- vern	Sosial	Kultur	Samlet	Korr. innt.	Netto dr.res.
714	Hof	106,7	103,8	79,8	95,0	136,8	83,3	62,7	97,7	96	1,4
716	Re	105,4	99,3	89,4	107,2	119,5	103,7	47,0	101,0	96	4,3
723	Tjøme	93,2	100,2	93,3	68,8	71,0	114,4	56,4	85,0	94	1,1
728	Lardal	96,4	97,9	94,3	94,9	115,0	101,1	72,1	96,0	98	4,4
	Vestfold	100,3	101,0	89,8	91,9	107,3	105,8	91,5	97,1	92,6	4,0
805	Porsgrunn	104,6	101,2	92,1	102,9	106,0	93,4	112,5	102,1	97	3,1
806	Skien	98,1	99,1	91,7	104,6	105,1	94,4	90,5	100,0	95	3,9
807	Notodden	99,6	100,6	95,7	96,0	132,6	106,0	82,3	99,3	103	4,4
811	Siljan	90,8	97,5	89,5	61,8	121,2	129,5	145,0	88,8	101	8,2
814	Bamble	101,1	98,3	100,1	112,8	117,0	121,4	76,2	105,3	99	3,9
815	Kragerø	103,0	101,0	87,4	93,5	109,6	131,3	78,9	99,2	98	2,5
817	Drangedal	100,7	93,7	90,6	95,0	123,0	113,6	95,3	97,8	96	4,0
819	Nome	96,5	100,7	103,4	150,5	108,0	131,7	72,3	119,0	98	2,2
821	Bø	99,6	98,7	112,0	111,9	96,4	126,9	140,8	108,3	99	2,3
822	Sauherad	90,1	96,2	98,7	97,6	85,8	111,5	95,5	96,4	98	4,2
826	Tinn	103,9	101,8	97,6	120,6	107,6	91,4	199,8	113,2	134	4,6
827	Hjartdal	92,1	98,3	104,3	95,4	86,9	112,8	165,6	100,5	122	0,5
828	Seljord	94,6	97,5	107,4	69,8	128,6	100,0	164,1	92,6	104	1,6
829	Kviteseid	96,0	99,4	112,7	108,2	120,4	88,2	118,0	103,8	100	2,7
830	Nissedal	92,2	93,7	146,9	185,0	131,4	118,9	107,1	133,2	120	4,4
831	Fyresdal	99,5	97,0	151,8	118,0	73,6	106,4	224,0	114,1	121	3,9
833	Tokke	98,5	97,7	145,1	130,6	107,1	75,5	183,5	115,5	137	4,8
834	Vinje	101,8	94,8	130,2	150,4	104,5	83,6	125,1	119,0	141	6,7
	Telemark	100,0	99,4	97,1	106,6	109,1	103,3	103,9	102,9	100,7	3,7
901	Risør	96,2	97,0	87,1	104,0	122,7	104,8	112,4	101,3	96	3,3
904	Grimstad	99,1	99,4	94,0	113,5	110,8	86,5	98,2	103,6	97	2,0
906	Arendal	100,9	101,3	89,3	88,5	102,7	93,0	90,2	94,9	95	3,1
911	Gjerstad	96,5	100,3	104,7	104,5	126,6	107,3	61,2	101,0	102	-1,7
912	Vegårshei	100,1	98,1	94,5	105,7	127,1	131,3	164,7	107,9	103	1,6
914	Tvedestrand	102,8	95,6	104,0	83,8	160,0	120,7	56,6	95,5	91	2,4
919	Froland	95,1	98,0	104,8	92,9	148,4	89,6	56,5	95,6	96	2,9
926	Lillesand	98,5	99,1	90,9	100,8	113,8	82,8	67,5	97,0		4,1
928	Birkenes	95,4	96,5	109,3	88,7	109,9	52,8	105,6	92,3	97	5,9
929	Åmli	91,1	92,8	126,8	74,8	228,8	70,4	109,0	93,1	108	7,9
935	Iveland	101,5	101,9	116,3	89,0	68,7	95,7	46,7	93,4	109	4,1
937	Evje og Hornnes	90,8	98,6	104,7	104,7	128,0	104,7	72,0	100,2	93	5,1
940	Valle	104,8	101,0	167,0	110,4	92,6	131,3	139,8	112,4	157	3,1
	Aust-Agder	99,1	99,5	95,4	96,7	115,5	92,4	88,7	97,9	96,9	3,6
1001	Kristiansand	98,7	101,1	96,1	101,9	93,6	98,1	94,9	99,9	97	5,0
1002	Mandal	101,9	99,8	97,0	85,7	139,6	74,4	58,6	92,8	95	1,9
1003	Farsund	99,3	94,8	84,0	79,6	101,0	86,8	92,5	89,1	97	5,1
1004	Flekkefjord	99,0	101,1	104,3	142,7	79,4	77,9	76,9	112,1	97	3,1
1014	Vennesla	103,5	95,6	105,8	96,7	115,2	95,8	88,8	98,3	98	6,0
1017	Songdalen	99,7	98,5	98,4	97,1	132,8	83,0	73,8	97,3	93	3,1
1018	Søgne	95,9	98,2	118,6	83,1	115,5	90,8	63,6	92,0	94	5,3
1021	Marnardal	105,9	98,3	107,1	129,6	122,6	85,6	100,1	111,5	104	6,1
1026	Åseral	87,9	88,2	163,1	78,1	116,1	74,7	175,5	93,4	152	10,5
1027	Audnedal	101,4	94,6	92,7	90,0	98,2	80,5	367,3	107,0	104	3,6
1029	Lindesnes	96,0	97,7	90,6	88,3	151,8	100,9	155,8	99,2	94	2,5
1032	Lyngdal	101,9	98,4	122,8	133,7	110,2	117,3	133,7	116,6	91	2,9
1037	Kvinesdal	94,6	98,4	95,3	96,2	93,8	69,7	173,2	98,5	113	4,5
1046	Sirdal	94,4	99,3	140,2	109,3	100,5	72,2	187,7	107,1	177	1,0
	Vest-Agder	99,2	99,5	100,2	100,7	104,7	92,6	97,7	99,6	98,0	4,4
1101	Eigersund	101,7	96,3	88,0	139,5	165,8	109,3	69,0	114,7	96	4,7
1102	Sandnes	100,4	100,8	94,5	90,3	103,1	101,9	68,7	95,2	95	4,3
1103	Stavanger	97,7	101,8	98,0	99,8	92,4	103,2	130,4	101,4	105	5,0
1106	Haugesund	103,4	99,8	93,0	108,4	96,3	101,7	96,0	102,9	97	3,9
1111	Sokndal	85,9	97,0	75,8	117,0	189,1	110,7	190,6	110,9	100	1,9
1112	Lund	102,7	93,0	123,5	74,6	193,6	85,0	245,3	101,2	96	4,0

	Kommune	Barne- hage	Grunn- skole	Prim.- helse	Omsorg	Barne- vern	Sosial	Kultur	Samlet	Korr. innt.	Netto dr.res.
1114	Bjerkreim	102,2	94,7	106,2	83,1	161,2	80,3	168,7	98,0	99	4,5
1119	Hå	90,9	96,5	98,2	104,1	123,6	91,5	99,5	99,4	91	5,8
1120	Klepp	105,7	97,6	94,1	82,4	103,0	100,2	76,8	92,6	93	4,5
1121	Time	98,1	98,2	103,1	96,4	123,9	100,8	92,8	98,8	95	4,4
1122	Gjesdal	103,5	100,7	87,3	99,9	107,6	127,4	112,1	102,8	95	3,8
1124	Sola	107,3	100,1	102,2	80,2	82,2	104,0	66,5	92,0	101	5,0
1127	Randaberg	105,3	102,2	95,3	106,0	127,3	122,6	70,0	104,5	99	3,3
1129	Forsand	89,9	92,8	145,9	144,8	126,8	103,1	207,3	122,0	169	13,8
1130	Strand	99,8	96,9	102,8	130,1	101,4	97,5	103,2	110,1	97	7,6
1133	Hjelmeland	98,6	95,9	100,8	70,1	167,0	90,4	119,8	91,3	130	3,1
1135	Sauda	110,8	96,0	113,5	101,5	132,8	128,4	83,0	104,5	108	0,9
1141	Finnøy	101,2	92,5	101,2	64,9	125,9	99,5	123,1	88,0	107	3,8
1142	Rennesøy	97,4	98,1	102,1	93,9	107,8	129,4	102,7	99,5	97	2,8
1146	Tysvær	103,6	97,1	93,8	115,5	135,4	117,0	125,7	109,0	122	9,3
1149	Karmøy	100,7	96,8	79,3	106,4	107,0	92,3	98,0	100,1	96	4,9
1160	Vindafjord	97,5	98,5	102,8	54,6	98,1	115,7	47,4	81,4	100	0,3
	Rogaland	100,2	99,5	95,5	99,0	106,2	103,1	100,8	99,8	99,8	4,8
1201	Bergen	102,1	101,0	99,2	82,9	90,9	94,3	169,7	97,2	101	5,3
1211	Etne	95,3	95,9	110,7	90,3	91,8	105,4	155,2	98,1	101	0,3
1216	Sveio	102,9	98,9	109,7	107,1	123,4	113,6	80,8	104,2	95	3,9
1219	Bømlo	110,6	94,7	86,8	108,7	101,7	93,9	72,5	100,9	100	3,8
1221	Stord	106,5	96,7	95,6	115,8	99,6	105,5	54,2	103,6	95	2,0
1222	Fitjar	95,1	94,3	83,8	115,4	80,0	86,8	72,5	99,1	105	2,8
1224	Kvinnherad	102,4	96,4	92,4	104,2	125,4	102,7	70,5	100,3	106	1,1
1228	Odda	94,5	101,7	98,3	155,7	107,9	103,1	123,2	121,2	139	3,1
1231	Ullensvang	93,6	98,8	97,4	96,4	81,0	99,2	127,5	97,8	102	4,3
1233	Ulvik	93,8	99,1	198,4	74,7	120,4	142,1	204,7	104,3	118	-1,9
1235	Voss	100,1	97,8	98,6	107,2	99,1	87,3	83,5	100,2	101	2,9
1238	Kvam	100,7	96,4	115,6	100,2	98,5	98,2	112,9	100,6	105	2,2
1241	Fusa	101,0	98,0	93,0	121,0	105,4	53,4	66,2	102,0	100	1,9
1242	Samnanger	107,4	103,5	96,2	85,8	78,9	85,3	78,4	93,8	109	1,9
1243	Os	102,0	99,6	88,1	104,3	103,1	91,1	57,6	98,4		4,6
1244	Austevoll	105,8	97,5	92,8	99,3	70,6	77,0	41,0	93,8	102	2,9
1245	Sund	101,9	100,4	82,7	87,8	117,6	89,3	47,6	92,4	95	2,1
1246	Fjell	101,7	101,3	101,9	78,6	84,2	105,2	117,8	93,6	94	0,9
1247	Askøy	106,2	99,9	91,3	101,2	97,1	87,9	43,0	97,0	92	3,8
1251	Vaksdal	91,0	100,8	93,6	94,3	129,0	118,9	65,5	97,2	116	4,6
1253	Osterøy	103,6	95,8	101,9	105,3	116,0	94,7	82,7	100,9	95	0,8
1256	Meland	107,6	99,2	97,7	96,8	90,7	96,9	65,9	97,4	98	2,6
1259	Øygarden	101,5	103,3	92,0	96,1	147,0	161,7	75,7	104,3	147	9,4
1260	Radøy	102,2	97,5	105,4	99,8	97,5	136,1	59,7	100,3	97	3,9
1263	Lindås	101,1	97,5	93,4	146,9	91,3	108,1	65,1	114,3	111	6,8
1264	Austrheim	102,2	95,9	102,9	110,5	105,4	112,6	145,3	106,6	105	1,8
1265	Fedje	88,0	101,4	145,7	75,4	111,4	144,4	195,2	100,6	121	6,3
1266	Masfjorden	109,7	100,0	123,4	98,9	157,2	123,3	181,6	110,7	126	2,7
	Hordaland	102,4	99,9	98,0	93,1	95,6	96,7	127,5	98,8	101,4	4,3
1401	Flora	104,4	100,1	96,8	101,2	101,2	102,7	60,4	99,2	100	1,1
1411	Gulen	110,6	102,0	77,8	129,9	178,6	56,9	151,4	114,7	111	1,7
1413	Hyllestad	110,3	96,2	124,8	111,3	86,6	60,7	198,6	107,8	109	-2,6
1416	Høyanger	102,5	103,0	123,9	143,0	85,4	100,0	234,4	124,1	138	2,2
1417	Vik	99,1	98,0	113,5	143,4	104,2	91,2	150,1	117,8	122	1,4
1419	Leikanger	101,0	100,9	105,3	99,1	64,5	107,0	68,6	97,7	102	2,3
1420	Sogndal	100,0	100,5	114,1	137,8	71,5	99,7	115,8	114,0	102	7,9
1421	Aurland	95,8	101,7	158,8	181,8	128,1	98,2	103,5	133,6	189	4,2
1422	Lærdal	116,8	98,8	118,5	178,5	121,7	113,2	86,7	132,7	115	2,3
1424	Årdal	104,9	99,1	99,6	131,4	81,7	71,5	73,4	107,7	121	2,1
1426	Luster	101,1	98,1	132,6	124,7	99,5	70,7	214,0	114,1	117	3,8
1428	Askvoll	95,9	100,7	108,2	99,6	133,0	118,0	115,7	103,3	98	3,8
1429	Fjaler	99,4	97,6	106,3	106,3	138,9	89,4	100,7	102,9	101	2,2

	Kommune	Barne- hage	Grunn- skole	Prim.- helse	Omsorg	Barne- vern	Sosial	Kultur	Samlet	Korr. innt.	Netto dr.res.
1430	Gaular	106,1	100,2	103,5	123,6	112,2	84,8	73,8	107,8	100	3,0
1431	Jølster	111,5	98,4	96,1	107,5	98,1	92,8	94,6	103,0	106	-0,9
1432	Førde	103,4	102,1	112,7	110,8	95,2	104,1	82,7	104,9	99	4,1
1433	Naustdal	108,8	99,0	111,6	102,7	164,0	102,8	91,6	105,3	101	0,7
1438	Bremanger	100,0	99,6	94,0	160,0	89,9	97,3	116,0	121,2	120	5,0
1439	Vågsøy	95,4	99,1	111,1	107,4	124,2	82,8	43,3	99,3	98	2,6
1441	Selje	84,6	99,7	80,2	132,0	165,1	78,2	136,4	110,9	101	6,0
1443	Eid	107,2	97,6	101,1	124,7	125,9	99,8	90,1	110,0	94	1,5
1445	Gloppen	102,8	97,3	110,9	117,6	91,3	92,7	137,0	107,7	97	1,1
1449	Stryn	102,5	99,7	115,7	102,9	76,0	92,9	132,1	102,4	95	4,2
Sogn og Fjordane		102,6	99,8	108,7	120,6	103,8	93,8	108,1	108,4	106,1	2,8
1502	Molde	100,1	101,3	106,3	111,3	94,8	83,5	73,7	102,1	98	4,7
1504	Ålesund	101,5	100,8	92,5	110,4	98,5	89,1	80,2	101,9	97	1,9
1505	Kristiansund	100,2	100,2	105,5	97,9	95,8	99,3	56,1	97,2	98	3,4
1511	Vanylven	89,2	100,2	92,2	135,6	160,4	75,0	82,4	110,6	93	5,1
1514	Sande	97,6	97,1	79,0	153,5	131,0	66,6	99,7	115,8	95	1,2
1515	Herøy	106,5	97,8	102,7	108,3	122,5	97,1	84,6	103,6	95	6,1
1516	Ulstein	113,8	99,8	111,8	122,0	98,2	96,8	87,3	109,7	95	1,6
1517	Hareid	101,6	96,2	98,7	113,9	112,6	102,3	75,7	103,6	94	4,1
1519	Volda	108,8	96,6	104,6	125,3	119,9	89,4	50,8	107,4	95	2,7
1520	Ørsta	105,8	100,3	101,5	105,0	120,0	72,8	67,7	100,2	95	2,5
1524	Norddal	91,1	96,3	53,5	122,1	96,3	84,7	193,7	106,5	134	0,6
1525	Stranda	106,1	99,7	93,1	98,9	117,7	51,0	82,5	96,6	100	6,7
1526	Stordal	84,9	101,0	150,6	187,0	117,3	75,4	230,7	137,5	103	-3,5
1528	Sykkylven	104,4	95,2	100,6	101,8	125,9	74,3	60,6	97,4	93	5,8
1529	Skodje	103,4	98,8	94,3	161,4	136,5	97,6	73,8	122,0	96	3,4
1531	Sula	109,3	98,0	92,7	111,5	145,2	61,5	54,3	101,6	93	3,2
1532	Giske	105,1	99,7	88,6	142,3	119,8	77,9	52,8	112,2	96	0,9
1534	Haram	102,4	94,6	92,0	109,7	110,3	89,1	77,7	100,5	93	0,2
1535	Vestnes	100,2	93,8	94,7	186,1	95,9	84,8	51,6	125,2	91	0,2
1539	Rauma	93,7	96,8	114,4	114,9	116,8	78,4	109,7	104,0	98	3,3
1543	Neset	88,8	103,2	97,4	110,2	87,2	108,0	92,6	102,2	109	1,3
1545	Midsund	105,2	98,7	95,9	123,6	78,6	80,2	60,0	104,4	99	0,4
1546	Sandøy	111,0	94,0	99,2	76,1	119,8	79,9	195,4	95,9	108	1,3
1547	Aukra	92,9	99,8	87,5	117,5	131,8	97,4	82,2	104,7	204	26,5
1548	Fræna	101,0	98,4	90,8	115,0	95,1	79,9	40,8	100,0	101	4,3
1551	Eide	100,7	100,6	97,7	115,4	120,2	69,2	46,4	101,7	92	-2,5
1554	Averøy	103,1	97,3	65,9	88,8	105,8	109,3	67,3	93,1	100	1,6
1557	Gjemnes	107,1	95,1	103,1	92,7	83,6	55,6	65,3	91,9	104	5,6
1560	Tingvoll	105,0	98,5	96,4	81,9	120,7	70,6	173,1	96,3	100	0,4
1563	Sunnadal	106,3	100,7	102,8	119,8	112,1	82,5	122,5	108,9	117	3,0
1566	Sumadal	104,7	96,5	85,3	131,0	108,8	69,2	65,2	106,6	101	0,1
1567	Rindal	100,3	98,3	81,9	143,6	91,5	51,6	106,3	110,8	110	4,9
1571	Halsa	91,9	91,6	66,8	196,8	120,8	103,7	121,6	131,5	106	6,8
1573	Smøla	93,0	95,7	67,4	111,2	153,7	70,4	113,7	100,9	106	2,3
1576	Aure	103,9	98,3	80,4	93,4	113,4	87,2	124,3	97,7	126	2,7
Møre og Romsdal		102,3	98,9	96,8	115,1	108,7	85,0	76,7	103,5	99,7	3,4
1601	Trondheim	102,1	99,7	93,7	93,4	78,8	110,3	87,6	96,7	100	5,1
1612	Hemne	112,9	93,3	94,9	119,3	137,3	85,0	74,5	106,2	101	3,0
1617	Hitra	97,3	95,9	105,2	146,8	106,0	102,9	72,9	114,6	100	-0,3
1620	Frøya	114,8	91,5	111,3	129,9	111,4	109,0	104,3	112,8	110	2,1
1621	Ørland	108,4	96,3	98,9	77,1	149,6	105,4	108,3	95,0	93	3,2
1622	Agdenes	100,4	99,9	75,7	157,1	72,0	75,4	120,8	117,3	98	5,4
1624	Rissa	99,5	98,2	99,5	128,4	117,9	128,4	180,7	116,4	93	2,3
1627	Bjugn	98,1	94,1	84,3	138,0	109,9	85,6	61,9	108,4	99	6,1
1630	Åfjord	107,3	99,0	78,1	101,3	134,4	84,3	95,1	100,3	103	5,6
1634	Oppdal	102,9	98,6	98,1	122,9	100,7	102,4	163,8	111,6	103	3,6
1635	Rennebu	87,6	93,9	117,7	138,1	139,3	72,3	144,2	113,1	115	2,4
1636	Meldal	97,9	95,1	82,4	106,3	125,1	102,1	91,0	100,4	98	2,9

	Kommune	Barne- hage	Grunn- skole	Prim.- helse	Omsorg	Barne- vern	Sosial	Kultur	Samlet	Korr. innt.	Netto dr.res.
1638	Orkdal	106,1	99,4	100,8	83,1	94,1	94,7	50,6	91,7	91	4,4
1640	Røros	102,1	101,6	103,3	109,5	101,9	100,5	111,4	105,0	104	5,1
1644	Holtålen	93,1	95,2	90,7	88,6	114,6	98,9	117,9	94,5	105	3,9
1648	Midtre Gauldal	107,0	94,2	91,9	103,2	189,1	99,4	73,1	102,7	93	-2,1
1653	Melhus	105,1	98,6	93,0	121,3	91,6	102,0	83,4	106,6	94	2,5
1657	Skaun	102,4	98,3	83,8	93,0	86,9	73,0	66,2	92,4	96	6,7
1662	Klæbu	107,1	98,5	86,3	125,1	118,9	120,7	137,6	113,1	98	0,2
1663	Malvik	97,0	101,2	103,3	75,3	117,9	109,9	47,9	90,0	96	5,9
1664	Selbu	100,8	96,3	89,4	109,8	94,3	96,9	83,9	100,8		5,3
	Sør-Trøndelag	102,5	98,9	94,4	99,4	92,2	106,3	89,2	99,1	99,1	4,4
1702	Steinkjer	107,0	97,8	90,8	105,4	90,5	111,8	86,2	101,7	96	3,4
1703	Namsos	99,4	95,4	96,3	95,8	109,2	78,3	71,8	94,5	99	3,3
1711	Meråker	114,5	96,6	115,9	112,2	145,6	85,2	174,0	111,4	112	3,5
1714	Stjørdal	104,8	96,9	89,6	88,0	113,0	105,1	50,5	93,4		1,8
1717	Frosta	101,2	96,1	91,5	102,3	187,3	110,0	110,2	104,5	99	1,0
1718	Leksvik	110,5	96,3	99,4	123,4	163,7	108,4	71,6	110,9	94	-0,1
1719	Levanger	105,0	98,3	97,0	80,0	127,2	77,8	43,2	89,8	96	4,0
1721	Verdal	104,0	99,8	96,5	94,9	126,4	98,8	98,6	99,5	95	2,3
1724	Verran	101,2	98,3	117,7	78,5	113,1	104,2	50,2	91,4	104	0,4
1736	Snåsa	96,8	99,0	100,6	119,3	78,4	91,6	112,4	105,3	107	1,6
1738	Lierne	105,6	97,7	123,6	132,1	96,3	84,8	179,0	115,9	117	2,6
1742	Grong	94,9	99,3	119,7	144,3	172,2	125,2	168,6	124,3	115	3,5
1743	Høylandet	109,3	98,3	172,5	110,5	77,3	72,6	164,4	109,3	104	2,0
1744	Overhalla	107,4	95,2	89,1	80,2	130,4	100,2	70,3	92,0	97	7,1
1749	Flatanger	105,5	98,2	92,4	103,7	108,1	83,3	169,7	104,1	113	2,8
1750	Vikna	108,1	95,7	101,0	122,8	128,7	94,3	112,8	109,9	99	2,6
1751	Nærøy	93,6	94,1	103,2	144,3	139,8	127,5	112,5	117,7	98	2,3
1756	Inderøy	101,8	97,3	94,8	79,8	125,8	105,9	118,4	94,5	96	1,0
	Nord-Trøndelag	104,1	97,4	96,7	97,8	118,7	98,4	82,0	98,8	98,2	2,8
1804	Bodø	101,8	101,6	100,7	88,2	90,6	111,1	108,8	97,4	103	2,2
1805	Narvik	100,0	101,7	100,6	123,4	85,8	117,7	73,3	108,1	105	1,8
1812	Sømna	106,7	96,0	133,8	118,0	139,5	123,9	103,7	111,9	102	1,0
1813	Brønnøy	106,9	96,5	140,4	121,8	125,2	89,3	71,7	109,2	101	4,7
1818	Herøy	101,9	104,7	131,8	112,4	116,2	111,6	97,5	109,1	105	4,3
1820	Alstahaug	104,5	98,8	115,5	98,7	123,4	95,0	90,9	101,0	100	-1,6
1822	Leirfjord	110,6	94,0	106,7	93,1	147,0	137,2	183,1	106,8	102	4,1
1824	Vefsn	104,5	96,8	99,5	102,8	133,0	98,9	98,9	102,2	103	5,2
1825	Grane	104,6	101,7	123,2	78,4	168,2	66,6	97,4	95,2	114	2,7
1826	Hattfjelldal	79,8	89,3	175,5	104,1	86,8	123,1	217,8	106,7	121	8,4
1827	Dønna	98,6	99,8	132,3	135,5	166,6	140,4	141,1	122,0	111	5,3
1828	Nesna	111,7	98,7	83,9	64,0	206,5	82,8	94,4	90,9	104	2,3
1832	Hemnes	104,2	97,3	99,8	106,6	135,9	113,4	94,4	104,5	129	0,8
1833	Rana	104,1	98,2	98,5	117,9	98,8	114,9	74,2	106,2	105	6,2
1834	Lurøy	113,9	100,5	102,6	140,9	53,0	78,3	120,2	114,7	109	10,3
1837	Meløy	97,1	97,9	109,1	102,8	145,3	119,6	56,6	101,6	116	0,4
1838	Gildeskål	97,8	96,0	93,1	128,1	117,4	114,2	94,0	109,7	122	4,0
1840	Saltdal	103,1	98,9	110,7	164,9	150,4	122,2	51,7	125,3	96	2,9
1841	Fauske	104,1	96,8	100,6	95,0	140,2	109,0	56,8	98,2	108	2,3
1845	Sørfold	95,7	103,9	110,1	96,0	118,8	104,8	135,7	102,4	152	0,9
1848	Steigen	112,2	100,6	111,4	98,3	151,5	171,9	142,5	111,5	106	-1,4
1849	Hamarøy	90,0	102,7	107,8	140,5	210,3	129,3	118,4	121,7	115	-4,4
1850	Tysfjord	103,7	96,7	161,8	129,3	112,6	115,0	190,0	119,8	116	-4,7
1851	Lødingen	89,2	100,5	111,4	174,7	82,1	86,7	108,3	124,5	101	-0,7
1852	Tjeldsund	98,2	101,5	96,1	95,1	101,6	71,4	161,0	99,3	109	1,0
1860	Vestvågøy	101,2	98,1	112,2	83,7	114,7	91,4	72,2	93,2	98	3,6
1865	Vågan	96,9	99,9	104,8	115,7	141,6	118,9	73,0	107,1	100	4,9
1866	Hadsel	106,4	100,9	111,0	120,7	107,4	102,0	40,4	106,7	101	1,9
1867	Bø	101,6	98,5	113,4	125,8	97,3	103,1	81,8	109,0	105	1,7
1868	Øksnes	99,5	101,1	140,0	116,4	80,4	77,8	56,0	103,7	94	-0,5

	Kommune	Barne- hage	Grunn- skole	Prim.- helse	Omsorg	Barne- vern	Sosial	Kultur	Samlet	Korr. innt.	Netto dr.res.
1870	Sortland	103,2	100,8	121,7	100,3	107,8	107,7	78,2	101,8	99	1,7
1871	Andøy	97,9	96,6	102,4	122,2	86,6	120,0	98,1	107,6	102	3,6
	Nordland	102,2	99,5	107,7	107,1	111,1	109,0	88,6	103,7	104,5	2,9
1902	Tromsø	105,4	101,8	112,8	111,1	86,4	103,1	115,7	106,5	104	2,9
1903	Harstad	102,5	100,4	118,7	90,5	90,8	104,6	127,1	99,5	104	5,7
1911	Kvæfjord	90,0	100,6	141,1	124,7	102,6	115,4	69,5	109,3	106	3,8
1913	Skånland	99,3	98,0	106,4	140,9	146,6	109,4	79,3	115,9	103	3,4
1920	Lavangen	96,2	99,4	135,0	162,4	186,5	110,1	145,3	130,3	110	7,6
1922	Bardu	106,3	97,2	113,1	100,1	158,1	71,0	44,1	98,7	120	3,0
1923	Salangen	109,4	96,6	138,3	154,6	233,7	107,3	81,7	127,6	110	2,0
1924	Målselv	108,3	100,3	108,6	152,5	153,3	79,7	117,4	122,5	107	2,6
1925	Sørreisa	100,2	99,0	120,2	85,0	119,7	82,6	56,0	92,9	99	4,5
1927	Tranøy	94,8	97,6	129,3	136,5	102,2	112,6	82,7	113,3	110	2,5
1931	Lenvik	98,4	97,1	106,7	159,1	125,1	87,4	67,4	119,1	101	0,4
1933	Balsfjord	101,5	97,6	113,0	119,5	112,0	78,7	34,9	103,0	104	1,5
1938	Lyngen	96,7	103,6	128,7	111,4	112,8	87,5	176,8	109,7	112	3,1
1939	Storfjord	93,3	102,3	110,4	103,7	139,9	121,5	80,8	103,7	125	4,7
1940	Kåfjord	96,3	95,6	77,8	111,2	105,1	106,3	165,4	105,0	117	-5,8
1942	Nordreisa	104,3	98,4	107,6	131,9	112,3	103,8	104,1	113,1	104	7,6
	Troms	103,3	100,4	114,0	115,4	103,4	99,5	106,5	107,4	105,0	3,1
2002	Vardø	105,9	102,2	113,2	80,5	105,6	120,5	75,9	95,7	118	5,7
2003	Vadsø	98,6	97,9	129,8	135,8	118,8	131,9	218,1	122,7	110	2,9
2004	Hammerfest	105,3	99,7	144,3	122,4	121,3	114,2	84,5	112,4	143	4,1
2011	Kautokeino	107,7	98,2	126,3	193,9	81,2	114,0	31,8	132,5	117	6,9
2012	Alta	103,0	97,5	118,1	126,8	126,5	122,4	85,6	112,4	111	2,1
2019	Nordkapp	99,9	98,8	114,5	77,7	119,7	84,3	128,2	93,7	112	0,4
2020	Porsanger	101,6	96,0	112,8	123,2	139,2	110,1	283,3	119,9	113	6,0
2021	Karasjok	104,2	96,8	110,6	161,7	109,1	103,8	106,7	123,5	116	0,4
2022	Lebesby	96,9	95,3	164,3	115,5	148,8	125,0	134,4	113,0	147	4,2
2025	Tana	90,4	96,0	115,2	163,9	85,3	177,3	71,6	124,4	118	3,3
2030	Sør-Varanger	106,6	99,6	115,7	128,4	131,7	87,6	63,1	110,6	116	1,4
	Finnmark	102,9	98,2	123,2	128,9	121,5	115,3	106,7	114,0	118,6	3,3

¹ Netto driftsresultat er eks. kommunale foretak og interkommunale selskaper. På fylkesnivå er netto driftsresultat oppgitt for alle kommuner, ikke bare kommunene som produksjonsindeksen har blitt beregnet for.

Kilde: Senter for økonomisk forskning

Tabell 3 Samlet produksjonsindeks, frie inntekter per innbygger korrigert for variasjoner i utgiftsbehov og netto driftsresultat. Landsgjennomsnitt=100 for produksjonsindeksene og korrigert inntekt. Netto driftsresultat oppgitt i pst. av samlede driftsinntekter. Tall for årene 2014 til 2016.

		Produksjonsindeks			Korrigert inntekt			Netto driftsresultat ¹		
		2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016
101	Halden	97,1	94,6	98,0	97	97	95	0,1	2,3	4,5
104	Moss	100,0	105,4	103,0	97	97	95	0,5	2,7	3,1
105	Sarpsborg	97,6	94,2	95,5	96	97	97	-1,5	1,4	3,1
106	Fredrikstad	99,6	96,6	97,4	97	97	96	1,4	1,0	2,2
111	Hvaler	103,2	109,0	106,1	113	111	108	3,7	-0,8	-0,6
118	Aremark	108,8	113,5	117,7	107	106	105	1,1	0,5	-0,5
119	Marker	108,5	94,7	96,5	92	93	98	-2,3	3,3	6,9
122	Trøgstad	99,1	101,2	96,4	94	95	95	3,8	5,1	4,9
123	Spydeberg	115,0	113,4		97	97		-2,3	0,3	
124	Askim	100,8	96,2	96,8	98	98	96	0,7	1,6	3,3
125	Eidsberg	96,0	100,6	100,7	93	92	90	1,2	2,1	1,6
127	Skiptvet		101,8	100,4		99	98		1,5	4,5
128	Rakkestad	100,5	101,1	102,1	96	98	97	0,8	1,7	3,7
135	Råde	95,3		90,9	96		94	0,6		3,4
136	Rygge	91,9	95,6	97,0	97	97	97	-0,6	2,6	3,9
137	Våler	106,6	112,5	103,1	97	100	98	4,7	5,2	6,6
138	Hobøl	95,3	119,6	109,7	97	96		-3,8	-0,1	4,6
211	Vestby	95,7	90,8	93,3	94	97	97	4,2	5,4	4,2
213	Ski	98,0	100,9	101,8	94	94	94	-1,7	-0,3	1,8
214	Ås	95,4	92,4	91,8	94	97	95	0,4	3,7	3,6
215	Frogn	94,8	93,6	94,4	97	98	98	2,5	4,1	2,9
216	Nesodden	93,6	92,8	91,9	95	95	94	0,3	2,6	3,4
217	Oppegård	100,8	94,2	97,6	98	99	98	1,1	5,0	5,3
219	Bærum	96,0	96,9	95,9	105	106	106	2,5	4,7	8,6
220	Asker	92,9	98,0	100,1	103	104	104	5,4	5,6	7,7
221	Aurskog-Høland	98,2	90,1	89,4	92	92	93	2,8	4,5	5,0
226	Sørumsund	93,9	96,5	95,2	97	97	96	-0,9	0,2	3,2
227	Fet	86,5	82,9	83,8	94	96	96	2,0	3,7	3,5
228	Rælingen	94,1	89,1	88,5	94	94	93	1,9	1,8	2,1
229	Enebakk	94,5	98,9	98,8	92	93	91	2,4	2,4	4,5
230	Lørenskog	97,1	92,6	92,3	99	99	97	4,2	2,3	2,3
231	Skedsmo	98,4	98,0	102,1	95	95	95	4,7	3,6	3,2
233	Nittedal	94,2	97,3	97,5	95	96	97	2,4	3,5	5,4
234	Gjerdrum	98,9	101,3	100,7	96	96	95	-4,2	1,5	7,5
235	Ullensaker	91,5	93,4	92,2	94	94	93	0,6	4,3	3,9
236	Nes		96,4	94,5		94	94		3,2	1,9
236	Nes (Ak.)	98,8			94			-0,6		
237	Eidsvoll	91,6	87,6	90,8	93	93	92	2,8	5,1	4,6
238	Rollag		93,3	92,9		91	91		4,2	5,4
239	Hurdal	106,6	106,8	108,2	97	97	95	0,7	-0,5	0,1
301	Oslo	99,2	98,0	99,7	100	101	102	1,2	2,9	2,7
402	Kongsvinger	98,0	92,6	92,1	95	94	94	0,9	4,5	2,1
403	Hamar	105,3	107,9	109,5	100	101	100	-0,5	2,4	4,8
412	Ringsaker	101,3	109,8	109,4	96	97	96	3,8	3,9	4,5
415	Løten	106,5	94,0	92,3	95	96	95	1,2	4,8	6,1
417	Stange	95,1	101,8		98	99		1,8	4,7	
418	Nord-Odal	97,9	102,6	100,4	98	98	97	3,1	5,0	0,9
419	Sør-Odal	102,4	98,1	95,3	98	96	96	-0,7	2,8	4,5
420	Eidskog	102,9	106,3	106,6	101	97	97	0,0	3,1	4,3
423	Grue	99,1	101,3	100,0	101	98	98	-1,1	1,7	2,2
425	Åsnes	104,5	102,4	102,2	98	95	95	-1,0	-1,1	4,9
426	Våler	105,4	115,7	111,2	102	98	98	1,9	5,4	3,7
427	Elverum	96,8	99,6	101,5	94	95	97	-2,6	1,9	2,5
428	Trysil	100,7	103,8		100	102		3,9	1,9	
429	Åmot	110,4	101,7	98,3	107	103	103	1,7	2,2	0,2

		Produksjonsindeks			Korrigert inntekt			Netto driftsresultat ¹		
		2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016
430	Stor-Elvdal	112,9	99,1		99	97		2,0	3,9	
432	Rendalen	115,1		99,5	116		114	4,1		7,6
434	Engerdal									
436	Tolga	102,6		94,9	101		100	-1,9		5,2
437	Tynset	96,5	107,7	103,6	105	103	101	1,3	1,1	2,9
438	Alvdal	107,6	127,1	120,0	103	107	106	3,2	6,4	6,8
439	Folldal	118,5		113,3	106		104	1,6		1,5
441	Os	100,6	106,0	110,8	102	103	102	1,6	2,9	2,0
501	Lillehammer	100,0	97,1	99,5	97	98	98	-0,7	0,8	2,8
502	Gjøvik	101,2	104,2	104,0	97	98	97	1,2	2,2	3,9
511	Dovre		100,7			98			1,3	
512	Lesja	101,7	105,4	104,9	109	111	108	2,0	8,9	5,8
513	Skjåk	114,8	106,8	104,3	116	119	115	3,6	1,6	4,0
514	Lom	114,1	112,1	112,1	103	110	107	-1,1	-2,5	5,3
515	Vågå	106,4	103,5	110,1	104	104	103	0,7	6,9	4,2
516	Nord-Fron	103,5	104,0	96,9	111	117	114	1,1	4,9	3,8
517	Sel	107,0	97,5	97,5	99	101	99	2,9	4,1	3,8
519	Sør-Fron	107,4	100,3	98,0	108	111	109	1,9	-1,3	3,3
520	Ringebu	91,4	88,3	87,6	106	103	105	0,4	4,6	6,4
521	Øyer		93,0	93,4		104	102		-0,2	1,8
522	Gausdal	101,0	91,7	96,5	102	100	99	1,6	-0,8	0,6
528	Østre Toten	96,7	98,5	98,9	92	95	94	0,6	2,7	4,7
529	Vestre Toten	97,3	97,3	99,3	94	97	97	-1,0	1,6	5,4
532	Jevnaker	98,7	89,8	87,9	92	92	93	1,3	3,9	4,1
533	Lunner	94,1	94,5	94,5	95	95	94	0,9	5,1	3,5
534	Gran	97,6	100,1	99,8	93	93	92	0,2	0,0	0,2
536	Søndre Land	115,6	114,2	111,8	99	95	91	4,9	1,6	3,7
538	Nordre Land	110,8	102,9	101,6	99	101	103	3,8	0,7	4,7
540	Sør-Aurdal	112,1		105,9	101		106	-2,8		4,5
541	Etnedal	106,6		121,2	108		112	8,6		6,5
542	Nord-Aurdal	103,2	104,4	111,4	100	104	104	4,5	2,5	3,3
543	Vestre Slidre	104,1	103,8	108,9	105	102	109	-8,0	-0,6	3,7
544	Øystre Slidre	111,9	115,4	115,1	103	104	100	1,1	2,8	3,5
545	Vang			130,3			111			7,5
602	Drammen	100,1	94,3	95,8	93	93	92	2,8	4,5	3,8
604	Kongsberg	100,0	105,5	105,7	102	102	100	-0,2	1,7	1,9
605	Ringerike	97,5	96,6	96,1	96	95	94	1,6	4,5	4,5
612	Hole	96,7	97,0	97,1	93	92	99	-9,0	-4,4	7,6
615	Flå			99,5			116			4,5
616	Nes	97,8	127,8	126,5	104	113	112	2,1	4,0	4,3
617	Gol	97,9	125,0	107,0	102	110	111	2,8	2,2	0,8
618	Hemsedal	104,9	103,6	109,9	109	108	106	1,8	3,9	6,4
619	Ål	107,6	102,4	100,7	104	106	103	1,7	0,9	3,3
620	Hol	107,8	104,0	105,3	141	139	147	-4,3	3,3	6,5
621	Sigdal	112,6	97,0	96,6	98	99	106	2,8	1,7	5,8
622	Krødsherad	98,3	101,5	110,6	101	102	100	3,5	6,6	8,0
623	Modum	94,1	101,9	103,7	96	96	95	-0,2	1,1	3,9
624	Øvre Eiker	94,4	99,4	92,1	92	92	91	-0,4	0,6	1,6
625	Nedre Eiker	96,1	97,7	90,4	92	92	91	-2,4	0,9	4,2
626	Lier	92,7	93,9	95,9	96	97	96	1,7	1,8	3,0
627	Røyken	85,7	87,4	85,4	94	95	95	2,6	1,5	2,9
628	Hurum	91,9	94,3	93,2	93	92	92	1,6	2,7	2,5
631	Flesberg	110,8	97,8	100,9	98	106	104	3,8	3,2	3,2
632	Rollag		101,9	109,1		117	116		3,3	3,4
633	Nore og Uvdal	135,7	125,7	126,9	151	150	139	3,5	7,4	5,0
701	Horten	96,4	91,5	92,0	92	92	91	1,9	2,1	2,8
702	Holmestrand	95,5	96,2	99,8	95	94	93	5,1	3,5	9,9
704	Tønsberg	102,2	101,9	100,7	94	94	93	0,7	2,8	2,9
706	Sandefjord	102,0	90,5		92	93		5,1	7,5	

		Produksjonsindeks			Korrigert inntekt			Netto driftsresultat ¹		
		2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016
709	Larvik	97,6	97,0	96,3	92	92	91	0,1	-0,1	3,2
711	Svelvik	100,0	100,3	95,7	94	95	93	1,3	3,8	5,2
713	Sande	99,6	100,0	99,2	92	93	95	1,5	3,4	4,0
714	Hof	97,2	99,9	97,7	96	95	96	-2,6	1,1	1,4
716	Re	98,3	100,5	101,0	95	94	96	-0,5	0,3	4,3
719	Andebu	90,8	107,8		93	93		4,9	3,2	
720	Stokke	100,7	101,2		92	92		1,1	2,5	
723	Tjøme	97,2	84,3	85,0	95	94	94	0,0	1,7	1,1
728	Lardal	109,6	93,8	96,0	96	97	98	1,3	-0,4	4,4
805	Porsgrunn	103,8	101,6	102,1	96	96	97	-2,9	-1,2	3,1
806	Skien	99,2	102,0	100,0	96	96	95	2,2	2,8	3,9
807	Notodden	98,9	98,2	99,3	103	104	103	-0,5	6,0	4,4
811	Siljan	99,4	88,1	88,8	97	101	101	4,6	6,5	8,2
814	Bamble	97,2	105,2	105,3	99	99	99	-0,6	2,0	3,9
815	Kragerø	101,0	101,9	99,2	101	101	98	-0,9	2,2	2,5
817	Drangedal	104,9	98,6	97,8	101	99	96	2,0	0,0	4,0
819	Nome	107,0	112,6	119,0	103	99	98	-0,3	-1,6	2,2
821	Bø	101,7	109,0	108,3	101	100	99	-0,9	2,2	2,3
822	Sauherad	93,8	94,9	96,4	98	99	98	-2,0	3,0	4,2
826	Tinn	113,4	109,7	113,2	136	141	134	3,6	3,0	4,6
827	Hjartdal	99,8		100,5	115		122	4,7		0,5
828	Seljord	105,5	94,1	92,6	109	108	104	2,5	2,2	1,6
829	Kviteseid	107,8	99,8	103,8	103	100	100	0,3	2,2	2,7
830	Nissedal	105,6		133,2	122		120	0,0		4,4
831	Fyresdal	119,9		114,1	128		121	5,8		3,9
833	Tokke		116,8	115,5		147	137		-4,0	4,8
834	Vinje	112,3	121,6	119,0	139	146	141	4,7	6,4	6,7
901	Risør	99,6	100,5	101,3	98	96	96	1,0	3,2	3,3
904	Grimstad	98,8	97,8	103,6	99	98	97	2,5	2,5	2,0
906	Arendal	100,3	94,8	94,9	96	96	95	-2,6	2,3	3,1
911	Gjerstad	113,5	106,2	101,0	105	102	102	1,8	-3,1	-1,7
912	Vegårshei	115,5	105,3	107,9	101	99	103	-0,4	2,0	1,6
914	Tvedestrand	108,1	98,1	95,5	92	91	91	-0,9	0,0	2,4
919	Froland	106,0	95,2	95,6	98	96	96	-0,1	5,3	2,9
926	Lillesand	103,1	95,8	97,0	96	96		-4,9	1,2	4,1
928	Birkenes	92,5	82,9	92,3	94	98	97	-0,3	1,6	5,9
929	Åmli	103,0	95,9	93,1	118	110	108	2,5	4,1	7,9
935	Iveland	116,8	101,5	93,4	119	112	109	4,0	1,7	4,1
937	Evje og Hornnes	106,0	98,0	100,2	95	95	93	0,4	3,3	5,1
938	Bygland	116,8			127			-1,8		
940	Valle	127,5		112,4	167		157	3,3		3,1
941	Bykle	142,5			277			15,6		
1001	Kristiansand	102,2	99,4	99,9	99	99	97	1,4	2,5	5,0
1002	Mandal	95,0	92,9	92,8	92	95	95	2,6	3,3	1,9
1003	Farsund	99,5	89,0	89,1	98	100	97	0,1	2,6	5,1
1004	Flekkefjord	94,8	110,1	112,1	97	98	97	0,2	2,5	3,1
1014	Vennesla	98,4	96,9	98,3	97	98	98	2,4	5,0	6,0
1017	Songdalen	87,5	92,5	97,3	93	94	93	3,7	1,6	3,1
1018	Søgne	96,5	90,9	92,0	95	96	94	3,7	5,2	5,3
1021	Marnardal	96,4		111,5	105		104	5,8		6,1
1026	Åseral	112,9		93,4	168		152	12,7		10,5
1027	Audnedal	98,2	96,2	107,0	102	104	104	0,9	0,5	3,6
1029	Lindesnes	91,0	90,6	99,2	105	95	94	1,0	2,2	2,5
1032	Lyngdal	93,7	115,2	116,6	92	93	91	-0,1	0,6	2,9
1037	Kvinesdal	95,7	106,2	98,5	115	116	113	2,2	5,7	4,5
1046	Sirdal	103,8	108,4	107,1	200	186	177	6,0	2,3	1,0
1101	Eigersund	95,5	110,2	114,7	99	98	96	0,3	6,0	4,7
1102	Sandnes	93,4	93,6	95,2	98	98	95	2,7	3,1	4,3
1103	Stavanger	105,0	101,9	101,4	106	106	105	-1,2	3,3	5,0

		Produksjonsindeks			Korrigert inntekt			Netto driftsresultat ¹		
		2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016
1106	Haugesund	103,1	105,9	102,9	96	97	97	-2,8	1,9	3,9
1111	Sokndal	112,8	115,2	110,9	99	98	100	-0,8	1,2	1,9
1112	Lund	109,7	94,1	101,2	97	94	96	-2,7	3,9	4,0
1114	Bjerkreim	110,9		98,0	102		99	1,8		4,5
1119	Hå	99,9	100,5	99,4	93	93	91	5,8	6,6	5,8
1120	Klepp	93,0	101,8	92,6	95	95	93	1,4	4,0	4,5
1121	Time	96,1	97,5	98,8	96	96	95	0,1	2,8	4,4
1122	Gjesdal	99,2	98,6	102,8	98	97	95	3,0	1,1	3,8
1124	Sola	97,6	92,2	92,0	102	104	101	2,8	5,4	5,0
1127	Randaberg	95,2	102,5	104,5	103	103	99	-0,3	3,5	3,3
1129	Forsand	115,8		122,0	174		169	1,9		13,8
1130	Strand	94,6	111,6	110,1	98	98	97	1,9	3,8	7,6
1133	Hjelmeland	105,3	89,0	91,3	120	120	130	-1,1	1,2	3,1
1134	Suldal	125,4			171			8,8		
1135	Sauda	100,0	118,6	104,5	120	113	108	3,0	1,4	0,9
1141	Finnøy	96,2	89,0	88,0	109	108	107	0,7	0,4	3,8
1142	Rennesøy	99,5	104,5	99,5	99	100	97	0,9	3,3	2,8
1145	Bokn									
1146	Tysvær	95,0	111,8	109,0	120	120	122	3,5	4,0	9,3
1149	Karmøy	93,7	97,5	100,1	95	95	96	0,6	3,3	4,9
1160	Vindafjord	95,1	101,9	81,4	102	101	100	0,7	-0,3	0,3
1201	Bergen	103,6	102,8	97,2	98	99	101	0,1	3,0	5,3
1211	Etne	99,6	100,5	98,1	100	99	101	-2,8	1,8	0,3
1216	Sveio	100,4	106,5	104,2	97	97	95	1,2	4,1	3,9
1219	Bømlo	94,5	97,4	100,9	98	99	100	0,3	1,7	3,8
1221	Stord	89,7	101,4	103,6	98	98	95	0,9	2,5	2,0
1222	Fitjar	96,0	101,6	99,1	106	108	105	-1,5	2,3	2,8
1223	Tysnes	101,2	103,2		104	104		4,3	1,1	
1224	Kvinnherad	98,7	101,5	100,3	113	107	106	3,8	5,1	1,1
1228	Odda	105,4	118,0	121,2	132	147	139	8,6	6,2	3,1
1231	Ullensvang	101,8	100,4	97,8	101	103	102	2,5	1,4	4,3
1232	Eidfjord	117,8			246			14,5		
1233	Ulvik	117,7		104,3	141		118	1,4		-1,9
1234	Granvin									
1235	Voss	106,1	101,5	100,2	101	104	101	5,1	3,7	2,9
1238	Kvam	103,4	102,6	100,6	111	107	105	-0,6	-3,0	2,2
1241	Fusa		102,5	102,0		101	100		0,7	1,9
1242	Samnanger	92,9	89,8	93,8	112	112	109	-1,7	-0,4	1,9
1243	Os	88,9	109,6	98,4	94	94		3,5	5,4	4,6
1244	Austevoll	93,8	92,0	93,8	103	104	102	0,3	0,2	2,9
1245	Sund	94,6	92,3	92,4	95	96	95	1,7	1,2	2,1
1246	Fjell	92,8	92,9	93,6	95	95	94	0,8	2,2	0,9
1247	Askøy	88,1	94,7	97,0	92	93	92	1,3	1,6	3,8
1251	Vaksdal	103,3	97,0	97,2	120	119	116	2,0	2,5	4,6
1253	Osterøy	97,7	107,2	100,9	96	98	95	2,3	1,1	0,8
1256	Meland	99,3	97,0	97,4	98	101	98	2,9	3,1	2,6
1259	Øygarden	109,0	105,5	104,3	150	152	147	7,6	11,8	9,4
1260	Radøy		102,6	100,3		97	97		3,1	3,9
1263	Lindås	97,3	116,5	114,3	116	114	111	3,6	2,9	6,8
1264	Austrheim	102,7	101,5	106,6	110	108	105	-3,0	-3,2	1,8
1265	Fedje		99,9	100,6		123	121		1,6	6,3
1266	Masfjorden	123,9	108,4	110,7	139	131	126	1,1	1,2	2,7
1401	Flora	98,5	102,3	99,2	104	102	100	-0,7	0,1	1,1
1411	Gulen	108,9	112,3	114,7	114	112	111	2,4	2,1	1,7
1413	Hyllestad	117,5	111,0	107,8	112	117	109	3,7	0,1	-2,6
1416	Høyanger	120,8	124,4	124,1	147	116	138	3,3	3,3	2,2
1417	Vik	108,8	116,3	117,8	126	127	122	4,6	21,3	1,4
1418	Balestrand	106,5			137			0,9		
1419	Leikanger	114,7	106,4	97,7	101	101	102	-3,0	-3,5	2,3

		Produksjonsindeks			Korrigert inntekt			Netto driftsresultat ¹		
		2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016
1420	Sogndal	97,4	115,4	114,0	100	100	102	4,2	5,3	7,9
1421	Aurland	117,2	129,7	133,6	185	199	189	6,1	20,6	4,2
1422	Lærdal	112,0	130,9	132,7	145	123	115	8,3	-0,2	2,3
1424	Årdal	101,9	113,0	107,7	123	123	121	1,8	3,2	2,1
1426	Luster	114,5	108,8	114,1	122	122	117	1,3	1,0	3,8
1428	Askvoll	103,9	99,8	103,3	97	97	98	2,4	3,8	3,8
1429	Fjaler	104,2		102,9	99		101	0,7		2,2
1430	Gaular	106,5	112,2	107,8	98	101	100	-0,9	0,1	3,0
1431	Jølster			103,0			106			-0,9
1432	Førde	99,8	89,2	104,9	99	100	99	0,2	2,0	4,1
1433	Naustdal	104,1	107,1	105,3	102	101	101	1,6	-0,6	0,7
1438	Bremanger	106,4	121,9	121,2	113	120	120	-6,2	17,7	5,0
1439	Vågsøy		101,0	99,3		100	98		4,2	2,6
1441	Selje	102,1	109,8	110,9	98	98	101	-0,6	5,0	6,0
1443	Eid	106,2	103,9	110,0	93	95	94	-1,4	2,3	1,5
1444	Homindal	120,2			103			-0,6		
1445	Gloppen	96,1	101,7	107,7	99	99	97	-0,9	0,3	1,1
1449	Stryn	104,1	103,3	102,4	95	95	95	2,4	0,6	4,2
1502	Molde	99,3	103,4	102,1	99	100	98	-2,2	3,1	4,7
1504	Ålesund	101,0	101,8	101,9	96	96	97	-2,3	1,3	1,9
1505	Kristiansund	98,8	100,1	97,2	100	99	98	-2,0	0,5	3,4
1511	Vanylven	104,8	107,8	110,6	99	90	93	2,1	3,6	5,1
1514	Sande	100,1		115,8	101		95	-0,9		1,2
1515	Herøy	104,5	101,5	103,6	97	97	95	-6,9	0,2	6,1
1516	Ulstein	99,6	109,5	109,7	98	99	95	1,1	2,7	1,6
1517	Hareid	103,1		103,6	92		94	1,3		4,1
1519	Volda	98,4	107,6	107,4	92	95	95	1,9	3,2	2,7
1520	Ørsta	102,7	102,4	100,2	94	97	95	2,6	4,4	2,5
1523	Ørskog	119,2	115,1		97	99		-4,6	-2,6	
1524	Norddal	113,0	116,1	106,5	136	131	134	-2,1	-1,5	0,6
1525	Stranda	100,4	92,8	96,6	97	100	100	2,0	0,0	6,7
1526	Stordal	115,0	136,3	137,5	108	102	103	4,6	-0,8	-3,5
1528	Sykkylven	90,2	95,9	97,4	92	91	93	-1,2	8,3	5,8
1529	Skodje	91,6	118,4	122,0	93	93	96	-1,5	1,9	3,4
1531	Sula	89,6	97,9	101,6	93	94	93	0,1	2,4	3,2
1532	Giske	86,9	110,2	112,2	93	97	96	-3,4	-3,0	0,9
1534	Haram	100,0	102,6	100,5	95	94	93	2,2	0,0	0,2
1535	Vestnes	102,9	124,9	125,2	96	93	91	1,2	-0,8	0,2
1539	Rauma	112,0	104,5	104,0	102	100	98	-0,6	-1,5	3,3
1543	Nesset	108,1	102,8	102,2	108	104	109	-0,8	1,2	1,3
1545	Midsund	94,5	97,1	104,4	103	101	99	-0,4	0,9	0,4
1546	Sandøy	108,4		95,9	107		108	-1,4		1,3
1547	Aukra	106,7	114,4	104,7	199	189	204	18,2	17,7	26,5
1548	Fræna	94,0	95,5	100,0	99	102	101	1,4	4,4	4,3
1551	Eide	101,2	99,3	101,7	94	93	92	0,3	1,2	-2,5
1554	Averøy	104,2	92,9	93,1	99	101	100	0,6	2,8	1,6
1557	Gjemnes	96,7	90,8	91,9	109	108	104	7,4	5,9	5,6
1560	Tingvoll	112,7	99,1	96,3	95	97	100	-1,1	0,9	0,4
1563	Sunndal	112,2	107,8	108,9	119	118	117	3,2	3,6	3,0
1566	Sumadal	98,5	106,4	106,6	106	102	101	-1,1	0,4	0,1
1567	Rindal	115,0		110,8	111		110	-2,3		4,9
1571	Halsa	111,5		131,5	107		106	4,5		6,8
1573	Smøla	113,5		100,9	108		106	-2,6		2,3
1576	Aure	108,8	98,7	97,7	128	128	126	2,2	1,2	2,7
1601	Trondheim	103,2	98,0	96,7	100	101	100	0,3	2,9	5,1
1612	Hemne	111,9	103,9	106,2	104	104	101	-1,0	1,8	3,0
1613	Snillfjord		110,6			107			2,0	
1617	Hitra	99,1	118,8	114,6	102	103	100	-0,6	-2,0	-0,3
1620	Frøya	110,3	111,5	112,8	103	101	110	0,0	-3,7	2,1

		Produksjonsindeks			Korrigert inntekt			Netto driftsresultat ¹		
		2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016
1621	Ørland	109,0	94,4	95,0	99	95	93	3,2	0,8	3,2
1622	Agdenes	105,1	113,9	117,3	103	101	98	5,1	2,3	5,4
1624	Rissa	111,6	109,4	116,4	97	97	93	2,4	1,5	2,3
1627	Bjugn	94,7	107,1	108,4	98	91	99	-1,5	-4,9	6,1
1630	Åfjord	101,4	107,3	100,3	99	99	103	-0,8	2,6	5,6
1632	Roan	110,0			109			-3,1		
1633	Osen									
1634	Oppdal	106,4	112,1	111,6	100	103	103	1,2	2,9	3,6
1635	Rennebu	117,9	107,0	113,1	115	115	115	0,7	2,5	2,4
1636	Meldal		98,5	100,4		94	98		0,8	2,9
1638	Orkdal	98,2	93,1	91,7	92	92	91	0,6	3,5	4,4
1640	Røros	105,9	101,7	105,0	102	104	104	-2,9	4,1	5,1
1644	Holtålen	102,9	93,9	94,5	105	105	105	-1,0	9,3	3,9
1648	Midtre Gauldal	107,7	101,6	102,7	97	95	93	-0,7	1,9	-2,1
1653	Melhus	98,3	101,4	106,6	96	96	94	-0,2	1,8	2,5
1657	Skaun	91,1	91,4	92,4	94	97	96	4,7	8,6	6,7
1662	Klæbu	98,1	112,3	113,1	97	95	98	2,8	0,8	0,2
1663	Malvik	93,4	91,1	90,0	93	95	96	0,2	-1,1	5,9
1664	Selbu	100,7	101,2	100,8	106	104		2,4	1,4	5,3
1702	Steinkjer	100,4	101,3	101,7	95	96	96	0,6	2,4	3,4
1703	Namsos	94,1	91,6	94,5	98	99	99	1,7	5,2	3,3
1711	Meråker	121,1	112,6	111,4	116	105	112	-0,5	4,6	3,5
1714	Stjørdal	88,9	93,2	93,4	92	92		0,7	0,6	1,8
1717	Frosta	98,8	105,8	104,5	98	100	99	1,1	3,4	1,0
1718	Leksvik	110,2	105,0	110,9	98	95	94	3,3	1,7	-0,1
1719	Levanger	92,1	89,7	89,8	96	97	96	0,0	1,5	4,0
1721	Verdal	100,4	100,2	99,5	98	98	95	-0,9	1,3	2,3
1724	Verran	98,2	90,1	91,4	106	107	104	-0,7	2,1	0,4
1725	Namdalseid	107,8			107			0,8		
1736	Snåsa Snåase	112,5	110,3	105,3	108	108	107	-1,6	2,6	1,6
1738	Lierne		116,2	115,9		121	117		1,8	2,6
1742	Grong	135,9	135,3	124,3	122	119	115	-2,0	2,5	3,5
1743	Høylandet	115,4	111,7	109,3	106	105	104	2,5	2,9	2,0
1744	Overhalla	102,9	90,5	92,0	98	98	97	2,0	5,0	7,1
1749	Flatanger			104,1			113			2,8
1750	Vikna	107,5	104,9	109,9	99	100	99	0,9	-1,3	2,6
1751	Nærøy	109,4	118,6	117,7	98	99	98	3,7	3,0	2,3
1756	Inderøy		94,7	94,5		96	96		2,9	1,0
1804	Bodø	102,2	95,8	97,4	101	102	103	-1,2	1,1	2,2
1805	Narvik	104,2	107,1	108,1	107	108	105	3,4	3,8	1,8
1811	Bindal		130,0			129			1,7	
1812	Sømna	117,8	112,2	111,9	102	103	102	-1,0	2,7	1,0
1813	Brønnøy	107,6	109,4	109,2	98	98	101	-3,8	-1,3	4,7
1815	Vega									
1818	Herøy	103,7	108,1	109,1	108	107	105	2,6	2,4	4,3
1820	Alstahaug	102,1	100,6	101,0	100	102	100	-0,1	-0,3	-1,6
1822	Leirfjord	127,7		106,8	104		102	0,1		4,1
1824	Vefsn	103,5	99,1	102,2	105	104	103	-1,6	2,2	5,2
1825	Grane			95,2			114			2,7
1826	Hattfjelldal	108,2	109,0	106,7	111	124	121	7,9	23,0	8,4
1827	Dønna	105,0		122,0	110		111	-2,6		5,3
1828	Nesna	108,9	91,0	90,9	105	105	104	1,8	-0,1	2,3
1832	Hemnes	104,1	102,0	104,5	131	132	129	6,2	11,2	0,8
1833	Rana	104,1	107,4	106,2	108	103	105	1,6	6,9	6,2
1834	Lurøy	96,5		114,7	108		109	9,2		10,3
1836	Rødøy	103,3	86,8		110	109		2,1	-2,7	
1837	Meløy	108,2	104,6	101,6	121	111	116	-2,4	-0,9	0,4
1838	Gildeskål	104,9	106,4	109,7	121	121	122	6,6	-3,2	4,0
1839	Beiarn									

		Produksjonsindeks			Korrigert inntekt			Netto driftsresultat ¹		
		2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016
1840	Saltdal	101,2	124,2	125,3	98	99	96	-2,1	-0,5	2,9
1841	Fauske	100,3	96,5	98,2	107	108	108	-2,9	-1,0	2,3
1845	Sørfold	102,7	100,5	102,4	163	161	152	-2,5	-0,4	0,9
1848	Steigen	111,3	110,1	111,5	108	109	106	-2,1	-4,6	-1,4
1849	Håbmer Hamarøy	119,7		121,7	123		115	0,5		-4,4
1850	Divtasvuodna Tysfjord	112,9		119,8	122		116	-5,3		-4,7
1851	Lødingen	103,2		124,5	103		101	1,8		-0,7
1852	Tjeldsund			99,3			109			1,0
1853	Evenes	108,4	114,7		113	109		0,9	-2,4	
1854	Ballangen	102,8	105,9		104	102		-4,4	7,6	
1859	Flakstad	112,2			110			0,7		
1860	Vestvågøy	105,2	103,6	93,2	100	100	98	-3,2	3,5	3,6
1865	Vågan	104,2	104,8	107,1	100	100	100	-0,2	6,5	4,9
1866	Hadsel	102,1		106,7	98		101	-3,0		1,9
1867	Bø	104,8	104,5	109,0	102	101	105	2,9	0,8	1,7
1868	Øksnes	103,3	102,7	103,7	96	95	94	0,2	1,2	-0,5
1870	Sortland	114,4	100,2	101,8	100	99	99	0,8	-0,8	1,7
1871	Andøy	105,2		107,6	101		102	-0,7		3,6
1902	Tromsø	101,0	109,3	106,5	104	104	104	-1,7	0,4	2,9
1903	Harstad	107,3	106,6	99,5	105	105	104	0,8	1,7	5,7
1911	Kvæfjord	110,2	123,9	109,3	102	102	106	0,2	3,3	3,8
1913	Skånland	105,0	94,0	115,9	104	105	103	-0,8	0,8	3,4
1917	Ibestad		113,6			112			-1,4	
1919	Gratangen									
1920	Lavangen	114,5	128,6	130,3	112	113	110	2,4	7,3	7,6
1922	Bardu	97,2	93,8	98,7	120	121	120	0,7	-0,1	3,0
1923	Salangen	106,9	122,8	127,6	109	108	110	1,5	2,3	2,0
1924	Målselv	106,8	117,2	122,5	106	107	107	2,2	2,6	2,6
1925	Sørreisa	97,0	95,6	92,9	100	99	99	-1,8	1,5	4,5
1926	Dyrøy	112,7	133,2		114	112		1,7	2,9	
1927	Tranøy	108,7	117,9	113,3	113	112	110	3,2	1,6	2,5
1931	Lenvik	98,8	115,7	119,1	100	102	101	1,3	1,4	0,4
1933	Balsfjord	105,7	111,3	103,0	106	106	104	2,9	1,7	1,5
1936	Karlsøy	123,7			118			0,9		
1938	Lyngen	101,7	104,2	109,7	113	112	112	1,1	2,4	3,1
1939	Omasvuotna Storfjord Omasvuonon	104,0	108,6	103,7	121	127	125	5,0	5,7	4,7
1940	Gáivuotna Kåfjord	114,1	112,1	105,0	124	119	117	1,7	3,9	-5,8
1941	Skjervøy	112,1	115,4		117	117		0,1	3,6	
1942	Nordreisa	106,9	116,0	113,1	106	106	104	-0,3	-0,5	7,6
1943	Kvænangen	115,5			137			-6,1		
2002	Vardø	112,9		95,7	124		118	2,8		5,7
2003	Vadsø	112,4	118,3	122,7	111	111	110	-0,8	2,8	2,9
2004	Hammerfest	109,5	112,0	112,4	139	149	143	6,2	8,6	4,1
2011	Guovdageaidnu Kautokeino	107,2		132,5	120		117	0,9		6,9
2012	Alta	99,8	112,3	112,4	110	111	111	-0,2	1,7	2,1
2015	Hasvik	124,7			137			7,5		
2018	Måsøy									
2019	Nordkapp	108,9	93,8	93,7	116	114	112	4,0	1,9	0,4
2020	Porsanger Porsángu Porsanki	127,2	109,2	119,9	110	110	113	-0,3	5,0	6,0
2021	Kárásjohka Karasjok	115,8		123,5	118		116	7,2		0,4
2022	Lebesby	125,3	106,1	113,0	149	147	147	4,7	-0,8	4,2
2023	Gamvik									
2024	Berlevåg		99,9			138			5,1	
2025	Deatnu Tana	100,9	153,0	124,4	119	118	118	0,6	-1,8	3,3
2028	Båtsfjord	100,8	105,3		120	120		-1,1	-1,0	
2030	Sør-Varanger	106,3	113,9	110,6	115	115	116	1,1	0,4	1,4

¹ Netto driftsresultat er eks. kommunale foretak og interkommunale selskaper. På fylkesnivå er netto driftsresultat oppgitt for alle kommuner, ikke bare kommunene som produksjonsindeksen har blitt beregnet for. Kilde: Senter for økonomisk forskning

Vedlegg 13 Effektivitetsverdier for kommunale tjenester 2015 og 2016

I analysene avhenger effektiviteten til en gitt kommune av avstanden til referansefronten. For alle kommuner som ligger under referansefronten vil dette forholdet representeres ved et tall (kalt effektivitetsscore) mellom 0 og 1, mens det for kommunene som ligger på referansefronten vil være lik 1.

En verdi på eksempelvis 0,88 betyr at kommunen vil ha et effektiviseringspotensial på 12 prosent – ressursbruken kan reduseres med 12 prosent uten at produksjonen reduseres dersom kommunen blir like effektiv som de mest effektive kommunene innen den tjenesten.

Tabell 1 Samlet effektivitet og underliggende DEA-score, 2015 og 2016

Kommune	Barnehage		Grunnskole		Pleie og omsorg		Samlet		Endring samlet 2015-16
	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	
0101 Halden	0,788	0,641	0,968	0,933	0,808	0,825	0,856	0,822	-0,034
0104 Moss	0,920	0,793	0,916	0,904	1,000	0,996	0,956	0,924	-0,032
0105 Sarpsborg	0,740	0,797	0,901	0,930	0,981	1,000	0,905	0,935	0,030
0106 Fredrikstad	0,928	0,959	0,841	0,854	0,772	0,794	0,827	0,848	0,021
0111 Hvaler	0,714	0,660	0,820	0,735	0,655	0,760	0,721	0,731	0,010
0118 Aremark	0,883	0,672	0,821	0,816	0,729	0,653	0,791	0,710	-0,081
0119 Marker	0,759	0,717	0,842	0,815	0,752	0,764	0,782	0,771	-0,012
0121 Rømskog	0,795	0,774			1,000	1,000			
0122 Trøgstad	0,856	0,879	0,851	0,881	0,848	0,804	0,851	0,844	-0,006
0123 Spydeberg	0,792	0,751	0,879		1,000	0,996	0,917		
0124 Askim	0,972	0,920	0,889	0,890	0,851	0,850	0,889	0,878	-0,011
0125 Eidsberg	0,734	0,681	0,773	0,777	0,971	1,000	0,858	0,861	0,004
0127 Skiptvet	0,908	0,817	0,927	0,846	0,687	0,741	0,811	0,791	-0,020
0128 Rakkestad	0,876	0,895	0,801	0,802	0,946	0,967	0,884	0,899	0,014
0135 Råde	0,838	0,767	0,799	0,791	0,536	0,549	0,684	0,673	-0,011
0136 Rygge	0,888	0,807	0,740	0,760	0,652	0,607	0,730	0,698	-0,032
0137 Våler (Østf.)	1,000	1,000	0,792	0,737	0,666	0,638	0,776	0,746	-0,030
0138 Hobøl	0,927	1,000	0,762	0,722	1,000	0,840	0,908	0,835	-0,073
0211 Vestby	0,942	0,883	0,796	0,782	0,856	0,909	0,855	0,862	0,008
0213 Ski	0,972	0,977	0,904	0,931	0,995	0,880	0,961	0,917	-0,044
0214 Ås	0,914	0,896	0,874	0,887	0,810	0,756	0,852	0,827	-0,025
0215 Frogn	0,916	0,823	0,935	0,876	0,921	0,900	0,924	0,876	-0,048
0216 Nesodden	0,905	0,977	0,899	0,888	0,923	1,000	0,912	0,959	0,047
0217 Oppegård	0,949	0,956	0,999	1,000	1,000	1,000	0,989	0,991	0,002
0219 Bærum	1,000	0,981	1,000	1,000	0,977	1,000	0,989	0,996	0,007
0220 Asker	0,938	0,949	0,925	0,918	0,903	1,000	0,918	0,963	0,045
0221 Aurskog-Høland	0,900	0,878	0,934	0,917	1,000	0,909	0,958	0,905	-0,052
0226 Sørums	0,952	0,964	0,909	0,900	0,810	0,741	0,872	0,839	-0,033
0227 Fet	0,883	0,871	0,953	0,946	0,401	0,440	0,680	0,693	0,013
0228 Rælingen	1,000	0,902	1,000	1,000	0,511	0,554	0,771	0,771	0,000
0229 Enebakk	0,896	0,958	0,919	0,922	0,897	0,894	0,904	0,916	0,012
0230 Lørenskog	0,935	0,954	1,000	1,000	0,983	0,972	0,978	0,978	-0,001
0231 Skedsmo	1,000	1,000	0,942	0,927	0,863	1,000	0,917	0,977	0,060
0233 Nittedal	0,587	0,667	0,957	0,943	0,841	0,881	0,826	0,857	0,031
0234 Gjerdrum	0,809	0,741	0,906	0,912	0,627	0,601	0,755	0,731	-0,025
0235 Ullensaker	0,748	0,753	0,954	0,970	0,891	0,790	0,882	0,840	-0,041
0236 Nes (Ak.)	0,794	0,830	0,843	0,813	0,831	0,818	0,827	0,819	-0,008
0237 Eidsvoll	0,894	0,825	0,925	0,918	0,902	0,858	0,908	0,871	-0,037
0238 Nannestad	0,774	0,850	0,938	0,900	0,743	0,807	0,812	0,846	0,033
0239 Hurdal	0,982	0,812	0,868	0,891	0,661	0,672	0,795	0,772	-0,023
0301 Oslo kommune	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	0,000

Kommune	Barnehage		Grunnskole		Pleie og omsorg		Samlet		Endring
	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015-16
0402 Kongsvinger	0,857	0,824	0,764	0,727	0,805	0,768	0,803	0,767	-0,036
0403 Hamar	0,813	0,838	0,860	0,858	0,816	0,846	0,830	0,848	0,019
0412 Ringsaker	0,924	0,882	0,710	0,693	1,000	0,995	0,891	0,874	-0,016
0415 Løten	0,739	0,773	0,831	0,774	0,850	0,740	0,821	0,758	-0,063
0417 Stange	0,821	0,890	0,783	0,792	0,804		0,801		
0418 Nord-Odal	0,766	0,742	0,925	0,844	0,811	0,799	0,838	0,802	-0,037
0419 Sør-Odal	0,964	0,898	0,708	0,689	0,725	0,649	0,769	0,714	-0,055
0420 Eidskog	0,819	0,849	0,735	0,698	0,755	0,808	0,762	0,781	0,019
0423 Grue	0,644	0,609	0,756	0,756	0,771	0,711	0,740	0,704	-0,036
0425 Åsnes	0,749	0,796	0,786	0,765	0,857	0,833	0,812	0,803	-0,008
0426 Våler (Hedm.)	0,719	0,759	0,741	0,724	0,743	0,760	0,737	0,748	0,011
0427 Elverum	0,857	0,960	0,866	0,851	0,867	0,930	0,864	0,911	0,046
0428 Trysil	0,795	0,794	0,658		0,620	0,584	0,669		
0429 Åmot	0,679	0,704	0,893	0,837	0,544	0,561	0,685	0,680	-0,005
0430 Stor-Elvdal	0,714	0,668	0,802		0,582	0,701	0,681		
0432 Rendalen	0,776	0,576	0,798	0,822	0,487	0,410	0,648	0,578	-0,070
0434 Engerdal	0,735	0,596	0,760	0,766	0,485	0,516	0,626	0,613	-0,013
0436 Tolga	0,639	0,657	0,818	0,848	0,524	0,486	0,643	0,639	-0,004
0437 Tynset	0,672	0,671	0,737	0,745	0,718	0,614	0,714	0,668	-0,046
0438 Alvdal	0,860	0,767	0,711	0,731	0,822	0,793	0,794	0,768	-0,027
0439 Folldal	0,816	0,850	0,833	0,789	0,576	0,701	0,709	0,761	0,052
0441 Os (Hedm.)	0,692	0,708	0,806	0,812	0,821	1,000	0,789	0,878	0,089
0501 Lillehammer	0,807	0,797	0,850	0,894	0,672	0,701	0,758	0,784	0,026
0502 Gjøvik	0,905	0,905	0,736	0,757	0,820	0,854	0,811	0,833	0,023
0511 Dovre	0,706	0,638	0,626		0,947	0,776	0,793		
0512 Lesja	0,684	0,632	0,769	0,785	0,682	0,620	0,711	0,676	-0,035
0513 Skjåk	0,613	0,618	0,733	0,687	0,682	0,709	0,684	0,683	-0,001
0514 Lom	0,779	0,712	0,635	0,731	0,774	0,766	0,730	0,743	0,013
0515 Vågå	0,977	0,784	0,756	0,765	0,769	0,849	0,808	0,808	0,000
0516 Nord-Fron	0,761	0,847	0,652	0,671	0,806	0,748	0,747	0,744	-0,003
0517 Sel	0,693	0,627	0,717	0,734	0,642	0,598	0,677	0,648	-0,029
0519 Sør-Fron	0,717	0,761	0,702	0,733	0,616	0,685	0,665	0,717	0,052
0520 Ringebu	0,942	1,000	0,693	0,688	0,688	0,674	0,743	0,747	0,004
0521 Øyer	0,723	0,733	0,754	0,808	0,550	0,851	0,652	0,812	0,160
0522 Gausdal	0,759	0,728	0,686	0,688	0,794	0,697	0,752	0,701	-0,051
0528 Østre Toten	0,761	0,760	0,676	0,693	0,911	0,875	0,804	0,792	-0,012
0529 Vestre Toten	0,864	0,772	0,770	0,762	0,925	0,826	0,862	0,794	-0,068
0532 Jevnaker	0,853	0,759	0,866	0,807	0,864	0,886	0,862	0,834	-0,028
0533 Lunner	0,857	0,813	0,855	0,852	0,663	0,766	0,766	0,804	0,038
0534 Gran	0,807	0,804	0,764	0,744	0,867	0,864	0,821	0,813	-0,008
0536 Søndre Land	0,733	0,798	0,812	0,724	0,847	0,765	0,812	0,759	-0,053
0538 Nordre Land	0,837	0,900	0,787	0,806	0,946	0,968	0,872	0,902	0,030
0540 Sør-Aurdal	0,861	0,920	0,603	0,568	0,650	0,670	0,679	0,689	0,010
0541 Etnedal	0,682	0,705	0,865	0,925	0,825	0,701	0,808	0,774	-0,034
0542 Nord-Aurdal	0,818	0,794	0,831	0,776	0,625	0,682	0,732	0,736	0,004
0543 Vestre Slidre	0,729	0,728	0,730	0,821	1,000	0,841	0,856	0,811	-0,045
0544 Øystre Slidre	0,767	0,720	0,718	0,720	0,811	0,844	0,772	0,778	0,006
0545 Vang	0,587	0,627	0,665	0,795	0,794	0,834	0,709	0,778	0,069
0602 Drammen	0,973	0,972	1,000	0,999	0,976	1,000	0,983	0,994	0,010
0604 Kongsberg	0,805	0,713	0,830	0,829	0,744	0,846	0,784	0,813	0,028
0605 Ringerike	0,877	0,881	0,848	0,852	0,816	0,786	0,839	0,827	-0,012
0612 Hole	1,000	0,957	0,806	0,840	0,670	0,612	0,783	0,758	-0,025
0615 Flå	0,979	0,814		0,998	0,652	0,693		0,816	
0616 Nes (Busk.)	0,833	0,719	0,663	0,654	1,000	0,959	0,856	0,810	-0,046
0617 Gol	0,772	0,716	0,756	0,789	0,873	0,838	0,814	0,796	-0,018
0618 Hemsedal	0,800	0,685	0,739	0,755	0,618	0,634	0,695	0,684	-0,011
0619 Ål	0,786	0,727	0,670	0,627	0,647	0,732	0,683	0,697	0,014

Kommune	Barnehage		Grunnskole		Pleie og omsorg		Samlet		Endring
	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015-16
0620 Hol	0,648	0,579	0,565	0,581	0,759	0,842	0,673	0,703	0,029
0621 Sigdal			0,864	0,840	0,622	0,638			
0622 Krødsherad	0,836	0,782	0,807	0,825	0,922	0,905	0,867	0,854	-0,013
0623 Modum	0,771	0,848	0,846	0,844	1,000	1,000	0,902	0,918	0,016
0624 Øvre Eiker	0,824	0,826	0,824	0,849	0,832	0,854	0,828	0,846	0,019
0625 Nedre Eiker	0,850	0,861	0,899	0,873	0,976	0,640	0,925	0,761	-0,163
0626 Lier	0,675	0,736	0,868	0,881	0,799	0,815	0,795	0,820	0,025
0627 Røyken	0,832	0,871	0,925	0,927	1,000	0,737	0,941	0,827	-0,114
0628 Hurum	0,879	0,716	0,811	0,852	0,749	0,694	0,796	0,750	-0,047
0631 Flesberg	0,751	0,723	0,739	0,692	0,496	0,539	0,628	0,627	-0,001
0632 Rollag	0,856	0,907	0,733	0,726	0,541	0,651	0,669	0,729	0,060
0633 Nore og Uvdal	0,647	0,648	0,665	0,689	0,876	0,883	0,760	0,771	0,011
0701 Horten	0,967	0,906	0,798	0,783	0,680	0,705	0,778	0,772	-0,006
0702 Holmestrand	0,822	0,808	0,831	0,885	0,718	0,729	0,776	0,796	0,020
0704 Tønsberg	0,994	1,000	0,924	0,909	0,825	0,832	0,892	0,892	0,000
0706 Sandefjord	0,814				0,530	0,503			
0709 Larvik	1,000	1,000	0,876	0,899	0,911	0,922	0,918	0,931	0,013
0711 Svelvik	0,804	0,848	0,973	0,915	0,947	0,904	0,925	0,896	-0,030
0713 Sande (Vestf.)	0,805	0,809	0,850	0,863	0,767	0,710	0,802	0,780	-0,022
0714 Hof	0,796	0,816	0,903	0,920	0,643	0,623	0,759	0,759	0,000
0716 Re	0,930	0,900	0,768	0,801	0,699	0,758	0,769	0,801	0,032
0719 Andebu	0,855				0,557	0,576			
0720 Stokke	0,843				0,663	0,607			
0722 Nøtterøy	0,952	0,898	0,846	0,832	0,841	0,867	0,866	0,862	-0,004
0723 Tjøme	0,766	0,694	0,810	0,812	0,499	0,581	0,655	0,679	0,024
0728 Lardal	0,717	0,719	0,881	0,875	1,000	0,888	0,903	0,849	-0,054
0805 Porsgrunn	0,947	0,907	0,854	0,828	1,000	1,000	0,942	0,925	-0,017
0806 Skien	0,900	0,871	0,865	0,835	0,945	1,000	0,910	0,920	0,010
0807 Notodden	0,832	0,759	0,764	0,751	0,673	0,615	0,735	0,689	-0,046
0811 Siljan	0,805	0,680	0,821	0,891	0,513	0,467	0,674	0,649	-0,025
0814 Bamble	0,783	0,805	0,827	0,783	0,741	0,710	0,778	0,753	-0,024
0815 Kragerø	0,818	0,788	0,748	0,707	0,775	0,786	0,775	0,761	-0,014
0817 Drangedal	0,773	0,878	0,743	0,773	0,672	0,779	0,716	0,798	0,082
0819 Nome	0,773	0,845	0,693	0,707	0,980	1,000	0,844	0,873	0,029
0821 Bø (Telem.)	0,778	0,821	0,841	0,860	0,672	0,630	0,749	0,744	-0,005
0822 Sauherad			0,837	0,795	0,668	0,643			
0826 Tinn	0,599	0,656	0,692	0,668	0,583	0,624	0,621	0,645	0,023
0827 Hjørtal	0,663	0,607	0,668	0,690	0,665	0,713	0,666	0,683	0,018
0828 Seljord	0,695	0,685	0,757	0,718	0,357	0,353	0,557	0,540	-0,017
0829 Kviteseid	0,791	0,751	0,696	0,625	0,786	0,792	0,758	0,730	-0,029
0830 Nissedal	0,556	0,562		0,633	0,772	0,707		0,653	
0831 Fyresdal	0,737	0,857	0,826	0,846	0,471	0,440	0,641	0,658	0,017
0833 Tokke	0,554	0,545	0,678	0,685	0,616	0,627	0,623	0,629	0,006
0834 Vinje	0,599	0,621	0,616	0,575	0,622	0,610	0,615	0,601	-0,015
0901 Risør	0,653	0,654	0,796	0,802	0,668	0,604	0,706	0,679	-0,028
0904 Grimstad	0,775	0,667	0,834	0,822	0,820	1,000	0,815	0,873	0,058
0906 Arendal	0,808	0,738	0,902	0,927	1,000	0,966	0,928	0,906	-0,023
0911 Gjerstad	0,846	0,751	0,732	0,727	0,728	0,675	0,754	0,708	-0,046
0912 Vegårshei	0,721	0,709	0,957	1,000	0,717	0,651	0,795	0,776	-0,019
0914 Tvedestrand	0,854	0,800	0,755	0,739	0,758	0,786	0,777	0,773	-0,003
0919 Froland	0,889	0,791	1,000	1,000	0,823	0,803	0,894	0,864	-0,030
0926 Lillesand	0,869	0,779	0,850	0,869	0,770	0,728	0,817	0,784	-0,032
0928 Birkenes	0,732	0,733	0,884	0,915	0,514	0,507	0,679	0,686	0,007
0929 Åmli	0,807	0,768	0,796	0,716	0,601	0,697	0,707	0,718	0,011
0935 Iveland	0,599	0,593	0,761	0,791	0,885	0,932	0,785	0,816	0,030
0937 Evje og Hornnes	0,847	0,883	0,819	0,886	0,722	0,822	0,779	0,856	0,076
0938 Bygland	0,835	0,704			0,788	0,616			

Kommune	Barnehage		Grunnskole		Pleie og omsorg		Samlet		Endring samlet
	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015-16
0940 Valle	0,658	0,727		0,738	0,743	0,646		0,693	
0941 Bykle	0,490	0,521			0,538	0,659			
1001 Kristiansand	0,935	0,947	0,943	0,953	1,000	1,000	0,968	0,974	0,005
1002 Mandal	0,890	1,000	0,928	0,948	1,000	0,985	0,954	0,976	0,023
1003 Farsund	0,605	0,505	0,863	0,828	0,535	0,587	0,656	0,648	-0,008
1004 Flekkefjord	0,855	0,862	0,782	0,803	0,945	0,905	0,874	0,863	-0,011
1014 Vennesla	0,823	0,898	0,802	0,779	0,667	0,678	0,743	0,756	0,013
1017 Songdalen	0,792	0,851	0,789	0,758	0,653	0,619	0,726	0,712	-0,013
1018 Søgne	0,837	0,811	0,827	0,782	0,660	0,594	0,751	0,700	-0,051
1021 Marnardal	0,680	0,673	0,803	0,841	0,880	0,877	0,813	0,823	0,009
1026 Åseral	0,818	0,766		0,752	0,759	0,680		0,721	
1027 Audnedal	0,658	0,693	0,822	0,883	0,645	0,766	0,705	0,789	0,083
1029 Lindesnes	0,863	0,836	0,905	0,822	0,839	0,909	0,865	0,865	0,000
1032 Lyngdal	0,632	0,742	0,890	0,909	1,000	1,000	0,887	0,917	0,029
1034 Hægebostad	0,740	0,767			0,633	0,765			
1037 Kvinesdal	0,834	0,862	0,787	0,792	0,511	0,468	0,668	0,655	-0,013
1046 Sirdal	0,693	0,595	0,728	0,716	0,687	0,643	0,701	0,657	-0,045
1101 Eigersund	0,624	0,595	0,733	0,732	0,914	1,000	0,795	0,829	0,034
1102 Sandnes	1,000	1,000	0,910	0,969	0,740	0,747	0,849	0,872	0,023
1103 Stavanger	0,972	0,967	1,000	0,958	0,906	0,931	0,950	0,947	-0,003
1106 Haugesund	0,423	0,454	0,958	0,931	0,973	1,000	0,853	0,864	0,010
1111 Sokndal			0,824	0,840	0,710	0,736			
1112 Lund	0,800	0,831	0,751	0,668	0,514	0,481	0,650	0,615	-0,036
1114 Bjerkreim	0,672	0,692	0,750	0,704	0,567	0,653	0,648	0,678	0,030
1119 Hå	0,978	0,955	0,777	0,751	0,844	0,845	0,851	0,838	-0,013
1120 Klepp	0,935	0,885	0,789	0,754	0,615	0,612	0,738	0,715	-0,023
1121 Time	0,873	0,844	0,871	0,885	0,624	0,653	0,756	0,768	0,012
1122 Gjesdal	0,934	1,000	0,845	0,893	0,691	0,771	0,792	0,858	0,067
1124 Sola	0,857	0,732	0,780	0,807	0,719	0,733	0,768	0,757	-0,011
1127 Randaberg	0,899	0,946	0,783	0,796	0,654	0,509	0,747	0,693	-0,054
1129 Forsand	0,874	0,874		0,838	0,569	0,558		0,714	
1130 Strand	0,740	0,708	0,895	0,863	1,000	0,958	0,912	0,875	-0,037
1133 Hjelmeland	0,596	0,592	0,672	0,696	0,549	0,738	0,598	0,694	0,096
1134 Suldal	0,617	0,647			0,584	0,692			
1135 Sauda	0,792	0,832	0,700	0,741	1,000	1,000	0,860	0,881	0,022
1141 Finnøy	0,818	0,836	0,697	0,705	0,496	0,433	0,628	0,605	-0,023
1142 Rennesøy	0,911	0,902	0,960	0,907	0,670	0,690	0,814	0,805	-0,010
1144 Kvitsøy	0,652	0,597			1,000	1,000			
1145 Bokn	0,648	0,818			0,450	0,609			
1146 Tysvær	0,844	0,768	0,795	0,807	0,762	0,847	0,790	0,818	0,028
1149 Karmøy	0,782	0,756	0,788	0,787	0,850	0,896	0,816	0,831	0,015
1151 Utsira	1,000	1,000							
1160 Vindafjord	0,912	0,867	0,699	0,700	0,714	0,546	0,751	0,663	-0,088
1201 Bergen	0,955	0,997	0,958	0,952	1,000	0,967	0,977	0,968	-0,009
1211 Etne	0,724	0,702	0,719	0,758	0,870	0,954	0,791	0,838	0,047
1216 Sveio	0,641	0,618	0,682	0,732	0,619	0,611	0,644	0,652	0,008
1219 Bømlo			0,734	0,708	1,000	1,000			
1221 Stord	0,864	0,769	0,877	0,873	0,695	0,778	0,789	0,807	0,017
1222 Fitjar	0,907	0,850	0,705	0,704	0,675	0,691	0,733	0,729	-0,005
1223 Tysnes	0,815	0,732	0,829	0,786	0,704	0,774	0,768	0,769	0,002
1224 Kvinnherad	0,738	0,761	0,710	0,753	0,619	0,537	0,673	0,653	-0,020
1227 Jondal	0,887	0,961	0,885		0,392	0,432	0,655		
1228 Odda	0,701	0,769	0,718	0,736	0,906	1,000	0,803	0,866	0,064
1231 Ullensvang	0,764	0,622	0,636	0,626	0,824	0,887	0,751	0,747	-0,003
1232 Eidfjord	0,538	0,506			0,718	0,717			
1233 Ulvik	0,801	0,767		0,752	0,703	0,612		0,690	
1234 Granvin	0,752	0,761			0,436	0,415			

Kommune	Barnehage		Grunnskole		Pleie og omsorg		Samlet		Endring
	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015-16
1235 Voss	0,984	0,871	0,706	0,708	0,956	0,916	0,881	0,839	-0,042
1238 Kvam	0,816	0,855	0,720	0,718	0,691	0,704	0,727	0,740	0,014
1241 Fusa	0,830	0,866	0,786	0,679	0,780	0,785	0,792	0,767	-0,025
1242 Samnanger	0,717	0,784	0,829	0,851	0,354	0,321	0,583	0,589	0,006
1243 Os (Hord,)	0,799	0,724	0,954	0,960	1,000	0,848	0,943	0,858	-0,085
1244 Austevoll			0,781	0,757	1,000	0,986			
1245 Sund	0,920	0,876	0,874	0,828	0,662	0,592	0,784	0,728	-0,056
1246 Fjell	0,847	0,831	0,747	0,725	0,747	0,658	0,767	0,716	-0,051
1247 Askøy	0,901	0,966	0,952	0,940	0,788	0,820	0,865	0,889	0,025
1251 Vaksdal	0,834	0,791	0,829	0,883	0,858	0,710	0,844	0,783	-0,061
1252 Modalen	0,553	0,644			0,446	0,669			
1253 Osterøy	0,896	0,925		0,704	0,790	0,654		0,727	
1256 Meland	0,571	0,887	0,846	0,858	0,660	0,646	0,702	0,765	0,063
1259 Øygarden	0,695	0,788	0,721	0,725	0,692	0,529	0,702	0,646	-0,055
1260 Radøy	0,781	0,736	0,862	0,809	0,561	0,518	0,704	0,658	-0,047
1263 Lindås	0,810	0,726	0,678	0,702	0,951	1,000	0,834	0,847	0,013
1264 Austrheim	0,663	0,680	0,642	0,642	0,690	0,821	0,669	0,734	0,065
1265 Fedje	0,766	0,719	1,000	1,000	0,475	0,506	0,705	0,710	0,005
1266 Masfjorden	0,756	0,781	0,569	0,590	0,738	0,690	0,687	0,677	-0,010
1401 Flora	0,882	0,835	0,720	0,760	0,680	0,625	0,735	0,713	-0,022
1411 Gulen	0,786	0,842	0,623	0,568	0,536	0,515	0,616	0,601	-0,016
1412 Solund	0,755	0,759			0,741	0,774			
1413 Hyllestad	0,653	0,656	0,667	0,612	0,565	0,434	0,616	0,538	-0,078
1416 Høyanger	0,780	0,703	0,570	0,558	0,792	0,892	0,717	0,745	0,027
1417 Vik	0,748	0,732	0,701	0,705	0,857	0,847	0,784	0,777	-0,007
1418 Balestrand	0,760	0,696			1,000	1,000			
1419 Leikanger	0,747	0,781	0,847	0,843	0,580	0,559	0,701	0,697	-0,004
1420 Sogndal	0,737	0,732	0,842	0,824	0,904	0,830	0,849	0,808	-0,041
1421 Aurland	0,608	0,613	0,694	0,664	0,851	0,711	0,749	0,675	-0,074
1422 Lærdal	0,769	0,877	0,729	0,716	0,771	0,867	0,757	0,820	0,063
1424 Årdal	0,964	0,830	0,724	0,730	0,791	0,780	0,806	0,774	-0,032
1426 Luster	0,718	0,698	0,594	0,567	0,686	0,793	0,663	0,700	0,037
1428 Askvoll	0,809	0,785	0,614	0,590	0,558	0,583	0,628	0,627	-0,001
1429 Fjaler	0,710		0,729	0,700	0,777	0,734	0,748		
1430 Gaular	0,893	0,863	0,694	0,711	0,919	0,873	0,841	0,819	-0,022
1431 Jølster	0,767	0,767	0,652	0,644		0,589		0,644	
1432 Førde	0,816	0,823	0,870	0,864	0,524	0,769	0,697	0,811	0,114
1433 Naustdal	0,896	0,885	0,767	0,805	0,680	0,668	0,753	0,758	0,005
1438 Bremanger	0,819	0,760	0,586	0,631	0,957	0,974	0,808	0,819	0,010
1439 Vågsøy	0,824	0,809	0,716	0,702	0,741	0,723	0,750	0,734	-0,017
1441 Selje	0,849	0,829	0,773	0,717	0,611	0,675	0,713	0,721	0,008
1443 Eid	0,917	0,868	0,804	0,798	0,813	0,764	0,832	0,797	-0,035
1444 Hornindal	0,704	0,759	0,967	1,000	0,834	0,819	0,849	0,865	0,016
1445 Gloppen	0,688	0,636	0,732	0,714	0,885	0,826	0,794	0,750	-0,044
1449 Stryn	0,830	0,808	0,683	0,680	0,833	0,629	0,784	0,683	-0,101
1502 Molde	0,833	0,867	0,887	0,874	0,789	0,799	0,830	0,837	0,007
1504 Ålesund	0,831	0,844	0,930	0,913	0,832	0,827	0,863	0,858	-0,005
1505 Kristiansund	0,836	0,841	0,833	0,854	0,696	0,694	0,769	0,776	0,007
1511 Vanylven	0,784	0,558	0,585	0,620	1,000	1,000	0,821	0,785	-0,036
1514 Sande (M, og R,)	0,623	0,716		0,606	0,670	0,694		0,670	
1515 Herøy (M, og R,)	0,853	0,790	0,813	0,808	1,000	1,000	0,909	0,894	-0,015
1516 Ulstein	0,690	0,712	0,816	0,755	0,843	0,797	0,802	0,766	-0,036
1517 Hareid	0,710	0,746		0,736	0,834	0,750		0,745	
1519 Volda	0,764	0,749	0,741	0,716	0,717	0,682	0,735	0,707	-0,028
1520 Ørsta	0,798	0,791	0,793	0,780	0,903	0,804	0,846	0,794	-0,052
1523 Ørskog	0,731	0,586	0,860		0,672	0,559	0,745		
1524 Norddal	0,741	0,776	0,644	0,607	0,585	0,542	0,637	0,612	-0,025

Kommune	Barnehage		Grunnskole		Pleie og omsorg		Samlet		Endring
	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015-16
1525 Stranda	0,785	0,824	0,692	0,684	0,675	0,627	0,704	0,686	-0,017
1526 Stordal	0,650	0,773	1,000	1,000	0,837	0,698	0,851	0,811	-0,039
1528 Sykkylven	0,714	0,642	0,774	0,749	0,917	0,820	0,829	0,760	-0,069
1529 Skodje	1,000	0,946	0,875	0,819	1,000	0,914	0,960	0,890	-0,070
1531 Sula	0,714	0,749	0,947	0,924	0,785	0,852	0,823	0,854	0,031
1532 Giske	0,615	0,678	0,812	0,823	0,897	1,000	0,811	0,876	0,065
1534 Haram	0,725	0,654	0,686	0,681	0,871	0,842	0,780	0,751	-0,030
1535 Vestnes	0,814	0,719	0,737	0,732	0,692	0,675	0,732	0,703	-0,029
1539 Rauma	0,829	0,898	0,743	0,786	0,861	0,857	0,816	0,843	0,026
1543 Nesset	0,624	0,645	0,735	0,732	0,889	0,841	0,784	0,765	-0,019
1545 Midsund	0,778	0,813	0,901	0,889	0,668	0,828	0,766	0,844	0,078
1546 Sandøy	0,700	0,703		0,768	0,471	0,365		0,566	
1547 Aukra	0,702	0,752	0,774	0,762	0,700	0,539	0,724	0,655	-0,069
1548 Fræna	0,831	0,838	0,810	0,807	0,824	0,820	0,821	0,819	-0,002
1551 Eide	0,796	0,711	0,835	0,800	0,921	0,756	0,867	0,761	-0,106
1554 Averøy	0,864	0,782	0,724	0,719	0,834	0,789	0,805	0,765	-0,040
1557 Gjemnes	0,762	0,737	0,807	0,864	0,704	0,746	0,749	0,782	0,033
1560 Tingvoll	0,788	0,709	0,788	0,737	0,839	0,761	0,812	0,743	-0,070
1563 Sunndal	0,767	0,751	0,665	0,669	0,875	0,860	0,784	0,776	-0,009
1566 Sunndal	0,698	0,650	0,757	0,705	0,851	0,842	0,789	0,757	-0,031
1567 Rindal	0,787	0,730	0,788	0,823	0,981	0,854	0,878	0,818	-0,060
1571 Halså	0,566	0,619	0,977	0,871	1,000	1,000	0,902	0,879	-0,023
1573 Smøla	0,881	0,761		0,724	0,633	0,668		0,705	
1576 Aure	0,602	0,624	0,553	0,525	0,695	0,765	0,629	0,658	0,028
1601 Trondheim	1,000	1,000	0,922	0,912	1,000	1,000	0,975	0,972	-0,003
1612 Hemne	0,704	0,616	0,742	0,714	1,000	1,000	0,855	0,827	-0,028
1613 Snillfjord	0,817	0,589	0,831		0,700	0,528	0,767		
1617 Hitra	0,749	0,701	0,733	0,726	0,936	0,931	0,832	0,817	-0,015
1620 Frøya	0,765	0,776	0,680	0,667	0,764	0,757	0,737	0,732	-0,005
1621 Ørland	0,818	0,800	0,820	0,767	0,692	0,658	0,760	0,723	-0,036
1622 Agdenes	0,833	0,751	0,659	0,662	0,996	0,934	0,853	0,808	-0,045
1624 Rissa	0,708	0,648	0,756	0,755	1,000	1,000	0,860	0,847	-0,013
1627 Bjugn	0,937	0,945	0,875	0,866	0,671	0,773	0,792	0,839	0,047
1630 Åfjord	0,557	0,558	0,600	0,615	0,902	0,749	0,732	0,665	-0,067
1632 Roan	0,733	0,723			1,000	0,969			
1633 Osen	0,668	0,631			0,487	0,469			
1634 Oppdal	0,643	0,744	0,720	0,690	0,810	0,823	0,746	0,763	0,017
1635 Rennebu	0,622	0,562	0,659	0,676	0,669	0,678	0,656	0,653	-0,003
1636 Meldal	0,812	0,724	0,813	0,773	0,695	0,623	0,757	0,693	-0,065
1638 Orkdal	0,966	0,992	0,939	0,901	1,000	0,808	0,973	0,876	-0,097
1640 Røros	0,683	0,743	0,802	0,826	1,000	1,000	0,870	0,890	0,020
1644 Holtålen	0,745	0,688	0,816	0,734	0,726	0,783	0,759	0,747	-0,011
1648 Midtre Gauldal	0,776	0,850	0,667	0,674	0,731	0,694	0,720	0,720	0,001
1653 Melhus	0,963	0,902	0,819	0,799	0,912	1,000	0,893	0,915	0,022
1657 Skaun	0,953	0,929	0,846	0,870	0,714	0,694	0,807	0,800	-0,007
1662 Klæbu	0,937	0,842	0,920	0,835	0,744	0,711	0,841	0,779	-0,063
1663 Malvik	0,915	0,918	0,804	0,816	0,624	0,593	0,743	0,733	-0,011
1664 Selbu	0,773	0,714	0,754	0,748	0,883	0,920	0,818	0,821	0,003
1665 Tydal	0,890	0,727			0,858	0,548			
1702 Steinkjer	0,781	0,803	0,807	0,803	0,974	1,000	0,880	0,895	0,016
1703 Namsos	0,811	0,794	0,712	0,689	0,804	0,802	0,776	0,763	-0,013
1711 Meråker	1,000	1,000	0,756	0,795	1,000	0,955	0,921	0,913	-0,008
1714 Stjørdal	0,907	0,847	0,769	0,769	0,940	0,836	0,878	0,817	-0,061
1717 Frøsta	0,689	0,690	0,897	0,908	0,611	0,514	0,720	0,678	-0,042
1718 Leksvik	0,674	0,654	0,938	0,818	0,739	0,745	0,790	0,749	-0,040
1719 Levanger	0,685	0,687	0,816	0,851	0,640	0,634	0,706	0,715	0,009
1721 Verdal	0,886	0,960	0,797	0,784	0,906	0,882	0,867	0,866	0,000

Kommune	Barnehage		Grunnskole		Pleie og omsorg		Samlet		Endring
	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015-16
1724 Verran	0,904	1,000	0,763	0,762	0,400	0,359	0,622	0,623	0,001
1725 Namdalseid	0,829	0,858			0,510	0,476			
1736 Snåsa	0,723	0,683	0,742	0,682	0,777	0,794	0,754	0,735	-0,020
1738 Lierne	0,784	0,687	0,686	0,629	0,755	0,777	0,739	0,710	-0,029
1739 Røyrvik	0,753	0,886			0,773	0,597			
1740 Namsskogan	1,000	0,969			0,757	0,782			
1742 Grong	0,867	0,712	0,610	0,700	1,000	0,841	0,846	0,768	-0,078
1743 Høylandet	0,741	0,716	0,912	0,851	1,000	1,000	0,918	0,893	-0,025
1744 Overhalla	0,771	0,723	0,744	0,812	0,646	0,579	0,704	0,685	-0,019
1748 Fosnes	0,737	0,666			0,959	1,000			
1749 Flatanger	0,721	0,786		0,867	0,638	0,626		0,737	
1750 Vikna	0,770	0,760	0,764	0,742	0,686	0,701	0,729	0,726	-0,002
1751 Nærøy	0,931	0,830	0,607	0,630	0,888	1,000	0,806	0,845	0,039
1755 Leka	1,000	0,897			1,000	0,828			
1756 Inderøy	0,822	0,768	0,753	0,732	0,595	0,563	0,693	0,660	-0,033
1804 Bodø	1,000	1,000	1,000	0,803	0,848	0,851	0,929	0,867	-0,062
1805 Narvik	0,837	0,765	0,689	0,682	0,643	0,676	0,698	0,696	-0,002
1811 Bindal	0,659	0,667	0,696		0,679	0,720	0,680		
1812 Sømna	0,736	0,669	0,663	0,690	0,617	0,826	0,657	0,749	0,093
1813 Brønnøy	0,650	0,767	0,739	0,736	0,726	0,677	0,714	0,715	0,001
1815 Vega	0,963	0,578			0,914	0,837			
1816 Vevelstad		0,909			0,955	1,000			
1818 Herøy (Nordl.)	0,796	0,755	0,869	0,953	0,899	0,720	0,868	0,803	-0,065
1820 Alstahaug	0,572	0,579	0,685	0,679	0,736	0,705	0,685	0,670	-0,015
1822 Leirfjord	0,829	0,855		0,782	0,602	0,527		0,678	
1824 Vefsn	0,741	0,692	0,695	0,702	0,799	0,823	0,753	0,756	0,003
1825 Grane	0,723	0,713	0,862	0,840	0,630	0,973	0,724	0,876	0,151
1826 Hattfjelldal	0,744	0,661	0,623	0,626	0,654	0,544	0,663	0,595	-0,068
1827 Dønna	0,644	0,718		0,691	0,670	0,655		0,680	
1828 Nesna	0,719	0,765	0,766	0,766	0,371	0,448	0,572	0,617	0,045
1832 Hemnes	0,617	0,616	0,633	0,651	0,513	0,581	0,574	0,611	0,037
1833 Rana	0,875	0,888	0,731	0,788	0,805	0,815	0,796	0,821	0,026
1834 Lurøy	0,723	0,737	0,583	0,557	0,836	0,919	0,731	0,764	0,033
1835 Træna	0,775	0,973			0,903	0,628			
1836 Rødøy	0,622	0,579	0,493	0,442	0,721	0,541	0,627	0,517	-0,110
1837 Meløy	0,782	0,783	0,541	0,560	0,695	0,577	0,664	0,615	-0,049
1838 Gildeskål	0,939	0,731	0,545	0,532	0,638	0,645	0,671	0,627	-0,044
1839 Beiarn	0,643	0,740			0,629	0,611			
1840 Saltdal	0,673	0,724	0,766	0,746	0,966	1,000	0,840	0,860	0,020
1841 Fauske	0,817	0,678	0,616	0,610	0,793	0,817	0,741	0,721	-0,020
1845 Sørfold	0,533	0,589	0,548	0,554	0,465	0,522	0,506	0,546	0,040
1848 Steigen	0,717	0,693	0,466	0,501	0,665	0,717	0,611	0,642	0,031
1849 Hamarøy	0,590	0,551		0,733	0,603	0,713		0,686	
1850 Tysfjord	0,781	0,737	0,593	0,527	0,644	0,798	0,656	0,698	0,042
1851 Lødingen				0,780	1,000	0,925			
1852 Tjeldsund	0,714	0,654		0,668	0,573	0,669		0,666	
1853 Evenes	1,000	1,000	0,862		0,586	0,543	0,762		
1854 Ballangen	0,739	0,726	0,733		0,748	0,852	0,741		
1856 Røst	0,882	1,000			0,663	0,542			
1857 Værøy	0,773	0,703			0,894	0,876			
1859 Flakstad	1,000	1,000			0,745	0,643			
1860 Vestvågøy	0,867	0,526	0,729	0,741	0,758	0,622	0,771	0,640	-0,131
1865 Vågan	0,620	0,705	0,689	0,643	0,740	0,820	0,699	0,739	0,040
1866 Hadsel	0,691	0,745		0,621	0,799	0,776		0,719	
1867 Bø (Nordl.)	0,856	0,830	0,664	0,701	0,835	0,788	0,784	0,769	-0,015
1868 Øksnes	0,913	0,665	0,695	0,705	0,627	0,746	0,709	0,716	0,007
1870 Sortland	0,785	0,726	0,719	0,685	0,638	0,658	0,695	0,681	-0,014

Kommune	Barnehage		Grunnskole		Pleie og omsorg		Samlet		Endring samlet
	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015-16
1871 Andøy	0,670	0,620	0,591	0,562	0,802	0,764	0,706	0,669	-0,038
1874 Moskenes	0,699	1,000			0,949	1,000			
1902 Tromsø	0,905	0,971	0,842	0,847	0,856	0,841	0,862	0,870	0,008
1903 Harstad	0,893	0,889	0,730	0,744	0,674	0,689	0,738	0,749	0,011
1911 Kvæfjord	0,809	0,666	0,589	0,575	0,433	0,449	0,562	0,535	-0,027
1913 Skånland	0,744	0,732	0,702	0,681	0,672	0,886	0,697	0,788	0,091
1917 Ibestad	0,817	0,762	0,708		0,720	0,780	0,736		
1919 Gratangen	0,780	0,758			0,752	1,000			
1920 Lavangen	0,701	0,804	0,856	0,824	0,820	0,935	0,807	0,872	0,065
1922 Bardu	0,627	0,683	0,651	0,613	0,742	0,771	0,689	0,702	0,013
1923 Salangen	0,738	0,695	0,707	0,797	0,747	0,733	0,732	0,746	0,014
1924 Målselv	0,901	0,865	0,662	0,658	0,896	1,000	0,822	0,861	0,040
1925 Sørreisa	0,707	0,702	0,781	0,801	0,468	0,477	0,619	0,629	0,010
1926 Dyrøy	0,732	0,884	1,000	0,882	0,759	0,888	0,831	0,885	0,054
1927 Tranøy	0,900	0,655	0,705	0,672	0,548	0,646	0,672	0,656	-0,016
1928 Torsken	0,639	0,695			0,888	1,000			
1929 Berg	0,658	0,695			0,649	0,557			
1931 Lenvik	0,743	0,775	0,653	0,613	1,000	0,957	0,834	0,808	-0,026
1933 Balsfjord	0,721	0,918	0,527	0,519	0,763	0,755	0,678	0,713	0,035
1936 Karlsøy	0,677	0,714			0,573	0,572			
1938 Lyngen	0,682	0,709	0,632	0,671	0,585	0,620	0,621	0,655	0,034
1939 Storfjord	0,669	0,789	0,737	0,639	0,595	0,444	0,656	0,579	-0,077
1940 Kåfjord	0,586	0,721	0,590	0,501	0,482	0,476	0,539	0,535	-0,004
1941 Skjervøy	0,824	0,635	0,637		0,631	0,713	0,673		
1942 Nordreisa	0,659	0,716	0,617	0,641	0,937	1,000	0,776	0,825	0,049
1943 Kvænangen	0,564	0,552			0,343	0,531			
2002 Vardø	0,837	1,000	0,767	0,704	0,542	0,509	0,676	0,674	-0,002
2003 Vadsø	0,938	0,720	0,526	0,573	0,705	0,639	0,696	0,635	-0,061
2004 Hammerfest	0,734	0,695	0,821	0,812	0,734	0,631	0,762	0,703	-0,059
2011 Kautokeino	0,614	0,752		0,503	0,952	1,000		0,788	
2012 Alta	0,783	0,766	1,000	1,000	0,627	0,660	0,780	0,792	0,012
2014 Loppa	0,624	0,653			0,664	0,607			
2015 Hasvik	0,663	0,791			0,865	0,912			
2017 Kvalsund	0,860	0,656			0,619	0,493			
2018 Måsøy	0,712	0,822			0,495	0,513			
2019 Nordkapp	0,753	0,600	0,812	0,744	0,559	0,551	0,682	0,623	-0,058
2020 Porsanger	0,763	0,776	0,476	0,492	1,000	0,994	0,781	0,786	0,005
2021 Karasjok	0,785	0,798	0,548	0,502	0,761	0,746	0,697	0,678	-0,019
2022 Lebesby	0,724	0,711	0,630	0,594	0,383	0,635	0,534	0,638	0,104
2023 Gamvik	0,645	0,796			0,528	0,473			
2024 Berlevåg	0,682	0,654	0,698		0,521	0,477	0,612		
2025 Deatnu Tana	0,770	0,688	0,577	0,577	1,000	0,760	0,815	0,686	-0,129
2027 Nesseby	0,745	0,813			0,559	0,508			
2028 Båtsfjord	0,763	0,784	0,617		0,558	0,601	0,620		
2030 Sør-Varanger	1,000	0,967	1,000	1,000	0,918	0,900	0,961	0,946	-0,015

Kilde: Senter for økonomisk forskning

Vedlegg 14 Konesesjonskraft og eiendomsskatt 2001-2016

I dette vedlegget grupperes kommunene etter nivået på inntekter fra konesesjonskraft og eiendomsskatt.inntekter fra konesesjonskraft er definert som summen av hjemfallsinntekter og konesesjonskraftinntekter som fritt kan benyttes til dekning av kommunale utgifter.

Konesesjonsavgifter som er bundet til næringsformål er holdt utenfor. Naturressursskatt er inkludert i skatt på inntekt og formue.

Tabell 1 Antall kommuner i hver gruppe når kommunene er gruppert etter nivå på eiendomsskatt og konesesjonskraftinntekter målt i prosent av landsgjennomsnittet¹ for ordinær skatt på inntekt og formue inkl. naturressursskatt. 2001-2016

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009 ³	2010 ³	2011	2012	2013	2014	2015	2016
>100 prosent	6	6	7	6	9	10	14	16	15	14	16	17	15	17	16	16
50-100 prosent	16	13	15	18	15	20	25	25	25	25	32	27	25	23	23	22
25-50 prosent	21	21	23	21	28	31	30	33	37	36	34	34	39	43	51	46
10-25 prosent	45	46	54	54	53	58	73	74	82	94	109	119	119	141	144	160
5-10 prosent	66	68	68	66	72	63	64	72	78	82	80	74	84	80	87	91
0-5 prosent	106	119	109	116	122	120	100	97	92	82	66	74	67	48	44	37
0 prosent	174	160	157	152	133	128	124	112	100	96	92	83	78	75	62	55
Totalt ²	434	433	433	433	432	430	430	429	429	429	429	428	427	427	427	427

¹ Grupperingen er gjort i forhold til bruttointekter.

² Utenom Oslo

³ Bruddet i tidsserien mellom 2009 og 2010 består i at konesesjonsavgift ikke lenger inngår i "skatt på inntekt og formue". For alle kommuner med eiendomsskatt utgjør derfor denne nå et litt høyere relativt nivå enn i tidligere utgaver av TBU's høringsrapport. I alt 12 kommuner er av denne grunn flyttet opp én kategori, ettersom kommunen lå rett under kategorigrensen før inntektsdefinisjonen ble endret, men ligger rett over etter endringen. Antall kommuner med høyere andel enn 10 prosent på eiendomsskatt og konesesjonskraftinntekter (de 4 høyeste kategoriene) økte med 10. Uten endringen i inntektsdefinisjonen ville dette antallet økt med bare 4 kommuner (i 2010).

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 2 Gjennomsnittlig kommunestørrelse når kommunene er gruppert etter nivå på eiendomsskatt og konesesjonskraftinntekter målt i prosent av landsgjennomsnittet¹ for ordinær skatt på inntekt og formue inkl. naturressursskatt. Grupperingen er gjort i forhold til bruttointekter. 2001-2016

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009 ³	2010 ²	2011	2012	2013	2014	2015	2016
>100 prosent	1 453	1 467	1 518	1 610	1 729	1 647	1 744	1 791	1 751	1 977	2 167	2 180	2 040	2 330	1 983	2 069
50-100 prosent	3 126	2 552	2 615	2 583	3 231	3 680	3 915	3 765	3 932	3 847	3 535	3 808	3 770	3 645	4 232	3 996
25-50 prosent	4 492	4 220	3 853	3 502	3 284	2 803	2 704	3 273	3 497	3 459	3 676	3 604	4 513	3 708	3 969	3 276
10-25 prosent	5 353	4 973	5 315	7 100	9 386	9 980	10 170	11 191	9 484	10 354	11 674	10 599	10 617	11 036	12 699	12 424
5-10 prosent	19 769	19 288	20 054	20 042	18 265	19 848	19 581	17 253	14 314	13 423	11 245	12 512	11 265	11 094	11 696	11 222
0-5 prosent	8 068	7 704	7 819	7 416	7 583	8 178	7 581	7 324	10 482	11 304	12 789	13 747	15 133	13 336	7 065	9 215
0 prosent	8 280	8 898	8 876	8 944	8 894	8 704	9 479	10 403	11 113	10 648	11 269	10 912	11 575	14 774	16 607	16 981
Totalt ²	9 204	9 264	9 318	9 366	9 436	9 539	9 611	9 736	9 846	9 957	10 072	10 216	10 368	10 479	10 581	10 581

¹ Utenom Oslo

² Brudd i tidsserien mellom 2009 og 2010: De ulike gruppenes folketall er bare i liten grad endret som følge av at kommuner har en annen kategori enn de ville hatt etter tidligere inntektsdefinisjon.

³ De ulike gruppenes folketall er bare i liten grad endret som følge av at kommuner har en annen kategori enn de ville hatt etter tidligere inntektsdefinisjon.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 3 viser kommunenes inntekter fra eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter i 2016. Kommunene er rangert etter kommunenes nivå på disse skattene målt i andel av landsgjennomsnittet for ordinær skatt på inntekt og formue inkl. naturressursskatt og konsesjonskraft.

Tabell 3 Inntekter fra skatt på inntekt og formue (inkl. naturressursskatt), eiendomsskatt, konsesjonskraft og hjemfall samt rammetilskudd. 2015. Kroner per innbygger

Kommune	Innbygger- tall	Skatt inntekt og formue (inkl. natur- ressursskatt)	Eiendomsskatt verk og bruk (annen eiendom)	Eiendoms- skatt boliger og fritids- eiendom	Konsesjons- kraft og hjemfalls- inntekter	Sum skatt	Ramme- tilskudd	Sum inntekter	Eiendomsskatt og konsesjons- krafti pst. av landsgj.snittet for skatt på inntekt og formue ¹
0101 Halden	30 544	22 748	1 203	1 354	-	25 305	27 698	53 003	10,21 %
0104 Moss	32 182	24 259	91	2 455	-	26 805	24 448	51 253	10,16 %
0105 Sarpsborg	54 678	22 952	1 305	2 139	25	26 421	27 657	54 079	13,85 %
0106 Fredrikstad	78 967	23 933	853	2 213	-	26 999	24 994	51 992	12,24 %
0111 Hvaler	4 511	28 191	-	7 840	-	36 031	21 241	57 272	31,29 %
0118 Aremark	1 404	23 249	306	3 214	49	26 818	42 811	69 629	14,24 %
0119 Marker	3 610	23 804	581	2 291	-	26 676	31 774	58 450	11,46 %
0121 Rømskog	672	29 856	-	-	-	29 856	51 152	81 007	0,00 %
0122 Trøgstad	5 343	23 511	-	2 243	54	25 809	30 025	55 834	9,17 %
0123 Spydeberg	5 736	25 889	1 609	-	320	27 817	16 019	43 836	7,70 %
0124 Askim	15 615	24 461	2 976	-	140	27 577	25 621	53 198	12,44 %
0125 Eidsberg	11 396	23 138	-	-	-	23 138	28 940	52 078	0,00 %
0127 Skiptvet	3 742	23 704	3 812	-	150	27 666	30 450	58 116	15,81 %
0128 Rakkestad	8 084	23 909	522	2 889	-	27 321	31 609	58 930	13,62 %
0135 Råde	7 357	25 744	220	1 216	-	27 180	24 557	51 737	5,73 %
0136 Rygge	15 458	26 367	620	2 552	-	29 539	22 573	52 111	12,66 %
0137 Våler	5 186	24 372	421	2 791	-	27 584	25 980	53 564	12,82 %
0138 Hobøl	5 382	24 980	18	1 357	-	26 355	16 991	43 346	5,49 %
0211 Vestby	16 732	28 775	1 477	-	-	30 252	21 313	51 565	5,90 %
0213 Ski	30 261	29 704	-	-	-	29 704	21 382	51 086	0,00 %
0214 Ås	18 992	26 567	1 162	-	-	27 729	22 147	49 876	4,64 %
0215 Frogn	15 695	35 196	-	-	-	35 196	15 950	51 146	0,00 %
0216 Nesodden	18 623	29 859	247	-	-	30 106	19 168	49 273	0,99 %
0217 Oppegård	26 792	35 999	-	-	-	35 999	17 120	53 118	0,00 %
0219 Bærum	122 348	47 545	-	-	-	47 545	11 733	59 278	0,00 %
0220 Asker	60 106	44 954	-	-	-	44 954	12 281	57 235	0,00 %
0221 Aurskog-Høland	15 914	22 052	-	959	-	23 011	27 530	50 541	3,83 %
0226 Sørums	17 443	27 897	403	836	12	29 147	23 669	52 816	4,99 %
0227 Fet	11 374	28 644	128	1 500	-	30 272	20 406	50 677	6,50 %
0228 Rælingen	17 426	28 351	-	-	-	28 351	20 736	49 086	0,00 %
0229 Enebakk	10 870	25 698	-	-	-	25 698	23 903	49 601	0,00 %
0230 Lørenskog	36 368	30 432	1 660	-	-	32 092	17 720	49 812	6,63 %
0231 Skedsmo	52 522	29 235	52	1 249	-	30 536	20 091	50 628	5,19 %
0233 Nittedal	22 857	30 779	371	1 121	-	32 270	20 548	52 819	5,95 %
0234 Gjerdrum	6 323	32 157	-	-	-	32 157	20 511	52 668	0,00 %

									Eiendomsskatt og konesjons- krafti pst. av landsgj.snittet for skatt på inntekt og formue ¹
Kommune	Innbygger- tall	Skatt inntekt og formue (inkl. natur- ressursskatt)	Eiendomsskatt verk og bruk (annen eiendom)	Eiendoms- skatt boliger og fritids- eiendom	Konesjons- kraft og hjemfalls- inntekter	Sum skatt	Ramme- tilskudd	Sum inntekter	
0235 Ullensaker	34 189	26 846	-	-	-	26 846	22 845	49 691	0,00 %
0236 Nes	20 783	23 963	307	1 038	29	25 337	24 400	49 738	5,49 %
0237 Eidsvoll	23 811	23 003	-	-	19	23 023	27 225	50 248	0,08 %
0238 Nannestad	12 267	25 002	-	-	1	25 003	24 826	49 829	0,00 %
0239 Hurdal	2 837	21 177	-	-	-	21 177	34 416	55 592	0,00 %
0301 Oslo	658 390	46 459	18	368	-	46 845	14 476	61 321	
0402 Kongsvinger	17 835	23 470	206	1 950	138	25 764	26 635	52 399	9,15 %
0403 Hamar	30 120	26 531	365	4 571	-	31 467	23 231	54 699	19,70 %
0412 Ringsaker	33 597	22 400	104	3 049	25	25 577	27 363	52 940	12,68 %
0415 Løten	7 588	20 411	335	2 012	-	22 758	30 330	53 088	9,36 %
0417 Stange	20 119	22 432	214	3 230	20	25 896	27 004	52 899	13,82 %
0418 Nord-Odal	5 131	19 500	369	2 454	-	22 323	35 582	57 904	11,27 %
0419 Sør-Odal	7 901	22 971	687	2 193	-	25 852	27 409	53 261	11,50 %
0420 Eidskog	6 142	19 916	337	2 493	-	22 746	37 358	60 105	11,30 %
0423 Grue	4 763	21 129	166	2 517	-	23 811	37 518	61 329	10,71 %
0425 Åsnes	7 456	20 179	92	1 279	-	21 551	37 278	58 829	5,47 %
0426 Våler	3 760	21 216	651	1 215	459	23 540	35 835	59 375	9,28 %
0427 Elverum	21 030	22 345	397	2 724	-	25 467	27 797	53 264	12,46 %
0428 Trysil	6 525	21 996	645	3 497	478	26 616	36 113	62 729	18,44 %
0429 Åmot	4 429	22 028	2 710	864	1 560	27 161	35 593	62 754	20,49 %
0430 Stor-Elvdal	2 600	19 785	-	3 023	327	23 135	41 075	64 210	13,37 %
0432 Rendalen	1 881	21 855	7 746	-	568	30 169	44 016	74 186	33,18 %
0434 Engerdal	1 305	18 972	940	1 804	97	21 812	57 947	79 759	11,34 %
0436 Tolga	1 620	18 793	464	1 426	-	20 683	49 377	70 060	7,54 %
0437 Tynset	5 580	21 869	2 287	1 485	1 032	26 673	36 788	63 460	19,17 %
0438 Alvdal	2 426	21 811	3 462	1 908	534	27 715	40 001	67 716	23,57 %
0439 Folldal	1 592	19 862	1 369	2 085	-	23 317	44 980	68 296	13,79 %
0441 Os	1 956	20 589	382	1 953	-	22 925	44 768	67 694	9,32 %
0501 Lillehammer	27 476	26 558	1 320	1 984	-	29 862	23 137	52 998	13,19 %
0502 Gjøvik	30 137	23 598	453	2 909	16	26 976	25 220	52 195	13,48 %
0511 Dovre	2 701	22 020	337	172	-	22 529	37 585	60 114	2,03 %
0512 Lesja	2 055	22 860	681	-	4 063	27 605	42 683	70 288	18,94 %
0513 Skjåk	2 204	25 565	7 544	-	3 267	36 376	33 101	69 477	43,15 %
0514 Lom	2 347	21 620	2 014	743	3 023	27 400	36 625	64 025	23,07 %
0515 Vågå	3 664	20 473	2 460	1 635	1 312	25 879	38 328	64 207	21,58 %
0516 Nord-Fron	5 741	27 291	6 940	1 807	2 625	38 664	28 063	66 727	45,39 %
0517 Sel	5 935	18 947	515	2 877	161	22 499	38 020	60 519	14,18 %
0519 Sør-Fron	3 154	25 444	4 057	2 189	2 483	34 172	32 433	66 605	34,84 %
0520 Ringeby	4 462	23 208	907	4 416	-	28 530	34 184	62 713	21,24 %
0521 Øyer	5 072	25 891	1 475	3 575	227	31 168	25 590	56 757	21,06 %
0522 Gausdal	6 227	22 643	325	3 485	-	26 454	30 900	57 353	15,21 %
0528 Østre-Toten	14 906	22 222	153	1 599	-	23 973	29 194	53 167	6,99 %

									Eiendomsskatt og konesjons- krafti pst. av landsgj.snittet for skatt på inntekt og formue ¹
Kommune	Innbygger- tall	Skatt inntekt og formue (inkl. natur- ressursskatt)	Eiendomsskatt verk og bruk (annen eiendom)	Eiendoms- skatt boliger og fritids- eiendom	Konesjons- kraft og hjemfalls- inntekter	Sum skatt	Ramme- tilskudd	Sum inntekter	
0529 Vestre Toten	13 180	21 938	954	2 215	-	25 107	28 223	53 330	12,65 %
0532 Jevnaker	6 629	22 286	308	981	36	23 612	27 855	51 467	5,29 %
0533 Lunner	9 044	25 355	94	1 475	-	26 925	25 617	52 542	6,26 %
0534 Gran	13 695	24 147	33	505	27	24 712	28 126	52 838	2,26 %
0536 Søndre Land	5 758	19 323	-	-	47	19 370	33 422	52 792	0,19 %
0538 Nordre Land	6 751	21 125	2 444	2 529	636	26 735	33 381	60 116	22,39 %
0540 Sør-Aurdal	3 058	21 840	2 759	2 916	-	27 515	42 224	69 739	22,65 %
0541 Etnedal	1 321	21 345	418	4 780	-	26 543	53 684	80 227	20,74 %
0542 Nord-Aurdal	6 458	24 901	2 314	2 127	1 116	30 458	28 041	58 499	22,18 %
0543 Vestre Slidre	2 168	25 023	2 727	4 501	1 449	33 700	34 910	68 610	34,63 %
0544 Øystre Slidre	3 220	25 416	711	-	1 827	27 954	31 361	59 315	10,13 %
0545 Vang	1 590	28 080	5 068	-	3 795	36 943	38 572	75 515	35,37 %
0602 Drammen	67 895	27 888	-	-	-	27 888	22 453	50 340	0,00 %
0604 Kongsberg	27 013	30 378	1 510	1 450	-	33 338	19 922	53 260	11,81 %
0605 Ringerike	29 801	24 878	731	1 089	47	26 744	24 302	51 047	7,45 %
0612 Hole	6 767	32 086	-	1 949	-	34 035	20 677	54 712	7,78 %
0615 Flå	1 074	25 176	2 812	-	4 729	32 717	42 943	75 660	30,10 %
0616 Nes	3 422	26 286	5 849	647	-	32 781	29 502	62 283	25,92 %
0617 Gol	4 578	26 996	3 043	2 472	3 640	36 152	30 063	66 214	36,54 %
0618 Hemsedal	2 422	28 786	4 072	-	-	32 858	28 266	61 123	16,25 %
0619 Ål	4 711	27 456	5 417	-	-	32 873	30 768	63 641	21,62 %
0620 Hol	4 497	36 432	10 316	4 844	7 022	58 614	18 894	77 508	88,53 %
0621 Sigdal	3 512	30 347	603	4 342	-	35 292	30 137	65 430	19,74 %
0622 Krødsherad	2 275	29 669	860	-	-	30 529	31 667	62 196	3,43 %
0623 Modum	13 794	24 730	1 739	-	-	26 469	26 295	52 764	6,94 %
0624 Øvre Eiker	18 205	26 118	-	-	-	26 118	23 679	49 797	0,00 %
0625 Nedre Eiker	24 431	23 915	-	-	70	23 985	25 946	49 930	0,28 %
0626 Lier	25 731	31 771	-	-	-	31 771	20 120	51 890	0,00 %
0627 Røyken	21 492	28 862	-	-	-	28 862	21 882	50 744	0,00 %
0628 Hurum	9 413	25 783	-	-	-	25 783	24 809	50 592	0,00 %
0631 Flesberg	2 699	26 057	1 198	3 739	30	31 024	33 993	65 017	19,82 %
0632 Rollag	1 404	25 375	4 573	4 412	2 405	36 766	46 782	83 548	45,46 %
0633 Nore og Uvdal	2 548	32 340	15 900	-	5 002	53 242	33 106	86 348	83,42 %
0701 Horten	27 178	23 450	-	-	-	23 450	25 706	49 156	0,00 %
0702 Holmestrand	10 741	24 719	851	-	-	25 570	23 725	49 296	3,40 %
0704 Tønsberg	42 276	27 669	-	-	-	27 669	22 150	49 819	0,00 %
0706 Sandefjord	45 820	26 287	-	-	-	26 287	23 607	49 894	0,00 %
0709 Larvik	43 867	24 729	-	-	-	24 729	25 756	50 485	0,00 %
0711 Svelvik	6 604	24 260	124	1 142	-	25 526	25 116	50 642	5,05 %
0713 Sande	9 297	26 637	-	1 907	-	28 544	24 395	52 938	7,61 %
0714 Hof	3 163	23 158	-	-	-	23 158	33 000	56 158	0,00 %
0716 Re	9 361	24 406	373	1 461	-	26 241	27 461	53 701	7,32 %

									Eiendomsskatt og konesjons- krafti pst. av landsgj.snittet for skatt på inntekt og formue ¹
Kommune	Innbygger- tall	Skatt inntekt og formue (inkl. natur- ressursskatt)	Eiendomsskatt verk og bruk (annen eiendom)	Eiendoms- skatt boliger og fritids- eiendom	Konesjons- kraft og hjemfalls- inntekter	Sum skatt	Ramme- tilskudd	Sum inntekter	
0719 Andebu	5 937	22 083	-	-	-	22 083	29 850	51 932	0,00 %
0720 Stokke	11 657	24 274	-	-	-	24 274	24 397	48 671	0,00 %
0722 Nøtterøy	21 621	29 851	-	-	-	29 851	21 352	51 203	0,00 %
0723 Tjøme	4 971	28 573	-	-	-	28 573	21 933	50 506	0,00 %
0728 Lardal	2 474	23 758	-	-	-	23 758	34 045	57 803	0,00 %
0805 Porsgrunn	35 955	25 015	1 589	2 077	-	28 681	23 965	52 646	14,63 %
0806 Skien	53 952	24 055	683	1 775	-	26 514	25 231	51 745	9,81 %
0807 Notodden	12 717	23 685	2 194	2 567	473	28 918	30 848	59 766	20,89 %
0811 Siljan	2 335	23 250	1 019	2 239	-	26 508	33 089	59 597	13,00 %
0814 Bamble	14 088	25 207	3 400	1 220	2	29 828	23 935	53 764	18,45 %
0815 Kragerø	10 607	22 543	432	3 429	63	26 466	30 043	56 510	15,66 %
0817 Drangedal	4 136	20 160	268	2 382	-	22 809	39 127	61 936	10,57 %
0819 Nome	6 534	21 846	1 306	2 189	322	25 664	32 967	58 631	15,24 %
0821 Bø	6 101	21 718	137	3 111	-	24 966	31 313	56 279	12,96 %
0822 Sauherad	4 338	22 242	411	2 250	-	24 903	32 187	57 090	10,62 %
0826 Tinn	5 940	31 475	13 975	-	3 280	48 729	28 933	77 662	68,87 %
0827 Hjørtedal	1 613	25 197	6 652	4 262	1 975	38 087	41 646	79 733	51,45 %
0828 Seljord	2 991	25 981	3 206	-	1 307	30 494	34 171	64 665	18,01 %
0829 Kviteseid	2 448	24 170	1 422	-	641	26 232	37 346	63 579	8,23 %
0830 Nissedal	1 443	27 496	7 376	3 707	2 132	40 711	39 942	80 653	52,74 %
0831 Fyresdal	1 323	23 716	7 469	-	4 307	35 491	44 419	79 910	47,00 %
0833 Tokke	2 246	33 695	17 723	-	5 281	56 699	28 549	85 248	91,81 %
0834 Vinje	3 727	37 493	16 434	-	8 995	62 921	23 387	86 309	101,49 %
0901 Risør	6 920	24 187	180	2 799	-	27 166	28 756	55 922	11,89 %
0904 Grimstad	22 550	26 800	505	2 433	-	29 739	22 949	52 687	11,73 %
0906 Arendal	44 313	24 387	399	2 077	-	26 862	24 833	51 695	9,88 %
0911 Gjerstad	2 473	20 587	679	2 512	-	23 778	39 719	63 497	12,74 %
0912 Vegårshei	2 036	19 002	-	1 460	-	20 462	45 873	66 335	5,83 %
0914 Tvedestrand	6 014	23 250	-	-	-	23 250	32 081	55 331	0,00 %
0919 Froland	5 618	21 210	2 855	-	-	24 065	32 145	56 210	11,40 %
0926 Lillesand	10 577	26 295	280	1 936	-	28 511	16 893	45 404	8,84 %
0928 Birkenes	5 147	19 488	1 222	2 277	-	22 988	34 825	57 813	13,97 %
0929 Åmli	1 847	23 888	5 028	1 741	1 272	31 929	45 467	77 396	32,09 %
0935 Iveland	1 317	20 942	5 491	-	-	26 433	46 046	72 478	21,91 %
0937 Evje og Hornnes	3 582	20 888	865	-	137	21 890	34 534	56 424	4,00 %
0938 Bygland	1 204	24 068	7 346	-	3 460	34 874	49 024	83 898	43,13 %
0940 Valle	1 242	35 598	24 845	-	4 779	65 223	32 995	98 218	118,24 %
0941 Bykle	945	73 655	50 850	-	13 969	138 474	10 246	148 720	258,71 %
1001 Kristiansand	88 447	26 373	781	2 342	-	29 495	22 824	52 320	12,46 %
1002 Mandal	15 529	23 537	-	2 434	-	25 971	28 181	54 152	9,71 %
1003 Farsund	9 705	23 990	2 102	919	-	27 011	27 194	54 205	12,06 %
1004 Flekkefjord	9 096	25 832	959	1 395	224	28 411	30 264	58 674	10,29 %

									Eiendomsskatt og konesjons- krafti pst. av landsgj.snittet for skatt på inntekt og formue ¹
Kommune	Innbygger- tall	Skatt inntekt og formue (inkl. natur- ressursskatt)	Eiendomsskatt verk og bruk (annen eiendom)	Eiendoms- skatt boliger og fritids- eiendom	Konesjons- kraft og hjemfalls- inntekter	Sum skatt	Ramme- tilskudd	Sum inntekter	
1014 Vennesla	14 308	20 215	2 655	1 193	214	24 278	30 799	55 077	16,22 %
1017 Songdalen	6 419	20 471	516	802	-	21 789	31 822	53 611	5,26 %
1018 Søgne	11 260	25 019	175	1 474	-	26 667	23 552	50 219	6,58 %
1021 Mamardal	2 290	21 434	3 079	-	677	25 190	43 452	68 642	14,99 %
1026 Åseral	942	36 178	26 169	-	3 995	66 342	36 915	103 257	120,39 %
1027 Audnedal	1 750	21 071	1 250	1 070	155	23 547	46 222	69 769	9,88 %
1029 Lindesnes	4 943	22 647	1 751	-	-	24 398	32 804	57 203	6,99 %
1032 Lyngdal	8 497	21 242	-	-	-	21 242	30 859	52 101	0,00 %
1034 Hægebostad	1 702	22 450	-	-	8	22 458	43 522	65 981	0,03 %
1037 Kvinesdal	5 981	25 991	10 677	-	904	37 572	31 532	69 104	46,22 %
1046 Sirdal	1 832	50 020	37 841	-	7 540	95 401	22 634	118 035	181,13 %
1101 Eigersund	14 942	27 999	375	1 507	24	29 906	23 058	52 964	7,61 %
1102 Sandnes	74 820	30 317	-	-	-	30 317	20 007	50 324	0,00 %
1103 Stavanger	132 644	38 137	1 193	1 165	-	40 494	13 903	54 397	9,41 %
1106 Haugesund	36 951	26 537	165	2 523	-	29 226	22 707	51 933	10,73 %
1111 Sokndal	3 313	24 569	2 395	1 622	-	28 586	33 415	62 001	16,03 %
1112 Lund	3 243	22 352	425	1 270	85	24 132	36 169	60 301	7,10 %
1114 Bjerkreim	2 825	26 035	863	1 772	-	28 671	32 749	61 420	10,52 %
1119 Hå	18 591	25 172	-	-	-	25 172	24 384	49 556	0,00 %
1120 Klepp	18 970	28 151	-	-	60	28 210	21 847	50 057	0,24 %
1121 Time	18 572	28 753	-	-	60	28 813	22 151	50 964	0,24 %
1122 Gjesdal	11 853	26 166	514	849	318	27 847	24 452	52 299	6,71 %
1124 Sola	26 096	37 813	-	-	-	37 813	15 486	53 299	0,00 %
1127 Randaberg	10 737	33 017	772	598	-	34 387	18 988	53 376	5,47 %
1129 Forsand	1 238	42 900	35 279	-	-	78 179	33 212	111 390	140,80 %
1130 Strand	12 464	26 249	880	1 506	134	28 769	26 536	55 305	10,06 %
1133 Hjelmeland	2 737	34 498	9 184	1 941	5 014	50 636	30 065	80 701	64,41 %
1134 Suldal	3 903	36 132	30 408	-	3 440	69 980	28 896	98 876	135,09 %
1135 Sauda	4 710	27 675	6 676	1 918	3 444	39 713	30 193	69 907	48,05 %
1141 Finnøy	3 221	26 741	199	4 379	-	31 319	34 432	65 751	18,27 %
1142 Rennesøy	4 856	31 531	297	-	-	31 829	25 918	57 747	1,19 %
1144 Kvitsøy	524	23 994	406	-	-	24 401	65 155	89 555	1,62 %
1145 Bokn	865	23 428	14 001	-	-	37 429	52 423	89 852	55,88 %
1146 Tysvær	10 925	24 165	17 039	-	-	41 203	29 259	70 462	68,00 %
1149 Karmøy	42 187	24 455	1 893	841	-	27 189	24 724	51 913	10,91 %
1151 Utsira	200	22 905	2 200	2 150	-	27 255	135 770	163 025	17,36 %
1160 Vindafjord	8 788	27 429	981	938	-	29 348	29 335	58 683	7,66 %
1201 Bergen	277 391	31 391	816	1 954	-	34 161	18 652	52 813	11,05 %
1211 Etne	4 106	24 471	1 850	2 368	651	29 340	33 314	62 653	19,43 %
1216 Sveio	5 593	23 405	231	1 348	-	24 984	32 542	57 526	6,30 %
1219 Bømlo	11 778	28 627	181	2 354	-	31 161	27 864	59 025	10,12 %
1221 Stord	18 775	26 030	862	1 258	-	28 150	23 560	51 710	8,46 %

									Eiendomsskatt og konesjons- krafti pst. av landsgj.snittet for skatt på inntekt og formue ¹
Kommune	Innbygger- tall	Skatt inntekt og formue (inkl. natur- ressursskatt)	Eiendomsskatt verk og bruk (annen eiendom)	Eiendoms- skatt boliger og fritids- eiendom	Konesjons- kraft og hjemfalls- inntekter	Sum skatt	Ramme- tilskudd	Sum inntekter	
1222 Fitjar	3 140	26 878	3 534	1 124	-	31 536	32 047	63 583	18,59 %
1223 Tysnes	2 797	27 282	603	3 033	-	30 918	35 924	66 842	14,51 %
1224 Kvinnherad	13 271	27 867	4 980	1 049	2 952	36 849	26 795	63 644	35,85 %
1227 Jondal	1 104	25 122	3 524	-	3 983	32 629	50 554	83 183	29,96 %
1228 Odda	6 930	30 180	11 551	-	11 602	53 333	26 767	80 100	92,41 %
1231 Ullensvang	3 401	23 879	1 858	1 775	10 518	38 031	40 957	78 988	56,48 %
1232 Eidfjord	925	57 067	53 269	-	6 732	117 068	20 418	137 486	239,48 %
1233 Ulvik	1 116	30 621	8 306	-	-	38 927	43 711	82 638	33,15 %
1234 Granvin	920	22 836	3 107	2 209	-	28 151	50 138	78 289	21,21 %
1235 Voss	14 425	25 169	2 345	1 681	1 033	30 228	29 286	59 515	20,19 %
1238 Kvam	8 475	25 097	2 159	2 804	4 767	34 827	32 723	67 550	38,83 %
1241 Fusa	3 876	26 483	2 129	1 446	-	30 059	33 515	63 573	14,27 %
1242 Samnanger	2 443	26 824	4 120	2 047	972	33 963	33 562	67 525	28,49 %
1243 Os	19 742	26 537	-	-	-	26 537	18 349	44 886	0,00 %
1244 Austevoll	5 118	39 179	619	-	-	39 798	24 083	63 880	2,47 %
1245 Sund	6 975	24 096	53	1 476	-	25 625	28 089	53 715	6,10 %
1246 Fjell	24 870	27 504	216	(1)	-	27 720	21 505	49 224	0,86 %
1247 Askøy	28 380	24 115	89	-	-	24 203	27 037	51 240	0,35 %
1251 Vaksdal	4 125	24 459	6 386	1 646	2 894	35 385	35 840	71 225	43,61 %
1252 Modalen	381	64 982	56 874	-	131	121 987	44 609	166 596	227,52 %
1253 Osterøy	7 957	22 498	606	1 683	-	24 787	29 100	53 887	9,14 %
1256 Meland	7 812	23 754	675	1 730	-	26 159	29 346	55 505	9,60 %
1259 Øygarden	4 852	24 100	31 083	-	-	55 183	30 013	85 196	124,06 %
1260 Radøy	5 077	22 823	723	1 724	-	25 271	31 345	56 616	9,77 %
1263 Lindås	15 607	25 424	10 473	-	9	35 905	26 571	62 476	41,83 %
1264 Austrheim	2 858	30 986	4 403	-	-	35 390	27 894	63 284	17,58 %
1265 Fedje	576	23 859	3 665	-	-	27 524	67 408	94 932	14,63 %
1266 Masfjorden	1 701	31 821	13 706	-	2 942	48 469	40 333	88 802	66,45 %
1401 Flora	11 923	27 460	813	2 254	-	30 526	27 094	57 620	12,24 %
1411 Gulen	2 370	30 020	3 921	2 512	49	36 502	39 135	75 636	25,87 %
1412 Solund	785	25 804	-	2 055	-	27 859	55 187	83 046	8,20 %
1413 Hyllestad	1 395	25 330	1 217	2 524	222	29 292	44 252	73 544	15,82 %
1416 Høyanger	4 161	26 452	8 425	1 724	17 049	53 650	33 284	86 934	108,56 %
1417 Vik	2 689	31 147	7 086	2 675	4 217	45 125	34 338	79 463	55,79 %
1418 Balestrand	1 294	24 006	5 004	-	10 760	39 770	47 958	87 729	62,92 %
1419 Leikanger	2 298	26 756	1 322	2 092	-	30 170	30 103	60 273	13,63 %
1420 Sogndal	7 839	25 331	2 755	2 226	96	30 407	25 225	55 632	20,26 %
1421 Aurland	1 764	43 779	31 171	-	15 600	90 550	22 376	112 926	186,67 %
1422 Lærdal	2 172	31 639	7 864	-	-	39 503	30 566	70 069	31,39 %
1424 Årdal	5 359	30 504	11 456	2 490	-	44 451	24 370	68 821	55,66 %
1426 Luster	5 093	29 273	12 016	-	1 234	42 523	30 633	73 156	52,88 %
1428 Askvoll	3 023	23 496	248	1 239	-	24 982	39 362	64 344	5,93 %

									Eiendomsskatt og konesjons- krafti pst. av landsgj.snittet for skatt på inntekt og formue ¹
Kommune	Innbygger- tall	Skatt inntekt og formue (inkl. natur- ressursskatt)	Eiendomsskatt verk og bruk (annen eiendom)	Eiendoms- skatt boliger og fritids- eiendom	Konesjons- kraft og hjemfalls- inntekter	Sum skatt	Ramme- tilskudd	Sum inntekter	
1429 Fjaler	2 830	22 911	653	1 750	110	25 424	44 049	69 472	10,03 %
1430 Gaular	2 942	22 212	485	1 509	718	24 925	40 383	65 308	10,83 %
1431 Jølster	3 020	23 549	3 368	1 608	724	29 248	36 246	65 494	22,75 %
1432 Førde	12 900	28 540	1 261	1 244	54	31 099	23 788	54 886	10,21 %
1433 Naustdal	2 840	23 880	492	2 170	-	26 542	37 471	64 013	10,63 %
1438 Bremanger	3 846	26 554	8 633	855	3 735	39 776	39 566	79 342	52,77 %
1439 Vågsøy	6 046	25 661	699	1 432	-	27 792	31 263	59 056	8,51 %
1441 Selje	2 774	22 867	-	2 240	-	25 107	37 914	63 021	8,94 %
1443 Eid	6 015	22 634	-	1 783	6	24 424	30 521	54 945	7,14 %
1444 Homindal	1 200	20 115	-	-	183	20 298	48 883	69 181	0,73 %
1445 Gloppen	5 784	23 643	1 373	944	505	26 465	36 270	62 735	11,26 %
1449 Stryn	7 168	24 949	268	1 277	4	26 499	31 808	58 307	6,19 %
1502 Molde	26 732	27 005	159	3 328	-	30 492	21 217	51 709	13,92 %
1504 Ålesund	46 747	27 740	337	1 796	-	29 873	20 589	50 462	8,51 %
1505 Kristiansund	24 526	24 698	1 011	2 383	-	28 092	24 909	53 001	13,55 %
1511 Vanylven	3 256	22 979	-	-	63	23 042	37 950	60 992	0,25 %
1514 Sande	2 559	25 004	-	-	-	25 004	37 558	62 562	0,00 %
1515 Herøy	8 972	28 984	-	-	-	28 984	23 527	52 511	0,00 %
1516 Ulstein	8 430	29 111	-	-	-	29 111	22 819	51 930	0,00 %
1517 Hareid	5 189	23 034	-	1 183	-	24 217	28 860	53 077	4,72 %
1519 Volda	9 037	22 879	459	1 435	-	24 772	28 779	53 552	7,56 %
1520 Ørsta	10 677	24 109	542	1 324	261	26 236	28 435	54 671	8,49 %
1523 Ørskog	2 310	24 678	-	-	-	24 678	33 976	58 654	0,00 %
1524 Norddal	1 652	27 820	12 195	-	5 414	45 429	42 600	88 028	70,28 %
1525 Stranda	4 598	25 599	1 561	1 562	-	28 722	32 428	61 151	12,46 %
1526 Stordal	1 020	19 980	-	-	-	19 980	55 092	75 073	0,00 %
1528 Sykkylven	7 675	22 980	-	1 434	48	24 462	29 064	53 526	5,92 %
1529 Skodje	4 620	24 146	222	1 463	-	25 831	29 447	55 277	6,72 %
1531 Sula	8 952	22 958	-	-	-	22 958	31 422	54 380	0,00 %
1532 Giske	8 094	25 067	122	1 354	-	26 544	27 252	53 796	5,89 %
1534 Haram	9 200	25 199	-	-	-	25 199	26 840	52 039	0,00 %
1535 Vestnes	6 611	23 741	286	1 118	-	25 145	25 838	50 983	5,60 %
1539 Rauma	7 492	24 485	1 839	1 510	1 349	29 183	30 904	60 088	18,75 %
1543 Nesset	2 970	25 561	4 975	2 238	2 093	34 867	32 779	67 646	37,15 %
1545 Midsund	2 088	24 062	-	-	-	24 062	40 411	64 473	0,00 %
1546 Sandøy	1 270	31 098	1 288	-	-	32 387	40 634	73 020	5,14 %
1547 Aukra	3 518	27 652	61 922	-	-	89 573	28 790	118 363	247,14 %
1548 Fræna	9 717	22 887	3 225	2 336	-	28 448	30 420	58 868	22,20 %
1551 Eide	3 467	23 844	-	-	-	23 844	34 030	57 874	0,00 %
1554 Averøy	5 826	25 164	1 485	3 444	-	30 094	27 616	57 709	19,67 %
1557 Gjemnes	2 593	22 959	926	2 868	-	26 752	38 702	65 454	15,14 %
1560 Tingvoll	3 103	21 928	1 208	2 249	-	25 385	39 180	64 565	13,79 %

									Eiendomsskatt og konesjons- krafti pst. av landsgj.snittet for skatt på inntekt og formue ¹
Kommune	Innbygger- tall	Skatt inntekt og formue (inkl. natur- ressursskatt)	Eiendomsskatt verk og bruk (annen eiendom)	Eiendoms- skatt boliger og fritids- eiendom	Konesjons- kraft og hjemfalls- inntekter	Sum skatt	Ramme- tilskudd	Sum inntekter	
1563 Sunndal	7 160	26 499	11 437	744	838	39 518	29 262	68 780	51,96 %
1566 Sumadal	5 969	22 252	2 764	1 312	-	26 327	33 452	59 780	16,27 %
1567 Rindal	2 036	22 222	3 619	2 922	-	28 764	40 679	69 444	26,11 %
1571 Halså	1 547	22 076	1 407	2 457	-	25 940	47 632	73 572	15,42 %
1573 Smøla	2 141	23 243	5 804	-	-	29 047	39 630	68 677	23,17 %
1576 Aure	3 536	24 268	10 597	-	-	34 865	42 409	77 274	42,29 %
1601 Trondheim	187 353	28 710	883	2 317	-	31 911	18 554	50 465	12,78 %
1612 Hemne	4 260	23 050	2 008	1 040	1 020	27 118	31 386	58 505	16,24 %
1613 Snillfjord	978	23 204	1 526	-	-	24 730	53 679	78 409	6,09 %
1617 Hitra	4 622	22 981	2 793	-	-	25 774	32 214	57 988	11,15 %
1620 Frøya	4 799	44 816	891	-	-	45 707	18 541	64 249	3,56 %
1621 Ørland	5 209	22 892	-	-	-	22 892	29 342	52 234	0,00 %
1622 Agdenes	1 733	19 939	-	-	-	19 939	50 925	70 864	0,00 %
1624 Rissa	6 644	20 244	-	-	-	20 244	36 380	56 624	0,00 %
1627 Bjugn	4 779	20 693	1 507	2 765	-	24 966	35 177	60 142	17,05 %
1630 Åfjord	3 272	21 860	1 213	-	131	23 204	39 049	62 253	5,36 %
1632 Roan	961	21 084	5 154	2 001	-	28 239	55 171	83 410	28,56 %
1633 Osen	976	20 143	412	856	-	21 411	59 797	81 208	5,06 %
1634 Oppdal	6 886	22 856	918	2 675	2 044	28 493	29 541	58 034	22,50 %
1635 Rennebu	2 562	22 490	5 195	2 573	2 973	33 231	39 037	72 268	42,87 %
1636 Meldal	3 954	22 566	737	1 362	-	24 665	32 976	57 641	8,38 %
1638 Orkdal	11 779	22 894	-	-	-	22 894	29 150	52 044	0,00 %
1640 Røros	5 635	24 108	1 141	4 057	-	29 306	29 818	59 124	20,75 %
1644 Holtålen	2 031	20 127	608	3 099	-	23 834	41 006	64 839	14,80 %
1648 Midtre Gauldal	6 298	21 318	(97)	(6)	545	21 761	33 895	55 656	1,77 %
1653 Melhus	16 096	22 576	790	658	249	24 274	28 756	53 029	6,78 %
1657 Skaun	7 755	21 972	260	1 525	-	23 757	30 880	54 637	7,13 %
1662 Klæbu	6 067	23 998	1 840	1 848	-	27 686	26 714	54 400	14,72 %
1663 Malvik	13 738	26 165	292	1 966	-	28 423	22 961	51 383	9,01 %
1664 Selbu	4 132	22 088	3 546	-	2 681	28 315	25 593	53 907	24,85 %
1665 Tydal	851	38 999	33 608	-	7 186	79 792	31 459	111 251	162,81 %
1702 Steinkjer	21 781	21 481	803	1 416	15	23 716	30 741	54 456	8,92 %
1703 Namsos	13 010	22 756	273	2 667	32	25 728	31 677	57 405	11,86 %
1711 Meråker	2 523	21 241	4 918	-	4 078	30 237	40 225	70 462	35,91 %
1714 Stjørdal	23 308	23 154	-	-	11	23 165	20 914	44 078	0,04 %
1717 Frosta	2 631	18 570	-	1 705	-	20 275	41 587	61 862	6,81 %
1718 Leksvik	3 531	20 235	582	-	-	20 818	43 924	64 742	2,32 %
1719 Levanger	19 610	23 057	371	1 883	-	25 311	27 799	53 110	9,00 %
1721 Verdal	14 885	20 376	626	1 683	-	22 685	30 867	53 552	9,21 %
1724 Verran	2 527	17 656	2 834	1 845	459	22 795	43 207	66 002	20,51 %
1725 Namdalseid	1 622	18 943	763	2 330	-	22 035	52 231	74 266	12,34 %
1736 Snåsa	2 139	19 212	1 594	1 521	122	22 449	45 471	67 920	12,92 %

									Eiendomsskatt og konesjons- krafti pst. av landsgj.snittet for skatt på inntekt og formue ¹
Kommune	Innbygger- tall	Skatt inntekt og formue (inkl. natur- ressursskatt)	Eiendomsskatt verk og bruk (annen eiendom)	Eiendoms- skatt boliger og fritids- eiendom	Konesjons- kraft og hjemfalls- inntekter	Sum skatt	Ramme- tilskudd	Sum inntekter	
1738 Lierne	1 375	21 916	3 526	2 163	1 942	29 546	59 575	89 121	30,46 %
1739 Røyrvik	469	26 586	6 288	-	4 041	36 915	71 130	108 045	41,22 %
1740 Namsskogan	867	31 905	21 555	-	4 390	57 850	53 780	111 630	103,55 %
1742 Grong	2 466	23 363	4 426	1 480	1 020	30 289	40 975	71 264	27,64 %
1743 Høylandet	1 250	21 322	576	-	-	21 898	58 071	79 970	2,30 %
1744 Overhalla	3 825	21 470	376	1 351	59	23 255	38 351	61 606	7,13 %
1748 Fosnes	633	17 875	1 227	3 616	-	22 719	68 262	90 981	19,33 %
1749 Flatanger	1 103	23 904	1 059	2 699	-	27 662	47 810	75 471	15,00 %
1750 Vikna	4 387	24 488	1 086	1 649	-	27 222	33 939	61 161	10,91 %
1751 Nærøy	5 126	21 520	1 314	1 017	-	23 851	36 688	60 539	9,30 %
1755 Leka	562	20 603	858	1 014	-	22 475	69 674	92 149	7,47 %
1756 Inderøy	6 769	21 982	496	-	207	22 685	34 038	56 724	2,81 %
1804 Bodø	50 488	26 649	713	2 979	-	30 342	23 622	53 964	14,74 %
1805 Narvik	18 787	25 671	4 064	2 190	-	31 925	26 429	58 355	24,96 %
1811 Bindal	1 465	24 182	8 906	-	1 435	34 524	48 512	83 035	41,27 %
1812 Sømna	2 031	19 524	323	1 665	-	21 513	46 337	67 850	7,94 %
1813 Brønnøy	7 962	22 772	458	2 948	-	26 178	34 692	60 870	13,60 %
1815 Vega	1 244	19 293	199	1 355	-	20 846	49 159	70 006	6,20 %
1816 Vevelstad	507	20 237	647	-	-	20 884	68 047	88 931	2,58 %
1818 Herøy	1 743	23 655	621	2 255	-	26 531	40 137	66 668	11,48 %
1820 Alstahaug	7 437	23 313	1 413	2 277	-	27 003	29 771	56 774	14,73 %
1822 Leirfjord	2 216	19 149	1 063	1 479	-	21 691	44 184	65 875	10,15 %
1824 Vefsn	13 427	23 711	1 946	2 554	173	28 383	30 530	58 914	18,65 %
1825 Grane	1 462	21 380	3 287	1 501	355	26 522	50 298	76 820	20,52 %
1826 Hattfjelldal	1 465	20 098	2 391	1 333	5 837	29 659	50 666	80 325	38,16 %
1827 Dønna	1 402	20 888	460	3 206	-	24 554	53 209	77 763	14,63 %
1828 Nesna	1 838	19 243	357	1 291	-	20 891	46 570	67 461	6,58 %
1832 Hemnes	4 486	27 138	13 338	-	4 369	44 846	33 945	78 790	70,67 %
1833 Rana	26 039	24 502	2 727	988	1 437	29 653	26 841	56 495	20,56 %
1834 Lurøy	1 923	30 233	1 106	2 304	-	33 643	63 628	97 271	13,61 %
1835 Træna	478	24 460	-	-	-	24 460	77 473	101 933	0,00 %
1836 Rødøy	1 268	21 036	3 579	-	352	24 967	65 271	90 237	15,69 %
1837 Meløy	6 471	26 387	8 014	-	2 575	36 976	34 545	71 521	42,26 %
1838 Gildeskål	2 043	24 576	5 883	3 547	1 462	35 467	46 915	82 383	43,47 %
1839 Beiarn	1 034	24 222	13 185	(2)	2 402	39 808	49 063	88 870	62,20 %
1840 Saltdal	4 700	23 096	986	2 589	247	26 918	34 383	61 301	15,25 %
1841 Fauske	9 604	21 832	3 339	1 840	2 434	29 445	31 120	60 565	30,39 %
1845 Sørfold	1 963	28 416	23 005	-	2 673	54 094	41 698	95 792	102,48 %
1848 Steigen	2 543	21 991	1 003	2 265	-	25 260	43 041	68 301	13,04 %
1849 Hamarøy	1 824	25 302	4 225	2 837	-	32 364	45 409	77 773	28,19 %
1850 Tysfjord	1 974	21 939	6 541	2 202	2 480	33 163	48 162	81 325	44,80 %
1851 Lødingen	2 144	23 080	-	-	-	23 080	44 563	67 643	0,00 %

Kommune	Innbygger- tall	Skatt inntekt og formue (inkl. natur- ressursskatt)	Eiendomsskatt verk og bruk (annen eiendom)	Eiendoms- skatt boliger og fritids- eiendom	Konsesjons- kraft og hjemfalls- inntekter	Sum skatt	Ramme- tilskudd	Sum inntekter	Eiendomsskatt og konsesjons- krafti pst. av landsgj.snittet for skatt på inntekt og formue ¹
1852 Tjeldsund	1 283	20 356	546	-	-	20 903	54 697	75 599	2,18 %
1853 Evenes	1 400	19 937	1 961	-	-	21 899	51 060	72 959	7,83 %
1854 Ballangen	2 556	19 523	1 956	1 122	348	22 949	43 340	66 289	13,67 %
1856 Røst	551	29 338	1 250	1 426	-	32 015	57 766	89 780	10,68 %
1857 Værøy	765	27 180	-	-	-	27 180	52 480	79 660	0,00 %
1859 Flakstad	1 336	24 200	874	3 450	70	28 594	44 428	73 022	17,54 %
1860 Vestvågøy	11 198	22 637	499	1 256	-	24 392	32 326	56 718	7,00 %
1865 Vågan	9 350	24 001	309	2 903	-	27 213	30 622	57 835	12,82 %
1866 Hadsel	8 082	23 623	759	2 987	-	27 370	31 299	58 669	14,95 %
1867 Bø	2 632	19 802	522	2 238	-	22 563	47 422	69 984	11,02 %
1868 Øksnes	4 529	23 358	-	-	-	23 358	33 280	56 638	0,00 %
1870 Sortland	10 214	23 159	925	1 726	26	25 836	31 456	57 292	10,69 %
1871 Andøy	4 980	22 198	673	2 597	-	25 468	36 315	61 783	13,05 %
1874 Moskenes	1 062	24 123	2 008	3 348	135	29 614	46 123	75 737	21,91 %
1902 Tromsø	73 480	27 694	735	2 134	5	30 568	22 103	52 671	11,47 %
1903 Harstad	24 695	25 274	1 224	1 833	27	28 358	27 593	55 951	12,31 %
1911 Kvæfjord	3 029	19 976	286	2 236	-	22 498	45 731	68 229	10,07 %
1913 Skånland	3 041	21 753	387	-	202	22 342	42 780	65 122	2,35 %
1917 Ibestad	1 403	22 563	264	1 048	13	23 888	52 324	76 212	5,29 %
1919 Gratangen	1 137	19 827	954	-	-	20 781	57 199	77 980	3,81 %
1920 Lavangen	1 051	18 412	567	-	-	18 979	61 017	79 996	2,26 %
1922 Bardu	4 019	27 125	6 383	589	4 700	38 797	30 652	69 449	46,59 %
1923 Salangen	2 230	21 041	322	2 641	-	24 003	42 470	66 473	11,82 %
1924 Målselv	6 741	26 603	1 564	2 887	437	31 491	29 455	60 946	19,51 %
1925 Sørreisa	3 452	23 517	-	-	-	23 517	34 478	57 995	0,00 %
1926 Dyrøy	1 158	19 604	-	-	-	19 604	59 034	78 638	0,00 %
1927 Tranøy	1 543	19 824	268	1 312	-	21 404	57 739	79 143	6,30 %
1928 Torsken	913	20 341	1 470	1 955	146	23 911	64 830	88 742	14,25 %
1929 Berg	915	23 447	2 850	1 266	670	28 233	50 599	78 832	19,10 %
1931 Lenvik	11 618	23 607	475	1 608	45	25 735	35 195	60 931	8,49 %
1933 Balsfjord	5 701	20 548	1 454	2 780	-	24 783	39 498	64 281	16,90 %
1936 Karlsøy	2 282	21 901	2 983	3 143	-	28 028	49 472	77 500	24,45 %
1938 Lyngen	2 861	21 578	515	1 785	66	23 945	53 012	76 957	9,45 %
1939 Storfjord	1 865	23 503	4 765	-	3 084	31 352	49 931	81 284	31,33 %
1940 Gaivuotna-Kåfjord	2 150	20 569	3 055	-	829	24 454	50 096	74 550	15,50 %
1941 Skjervøy	2 920	21 437	329	2 201	-	23 966	44 041	68 008	10,10 %
1942 Nordreisa	4 895	21 332	466	2 736	-	24 534	37 558	62 092	12,78 %
1943 Kvænen	1 231	24 913	5 486	-	1 650	32 049	65 117	97 166	28,48 %
2002 Vardø	2 137	21 731	36	519	-	22 287	46 263	68 549	2,22 %
2003 Vadsø	6 160	23 162	482	2 552	-	26 197	35 272	61 469	12,11 %
2004 Hammerfest	10 455	26 800	20 147	583	-	47 530	31 139	78 669	82,74 %
2011 Guovdageaidnu- Kautokeino	2 956	16 662	497	444	165	17 768	55 090	72 858	4,41 %

Kommune	Innbygger- tall	Skatt inntekt og formue (inkl. natur- ressursskatt)	Eiendomsskatt verk og bruk (annen eiendom)	Eiendoms- skatt boliger og fritids- eiendom	Konsesjons- kraft og hjemfalls- inntekter	Sum skatt	Ramme- tilskudd	Sum inntekter	Eiendomsskatt og konsesjons- krafti pst. av landsgj.snittet for skatt på inntekt og formue ¹
2012 Alta	20 097	23 423	864	1 632	-	25 919	36 391	62 310	9,96 %
2014 Loppa	951	21 115	-	-	-	21 115	79 871	100 985	0,00 %
2015 Hasvik	1 054	19 213	-	-	-	19 213	66 167	85 380	0,00 %
2017 Kvalsund	1 035	21 672	3 706	3 861	860	30 100	69 877	99 977	33,63 %
2018 Måsøy	1 215	23 459	1 114	714	-	25 286	60 098	85 384	7,29 %
2019 Nordkapp	3 276	23 627	496	1 617	-	25 739	39 810	65 549	8,43 %
2020 Porsanger	3 978	22 860	540	2 969	-	26 369	37 642	64 011	14,00 %
2021 Karasjohka- Kommune	2 668	20 247	-	-	-	20 247	49 833	70 079	0,00 %
2022 Lebesby	1 318	22 135	9 635	626	1 399	33 795	67 827	101 622	46,54 %
2023 Gamvik	1 139	21 227	591	1 080	-	22 898	60 937	83 835	6,67 %
2024 Berlevåg	1 000	22 785	5 484	-	379	28 648	62 225	90 873	23,40 %
2025 Deatnu-Tana	2 922	22 542	528	1 065	10	24 145	48 878	73 023	6,40 %
2027 Unjarga-Nesseby	959	18 216	1 236	-	57	19 509	71 929	91 438	5,16 %
2028 Båtsfjord	2 211	23 009	854	677	-	24 539	44 538	69 077	6,11 %
2030 Sør-Varanger	10 227	24 647	2 422	2 791	773	30 634	33 162	63 796	23,90 %

¹ Landsgjennomsnittet eks. Oslo

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Vedlegg 15 TBUs demografianslag for 2018

Tabell 1 Avvik mellom TBUs anslag på merutgifter til demografi basert på SSBs befolkningsframskrivninger (hovedalternativet MMMM) og TBUs anslag (etterberegning) basert på faktisk befolkningsutvikling. Gruppert etter alder. Antall innbyggere (tabellen øverst) og mill. 2017-kroner (tabellen nederst)

Antall innb.	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
0-5	2 119	2 702	373	1 121	2 413	-1 100	-2	-1 511	-4 308	-1 136	-2 599	-1438
6-15	403	-40	114	-937	-1 252	-459	-1	-992	-926	-923	1	762
16-18	160	-32	-319	-555	16	476	-237	-229	30	-15	352	876
19-66	5 072	7 417	15 454	5 544	-1 151	7 193	4 611	3 076	-3 233	-839	-8 306	-1 2605
67-79	521	845	-263	198	601	232	212	-111	19	374	251	406
80-89	1 262	906	-198	545	402	357	137	-106	76	612	394	287
90 år og over	133	262	-181	161	361	-345	126	-482	238	255	6	-521
	9 670	12 060	14 980	6 077	1 390	6 354	905	-355	-8 104	-1 672	-9 901	-12 233

Mill. 2017-kr	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
0-5	186	254	39	129	303	-149	-365	-214	-462	-138	-312	-184
6-15	67	-6	20	-165	-224	-83	-263	-184	-145	-144	0	122
16-18	30	-7	-67	-113	4	113	-55	-57	6	-3	77	198
19-66	64	95	202	67	-15	97	76	53	-69	-22	-196	-303
67-79	35	61	-20	15	46	19	10	-6	1	24	14	22
80-89	295	227	-50	137	106	99	22	-18	13	108	66	50
90 år og over	68	145	-99	85	190	-184	64	-243	107	115	3	-232
	746	769	24	156	409	-88	-513	-668	-549	-60	-349	-326

¹ Avviket viser (anslaget basert på) den faktiske befolkningsutviklingen fratrukket (anslaget basert på) SSBs befolkningsframskrivninger. Positivt avvik innebærer at befolkningsframskrivingene til SSB viste seg å bli lavere enn den faktiske befolkningsveksten. Negativt avvik innebærer at befolkningsframskrivingene til SSB viste seg å bli høyere enn den faktiske befolkningsveksten.

Kilde: Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi og Statistisk sentralbyrå

Tabell 2 Anslag på kommunesektorens merutgifter i 2018 som følge av demografiske endringer, fordelt på fylker og tjenester. Anslått prosentvis vekst fra beregnet utgiftsbehov for 2017

	Kommune- sektoren i alt	Kommuner i alt	Grunn- skole	Omsorgs- tjenester	Barne- hager	Øvrig	Fylkeskom- muner i alt	Videre- gående	Lokale ruter
Østfold	0,9	1,0	1,0	1,7	-0,5	0,9	0,1	-0,3	1,0
Akershus	1,3	1,5	1,3	2,2	0,7	1,4	0,4	0,0	1,4
Oslo	1,4	1,3	2,1	1,5	-0,4	1,8	1,7	1,5	2,1
Hedmark	0,1	0,2	-0,4	1,0	-1,0	0,3	-0,7	-1,2	0,4
Oppland	0,1	0,3	-0,4	0,9	0,0	0,2	-1,1	-1,8	0,4
Buskerud	1,0	1,1	1,1	1,7	-0,4	1,1	0,8	0,6	1,2
Vestfold	0,8	1,0	0,9	1,6	-0,1	0,9	-0,3	-0,9	0,9
Telemark	0,2	0,2	0,1	1,0	-2,0	0,3	0,4	0,4	0,4
Aust-Agder	0,7	1,0	1,5	1,5	-0,8	1,0	-1,3	-2,4	1,0
Vest-Agder	1,0	1,1	1,1	1,8	-0,4	1,1	0,8	0,6	1,2
Rogaland	0,7	1,0	1,2	1,7	-0,6	0,9	-0,5	-1,2	0,8
Hordaland	1,0	1,1	0,8	1,6	0,7	1,0	0,3	0,0	0,9
Sogn og Fjordane	0,0	0,3	0,1	1,2	-1,8	0,3	-1,2	-1,9	0,4
Møre og Romsdal	0,4	0,5	0,1	1,3	-0,9	0,6	0,3	0,2	0,7
Sør-Trøndelag	0,7	0,8	0,7	1,2	0,1	0,9	-0,1	-0,7	1,0
Nord-Trøndelag	0,4	0,6	0,1	1,4	-0,2	0,5	-0,7	-1,2	0,6
Nordland	0,1	0,4	0,0	1,2	-0,9	0,1	-1,7	-2,6	0,2
Troms	0,4	0,8	0,1	1,8	0,2	0,5	-1,9	-3,0	0,5
Finnmark	-0,2	0,2	-1,2	1,4	-0,4	0,1	-1,8	-2,8	0,2
Sum	0,8	0,9	0,8	1,5	-0,3	0,9	0,0	-0,5	1,0

Kilde: Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

Vedlegg 16 Kommuneregnskapet og nasjonalregnskapet

1 Innledning

Offentlig forvaltning og offentlige og private foretak fører sine regnskaper etter ulike regnskapsforskrifter. Ved å konvertere regnskapstallene over til definisjonene i nasjonalregnskapet (NR) oppnår man en felles inndeling som gjør det mulig å sammenstille de ulike delene av økonomien. En oppstilling av kommuneforvaltningens inntekter og utgifter i NR er derfor nødvendig, f.eks. for å sammenlikne med utviklingen i øvrige deler av offentlig sektor eller privat sektor.

For å vurdere utviklingen i kommuneforvaltningen over tid, kan det også være en fordel å bruke NR. NR blir, i tillegg til løpende priser, også utarbeidet i faste priser. Dermed får man tidsserier for volumutviklingen av investeringer, produktinnsats, lønnskostnader mv. I tillegg kan det i NR være korrigert for endringer i kommuneregnskapsforskriftene som ellers ikke vil gi sammenlignbare tall over tid.

Tabellene etter kommuneregnskapets oppstillingsmåte gir tall etter de samme begrep som finnes i den enkelte kommunes og fylkeskommunes regnskap. Disse tabellene gir derfor endringstall som kan sammenlignes med utviklingen i egen kommune. Med forbehold om virkningen av de ulikeheter i omfang mv. som nevnes nedenfor, gir de to tabellsettene opplysninger som kan utfylle hverandre i beskrivelse og analyse av utviklingen i kommunal økonomi.

2 Omfang av kommuneforvaltningen

I NR omfatter kommuneforvaltningen kommune og fylkeskommuner, samt kommuneforetak (KF), fylkeskommunale foretak (FKF) og interkommunale samarbeid (IKS) som driver ikke-markedsrettet virksomhet. Det vil si at KF, FKF og IKS som driver markedsrettet/næringsrettet virksomhet, for eksempel innen eiendomsdrift eller håndtering av næringsavfall, holdes utenfor kommuneforvaltningen i NR. På den annen side inkluderer kommuneforvaltningen i NR også alle kirkelige fellesråd og om lag 100 kommunale museer og teatre organisert som stiftelser eller aksjeselskaper.

3 Sammenhengen mellom artsinndelingen i NR og KOSTRAs arter

For at den enkelte kommune- og fylkeskommune også skal kunne sammenlikne utviklingen i egen kommune med tall etter nasjonalregnskapets gruppering gis det her en oversikt over sammenhengen mellom de to grupperingene.

Lønnskostnader: Artene 010 - 099 i KOSTRA, fratrukket 710 (sykelønnsrefusjoner).

Produktinnsats: Artene 100 – 270 i KOSTRA, med unntak for artene 200 (inventar og utstyr) og 209 (medisinsk utstyr) som i nasjonalregnskapets defineres som investeringer. I tillegg trekkes art 690 (fordelte utgifter) fra. Enkelte av artene i 200-serien behandles som investeringer dersom de stammer fra investeringsregnskapet (kontoklasse 0). I tillegg inkluderer produktinnsats den beregnede størrelsen *indirekte målte finansielle tjenester*.

Gebyrer: Artene 600 - 650 i KOSTRA. Salg av driftsmidler (art 660) behandles i nasjonalregnskapet som salg av realkapital.

Andre nasjonalregnskapsarter vil være vanskeligere å følge. Når det gjelder overføringer til private (art 470) skiller nasjonalregnskapet mellom flere ulike overføringstyper, og hvilken funksjon som er brukt vil da være med å bestemme overføringstype. I andre tilfeller vil kontoklasse være med å bestemme omkodingene til nasjonalregnskapsarter.

4 Ulike underskuddsbegrep

I tabeller etter NRs gruppering er *nettofinansinvesteringer* (tidligere benevnt overskudd før lånetransaksjoner) en viktig indikator ved vurdering av den økonomiske utviklingen. Dette resultatbegrepet er definert som samlede inntekter fratrasket samlede utgifter, der utgifter til bruttorealinvesteringer er medregnet, mens lån og avdrag er holdt utenom. I oppstillinger etter kommuneregnskapets føringsmåte er det sammenlignbare begrepet *underskudd før lån og avsetning*.

5 Ulike gjeldsbegrep

I NR lages også statistikk over fordringer og gjeld, benevnt *finansielle sektorregnskaper*. Denne gir et avstemt og helhetlig bilde av institusjonelle sektors finansielle eiendeler, gjeld og finanstransaksjoner, samt en beskrivelse av fordrings- og gjeldsforholdene sektorene imellom. Statistikken benyttes i denne rapportens del 2 for å belyse gjeldsutviklingen i kommuneforvaltningen.

Finansregnskapet baseres på en rekke datakilder: regnskapsstatistikk for finansielle foretak og stats- og kommuneforvaltningen, utenriksregnskap, statistikk for verdipapirer registrert i VPS, samt ulike typer av registerstatistikk.

Oppstillingen under viser hvilke objekter som inngår i finansregnskapet og hvilke kapitler i kommuneregnskapene som disse tilsvarer. Legg merke til at fordringer og gjeld tilknyttet pensjoner, det vil si kapittel 2.19/5.19, 2.20/5.20, 2.39/5.39 og 2.40/5.40 i kommuneregnskapet, ikke inngår i finansregnskapet.

Fordringer:		Gjeld:	
NRs gruppering	Kapittel i kommune-regnskapet	NRs gruppering	Kapittel i kommune-regnskapet
F2 Sedler, mynt og bankinnskudd	2.10 / 5.10		
F31 Sertifikater	2.12 / 5.12	G31 Sertifikater	2.43 / 5.43
F32 Obligasjoner	2.11 / 5.11	G32 Obligasjoner	2.41 / 5.41
F4 Utlån	2.22 / 5.22	G4 Lån	2.31 / 5.31 og 2.45 / 5.45
F5 Aksjer og fondsandeler	2.18 / 5.18 og 2.21 / 5.21		
F6 Forsikringstekniske reserver	Finnes ikke i kommuneregnskapet		
F8 Andre fordringer	2.13 / 5.13	G8 Annen gjeld	2.32 / 5.32

Nettofordringer eller nettogjeld er differansen mellom fordringer og gjeld. Avvik mellom finansregnskapet og kommuneregnskapet vil være forklart av ulike definisjoner og verdsettingsprinsipper, samt forskjeller i sektoromfang beskrevet i punkt 2. Også feil og mangler i statistikkene kan forårsake avvik.

6 *Hvor finner man mer informasjon om nasjonalregnskapet?*

- Årlig og kvartalsvis nasjonalregnskap gir informasjon om produksjon, anvendelse og sysselsetting i Norge: www.ssb.no/nr og www.ssb.no/knr
- Inntekts- og kapitalregnskapet beskriver inntekts- og utgiftstransaksjoner, sparing og nettofinansinvesteringer for alle sektorene i økonomien: www.ssb.no/nri
- Finansielle sektorregnskaper har statistikk over fordrings- og gjeldsforholdene: www.ssb.no/finsek
- Statistikk om offentlige finanser gir oppstillinger over inntekter og utgifter, samt fordringer og gjeld, i stats- og kommuneforvaltningen: www.ssb.no/offinnut og www.ssb.no/offogjeld

Vedlegg 17 Definisjonskatalog

Aktivitetsutvikling

For å måle utviklingen i den samlede aktiviteten i kommuneforvaltningen bruker utvalget der endringer i sysselsetting målt i timeverk, produktinnsats i faste priser og brutto realinvesteringer i faste priser veies sammen. Som vektor brukes de andelene som lønnskostnader (inkludert pensjonsutgifter), produktinnsats og brutto realinvesteringer utgjør av samlede utgifter for de tre kostnadsartene. Den nevnte indikatoren fanger ikke opp endringer i andre utgiftsarter enn de som er nevnt ovenfor, for eksempel overføringer til private og renteutgifter.

Avskrivninger

Avskrivninger, som er et uttrykk for verdiforringelsen på kommunale anleggsmidler, føres i driftsregnskapet, men blir eliminert før regnskapsmessig resultat fastsettes. I brutto driftsresultat gis imidlertid avskrivningene resultateffekt, og kan følgelig brukes for sammenligning med det resultatorienterte regnskapssystem, som primært brukes i privat næringsliv. I KOSTRA blir det benyttet en lineær avskrivningsfunksjon der verdsettingen av kapitalen er basert på anskaffelseskostnaden. Det blir ikke korrigert for at inflasjon påvirker verdien av kapital som er anskaffet på forskjellige tidspunkt. I KOSTRA belastes avskrivninger den enkelte funksjonen (Kontoklasse 1, art 590). Avskrivningene har en motpost (funksjon 860, art 990), slik at de ikke får virkning for beregning av netto driftsresultat.

Brutto driftsresultat

Driftsinntekter fratrukket driftsutgifter (inkl. avskrivninger) eksklusive renter og avdrag. Brutto driftsresultat bygger på regnskapsoppstillingen i kommuneregnskapene. Se også begrepet "netto driftsresultat".

Brutto driftsresultat = Brutto driftsinntekter - brutto driftsutgifter

Brutto driftsinntekter = Kontoklasse 1, alle funksjoner, artene (600..890)-690-790).

Brutto driftsutgifter = Kontoklasse 1, alle funksjoner, artene (((010..480)+590)-690- 790).

Bruttonasjonalprodukt for Fastlands-Norge (BNP)

Verdiskapningen i samfunnet måles i nasjonalregnskapet ved bruttonasjonalproduktet. Ved internasjonale sammenlikninger benyttes vanligvis BNP pr. innbygger som en indikator for velstandsnivået i et land. I BNP for Fastlands-Norge medregnes kun fastlandsøkonomien, dvs petroleumsvirksomhet og utenrikssjøfart er holdt utenom.

Brutto investeringsutgifter

Brutto investeringsutgifter viser investeringsutgifter i investeringsregnskapet korrigert for fordelte utgifter og internsalg. Brutto investeringsutgifter omfatter alle utgifter til investeringer i fast eiendom, utgifter til vedlikehold etter GKRS sitt regelverk samt utgifter til annet inventar og utstyr. Denne definisjonen bygger på regnskapsoppstillingen i kommuneregnskapene (Kontoklasse:0, artene (010...500)-690-790).

Deflator

Veid samlet prisendring i kommunesektoren i prosent fra året før. I deflatoren inngår endringer i lønnskostnader, produktinnsats og bruttoinvesteringer. Deflatoren benyttes av Finansdepartementet og TBU ved beregning av realvekst i kommunesektorens inntekter.

Driftsinntekter

Driftsinntektene er summen av skatteinntekter, rammetilskudd, øremerkede tilskudd til løpende drift samt gebyrer og salgs- og leieinntekter. Det korrigeres for dobbeltføringer som skyldes viderefordeling av utgifter/internkjøp mv (690 og 790). Driftsinntektene er kontoklasse 1 (driftsregnskapet), alle funksjoner og artene ((600... 890) - 690 - 790)". Art 690 er 'Fordelte utgifter' og art 790 er 'Internsalg'. Definisjonen bygger på Kostra.

Driftsutgifter

Driftsutgiftene er summen av lønnsutgifter inkl. sosiale utgifter, inventar og utstyr til driftsformål, andre kostnader til driftsformål, stønader, subsidier og overføringer til stat/andre kommuner/andre fylkeskommuner. Driftsutgiftene er kontoklasse 1, alle funksjoner og artene (010... 480) + 590 - 690 - 790". Art 590 er avskrivninger. Art 690 er 'Fordelte utgifter' og art 790 er 'Internsalg'. Driftsutgiftene (brutto) viser således de samlede driftsutgiftene inkludert avskrivninger korrigert for dobbeltføringer som skyldes viderefordeling av utgifter/internkjøp. Definisjonen bygger på Kostra.

Eiendomsskatt

Ny lov om eiendomsskatt ble innført f.o.m. 1.1.2007. Det er kun kommuner som kan skrive ut eiendomsskatt. Eiendomsskatt kan skrives ut i "hele kommunen" eller i "klart avgrensede område som helt eller delvis er utbygd på byvis, eller der slik utbygging er i gang". Kommunene kan også velge å skrive ut eiendomsskatt bare på "verker og bruk". Utskriving av eiendomsskatt på verker og bruk kan også skje i tillegg til utskrivning av eiendomsskatt i områder utbygd på byvis. Kraftanlegg er eksempel på verk og bruk. Herunder hører også vassfall, inklusive kraftstasjoner, overføringsanlegg, fordelingsnett etc. Skatten skrives ut på grunnlag av takst over eiendommen. Skattesatsen må ligge i intervallet mellom 2 og 7 promille. Satsøkninger fra år til år er begrenset til to promilleenheter.

Fast realkapital

Omfatter både materiell produksjonskapital (boliger, andre bygninger, anlegg, transportmidler, maskiner, annet produksjonskapital, livdyr- og frukttrebestand mv.) og immateriell produksjonskapital (lete- og undersøkelseskostnader, software, varemerke og annen immateriell kapital). Lagerkapital og verdigjenstander (f.eks. edle metaller og antikviteter), som ikke kan brukes gjentatte ganger i produksjonen, regnes ikke som fast realkapital. Det gjør heller ikke naturkapital som ikke er produsert. Denne definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Frie inntekter

Frie inntekter er inntekter som kommunene kan disponere uten andre bindinger enn gjeldende lover og forskrifter. Summen av ordinære skatter på inntekt og formue

(eksklusive eiendomsskatt) og rammetilskudd inkluderes i inntektsbegrepet. Frie inntekter for ett år kan korrigeres for variasjoner utgiftsbehov (se under "korrigerte frie inntekter"). Utvikling i frie inntekter over flere år kan korrigeres for oppgaveendringer, prisutvikling og befolkningsutvikling.

Kapitalslit

Uttrykk for den verdiforringelse av realkapital som skjer i løpet av året. Kapitalslitet fremkommer ikke direkte fra kommuneregnskapet, men kan beregnes ut fra størrelsen på verdien av den oppsamlede realkapital i kommuneforvaltningen.

Kapitalutgifter

Kapitalutgiftene omfatter kjøp av fast eiendom og anskaffelse av fast realkapital (bygninger og anlegg, utstyr og inventar).

Kommunalt konsum

Konsum i kommuneforvaltningen beregnes som summen av lønnskostnader, produktinnsats (inkl. reparasjoner og vedlikehold), kapitalslit, produktkjøp til husholdningene, driftsresultat i markedsrettet virksomhet for visse kapitler fratrasket gebyrer. Begrepet bygger på nasjonalregnskapets definisjoner.

Kommuneforvaltningen

Kommuneforvaltningen er en sektor i nasjonalregnskapet og omfatter kommuner, fylkeskommuner, kommunale og fylkeskommunale foretak (KF/FKF), interkommunale selskaper (IKS) og kirkelige fellesråd. Den gjelder likevel ikke den virksomhet som føres på KOSTRA-funksjonene 320, 330, 373 og 710. Dette regnes som markedsrettede aktiviteter og holdes utenfor forvaltningen. Se for øvrig vedlegg 5.

Korrigerte frie inntekter

Frie inntekter korrigert for variasjon i utgiftsbehovet. Kommuner med ulik demografisk eller geografisk struktur, vil ha ulikt nivå på kostnadene ved produksjon av samme tjeneste. Indeks som brukes ved korrigering er kostnadsnøkkelen i inntektssystemet. Korrigerte frie inntekter beregnes både med og uten eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter i inntektsgrunnlaget.

KOSTRA

KOSTRA (KOMmune-STat-Rapportering) er et nasjonalt informasjonssystem som gir styringsinformasjon om kommunal virksomhet. Informasjon om kommunale tjenester og bruk av ressurser på ulike tjenesteområder registreres og sammenstilles for å gi relevant informasjon til beslutningstakere både nasjonalt og lokalt. Informasjonen skal tjene som grunnlag for analyse, planlegging og styring, og herunder gi grunnlag for å vurdere om nasjonale mål oppnås. KOSTRA skal forenkle rapporteringen fra kommunene til staten ved at data rapporteres bare en gang, selv om de skal brukes til ulike formål.

Langsiktig lånegjeld

Langsiktige lån har normalt lengre løpetid enn ett år. Lån beregnet for videreformidling til andre instanser/innbyggere, såkalte formidlingsutlån, inngår. Langsiktig gjeld er

kontoklasse 2, kapittel (41...45), sektor (00...99). Data hentes fra kommunens balanseregnskap.

Løpende utgifter

Løpende utgifter er definert som lønnskostnader, produktinnsats (vareinnsats), produktkjøp til husholdninger, renteutgifter, overføringer fra kommuneforvaltningen til private og staten, samt utgifter til kommunale foretak.

Nasjonalregnskapet

Formålet med nasjonalregnskapsstatistikken er å gi et avstemt og helhetlig bilde av samfunnsøkonomien. Nasjonalregnskapet gir både en sammenfattet beskrivelse av økonomien under ett, og en detaljert beskrivelse av transaksjonene mellom de ulike deler av økonomien og mellom Norge og utlandet. Statistikk fra en rekke områder stilles sammen og bearbeides i nasjonalregnskapet. Det norske nasjonalregnskapet utarbeides i tråd med internasjonale retningslinjer, noe som sikrer sammenlignbarhet med andre land.

Det årlige realregnskapet gir tall for produksjon, produktinnsats, bruttoprodukt, inntektskomponenter og sysselsetting fordelt på næringer, og dessuten tall for konsum, investeringer, realkapital, eksport og import. Det institusjonelle sektorregnskapet beskriver alle økonomiske transaksjoner som berører de institusjonelle sektorene, det vil si finansielle foretak, ikke-finansielle foretak, offentlig forvaltning, husholdninger og utlandet.

Netto driftsresultat

Driftsinntekter fratrukket driftsutgifter, renter og avdrag. Forskjellen mellom brutto og netto driftsresultat viser hvor stor andel av kommunenes inntekter som går med til å betjene renter og avdrag. Netto driftsresultat viser hva kommunene og fylkeskommunene sitter igjen med til avsetninger og investeringer. Netto driftsresultat bygger på regnskapsoppstillingen i kommuneregnskapene.

Netto driftsresultat = Brutto driftsresultat + resultat eksterne finansieringstransaksjoner + motpost avskrivninger.

Brutto driftsresultat = Kontoklasse 1, alle funksjoner, artene
((600..890)-690-790) - (((010..480)+590)-690-790).

Resultat eksterne finansieringstransaksjoner = Kontoklasse 1, alle funksjoner, artene
(900+905+920) - (500+510+520).

Motpost avskrivninger = Kontoklasse 1, funksjon 860, art 990

Nettofinansinvesteringer

Nettofinansinvesteringer måles som samlede inntekter fratrukket samlede utgifter, der utgifter til bruttorealinvesteringer er medregnet, mens låne- og avdragsutgifter er holdt utenom, jf. vedlegg 1. Nettofinansinvesteringer, sammen med evt. omvurderinger av fordringer og gjeld, bestemmer utviklingen i kommunesektorens netto fordringsposisjon. Begrepet bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Netto gjeld

Netto gjeld omfatter brutto gjeld (kortsiktig og langsiktig) fratrukket finansielle fordringer (bankinnskudd, aksjer og andeler mv.).

Netto renteeksponering

Netto renteeksponering er langsiktig gjeld eks. pensjonsforpliktelser fratrukket hhv. utlån og ubrukte lånemidler; restverdi på anleggsmidler innen de gebyrfinansierte tjenestoområdene vannforsyning, avløpshåndtering og renovasjon; disponert investeringsramme innen rentekompensasjonsordningene samt rentebærende, ikke-lånefinansiert likviditet.

Variabelen tar utgangspunkt i kommunenes langsiktige rentebærende gjeld og trekker fra rentebærende fordringer. Variabelen gir en indikasjon på hvor eksponert kommunene er for en endring i rentenivået. Dersom f.eks renteeksponeringen er 40 prosent av driftsinntektene indikerer det at en renteoppgang på 1 prosentpoeng isolert sett vil spise 0,4 prosent av driftsinntektene.

Netto renter og avdrag

Netto renter og avdrag er differansen mellom brutto driftsresultat og netto driftsresultat. Se under begrepene "brutto driftsresultat" og "netto driftsresultat".

Nominell vekst

Vekst i løpende kroner fra et år til et annet, det vil si vekst som inkluderer prisstigning.

Næringsskatter

Overføringer til offentlig forvaltning fra innenlandske produsenter i form av skatter og avgifter som er knyttet til produksjonsvirksomheten, men som ikke varierer i takt med produksjonen av produkter. De viktigste næringsskattene er knyttet til utvinning av råolje og naturgass (produksjonsavgift, arealavgift mv.). Definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Overskudd før lån

Overskudd før lån er det samlede overskuddet i kommunenes og fylkeskommunenes drifts- og investeringsregnskap når låneopptak og avdrag holdes utenom, jf. vedlegg 2. Overskudd før lån kan sammenlignes med nettofinansinvesteringer, men baserer seg på kommuneregnskapet, ikke nasjonalregnskapet.

Overskudd før lånetransaksjoner måles som samlede inntekter fratrukket samlede utgifter, der utgifter til bruttorealinvesteringer er medregnet, mens låne- og avdragsutgifter er holdt utenom. Overskuddet før lånetransaksjoner, sammen med evt. omvurderinger av fordringer og gjeld, bestemmer utviklingen i kommunesektorens netto fordringsposisjon. Dersom overskudd før lånetransaksjoner er negativt, kalles det gjerne underskudd før lånetransaksjoner. Begrepet bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Primærbalanse

Primærbalanse er inntekter fratrasket konsum og investeringer. Det vil tilsvare nettofinansinvesteringer fratrasket netto renteutgifter.

Produksjonsskatter

Produksjonsskatter er summen av produktskatter og næringsskatter. Denne definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Produktinnsats (vareinnsats)

Verdien av anvendte innsatsvarer og -tjenester i produksjonsaktivitet, unntatt kapitalslit (bruk av fast realkapital). Tidligere betegnet som "vareinnsats". Det foreligger mer presise definisjoner, i første rekke for avgrensningene mot bruttoinvestering i fast realkapital og mot lønnskostnader. Produktinnsatsen gjelder anvendte, og ikke innkjøpte, varer og tjenester. Begrepet bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Produktskatter

Overføringer fra innenlandske produsenter til offentlig forvaltning i form av skatter og avgifter som varierer i takt med produksjonen av produkter, eller er knyttet til produkter på annen måte. De viktigste produktskattene er merverdiavgift, investeringsavgift, bilavgift og bensinavgift. Tidligere betegnet som "varetilknyttede avgifter". Denne definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Realinvesteringer

Tilvekst i realkapital.

Realkapital

Denne posten inneholder alle transaksjoner knyttet til bruttoinvesteringer i realkapital og kapitaloverføringer som resulterer i reallokering av formue. Med realkapital mener vi materiell og immateriell fast realkapital, lagerkapital, verdigjenstander, samt ikke-produsert kapital som naturkapital og immateriell produksjonskapital som patenter mv. Kapitaloverføringer representerer overdragelse av finans- eller realkapitalformue uten noen form for motytelse. Denne definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Reell vekst

Vekst i faste priser fra et år til et annet, det vil si vekst eksklusive prisstigning. Se også under begrepet "deflator".

Samlede inntekter innenfor kommuneopplegget

Kommuneforvaltningens samlede inntekter innenfor kommuneopplegget er summen av skatteinntekter, overføringer fra staten, gebyrer og andre innenlandske løpende overføringer fratrasket tilskudd til folketrygden. Skatteinntektene omfatter skatt på inntekt og formue, eiendomsskatt og andre produksjonsskatter. Overføringer fra staten omfatter rammeoverføringer og øremerkede overføringer innenfor kommuneopplegget. Se også TBUs faste vedlegg 4.

Samlede inntekter

Kommuneforvaltningens samlede inntekter er summen av samlede inntekter innenfor kommuneopplegget, øremerkede overføringer utenfor kommuneopplegget og renteinntekter. Se under "samlede inntekter innenfor kommuneopplegget" for en nærmere definisjon av dette begrepet. Se også TBUs faste vedlegg 4.

Skatt på inntekt og formue

Omfatter alle tvungne, ikke-gjengjeldte betalinger i kontanter eller naturalier som offentlig forvaltning og utlandet regelmessig pålegger institusjonelle enheters inntekt og formue, samt enkelte periodiske avgifter som beregnes på inntekt eller formue. Skatter på inntekt og formue deles inn i inntektsskatter, og andre løpende skatter. Denne definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Skattøre

Kommunale og fylkeskommunale skattører angir hvilken andel av skatt på alminnelig inntekt for personlige skatteyttere som tilfaller henholdsvis kommuner og fylkeskommuner. Skattørene vedtas årlig av Stortinget ved behandling av statsbudsjettet.

Sysselsatte normalårsverk

Definert som antall heltidssysselsatte personer, pluss antall deltidssysselsatte omregnet til heltidssysselsatte. Antall sysselsatte normalårsverk for lønnstakere framkommer etter omregning til heltid med andel av full stilling eller dellønnsbrøk som vektor. Antall normalårsverk for selvstendige er beregnet med basis i arbeidstid for mannlige selvstendige.

Sysselsatte personer

Antall personer som er sysselsatt i innenlandsk produksjonsvirksomhet. Sysselsatte personer omfatter personer som arbeider deltid, personer som er inne til førstegangsmilitær- eller sivilarbeidstjeneste, og personer som er midlertidig fraværende fra inntektsgivende arbeid pga. sykdom, ferie, permisjon mv. Utenlandske lønnstakere i innenlandsk produksjonsvirksomhet, herunder utenlandske sjømenn på norskeide og innleide skip, er også inkludert i sysselsettingsbegrepet. Sysselsatte personer er gjennomsnittstall over et år (eller kvartal), og er fordelt på næring, yrkesstatus (lønnstakere eller selvstendige), og kjønn.

Underskudd før lån

Se under begrepet "overskudd før lån".

Utførte timeverk

Antall timeverk utført av alle sysselsatte i innenlandsk produksjonsvirksomhet innenfor effektiv normalarbeidstid, med tillegg for utført overtid og fradrag for fravær pga. sykdom, permisjon, ferie og

eventuelle arbeidskonflikter. Antall utførte timeverk er også påvirket av kalendermessige forhold (bevegelige helligdager og skuddår). Antall arbeidsdager vil kunne variere med inntil 3 dager fra ett år til neste pga. slike kalendermessige forhold.

Utgifter i kommunesektoren

Summen av løpende utgifter og kapitalutgifter. Begrepet bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Vedlegg 18 Utvalgets mandat og sammensetning

I

Det blir oppnemnt eit berekningsutval til fagleg vurdering av data som gjeld økonomien i kommunane og fylkeskommunane. Utvalet skal leggje fram det best moglege talmessige bakgrunns materialet, med sikte på å kome fram til ein omforeina situasjonsforståing av den økonomiske situasjonen i kommunesektoren.

Bakgrunns materialet bør innehalde ei oversikt over dei tilhøve utvalet meiner er viktige for vurderinga av økonomien i kommunar og fylkeskommunar, og ei vurdering av desse tilhøva og av utviklingstendensane. Vurderingane bør gjelde både kommunane og fylkeskommunane sett under eitt og så langt råd er og gjeva oversyn over variasjonane mellom dei ulike kommunar og fylkeskommunar. Til konsultasjonsordninga og i forkant av regjeringa sine budsjettkonferanser bes utvalet årlig utarbeide notat om den økonomiske situasjonen i kommunesektoren, og om den demografiske utviklinga inkludert kommunesektorens utgifter. Utvalet bes vidare om å utarbeide eit notat til konsultasjonsordninga om utviklinga i tjenesteytinga etter at endelege rekneskapstal vert lagt fram.

Så langt utvalet finn det forsvarleg, kan det sjølv ta opp særskilde problemstillingar.

Utvalet skal arrangere opne fagseminar.

Utgreiingane frå utvalet skal avgjevast til Kommunal- og regionaldepartementet.

II

Utvalet skal vere breitt samansett. Oppnemninga gjeld inntil vidare, men ikkje ut over 3 år. Kommunal- og regionaldepartementet har fullmakt til å løyse medlem frå vervet og til å oppnemne nye medlem.

III

Kommunal- og regionaldepartementet har fullmakt til å gje nærare retningslinjer for arbeidet i utvalet innanfor rammene av mandatet.

IV

Kommunal- og regionaldepartementet leiar sekretariatsarbeidet for utvalet.

Utvalget har for tiden følgende sammensetning:

Utvalgsmedlemmer:

Professor Lars-Erik Borge, NTNU, leder

Sjeføkonom Per Richard Johansen, KS

Fagsjef Pål Hernæs, Oslo kommune

Økonomisjef Thor Fjellanger, Sandefjord kommune

Økonomisjef Lise Solgaard, Vest-Agder fylkeskommune

Forskningsleder Erling Holmøy, Statistisk sentralbyrå

Assistant Professor Arnt Ove Hopland, Norges Handelshøyskole

Seksjonssjef Irene Arnesen, Statistisk sentralbyrå

Seniorrådgiver Helga Birgitte Aasdalen, Finansdepartementet

Avdelingsdirektør Ellen Cathrine Arnesen, Kunnskapsdepartementet

Fagdirektør Liv Klyve, Helse- og omsorgsdepartementet

Underdirektør Grete Lilleschulstad, Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Sekretariatet:

Seniorrådgiver Trond Hjelmervik Hansen, KS

Avdelingsdirektør Rune Bye, KS

Seniorrådgiver Frode Borgås, Statistisk sentralbyrå

Seniorrådgiver Bjørn Gran-Henriksen, Statistisk sentralbyrå

Rådgiver Aina Buholm Johansen, Statistisk sentralbyrå

Utredningsleder Anders Harildstad, Finansdepartementet

Seniorrådgiver Arild Kormeseth, Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Seniorrådgiver Even Vaboen, Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Seniorrådgiver Tormod Reiersen, Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Seniorkonsulent Ester Fjelleng, Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Utgitt av:
Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 222 40 000

Publikasjonskode: H-2408
ISSN: 0809-4071

Forsidebilde: Colourbox
Trykk: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
12/2017 - opplag 200

